ЗБІРНИК
ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ»

Київ – 25 травня 2026

DOI: 10.5281/zenodo.20750329
УДК 304.4:364(082)
С 69

Соціальна політика: виклики часу : матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (25 травня 2026 року). Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2026. 269 с.

Збірник тез доповідей учасників ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції «СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ» об'єднує результати досліджень учених, фахівців і практиків з різних галузей соціогуманітарного знання, що розкривають багатовимірні аспекти формування та реалізації соціальної політики в умовах сучасних суспільних трансформацій. Матеріали згруповано за тематичними секціями, що охоплюють широкий спектр проблем: теоретико-методологічні засади соціальної політики та соціального забезпечення; розвиток системи соціального захисту й соціальних послуг; соціальна робота з вразливими категоріями населення; соціальні стандарти та механізми їх упровадження; стійкість і згуртованість територіальних громад; соціальна безпека в умовах воєнних і повоєнних викликів; цифрова трансформація соціальної сфери; інклюзія, рівність та запобігання дискримінації; роль освіти у підготовці фахівців соціальної галузі; міждисциплінарні студії суспільного розвитку та людського добробуту.

Збірник стане в пригоді науковцям, викладачам, здобувачам освіти, фахівцям соціальної сфери, працівникам органів державної влади та місцевого самоврядування, представникам громадських організацій, а також усім, хто цікавиться проблематикою соціального розвитку в сучасному світі.

Редакційна колегія

Ренате ВАЙНОЛА**,** докторка педагогічних наук, професорка кафедри соціальної роботи Факультету спеціальної освіти та соціальної політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова; ***Алла ЯРОШЕНКО –*** докторка філософських наук, професорка кафедри соціальної роботи Факультету спеціальної освіти та соціальної політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Заслужений працівник освіти України; ***Оксана МІХЕЄВА –*** кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри соціальної роботи Факультету спеціальної освіти та соціальної політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова; ***Тетяна ГОЛУБЕНКО*** кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри соціальної роботи Факультету спеціальної освіти та соціальної політики УДУ імені Михайла Драгоманова; ***Андрій ГРИНЬКІВ*** кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальної роботи Факультету спеціальної освіти та соціальної політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Рекомендовано до друку Вченою радою
факультету спеціальної освіти та соціальної політики
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
(протокол №8 від 17.06.2026 року)

Матеріали опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за зміст, достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники та/або рецензенти, які рекомендували матеріали до публікації.

© Автори матеріалів, 2026
© УДУ імені Михайла Драгоманова, 2026

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ 9

ВИНОГРАДОВА Юлія

Інклюзивна соціальна політика: рівні можливості для всіх 9

ГЕЛЕЦЬКА Ірина

Міжвідомча взаємодія при забезпеченні соціальними виплатами сімей загиблих та зниклих безвісти військовослужбовців 12

ГОЛУБЕНКО Тетяна

Міждисциплінарний підхід до подолання наслідків війни в соціальній сфері 15

ГРИГОРЕНКО Ірина

Соціологічно-культурологічні аспекти комунікації в метавсесвіті постмодерної/метамодерної доби 17

ГРИНЬКІВ Андрій

Резильєнтність територіальних громад як пріоритет соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення 21

ДАКАЛ Дмитро

Соціальне партнерство держави та громадських організацій у кризовий період 25

КАРПЮК Богдан

Науковий керівник: к.філос.н., доцент Гриньків А.

Євроінтеграційний вектор реформування соціальної сфери України в умовах повоєнного відновлення 27

КОВАЛЬЧУК Інна

Соціальні та психологічні проблеми літніх людей під час війни та можливості їхнього вирішення 32

КОМАР Ірина

Безбар'єрність як пріоритет соціальної політики у сфері вищої освіти 35

КОНЮХОВА Ганна

Науковий керівник: к.філос.н., доцент Гриньків А.

Адаптація системи соціального захисту до умов збройного конфлікту: виклики та пріоритети 38

РОДІНОВА Наталія

Культурний менеджмент у формуванні соціальної згуртованості населення 42

РОМАНЮК Катерина

Науковий керівник: к.філос.н., доцент Гриньків А.

Гарантії соціального забезпечення постраждалого населення в умовах воєнного стану 44

ТЕРНОПІЛЬСЬКА Валентина

Коучинг як інноваційна технологія практичної соціальної роботи 49

ХОМЕНКО Наталія

Вплив цифрових комунікацій на соціальну стійкість населення 51

ЧУГАЄВСЬКИЙ Віталій
Освітня політика України у розбудові безбар'єрного суспільства **54**
ШУМЛЯЄВА Ірина
Формування стандартів і принципів соціальної політики в контексті європейської інтеграції України **57**

СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ **61**

БЕВЗЮК Марина
Міжвідомча взаємодія як інструмент ефективної соціальної підтримки населення в умовах воєнного стану **61**
БЕРЕЗАН Валентина
Роль громадських та міжнародних організацій у системі психосоціальної підтримки населення в умовах воєнного стану **64**
БОРОДІН Євгеній, ГЛАДКОВ Євгеній
Запровадження соціальних послуг для ветеранів і ветеранок в умовах війни: досвід України **67**
ВОРОБЙОВА Наталія
Інклюзивні інновації в креативній економіці **71**
ЗАМОЖСЬКИЙ Андрій
Соціальна згуртованість в умовах сучасних викликів **74**
КОКОЦЬКИЙ Юрій
Європейські практики надання соціальних послуг вимушено переміщеним особам та можливості їх застосування в Україні **80**
КОСТЮШКО Ганна
Ресурсно-орієнтовані підходи у соціальній роботі з молоддю в умовах кризи та відновлення **83**
КРАВЧУК Петро
Науковий керівник: к.філос.н., доцент Гриньків Андрій
Контрольно-наглядова функція у сфері соціального захисту: актуальний стан та проблеми вдосконалення **86**
КРИМЧАК Людмила
Супервізія як інструмент збереження професійної стійкості та запобігання вигоранню фахівців із соціальної роботи в умовах воєнного стану **90**
МАРДАЛЬ Василь
Пласт у системі молодіжної соціальної роботи **94**
МАРУДА Ольга
Сучасні підходи до забезпечення кваліфікованого супроводу дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями в Україні **97**
МИРОНЮК Тетяна
Заклади професійної освіти як простір соціального становлення молоді **100**

НІКІФОРОВ Роман
Витік людського капіталу з України та наслідки для соціальної сфери **103**
НИКОЛАЄВА Валентина
Соціально-психологічна допомога дітям під час війни **106**
ПЕТРИШИН Роман, ГОЦУЛЯК Віолета
Особливості соціальної роботи з військовослужбовцями як вразливою категорією населення **109**
ПОРИТКО Василь
Наукова керівниця: докторка філософії з природничих наук Вінтоняк А.
Сутність соціальних послуг та їх роль у сучасному суспільстві **112**
СУРОВЦЕВА Ірина
Формування ефективної інформаційної політики щодо внутрішньо переміщених осіб **115**
ЧЕПУРНА Людмила
Педагогічні умови формування позитивного досвіду спілкування в осіб з інтелектуальними порушеннями **118**
ЧЕРНИШОВА Марія
Профілактика втоми від співчуття у соціальних працівників в умовах воєнного стану **120**

СЕКЦІЯ 3. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВРАЗЛИВИМИ ГРУПАМИ НАСЕЛЕННЯ **125**

БІЛАН Валентина
Соціально-психологічний супровід сімей, які виховують дітей з ООП **125**
ДМИТЕРЧУК Любов
Наукова керівниця: докторка філософії з природничих наук Вінтоняк А.
Аналіз проблем соціального забезпечення людей похилого віку **129**
ЗАПІТЕЦЬКИЙ Андрій
Взаємодія державних та громадських інституцій у забезпеченні реабілітації постраждалих від війни **132**
КАРБАН Юлія
Науковий керівник: к.філос.н., доц. Гриньків А.П.
Комплексний супровід осіб з інвалідністю в умовах кризових суспільних змін **136**
КЛОНОВСЬКИЙ Юрій
Протестантські благодійні інституції Станиславова як форма соціальної відповіді на виклики часу **140**
ЛІТЯГА Інна
Громада як чинник адаптації внутрішньо переміщених осіб **143**
РАБЕЦЬ Олександр
Наслідки масової міграції на економічне забезпечення незахищених верств населення в Україні **146**

САБАТ Надія
Особливості корекційної роботи з неповнолітніми, які постраждали внаслідок військових подій **150**
СОКУРА Анастасія, ГРИГОР'ЯНЦ Вікторія
Роль студентського самоврядування у формуванні соціальної активності студентів з порушеннями слуху **153**
ТЕСЛЕНКО Валентин
Психоемоційне виснаження українських родин у стані тривалої невизначеності **157**
ТИМОШЕНКО Наталія, ВИНОГРАДОВА Вероніка
Розвиток критичного мислення українських підлітків-біженців у процесі соціокультурної інтеграції в Бельгії **159**
ФРОЛЕНКОВА Лариса
Особливості соціального супроводу підлітків з порушеним інтелектом як вразливої категорії населення **162**

СЕКЦІЯ 4. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ **166**

АРЄХОВА Ганна
Науковий керівник: к.філос.н., доц. Гриньків Андрій
Штучний інтелект та аналітика даних як інструменти підвищення ефективності соціальної роботи **166**
ДУМА Юрій
Комунікація центрів соціальних служб із громадою: моделі партнерства та інструменти зворотного зв'язку **170**
ІГУМНОВ Ілля
Науковий керівник: к.філос.н., доц. Гриньків А.
Діджиталізація соціального адміністрування: зарубіжний досвід та українські реалії **173**
КАРПЕНКО Марина
Блогерська діяльність як інструмент соціальної адвокації щодо проблем дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування **177**
КРИНИЦЬКА Ірина
Залучення вразливих груп до оцінки потреб: партисипативні дослідження в повоєнній соціальній політиці **182**
ЛЕМКО Галина
Антикризові технології соціальної роботи за місцем проживання в умовах воєнного стану **185**
НІКОЛАЙЧУК Юлія
Арт-терапевтичні практики як сучасна технологія соціальної роботи з мамами, які виховують неповнолітніх дітей: досвід київського міського центру сім'ї «Родинний дім» **188**
ПРИЙМАК Юліана
Наукова керівниця: к. пед. н., доц. Сабат Н.
Інтерактивні методи соціальної роботи з сім'ями, які перебувають у кризі **190**

САВЕЛЬЧУК Ірина
Інноваційні технології підтримки молоді як засоби формування соціальної стійкості суспільства **193**
ТВЕРДОХЛІБ Юлія
Науковий керівник: к.філос.н., доц. Гриньків А.
Електронні сервіси у практиці надання соціальних послуг: досвід впровадження та перспективи **196**
ЯРМОЛЮК Андрій, ГОЛУБЕНКО Тетяна
Соціальне консультування як чинник підвищення ефективності психосоціальної реабілітації ветеранів війни **199**

СЕКЦІЯ 5. СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ **202**

БІДЮК Дмитро
Арт-волонтерські хореографічні ініціативи як ресурс соціальної згуртованості громад в умовах війни та повоєнного відновлення **202**
ВАКУЛЕНКО Олена
Організація надання соціальних послуг в громаді: сучасні тенденції **207**
ДЕМЧЕНКО Ірина
Соціальна робота з людьми з інвалідністю в територіальній громаді **210**
ІВЖЕНКО Інна
Соціальне консультування в умовах воєнного часу **214**
КАЛИНОВСЬКА Ірина
Інклюзивна культура як чинник соціальної стійкості громади в умовах сучасних викликів **216**
КРЕНТОВСЬКА Ольга
Розвиток соціальних послуг через розширення можливостей громад: виклики та перспективи **220**
МИРОШНІЧЕНКО Наталія
Соціальна реабілітація після кризових та травматичних подій **223**
МЕЛЬНИК Людмила
Соціальна робота в об'єднаних територіальних громадах: проблеми допомоги та реабілітації вразливих груп **227**
ПРОТАС Оксана
Інноваційні ресурси приймаючої громади у реалізації соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб **230**
РЕВНЮК Наталія
Соціальні послуги для вразливих груп населення в умовах війни **233**
СУДАК Анастасія
Соціальні послуги в контексті децентралізації: досвід Кам'янської міської громади **238**
УЗУН Віталій
Ветеранський простір як модель надання соціальних послуг у територіальній громаді **242**

ЧЕРНЕТА Світлана
Особливості реалізації соціальної відповідальності закладів соціальної сфери в громаді **245**

СЕКЦІЯ 6. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ТА ЕТИКА СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА **249**

ГРИГОРЕНКО Тетяна
Професійна культура соціального працівника в інклюзивному середовищі **249**
КОВАЛЕНКО Єлена
Ethics of social services in a cross-cultural environment **254**
МІХЕЄВА Оксана
Сучасні виклики професійної підготовки соціальних працівників **256**
НЕЇЖПАПА Людмила,
Формування професійної ідентичності соціального працівника в умовах воєнного часу **259**
ТИМЧУК Людмила **262**
Партисипативна парадигма у підготовці бакалаврів соціальної роботи

СЕКЦІЯ 1. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

DOI: 10.5281/zenodo.20748192

ВИНОГРАДОВА Юлія
кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри журналістики,
медіалінгвістики та української
наукової мови факультету
української філології та літературної
творчості імені Андрія Малишка,
керівниця Центру супроводу
здобувачів освіти з особливими
освітніми потребами УДУ
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

ІНКЛЮЗИВНА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: РІВНІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ВСІХ

Сучасний розвиток суспільства неможливий без забезпечення рівних можливостей для всіх громадян незалежно від віку, статі, стану здоров’я, соціального статусу, місця проживання чи інших ознак. Саме тому одним із пріоритетних напрямів державної політики є формування інклюзивної соціальної політики, яка спрямована на подолання соціальної нерівності, дискримінації та соціального виключення.

Інклюзивна соціальна політика ґрунтується на принципах рівності прав, поваги до людської гідності, недискримінації та забезпечення участі кожної людини в суспільному житті. На відміну від традиційного підходу до соціального захисту, який часто орієнтується лише на надання матеріальної допомоги окремим категоріям населення, інклюзивний підхід передбачає створення умов для повноцінної реалізації потенціалу кожної особистості. Його основною метою є усунення бар’єрів, які перешкоджають доступу людей до освіти, працевлаштування, охорони здоров’я, соціальних послуг та громадської участі [1].

9

Важливою міжнародною основою розвитку інклюзивної політики стала Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, яка закріпила принцип рівності можливостей та необхідність створення доступного середовища для всіх громадян [2]. У документі наголошується, що інвалідність є результатом взаємодії людини з бар'єрами навколишнього середовища, а тому суспільство має адаптувати свої інститути до потреб різних груп населення. Відповідно до цього підходу особлива увага приділяється забезпеченню доступності інфраструктури, інформації, освіти та ринку праці.

Не менш важливим орієнтиром є Цілі сталого розвитку ООН до 2030 року, які проголошують принцип «Нікого не залишити осторонь» [3]. У цьому контексті інклюзивна соціальна політика розглядається як інструмент досягнення соціальної справедливості та сталого розвитку.

Для України питання інклюзивної соціальної політики набуває особливої актуальності в умовах соціально-економічних трансформацій та наслідків війни. Зростання кількості внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, людей з інвалідністю та інших вразливих категорій населення вимагає удосконалення механізмів соціальної підтримки та інтеграції. Важливим кроком у цьому напрямі стало прийняття Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року, яка передбачає розвиток фізичної, цифрової, інформаційної, освітньої та суспільної доступності [4].

Одним із ключових напрямів реалізації інклюзивної соціальної політики є розвиток інклюзивної освіти. Право на освіту належить кожній людині, тому освітня система повинна забезпечувати умови для навчання дітей з різними освітніми потребами. Інклюзивна освіта сприяє не лише соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, а й формуванню толерантності та взаємоповаги серед усіх учасників освітнього процесу [5].

Не менш важливим є забезпечення рівних можливостей на ринку праці. Особи з інвалідністю, люди старшого віку, внутрішньо переміщені особи та інші соціальні

групи нерідко стикаються з труднощами працевлаштування. У зв'язку з цим держава повинна створювати умови для професійної підготовки, перекваліфікації, адаптації робочих місць та стимулювання роботодавців до впровадження інклюзивних практик. Такий підхід сприяє не лише соціальній інтеграції, а й підвищенню економічної активності населення [6].

Водночас ефективність інклюзивної соціальної політики залежить не лише від законодавчого забезпечення, а й від зміни суспільних установок. Навіть за наявності нормативно-правової бази дискримінаційні стереотипи та упередження можуть перешкоджати реальній інтеграції вразливих груп населення.

Отже, інклюзивна соціальна політика є важливою умовою побудови демократичного та соціально справедливого суспільства. Вона спрямована на створення рівних можливостей для всіх громадян, усунення соціальних бар'єрів та забезпечення повноцінної участі людини в усіх сферах суспільного життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Inclusion Matters: The Foundation for Shared Prosperity. Washington, DC : World Bank, 2013. 273 p.

2. Конвенція про права осіб з інвалідністю : Конвенція ООН від 13 груд. 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 12.06.2026).

3. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations, 2015. URL: https://sdgs.un.org/2030agenda (дата звернення: 12.06.2026).

4. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квіт. 2021 р. № 366-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-р (дата звернення: 12.06.2026).

5. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с.

6. European Pillar of Social Rights Action Plan. European Commission, 2021. URL: https://employment-social-affairs.ec.europa.eu (дата звернення: 12.06.2026).

DOI: 10.5281/zenodo.20748194

ГЕЛЕЦЬКА Ірина
кандидатка юридичних наук, доцентка,
викладачка кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНИМИ ВИПЛАТАМИ СІМЕЙ ЗАГИБЛИХ ТА ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Дослідження міжвідомчої взаємодії у соціальній роботі ґрунтується на тому, що ефективний соціальний захист вимагає комплексних зусиль різних інституцій. У цьому контексті слушною є позиція К. С. Фомічова: «взаємодія – це не підміна одного суб'єкта іншим, а власне раціональне поєднання можливостей кожного з метою реалізації спільних цілей та завдань відповідно до передбаченої законом компетенції кожного суб'єкта публічної адміністрації» [1, с. 108].

Сфера підтримки сімей українських захисників є практичним втіленням вказаного підходу, оскільки від злагодженості дій різних органів залежить результат їхнього соціального захисту. Забезпечення соціальними виплатами родин полеглих чи зниклих безвісти військовослужбовців являє собою багатоетапний адміністративний процес. У зв'язку з тим, що правові статуси «зниклого безвісти за особливих обставин» та «загиблого» істотно вирізняються за формами матеріального забезпечення, відповідно і алгоритми міжвідомчої взаємодії також зазнають змін. Відтак, аналіз особливостей такої комунікації доцільно здійснювати скрізь зміну юридичного статусу військовослужбовця та поступове залучення нових державних інституцій.

12

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

У разі фактичного зникнення безвісти військовослужбовеця головною метою держави, є недопущення припинення фінансової допомоги його родині. Вказане забезпечується шляхом продовження виплати належного йому грошового забезпечення. Цей механізм заснований на приписах Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин», ст. 18 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та затвердженого постановою КМУ від 28 травня 1993 р. № 379 «Порядку видачі посвідчень членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли) чи пропали безвісти під час проходження військової служби». Вихідним пунктом для нарахувань слугує внесення даних до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Ініціатором цієї процедури є військова частина, яка за результатами службового розслідування надсилає сповіщення до ТЦК та СП (або іншого уповноваженого органу). Здійснюючи координуючу функцію, ТЦК та СП верифікує особу заявника та підтверджує родинні зв'язки через електронні бази даних. Унаслідок таких дій видається посвідчення члена сім'ї зниклого безвісти та розпочинаються регулярні виплати.

У разі офіційно підтвердженої загибелі військовослужбовця або наявності судового рішення про оголошення особи померлою, члени сім’ї набувають права на ветеранський статус, пенсію у зв’язку із втратою годувальника та більш широкий перелік соціальних пільг. Цей етап міжвідомчої співпраці отримує суворішу правову регламентацію, та опирається на положення статті 10^1 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», постанову КМУ від 23 вересня 2015 року № 740, якою затверджено «Порядок надання статусу члена сім’ї загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України». Правовим підґрунтям для дій є свідоцтво про смерть чи відповідне судове рішення, що набрало законної сили. Спершу ЦНАП формує електронну справу та направляє її до місцевого підрозділу з питань ветеранської політики. Якщо документи подані у неповному обсязі, орган соцзахисту самостійно генерує запити до ТЦК та СП,

медичних комісій тощо. Паралельно система «Трембіта» забезпечує швидкий обмін інформацією з базами Мін'юсту, МВС та Держаної судової адміністрації, щоб виключити наявність кримінальних вироків чи судових рішень про позбавлення батьківських прав. Завершенням вказаного етапу є офіційне надання статусу та передання даних до Пенсійного фонду України для розрахунку пенсійних виплат.

Найбільш розгалужена мережа відомчої комунікації розпочинається під час оформлення одноразової грошової допомоги (ОГД). Через надмірне навантаження на державний бюджет, законодавцем запроваджено доволі сувору верифікацію претендентів. Нормативною базою тут слугують норми статей 16, 16^1, 16^2, 16^3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», постанови КМУ від 28 лютого 2022 року № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» та постанови КМУ від 25 грудня 2013 року № 975 «Порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві». Процедура отримання ОГД базується на моделі «єдиного вікна», де вирішальна роль знову відводиться ТЦК та СП. З метою запобігання шахрайству здійснюються ретельні перевірки, у межах яких органи Державної реєстрації актів цивільного стану підтверджують достовірність документів, Національна поліція перевіряє відсутність злочинів проти основ національної безпеки, а Міграційна служба контролює питання громадянства та законності перебування. Після проходження початкового фільтра матеріали передають на розгляд колегіальної комісії (міжвідомчої чи відомчої) при центральному органі влади, яка уповноважена робити додаткові запити перед прийняттям остаточного наказу про виплату.

14
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Варто окремо звернути увагу на такий важливий юридичний нюанс: сама по собі наявність статусу зниклого безвісти не є правовою підставою для виплати одноразової грошової допомоги. Механізм міжвідомчої взаємодії для її отримання активується виключно після того, як родина реалізує своє право на судове представництво та отримає рішення про оголошення особи померлою. Лише на підставі такого рішення органи ДРАЦС видають свідоцтво про смерть, що дозволяє розпочати процедуру оформлення ОГД за алгоритмами, що тотожні для сімей загиблих військовослужбовців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фомічов К.С. Поняття, принципи та основні форми взаємодії суб'єктів державної політики у сфері соціальної захищеності осіб з інвалідністю з громадськістю. *Київський часопис права.* 2023. №2. С. 106-112. DOI: https://doi.org/10.32782/klj/2023.2.13

DOI: 10.5281/zenodo.20748257

ГОЛУБЕНКО Тетяна
кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка,
доцентка кафедри соціальної роботи
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Повномасштабна війна в Україні спричинила масштабні соціальні, психологічні та економічні наслідки для населення. Значна кількість громадян зазнала втрати житла, роботи, соціальних зв'язків, психологічних травм та вимушеного переселення. У таких умовах особливої актуальності набуває міждисциплінарний підхід до подолання наслідків війни, який передбачає взаємодію фахівців різних сфер задля забезпечення комплексної підтримки населення.

Соціальна сфера в умовах війни стикається з новими викликами, які неможливо ефективно вирішити лише засобами однієї професійної галузі. Соціальні працівники, психологи, медики, педагоги, юристи, волонтери та представники громадських організацій повинні діяти спільно, координуючи свої зусилля для забезпечення якісної допомоги постраждалим. Така взаємодія сприяє не лише оперативному реагуванню на кризові ситуації, а й формуванню довготривалих механізмів соціального відновлення.

Одним із ключових напрямів міждисциплінарної взаємодії є підтримка внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, дітей та сімей, які постраждали від бойових дій. Соціальні працівники здійснюють оцінку потреб та організовують соціальний супровід, психологи надають психоемоційну підтримку, медичні працівники забезпечують лікування та реабілітацію, а юристи допомагають у захисті прав громадян. Комплексність такої допомоги дозволяє підвищити ефективність соціальної адаптації та інтеграції постраждалих осіб у громаду.

Особливого значення набуває розвиток міжвідомчого партнерства між державними установами, закладами освіти, медичними установами та громадськими організаціями. Саме співпраця різних інституцій створює умови для формування єдиної системи підтримки населення в умовах війни та післявоєнного відновлення. Важливим аспектом є також підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери до роботи в кризових умовах, розвиток навичок командної взаємодії, кризового консультування та медіації.

Таким чином, міждисциплінарний підхід є необхідною умовою ефективного подолання наслідків війни в соціальній сфері. Об’єднання ресурсів та професійних компетентностей різних спеціалістів сприяє підвищенню якості соціальних послуг, психосоціальній стабілізації населення та успішному післявоєнному відновленню українського суспільства.

16
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про соціальні послуги» № 4332-IX від 26.03.2025. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text.
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 4158-IX від 18.12.2024. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text.
3. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді : навч. посіб. – Київ : Центр навчальної літератури, 2022.
4. Пейн М. Соціальна робота: сучасна теорія. – Київ : Академвидав, 2023.
5. Міністерство соціальної політики України. Соціальний захист населення в умовах воєнного стану, 2024.
6. UNICEF Ukraine. Психосоціальна підтримка дітей та сімей в умовах війни, 2023.
7. WHO. Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings, 2024.

DOI: 10.5281/zenodo.20748259

ГРИГОРЕНКО Ірина
кандидатка філологічних наук,
доцентка Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

СОЦІОЛОГІЧНО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОМУНІКАЦІЇ В МЕТАВСЕСВІТІ ПОСТМОДЕРНОЇ/МЕТАМОДЕРНОЇ ДОБИ

Мережеве спілкування та цифрова комунікація на сьогодні є популярною соціальною платформою вазаємодії у глобалізованому світі. Цифрова комунікація в інтернеті активно розвивається та трансформується, удосконалюється. Виникають все нові і нові форми для соціальної взаємодії, зокрема у контексті феномену метавсесвіту. Префікс «*мета-*» походить від давньогрецького слова *μέτα* (metá) і означає «після», «поза», «між». Словник іншомовних слів визначає «*мета-*» як

17
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

префікс, що означає проміжне становище, рух у просторі або часі, зміну, перетворення, переміщення, звільнення від чогось [5]. Таким чином метавсесвіт можна розглядати як єдиний простір соціальної взаємодії з поєднанням світів реального фізичного та віртуальної і доповненої, а також розширеної реальності. Комунікація у метавсесвіті стає окремим об'єктом наукового осмислення, зокрема у роботах таких науковців: Л. Боровик, О. Гондюл, О. Грозна, Т. Зарівна, О. Марків, Т. Радута та інших [1, 2, 3, 4, 6].

На сьогодні метавсесвіт становить концепцію єдиного віртуального простору, що поєднує реальний (фізичний) та цифровий світи, де люди взаємодіють через аватари за допомогою технологій віртуальної (VR) та доповненої (AR) реальності, використовуючи Інтернет.

VR, AR, MR, XR є технологіями занурення та взаємодії людини з цифровим контентом:

1) VR (Віртуальна реальність / Virtual Reality) – це повне занурення у штучно створений цифровий світ, що віддаляє користувача від реальності за допомогою спеціальних пристроїв (шоломів з гарнітурами), наприклад, гра у Beat Saber, віртуальний тур містом;

2) AR (Доповнена реальність / Augmented Reality) – це накладання цифрової інформації (зображень, текстів, 3D-моделей) поверх реального світу, який бачить користувач, часто через екран смартфона, наприклад гра Pokemon Go, «примірка» розташування меблів у реальній кімнаті за допомогою відеододатку;

3) MR (Змішана реальність / Mixed Reality) є поєднанням AR та VR, коли віртуальні об'єкти інтегруються з реальним оточенням, взаємодіючи з ним і дозволяючи керувати ними як реальними предметами, часто з використанням гарнітур, наприклад, розміщення віртуального 3D-принтера на реальному столі та взаємодія з ним;

4) XR (Розширена реальність / Extended Reality) охоплює всі технології, які розширюють або доповнюють реальність (VR, AR, MR та інші), створюючи

спектр від повної реальності до повної віртуальності. Це не конкретний пристрій, а парасолька для всіх immersive-технологій, включно з майбутніми формами метавсесвітів.

Наразі ще не існує єдиного універсального метавсесвіту, а лише набір ізольованих платформ, наприклад від компанії Meta. При цьому соціально-комунікативна структура метавсесвітів полягає у двох основних аспектах: занурення (immersion) та співприсутність (co-presence), де користувачі взаємодіють у реальному часі через аватари, що є ключовим елементом цифрової ідентичності реальної людини, дозволяючи їй виражати себе та формувати соціальні зв'язки в мережевому просторі. Цифрова комунікація еволюціонувала від постмодерністської фрагментованості до метамодерністської щирості. Постмодерн використовував іронію, деконструкцію та симулякри (меми, постинг без авторства), тоді як метамодерн поєднує цю скептичну іронію з наївною надією, створюючи простір для емпатії, сторітелінгу та пошуку нових сенсів [7, 8]. Культурологічні особливості соціальної комунікації у добу метамодерну полягають у бажанні мати спільний досвід через імерсивні технології, які надають новітні метавсесвіти різних компаній та платформ.

Соціально-комунікативна структура метавсесвіту передбачає новий рівень соціальної взаємодії, що значно відрізняється від традиційних платформ для спілкування, зокрема соціальних мереж чи Zoom-конференцій, Meet-зустрічей завдяки насамперед імерсивній залученості у комунікацію.

Отже, соціальна комунікація в метавесвіті предбачає обмін інформацією не тільки між людьми, а між їх аватарами, а також комп’ютерами у вербальній та невербальній формі у цифровому просторі з використанням інтернеттехнологій. У соціологічно-культуррологічному аспекті простір метавсесвіту трансофрмує комунікацію з репрезентації реальності до її симуляції, де досвід стає центральним елементом.

19
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

ЛІТЕРАТУРА

1. Боровик Л. Що ми знаємо про метавсесвіт та яка з нього користь. Міжнародний науково-технічний університет. URL: https://surl.lu/tqcaoi

2. Гондюл О. Використання ігрових технологій в медіа для досягнення глобальних цілей сталого розвитку (на прикладі авторської гри «Unicorn Media Camp»). *Інтегровані комунікації*, 2023. (1 (15), 42-49. URL: https://doi.org/10.28925/2524-2644.2023.156

3. Грозна О. Технологічні інновації в онлайн-медіа: роль штучного інтелекту та віртуальної реальності у трансформації контенту. *Обрії друкарства*, 2024. (1(15), 102–112. 2024. URL: https://doi.org/10.20535/2522-1078.2024.1(15).302843

4. Марків О. Т., Григоренко І. В., Зарівна О. Т. (2025). Комунікація в метавсесвіті: парадигма імерсивної медіакомпетентності журналістів і філологів нового покоління. *Вісник гуманітарних наук*, (12). URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.17530144

5. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів. Київ: «Українська радянська енциклопедія», 1974. 865 с.

6. Радута Т. Технології доповненої та віртуальної реальності в digital-медіа. *Молодий вчений*, № 4 (56), квітень 2018 р. URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/download/4649/4571/

7. Поплавко Р. Метамодернізм як відображення сучасних проблем інформаційної культури. URL: https://jqmth.donnu.edu.ua/article/view/18981

8. Улановський Д. Елементи метамодерну у креативному контенті онлайн-платформ. *Культурологія*, 2026. Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. С. 275-282.

DOI: 10.5281/zenodo.20748261

ГРИНЬКІВ Андрій
кандидат філософських наук,
доцент Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЯК ПРІОРИТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Глобальні трансформації сучасності не оминають й нашу державу, яка переживає безпрецедентні випробування в умовах повномасштабної війни. Ці випробування вимагають такої ж швидкої та виваженої реакції від фахівців різних галузей, насамперед від тих, хто причетний до формування і реалізації соціальної політики. Враховуючи руйнівний характер воєнних дій та масштабність завдань повоєнного відновлення, виникають нові вимоги до спроможності територіальних громад протистояти потрясінням, що прослідковується в нагальній потребі переосмислення пріоритетів державної соціальної політики.

Нашим завданням є аналіз сучасних наукових підходів до резильєнтності територіальних громад, які є передумовою вироблення дієвих механізмів соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Поняття «резильєнтність» походить від латинського resilire, що означає відскакувати, повертатися до попереднього стану. Спочатку термін застосовувався у фізиці та матеріалознавстві для позначення здатності матеріалу відновлювати вихідну форму після деформації. Згодом це поняття було запозичене психологією, екологією та соціальними науками для опису здатності систем різного рівня витримувати зовнішні удари і відновлюватися після них. У межах однієї з найвпливовіших концепцій Ф. Норріс зі співавторами розглядають резильєнтність громади як процес, що поєднує мережу адаптивних спроможностей, а не як статичний результат чи окрему рису [1].

21

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Спираючись на згаданий підхід, під резильєнтністю територіальної громади варто розуміти здатність локальної спільноти прогнозувати загрози, адаптуватися до раптових потрясінь, протистояти їх руйнівному впливу та відновлювати власну життєздатність, зберігаючи базові соціальні функції. Ф. Норріс зі співавторами виокремлюють чотири взаємопов'язані групи адаптивних спроможностей, серед яких економічний розвиток, соціальний капітал, інформація та комунікація, а також громадська компетентність [1]. Ці групи спроможностей співвідносяться з основними вимірами резильєнтності, а саме інституційним, економічним, інфраструктурним та соціальним, що робить концепцію продуктивним аналітичним інструментом для соціальної політики.

Дослідження резильєнтності спрямовані на вивчення механізмів колективної адаптації спільнот до кризових умов. В контексті соціальних інновацій особливо вагомим є соціальний вимір, докладно проаналізований Д. Олдрічем, який обґрунтовує тезу про те, що глибина соціального капіталу громади визначає швидкість і повноту її відновлення після потрясінь [2]. На матеріалі чотирьох випадків, серед яких Токіо після землетрусу 1923 року, Кобе після землетрусу 1995 року, Таміл-Наду після цунамі 2004 року та Новий Орлеан після урагану Катріна, дослідник розрізняє зв'язувальний, поєднувальний і вертикальний соціальний капітал та доводить його вирішальну роль у мобілізації спільноти. Краще розуміння природи цих зв'язків уможливлює втілення дієвих соціальних технологій у практику місцевого самоврядування та соціального захисту.

В умовах війни соціальний вимір резильєнтності набуває особливого значення, що підтверджується дослідженнями посттравматичного відновлення спільнот. Д. Сомасундарам та С. Сівайокан на матеріалі повоєнних громад Північної Шрі-Ланки показують, що колективна травма виснажує соціальний капітал, послаблюючи довіру, надію і колективну дієздатність, а відновлення громади передбачає цілеспрямовану реконструкцію цих ресурсів [4]. Подібна закономірність пояснюється тим, що щільні горизонтальні зв'язки забезпечують

швидке перерозподілення ресурсів, оперативне реагування на потреби вразливих категорій населення та підтримання психологічного добробуту мешканців у ситуації тривалої невизначеності.

Питання резильєнтності є вкрай актуальними для соціальної політики, оскільки прийняття управлінських рішень значною мірою залежить від адекватної оцінки спроможності громади. Відомо багато фактів коли завищена оцінка наявних ресурсів призводить до помилкового планування та неспроможності виконати взяті зобов'язання перед громадянами. Тому резильєнтнісно орієнтована соціальна політика передбачає не лише реагування на вже наявні кризи, а й цілеспрямоване нарощування адаптивного потенціалу громад у періоди відносної стабільності, що зміщує акцент із пасивного подолання наслідків на проактивне формування спроможності.

У контексті післявоєнного відновлення резильєнтність територіальних громад постає як засаднича категорія планування. С. Маннаккара, С. Вілкінсон і Р. Потангароа обґрунтовують принцип відбудови за моделлю «build back better», згідно з яким відновлені системи повинні ставати стійкішими, ніж були до руйнувань [3]. Реалізація цього принципу вимагає інтеграції резильєнтнісного мислення у програмні документи всіх рівнів, починаючи від стратегій розвитку громад і завершуючи галузевими планами соціального захисту. Завдяки такому підходу повоєнне відновлення перетворюється з простого повернення до довоєнного стану на можливість якісної трансформації соціального простору громади.

Особливої ваги набуває роль громад як суб'єктів власного відновлення. Л. де Мелло і Т. Тер-Мінассян, аналізуючи резильєнтність субнаціональних урядів, виокремлюють три її складники, серед яких стійкість місцевих бюджетів до потрясінь, безперервність надання суспільних послуг та здатність передбачати майбутні шоки і готуватися до них [5]. Передавання повноважень і ресурсів на місцевий рівень у процесі децентралізації створило передумови для того, щоб

громади виступали активними учасниками вироблення і впровадження соціальних рішень. Проте наявність формальних повноважень сама по собі не гарантує резильєнтності, адже вона зумовлена системною взаємодією інституційних, кадрових, фінансових та соціальних чинників.

Підсумовуючи, слід зазначити, що дослідження резильєнтності територіальних громад сприяють кращому розумінню природи колективної адаптації спільнот до кризових умов, зокрема процедурним питанням її формування та підтримання. Ефективність соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення прямопропорційна спроможності громад витримувати потрясіння і трансформуватися. Розглянуті підходи демонструють застосовність концепції резильєнтності у сфері соціальної політики та місцевого самоврядування. Резильєнтнісна теорія має значний потенціал для управлінців і фахівців соціальної сфери, оскільки дозволяє розбудовувати соціальний захист через посилення адаптивної спроможності громад. Територіальні громади можуть зміцнити власну життєздатність шляхом цілеспрямованого розвитку наявних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Norris F. H., Stevens S. P., Pfefferbaum B., Wyche K. F., Pfefferbaum R. L. Community Resilience as a Metaphor, Theory, Set of Capacities, and Strategy for Disaster Readiness. American Journal of Community Psychology. 2008. Vol. 41, iss. 1–2. P. 127–150. DOI: https://doi.org/10.1007/s10464-007-9156-6.

2. Aldrich D. P. Building Resilience: Social Capital in Post-Disaster Recovery. Chicago : University of Chicago Press, 2012. 232 p.

3. Mannakkara S., Wilkinson S., Potangaroa R. Resilient Post Disaster Recovery through Building Back Better. London ; New York : Routledge, 2018. 148 p. DOI: https://doi.org/10.1201/9781315099194.

4. Somasundaram D., Sivayokan S. Rebuilding community resilience in a post-war context: developing insight and recommendations – a qualitative study in Northern Sri

24

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Lanka. International Journal of Mental Health Systems. 2013. Vol. 7, art. 3. DOI: https://doi.org/10.1186/1752-4458-7-3.

5. de Mello L., Ter-Minassian T. Improving subnational governments' resilience in the wake of the COVID-19 pandemic. OECD Working Papers on Fiscal Federalism. Paris : OECD Publishing, 2022. No. 37. 30 p. DOI: https://doi.org/10.1787/6b1304c8-en.

DOI: 10.5281/zenodo.20748263

ДАКАЛ Дмитро
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
Факультет спеціальної освіти та соціальної політики
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Сучасні кризові процеси, спричинені воєнними діями, соціально-економічною нестабільністю та гуманітарними викликами, актуалізують необхідність ефективної взаємодії між державою та громадянським суспільством. В умовах війни саме соціальне партнерство державних інституцій і громадських організацій стало одним із ключових механізмів підтримки населення та забезпечення стійкості суспільства.

Соціальне партнерство передбачає співпрацю органів державної влади, місцевого самоврядування, благодійних фондів, волонтерських ініціатив та громадських організацій з метою вирішення актуальних соціальних проблем. У кризовий період така взаємодія сприяє оперативному реагуванню на потреби населення, ефективному розподілу ресурсів та наданню комплексної допомоги постраждалим категоріям громадян.

Після початку повномасштабної війни в Україні громадські організації стали важливими суб'єктами соціальної підтримки населення. Вони забезпечують гуманітарну допомогу, психологічну підтримку, евакуацію населення, соціальний

25

супровід внутрішньо переміщених осіб, підтримку ветеранів та сімей військовослужбовців. Водночас державні структури координують процеси соціального захисту, реалізують державні програми допомоги та створюють нормативно-правові умови для функціонування соціальної сфери.

Особливого значення набуває партнерство у сфері надання соціальних послуг. Спільна діяльність державних установ і громадських організацій дозволяє підвищити доступність соціальної допомоги, оперативно виявляти потреби населення та забезпечувати адресну підтримку. Крім того, громадський сектор часто виступає джерелом інноваційних практик, які можуть бути інтегровані у державну соціальну політику.

Важливим аспектом ефективного партнерства є налагодження системи комунікації між усіма учасниками взаємодії. Координація дій, прозорість використання ресурсів, взаємна довіра та спільна відповідальність сприяють підвищенню результативності соціальної роботи у кризових умовах. Не менш важливим є залучення міжнародних організацій та донорських структур, які підтримують реалізацію гуманітарних і соціальних проєктів в Україні.

Таким чином, соціальне партнерство держави та громадських організацій є важливою умовою подолання наслідків кризових ситуацій та забезпечення соціальної стабільності суспільства. Об’єднання зусиль державного та громадського секторів дозволяє ефективніше реагувати на виклики війни, підтримувати населення та формувати підґрунтя для післявоєнного відновлення України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про соціальні послуги» № 4332-IX від 26.03.2025 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text.

2. Закон України «Про громадські об’єднання» № 1702-VII від 14.10.2014. https://tax.gov.ua/dlya-gromadskosti/gromadska-rada/arhiv/diyalnist-gromadskoi-radi-2014-2016/dokumenti-scho-regulyuyut-diyalnist/63684.html.

3. Постанова КМУ «Про внесення до деяких постанов Кабінету Міністрів України змін щодо використання коштів з рахунка для надання гуманітарної та іншої допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану в Україні» від 6 березня 2026 р. № 304 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/304-2026-%D0%BF#Text.

4. Палеха Ю. І. Соціальне партнерство в системі соціального захисту населення. – Київ, 2023.

5. UNICEF Ukraine. Соціальна підтримка дітей та сімей в умовах війни, 2023.

6. UNDP Ukraine. Розвиток громад та партнерство в умовах кризи, 2024.

DOI: 10.5281/zenodo.20748265

КАРП'ЮК Богдан
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
3 курсу спеціальності І10 Соціальна робота та консультування
УДУ імені Михайла Драгоманова

м. Київ, Україна

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР РЕФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Глобальні трансформації сучасного світу не залишають осторонь й Україну, яка в умовах війни, гуманітарних втрат та майбутнього повоєнного відновлення посилює власну інтегрованість у європейський соціально-політичний простір. Євроінтеграційний вектор розвитку держави стає не лише зовнішньополітичним орієнтиром, але й методологічною рамкою реформування соціальної сфери. В даному контексті мова йде про переосмислення змісту соціальної політики, механізмів надання соціальних послуг, цифрових інструментів соціального захисту, стандартів доступності, соціальної інклюзії та відповідальності публічних інституцій перед людиною.

Варто зазначити, що соціальна сфера в умовах воєнного стану зазнала подвійного навантаження. З одного боку, вона була змушена реагувати на

27

безпосередні наслідки війни, серед яких внутрішнє переміщення, втрата житла, травматизація населення, зростання потреб осіб з інвалідністю, ветеранів, дітей, людей похилого віку та родин військовослужбовців. З іншого боку, саме соціальна сфера має стати одним з інституційних фундаментів повоєнного відновлення, оскільки без відновлення людського капіталу, довіри до держави та здатності громад підтримувати своїх членів економічна реконструкція залишатиметься неповною [4; 5].

В контексті даного дослідження євроінтеграційний вектор реформування соціальної сфери доцільно розуміти як системне наближення української соціальної політики до європейських принципів гідності, недискримінації, соціальної справедливості, доступності послуг, активної підтримки зайнятості, соціального діалогу та інклюзії. Європейський стовп соціальних прав визначає соціальний розвиток через поєднання рівних можливостей, справедливих умов праці, соціального захисту та включення [3]. Відповідно, для України важливим є не механічне запозичення окремих норм, а створення такої системи, яка дозволяє людині отримати підтримку відповідно до її реальних життєвих обставин.

Європейська Комісія у звіті щодо України за 2025 рік вказує, що у сфері соціальної політики та зайнятості Україна залишається на ранній стадії підготовки, хоча певний прогрес уже досягнуто [1]. Ця оцінка є важливою, оскільки вона демонструє не лише наявність реформаторського руху, але й складність завдань, які ще належить виконати. Серед таких завдань особливе місце займають оновлення трудового законодавства, розвиток системи охорони праці, посилення соціального діалогу, реформування соціальних виплат, упровадження нової системи закупівлі соціальних послуг та подальше наближення до європейських стандартів недискримінації й гендерної рівності.

В умовах повоєнного відновлення соціальна політика має бути спрямована не лише на компенсацію втрат, а й на відновлення здатності людини діяти, працювати, навчатися, брати участь у житті громади та відчувати власну захищеність. Саме

тому особливого значення набуває перехід від інституційно-утримувальної моделі до сервісної моделі соціальної підтримки. Такий перехід передбачає, що фінансування має орієнтуватися не на збереження установ як таких, а на якість і результативність послуги для конкретної людини. В українському контексті ця зміна простежується в дискусіях щодо централізованої закупівлі соціальних послуг, розвитку підтриманого проживання, супроводу військовослужбовців і членів їхніх родин, а також формування послуг життєстійкості у громадах [7; 9].

Окремим напрямом реформування є цифровізація соціальної сфери. Вона уможливлює спрощення доступу до послуг, підвищення прозорості соціальних виплат, зменшення адміністративних бар'єрів та формування більш точних механізмів оцінювання потреб. Водночас цифровізація не повинна зводитися до технічного переведення паперових процедур в електронну форму. Вона має розглядатися як зміна логіки взаємодії між державою та отримувачем соціальної підтримки. Йдеться про створення таких цифрових інструментів, які посилюють адресність, справедливість і контрольованість соціальної політики [8]. Разом із тим цифрова трансформація породжує нові виклики, пов'язані із захистом персональних даних, цифровою нерівністю, ризиком формалізації людської потреби та необхідністю збереження професійного соціального супроводу.

Важливою складовою української соціальної сфери в умовах війни стала волонтерська допомога. Її значення полягає не тільки в оперативному реагуванні на кризові потреби, а й у формуванні горизонтальних зв'язків солідарності, без яких неможливе повоєнне відновлення громад. Волонтерська складова в наданні соціальних послуг засвідчила, що соціальна підтримка в кризовий період не може бути монополією державних інституцій [7]. Водночас європейський вектор реформування вимагає не стихійного заміщення держави волонтерами, а інституційного узгодження зусиль державного, громадського і місцевого секторів.

Повоєнне відновлення актуалізує також питання соціальної резильєнтності. Дане поняття дозволяє розглядати соціальну сферу не лише як систему допомоги у

випадку вразливості, а як механізм підтримки здатності суспільства відновлюватися після криз, адаптуватися до змін і попереджати поглиблення соціальних ризиків [9]. У цьому розумінні соціальна резильєнтність є стратегічним принципом трансформації соціальних послуг. Вона передбачає розвиток локальної спроможності громад, професійну підготовку фахівців соціальної сфери, міжвідомчу координацію, доступ до психологічної та реабілітаційної підтримки, а також залучення самих отримувачів послуг до оцінювання власних потреб.

Не менш важливим є фінансовий аспект реформування соціальної сфери. Ukraine Facility на 2024-2027 роки визначає підтримку відновлення, модернізації, стабільності публічних послуг і реформ на шляху до вступу в ЄС [2]. Це означає, що соціальна політика має розглядатися в єдності з публічними фінансами, антикорупційними механізмами, прозорістю закупівель, оцінюванням ефективності програм та спроможністю місцевого самоврядування. За оцінками Світового банку, загальні потреби відновлення України на десятирічний період оцінюються майже у 588 млрд доларів [4]. Така масштабність руйнувань засвідчує, що соціальна сфера не може бути другорядною щодо інфраструктурних чи економічних пріоритетів.

Підсумовуючи, слід зазначити, що євроінтеграційний вектор реформування соціальної сфери України в умовах повоєнного відновлення має розглядатися як багатовимірний процес. Його зміст охоплює нормативне наближення до соціального acquis ЄС, цифрову трансформацію послуг, розвиток соціальної резильєнтності, деінституціалізацію догляду, підтримку зайнятості, соціальний діалог, посилення ролі громад та інституційне визнання партнерства між державою і громадянським суспільством. Успішність цього процесу залежатиме від того, наскільки соціальна політика буде орієнтована на людину, її гідність, безпеку, здатність до самореалізації та включення в життя громади.

ЛІТЕРАТУРА

1. European Commission. Ukraine 2025 Report. Brussels, 2025.

2. European Commission. The Ukraine Facility. Supporting Ukraine's recovery, reconstruction, and path towards EU accession. 2024.

3. European Commission. The European Pillar of Social Rights in 20 principles. 2017.

4. World Bank, Government of Ukraine, European Commission, United Nations. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment. RDNA5. 2026.

5. OECD. Ukraine's Strategic Response to the Displacement Crisis. Paris, 2026.

6. International Labour Organization. World Social Protection Report 2024-26. Universal Social Protection for Climate Action and a Just Transition. Geneva, 2024.

7. Гриньків, А. П., Петрунчак, Д. В. Волонтерська складова у наданні соціальних послуг в умовах воєнного стану. Соціальна педагогіка. Теорія та практика. 2024. https://doi.org/10.12958/1817-3764-2024-1-12-20

8. Hrynkiv, A. Digitalization of social services. Status, challenges and prospects. In Life on the cutting edge. Science. Libraries. Society. Riga, Latvia. Baltija Publishing, 2025. P. 387-408. https://doi.org/10.30525/978-9934-26-535-8-21

9. Любарець, В., Гриньків, А., Панюшкін, Є. Соціальна резильєнтність як стратегічний принцип трансформації системи соціальних послуг в Україні. Ввічливість. Humanitas. 2025. № 4. С. 183-193. https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.4.24

10. Council of Europe. Ukraine and the European Social Charter. Strasbourg.

DOI: 10.5281/zenodo.20748267

КОВАЛЬЧУК Інна
кандидатка педагогічних наук, доцентка
доценка кафедри педагогіки та соціальної роботи
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна

СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХНЬОГО ВИРІШЕННЯ

Життя людей похилого віку в умовах війни — це одна з найскладніших гуманітарних проблем.

Основними труднощами з якими стикається ця категорія населення є: обмежена мобільність, що впливає на процес евакуації цієї вікової категорії із зони бойових дій. Багато літніх людей не можуть швидко змінити місце проживання через стан здоров’я або відсутність транспорту. Проблеми зі здоров’ям такі як хронічні захворювання (серцеві, діабет тощо) потребують постійного лікування, але доступ до лікарень і ліків часто порушений загострюють існування люлей похилого віку. Також війна роз’єднує сім’ї. Літні люди часто залишаються самі без підтримки близьких. Постійна небезпека, обстріли та втрати мають глибокий психологічний вплив на людей похилого віку, адже вони часто менш адаптивні до різких змін і сильного стресу.

Передусім, життя в умовах постійної загрози змушує людину перебувати у стані хронічної тривоги. Кожен звук вибуху чи сирени сприймається як безпосередня небезпека для життя. Організм постійно «напружений», що виснажує нервову систему та може призводити до безсоння, підвищеного тиску й загального погіршення самопочуття.

Крім того, часті обстріли руйнують відчуття безпеки.. Дім, який раніше був місцем спокою, перестає бути надійним укриттям. Це викликає страх і безпорадність, особливо якщо людина не має можливості виїхати в безпечніше місце.

32

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Не менш важливим є фактор втрат— близьких людей, сусідів, власного житла чи звичного способу життя. Такі події можуть спричинити глибокі емоційні травми, що нерідко переходять у депресивні стани. Людина може втратити інтерес до життя, відчувати самотність і безнадію.

У багатьох випадках формується стан, подібний до Посттравматичний стресовий розлад: нав'язливі спогади, постійне очікування небезпеки, різкі реакції на гучні звуки.

У підсумку це призводить до того, що літні люди не лише фізично, а й психологічно виснажуються. Без належної підтримки — як з боку родини, так і фахівців — такі стани можуть суттєво погіршувати якість життя і навіть впливати на фізичне здоров'я. У районах бойових дій фінансова стабільність людей похилого віку різко погіршується, і це особливо помітно на прикладі пенсій та цін на базові товари [4].

Для людей похилого віку це означає необхідність економити навіть на найнеобхіднішому — їжі, ліках і базових потребах, що суттєво погіршує якість життя та загрожує їхньому здоров'ю.

В умовах війни нагальними потребами соціального захисту людей похилого віку є:забезпечення доступу до медицини і ліків; організація безпечної евакуації; психологічна підтримка; соціальні служби та волонтерська допомога; забезпечення умов для підтримки зв'язку з родиною [3].

З огляду на численні труднощі, з якими стикаються люди похилого віку в умовах війни в Україні, організовано підтримку цієї вікової групи як українськими, так і міжнародними організаціями. Зокрема, Червоний Хрест України надає гуманітарну допомогу, включаючи продукти харчування, засоби гігієни та одяг, організовує евакуацію у безпечні регіони для маломобільних осіб та забезпечує медичну підтримку на місцях. Крім того, організація сприяє соціальній інтеграції та підтримці контактів із родиною, що особливо важливо для літніх людей, які опинилися у зоні бойових дій [2].

Міжнародні організації також відіграють ключову роль у підтримці літніх громадян. HelpAge International фокусується на потребах саме літніх людей у кризових ситуаціях, надаючи соціальну та психологічну підтримку, а також сприяючи їхній участі у спільнотах [1]. ООН забезпечує доступ до базових потреб, таких як харчування, вода, житло та медична допомога, а також координує захист прав людей похилого віку і спрямовує міжнародні ресурси для системної та ефективної допомоги [5].

Таким чином, люди похилого віку в умовах війни є однією з найбільш вразливих груп під час війни. Вони потребують не лише матеріальної допомоги, а й уваги, турботи та захисту їхніх прав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендерно-інклюзивне дослідження потреб людей похилого віку, які проживають у Східній Україні (українською мовою. 10 березня . 2026. URL: https://www.helpage.org/resource/gender-inclusive-research. (доступно 05.05.2026).

2. Гуманітарна допомога. URL: https://redcross.org.ua/ (доступно 05.05.2026).

3. Дьомкін О. Соціально-психологічна підтримка та наслідки переміщення людей похилого віку. : *Ввічливість. Humanita*s. № 6. 2025. С. 57–64.

4. Ковальчук І. Особливості соціального супроводу людей похилого віку в умовах війни. *Молодий вчений*. Травень. 2023. URL: https://www.researchgate.net/publication/3 (доступно 05.05.2026).

5. Сайт ООН. URL: https://www.un.org/ukraine-crisis (доступно 05.05.2026).

34

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

DOI: 10.5281/zenodo.20748269

КОМАР Ірина
кандидатка педагогічних наук, доцентка
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Забезпечення безбар'єрності у сфері вищої освіти є одним із ключових пріоритетів сучасної соціальної політики демократичної держави. У міжнародному правовому та гуманітарному науковому полі безбар'єрність розглядається як необхідна умова реалізації прав людини, соціальної справедливості та рівного доступу до суспільних ресурсів незалежно від віку, стану здоров'я, соціального статусу чи інших особливостей особистості. Особливого значення ця проблема набуває у сфері вищої освіти, оскільки університетське середовище є простором професійного становлення, соціальної мобільності та громадянської інтеграції молоді [4].

Для України питання безбар'єрності стало особливо актуальним в умовах повномасштабної війни. Воєнні дії спричинили зростання кількості осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, студентів із травматичним досвідом та психоемоційними порушеннями. У цих умовах безбар'єрність перестає бути вузькою проблемою інклюзивної освіти і перетворюється на стратегічний напрям державної соціальної політики та важливий чинник повоєнного відновлення суспільства.

Концептуально безбар'єрність закріплена у Національній стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року, що ґрунтується на положеннях Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю та європейських принципах інклюзивного розвитку. Відповідно до Стратегії, безбар'єрність трактується як комплексна система умов, що забезпечує людині можливість вільно навчатися, працювати, пересуватись, отримувати інформацію та брати участь у

35

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

суспільному житті [1]. Такий підхід відображає перехід від медичної моделі інвалідності до соціальної, згідно з якою основною причиною обмежень є не фізичні особливості людини, а бар'єри, створені суспільством. Національна стратегія визначає шість взаємопов'язаних напрямів безбар'єрності: фізичний, цифровий, інформаційний, освітній, соціально-громадянський та економічний. У сфері вищої освіти кожен із цих напрямів набуває специфічного змісту та потребує системної реалізації.

Фізична безбар'єрність передбачає комплексну адаптацію навчальних корпусів, гуртожитків, укриттів і кампусного простору відповідно до принципів універсального дизайну, включаючи тактильну навігацію, доступні санітарні приміщення та безпечні маршрути евакуації для осіб із порушеннями мобільності, зору чи слуху [3]. Цифрова безбар'єрність реалізується через адаптацію освітніх платформ до міжнародних стандартів доступності, використання технологій екранного озвучення, субтитрування відеолекцій та забезпечення гнучкого доступу до навчальних матеріалів, хоча водночас актуалізується проблема цифрового розриву. Інформаційна – полягає у доступності офіційної й навчальної інформації завдяки адаптації матеріалів та використанню альтернативних форматів комунікації для осіб із сенсорними чи когнітивними порушеннями. Соціально-громадянський напрям спрямований на формування інклюзивної культури університету, подолання стигматизації та забезпечення повноцінної участі студентів з особливими освітніми потребами в академічному й громадському житті. Освітня безбар'єрність передбачає впровадження принципів універсального дизайну в навчанні, гнучких методів викладання та індивідуалізації освітніх траєкторій, що потребує розвитку інклюзивних компетентностей науково-педагогічних працівників [4]. Економічний – пов'язаний із подоланням фінансових бар'єрів через систему соціальної підтримки, забезпечення доступного житла, стипендіальних програм і створення адаптованих умов для проходження практики та працевлаштування студентів [1].

Реалізація політики безбар'єрності у сфері вищої освіти потребує ефективних інституційних механізмів. Одним із них є створення в університетах центрів підтримки студентів з особливими освітніми потребами та введення посад координаторів з питань доступності й інклюзії. Їхня діяльність має охоплювати індивідуальний супровід студентів, координацію міжструктурної взаємодії, проведення аудитів доступності та моніторинг дотримання антидискримінаційного законодавства [2].

Важливим інструментом забезпечення безбар'єрності є системний аудит доступності закладів вищої освіти. Його предметом мають бути не лише архітектурні умови, а й цифрова інфраструктура, освітні програми, адміністративні процедури та організаційна культура університету. У міжнародній практиці результати таких аудитів дедалі частіше інтегруються у системи забезпечення якості освіти та акредитаційні процедури. Не менш важливим є питання фінансування безбар'єрних трансформацій. Реалізація інклюзивних практик потребує поєднання державного фінансування, грантових програм міжнародних організацій, співпраці з громадським сектором та соціально відповідальним бізнесом. Перспективним напрямом є включення критеріїв доступності до системи оцінювання ефективності діяльності закладів вищої освіти та механізмів державного замовлення [2].

Отже, безбар'єрність у сфері вищої освіти є багатовимірним соціально-політичним і педагогічним феноменом, що охоплює фізичні, цифрові, інформаційні, соціальні, освітні та економічні аспекти. Її забезпечення потребує системного підходу, міжвідомчої взаємодії, стійкого фінансування та трансформації університетської культури на засадах інклюзії, рівності та поваги до людської гідності. У сучасних умовах університет виступає не лише інституцією передачі знань, а й важливим суб'єктом формування безбар'єрного суспільства. Саме тому реалізація принципів доступності у сфері вищої освіти є необхідною передумовою демократичного розвитку та повоєнного відновлення України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про затвердження Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квіт. 2021 р. № 366-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80
2. Уряд ухвалив ключові заходи зі створення безбар'єрного простору. Міністерство розвитку громад та територій України. 22 квіт. 2025. URL: https://mindev.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-kliuchovi-zakhody-zi-stvorennia-bezbariernoho-prostoru
3. Висоцький В. Стратегія безбар'єрності: підходи до розвитку фізичної доступності. Децентралізація. 23 верес. 2024. URL: https://decentralization.ua/news/18650.
4. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики. Київ, 2016. 152 с.

DOI: 10.5281/zenodo.20748271

КОНЮХОВА Ганна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
1 курсу спеціальності І10 Соціальна робота та консультування
УДУ імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДО УМОВ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ

Збройна агресія проти України докорінно змінила умови функціонування національної системи соціального захисту, поставивши її перед необхідністю швидкої адаптації до безпрецедентних викликів воєнного часу. Внутрішні переміщення населення, руйнування інфраструктури та втрата засобів до існування мільйонами громадян сформували середовище, у якому традиційні механізми підтримки виявляються недостатніми. Нашим завданням є аналіз ключових

38
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

викликів, що постають перед системою соціального захисту в умовах збройного конфлікту, та визначення пріоритетних напрямів її адаптації.

Поняття адаптації системи соціального захисту доцільно розглядати у взаємозв'язку з концепцією соціальної резильєнтності, яка набуває статусу стратегічного принципу трансформації соціальних послуг. Дослідження обґрунтовують, що резильєнтність виступає здатністю системи зберігати функціональність та відновлюватися після шокових впливів, водночас змінюючи власну структуру відповідно до нових умов [1].

Характерною особливістю воєнного періоду стало суттєве зростання ролі недержавних суб'єктів у наданні соціальних послуг. Як зазначається в дослідженнях, волонтерська складова частково компенсує дефіцит інституційної спроможності держави, забезпечуючи оперативне реагування на нагальні потреби постраждалого населення [2]. Водночас надмірна залежність від волонтерських ініціатив породжує ризики фрагментарності допомоги. Подібну фрагментарність гарантій спостерігаємо й у сфері захисту військовослужбовців, на чому наголошує В. Алещенко під час аналізу адаптації звільнених у запас осіб [3].

Серед першочергових напрямів адаптації перебуває соціальний захист найбільш вразливих категорій населення, до яких належать внутрішньо переміщені особи та ветерани війни. М. Смуш-Кулеша та А. Федорова, аналізуючи реалізацію соціальних прав в умовах війни, засвідчують наявність системних прогалин у забезпеченні права на житло та достатній життєвий рівень [4]. Нормативне підґрунтя захисту ветеранів закладене законодавством, проте практика його застосування виявляє розрив між задекларованими гарантіями та реальними можливостями держави [5]. О. Кондратенко наголошує, що ефективність державного управління у цій сфері визначається узгодженістю нормативно-правового забезпечення [6].

Окремим викликом адаптації постає фінансова стійкість системи за різкого зростання видаткових зобов'язань на тлі звуження фіскальної бази. За оцінками

Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, збереження пріоритетних соціальних програм упродовж 2022–2023 років стало можливим значною мірою завдяки міжнародній підтримці, що засвідчує вразливість системи до зовнішніх чинників [7]. Важливим пріоритетом виступає й цифрова трансформація послуг, оскільки, цифровізація відкриває нові можливості для дистанційного обслуговування переміщеного населення, водночас породжуючи виклики цифрової нерівності та захисту персональних даних [8].

Реформування системи соціальних послуг у воєнний час передбачає посилення спроможності органів місцевого самоврядування, на які законодавство покладає відповідальність за оцінку потреб та надання допомоги [9]. систему соціального забезпечення України у воєнний час розглядають як таку, що поєднує реагування на гострі кризові потреби з пошуком довгострокових інституційних рішень [10].

Підсумовуючи, слід зазначити, що адаптація системи соціального захисту до умов збройного конфлікту є багатовимірним процесом, який охоплює інституційні, фінансові, нормативні та технологічні складові. Ключовими пріоритетами цього процесу постають забезпечення соціальної резильєнтності, посилення адресності допомоги, цифрова трансформація послуг та інтеграція недержавних ресурсів у координовану систему, що є необхідною умовою збереження соціальної стійкості держави та відновлення суспільства у повоєнний період.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Любарець В., Гриньків А., Панюшкін Є. Соціальна резильєнтність як стратегічний принцип трансформації системи соціальних послуг в Україні. Humanitas. 2025. № 4. С. 183–193.

2. Гриньків А. П., Петрунчак Д. В. Волонтерська складова у наданні соціальних послуг в умовах воєнного стану. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2024. № 1. С. 12–20.

3. Алещенко В. І. Соціальна адаптація звільнених військовослужбовців: стан, проблеми та напрями її удосконалення. Наука і оборона. 2006. № 3. С. 10–15.

4. Смуш-Кулеша М., Федорова А. Соціальні права в Україні під час війни : аналітичний документ. Рада Європи, 2022. 96 с.

5. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII.

6. Кондратенко О. Загальні засади нормативно-правового забезпечення державного управління у сфері соціального захисту учасників Антитерористичної операції та членів їх сімей. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2015. № 4. С. 113–120.

7. Соціальна політика в Україні у воєнний час : 2022–2023 роки / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Київ, 2023. 28 с.

8. Hrynkiv A. Digitalization of social services: status, challenges and prospects. Life on the cutting edge: Science. Libraries. Society : scientific monograph. Riga : Baltija Publishing, 2025. P. 387–408.

9. Соціальні послуги в умовах війни: нові зміни та виклики / Лабораторія законодавчих ініціатив. Київ, 2023.

10. Гриньків А. Система соціального забезпечення в Україні в умовах воєнного стану (2022–2025). Матеріали Міжнародної Весняної Школи «Інклюзія, соціальна відповідальність та підприємництво. Соціальні інновації для розвитку громад та залучення молоді». 2025. С. 143–147.

41

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

DOI: 10.5281/zenodo.20748273

РОДІНОВА Наталія
кандидат історичних наук, доцент
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
м. Київ, Україна

КУЛЬТУРНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Нині музеї виконують нові функції, окрім того, змінюється їх статус, вони стають соціокультурним майданчиком для обміну думками, створення актуального контенту, виведення на культурну арену експертів та лідерів думок. Сучасний культурний менеджмент сприяє перетворенню музеїв на простір соціальної взаємодії, суспільного діалогу та формування соціальної згуртованості населення. Трансформація музейної середовища відбувається по всіх напрямках, а сме: змінюються робочі процеси, інструменти, форма діалогу з відвідувачем. Окрім того, підвищується доступність накопичених музеями знань за межами їх стін. Особливої актуальності означені процеси набувають в умовах війни, коли культурні інституції стають важливою складовою суспільної консолідації та підтримки національної ідентичності.

Сьогодні ми бачимо необхідність у концептуальних напрацюваннях та зверненні до роботи музеїв за кордом задля впровадження діючих теоретичних та інноваційних моделей в практику, формування нових стратегічних напрямків українських музеїв. Важливого значення набуває вивчення міжнародного досвіду культурного менеджменту у сфері музейної діяльності, спрямованого на розвиток інклюзивних культурних практик та соціальної інтеграції населення.

З розвитком технологій музеям, галереям, експозиційним науковим центрам доводиться шукати шляхи залучення і збереження аудиторії в умовах гострої конкуренції. Їм протистоять тисячі розваг, доступних без відриву від екрану або необхідності виходу з дому. Вони стикаються з підвищеними очікуваннями з боку все більш технічно грамотною молоді та знижену здатність людей концентрувати

42
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

увагу через інформаційне перенасичення. Тому сьогодні нам важко уявити сучасний музей або виставку без мультимедійних технологій, які допомагають розкривати експозицію і поглянути на музейно-виставкові експонати під новим кутом зору. Саме інтерактивність та використання сучасних комунікаційних технологій дозволяють музеям ефективніше взаємодіяти з різними соціальними групами населення та формувати спільний культурний досвід.

Так, наприклад, музейні практики сприяють розвитку громад, міжпоколінній комунікації та зміцненню соціальних зв'язків. Світові Війни, геноцид та дискримінація сприяли виникненню музеїв нового типу – музеїв пам'яті, що орієнтуються на подолання трагічного минулого. З другої половини XX ст. на музеї впливали соціальні, суспільні та соціокультурні процеси, що сприяли введенню напрямку «робота над помилками», тобто: переосмислення історії з позиції жертви політичних репресій, утисків жінок, зневаги до чорношкірого населення та представників ЛГБТ співтовариства тощо. Часто робота подібних місць пам'яті пов'язана з театралізацією, відновленням історичного духу конкретного місця й часу, зануренням відвідувачів до особливої атмосфери минулого, спробам змусити їх критично проаналізувати події, відчути свою близькість до представників певних груп [1]. Сьогодні українські реалії сприяють тому, що музеї пам'яті стають важливим інструментом суспільної консолідації, формування національної ідентичності та соціальної згуртованості населення в умовах війни.

До найбільш знаних музеїв пам'яті в Україні належать Музей голодомору (м. Київ) та музей Пам'ять єврейського народу та Голокосту в Україні (м. Дніпро). Так, наприклад Музей голодомору наголошує, що терор голодом і до сьогодні застосовується у різних країнах світу, а також, що не покараний геноцид українців створів підґрунтя до його нової хвилі [2].

Сучасний музей вимагає динамічності. З цією метою музеї використовують досвід ряду спеціалістів – дизайнерів, соціологів, педагогів, кураторів задля покращення комунікації через предмети. Культурний менеджмент сучасних музеїв

передбачає також залучення фахівців з комунікацій та соціокультурного проєктування задля посилення взаємодії з аудиторією. У результаті значно покращується представленість музейних експозицій, більше використовується світло та кольори у тому, як матеріал інтерпретується за допомогою різних засобів таких як: відео, звук, взаємодія між експонатом та відвідувачем, віртуальна реальність, а також більш традиційними способами. Інтерактивність роботи музею полягає у застосуванні диференційованого підходу до різних категорій відвідувачів, впровадження у традиційну екскурсію театралізованих та ігрових елементів, можливість тактильного контакту з експонатами [3]. Такі підходи дозволяють формувати інклюзивний культурний простір та залучати до музейної діяльності різні соціальні групи населення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гринько, Я.В. Експлікація «місць/музеїв сумління» в контексті культури пам’яті. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2001. № 2. С. 79-83. URL: https://goo.su/vyJaUxX

2. Незасуджений геноцид українців повторюється. 2022. Музей голодомору. [Електронний ресурс]. URL: https://goo.su/A2b1UW

3. Музейні інновації та інтерактивність: дефініція понять. 2016. Фотографії старого Львова. [Електронний ресурс]. URL: https://cutt.ly/LMVKaNh

DOI: 10.5281/zenodo.20748277

РОМАНЮК Катерина
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
3 курсу спеціальності І10 Соціальна робота та консультування
УДУ імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

ГАРАНТІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСТРАЖДАЛОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна як гранична форма соціальної кризи змінює не лише безпекові умови існування держави, але й саму логіку функціонування соціального забезпечення. В умовах воєнного стану соціальна сфера набуває значення одного з базових механізмів збереження людського потенціалу, підтримки соціальної стійкості та попередження поглиблення вразливості населення. Тому гарантії соціального забезпечення постраждалого населення мають розглядатися не як допоміжний елемент державної політики, а як необхідна умова збереження суспільної цілісності.

Конституційною основою соціального забезпечення є право громадян на соціальний захист, яке охоплює забезпечення у разі втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття, старості та інших випадків, передбачених законом [1]. Водночас воєнний стан створює особливий правовий режим, у межах якого держава має забезпечувати функціонування органів влади, місцевого самоврядування, соціальних установ та інших інституцій, необхідних для підтримки прав людини [2]. Отже, обмеження, що можуть виникати у воєнний період, не скасовують соціальної природи держави, а навпаки актуалізують її захисну функцію.

Особливе місце в системі гарантій займає підтримка внутрішньо переміщених осіб. Законодавство визначає засади забезпечення їхніх прав і свобод, включаючи облік, доступ до соціальних виплат, медичної допомоги, освіти, зайнятості та житла [3]. У практичному вимірі однією з ключових форм підтримки стала допомога на проживання ВПО, порядок виплати якої встановлено Кабінетом Міністрів України

45
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

[5]. Її значення полягає не лише у фінансовому забезпеченні мінімальних потреб, але й у визнанні державою особливого соціального ризику, пов'язаного з вимушеним переміщенням.

Важливою складовою гарантій є система соціальних послуг. Закон України «Про соціальні послуги» закріплює правові та організаційні засади їх надання, орієнтуючи систему не тільки на подолання складних життєвих обставин, але й на їх профілактику [4]. Для постраждалого населення особливого значення набувають інформування, консультування, соціальний супровід, кризове втручання, догляд, натуральна допомога, психологічна підтримка та послуги, спрямовані на інтеграцію у громаду. У цьому сенсі соціальні послуги мають бути не формальною процедурою, а способом відновлення здатності людини діяти в нових життєвих умовах.

Окремим напрямом соціального забезпечення є компенсація за пошкоджене та знищене майно. Відповідний закон визначає правові й організаційні засади надання компенсації та ведення державного реєстру майна, пошкодженого або знищеного внаслідок бойових дій. Ця гарантія має подвійне значення. З одного боку, вона спрямована на відновлення житлових умов. З іншого боку, вона виконує функцію соціальної справедливості, оскільки фіксує відповідальність держави за організацію механізму підтримки осіб, які зазнали майнових втрат унаслідок війни.

В умовах воєнного стану державні гарантії об'єктивно доповнюються громадською та волонтерською підтримкою. Досвід останніх років засвідчив, що волонтерська складова стала важливим елементом надання соціальних послуг і кризової допомоги [7]. Водночас волонтерська активність не повинна заміщувати державну систему соціального забезпечення. Її доцільно розглядати як партнерський ресурс, який посилює швидкість реагування, розширює доступ до підтримки та формує горизонтальні зв'язки солідарності у громадах.

Міжнародні гуманітарні оцінки підтверджують, що соціальні потреби населення залишаються масштабними та довготривалими. У гуманітарному плані

реагування на 2026 рік наголошено на необхідності підтримки людей, які проживають поблизу лінії фронту, осіб, вимушених залишити місця проживання, громадян із пошкодженим житлом та вразливих груп, які можуть випадати із системи соціального захисту [8]. Дані моніторингу внутрішнього переміщення також засвідчують, що переміщення населення є не короткочасним явищем, а складним соціальним процесом, який впливає на зайнятість, житло, доступ до послуг і життєві стратегії родин [9].

У зв'язку з цим гарантії соціального забезпечення постраждалого населення мають розвиватися у напрямі адресності, доступності та міжвідомчої координації. Недостатньо лише встановити право на допомогу. Необхідно забезпечити реальну можливість її отримання, зрозумілість процедур, цифрову та фізичну доступність сервісів, оперативне оновлення даних, належне фінансування громад і професійну спроможність фахівців соціальної сфери. Особливої уваги потребують особи, які мають множинну вразливість, оскільки саме вони найчастіше стикаються з бар'єрами в доступі до допомоги. Необхідно забезпечити реальну можливість її отримання, зрозумілість процедур, цифрову та фізичну доступність сервісів, оперативне оновлення даних, належне фінансування громад і професійну спроможність фахівців соціальної сфери [6].

Підсумовуючи, слід зазначити, що гарантії соціального забезпечення постраждалого населення в умовах воєнного стану формують складну систему правових, матеріальних і сервісних механізмів. Її основу становлять конституційне право на соціальний захист, спеціальні гарантії для ВПО, соціальні послуги, компенсаційні механізми, підтримка громад і партнерство з громадянським суспільством. Ефективність цієї системи залежатиме від того, наскільки соціальна політика буде здатною перейти від реактивного подолання наслідків війни до стійкої моделі відновлення людини, родини та громади.

47

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution (дата звернення: 15.06.2026).

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19 (дата звернення: 15.06.2026).

3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1706-18 (дата звернення: 15.06.2026).

4. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2671-19 (дата звернення: 15.06.2026).

5. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 332. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/332-2022-%D0%BF (дата звернення: 15.06.2026).

6. Hrynkiv A. Digitalization of social services: status, challenges and prospects. Life on the cutting edge: Science. Libraries. Society : scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. P. 387–408. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-535-8-21.

7. Гриньків А. П., Петрунчак Д. В. Волонтерська складова у наданні соціальних послуг в умовах воєнного стану. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2024. № 1. С. 12–20. DOI: https://doi.org/10.12958/1817-3764-2024-1-12-20.

8. Ukraine Humanitarian Needs and Response Plan 2026. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. 2026. URL: https://www.unocha.org/publications/report/ukraine/ukraine-humanitarian-needs-and-response-plan-2026-january-2026-enuk (дата звернення: 15.06.2026).

9. Ukraine Internal Displacement Report. General Population Survey. Round 21. International Organization for Migration. 2026. URL: https://dtm.iom.int/ukraine (дата звернення: 15.06.2026).

48

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

DOI: 10.5281/zenodo.20748279

ТЕРНОПІЛЬСЬКА Валентина
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри соціальної роботи
УДУ імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

КОУЧИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ПРАКТИЧНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

В сучасному світі стрімко відбуваються зміни в соціальній, економічній сферах, впроваджуються технологічні, соціальні та управлінські інновації. Соціальні технології управління із примітивного стимулювання переходять до ретельно продуманої мотивації й уважного ставлення до неформальної структури організації та її співробітників. В Україні відбувається становлення коучингу як теорії та практики соціальної технології формування поведінки в організації й професійній спільноті. Саме коучинг є найбільш перспективним методом, оскільки включає в себе сукупність соціальних технологій, спрямованих на оцінку компетенцій фахівців, виявлення їх сильних і слабких сторін, підвищення мотивації на досягнення результату та підвищення ефективності діяльності соціальних працівників.

Проблемі використання коучинг-технологій присвячено роботи І. Адізес, М. Аткінсона, А. Брауна, Т. Голві, О. Комар, Т. Леонарда, О. Пометун, С. Романової, Т. Чернової, Дж. Селлин та ін.

Коучинг розглядається як особливий засіб організації самостійної діяльності фахівців, спрямований на мобілізацію та розвиток їх внутрішніх ресурсів у рамках вирішення актуальних життєвих, професійних та інших завдань [1]. При цьому коучинг активізує внутрішні сили фахівця й, відповідно, спрямовує діяльність персоналу організації соціальної сфери до надання якісних соціальних послуг, активізує ресурси отримувачів соціальних послуг, підсилює поінформованість, швидкість прийняття управлінських рішень. Варто також зазначити, що коучинг

49

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

має в своєму розпорядженні обширний арсенал засобів і прийомів, необхідних в роботі з різними категоріями населення, які перебувають у складних життєвих ситуаціях. Коучинг- технологія допомогає як отримувачу соціальних послуг, так і соціальному працівнику знаходити способи самомобілізації й саморозвитку для управління власним життям, а також узгоджувати особистісні цілі з цілями організації соціальної сфери. Інтеграція коучингу в систему навчання персоналу організації соціальної сфери перспективна для розвитку професійних компетенцій соціальних працівників. Водночас коучинг виступає могутнім засобом профілактики професійного вигорання соціальних працівників.

На думку вчених, коучинг-технологія у професійній діяльності соціального працівника є інноваційним та ефективним підходом для вирішення проблем і надання допомоги людям, які опинилися у складних життєвих ситуаціях. Вона дозволяє враховувати індивідуальні особливості кожного отримувача соціальних послуг, розробляти індивідуальні програми допомоги [3] Отже, у педагогічній практиці коучинг-технологія виступає як інструмент, що підвищує особистісну та професійну ефективність соціального працівника. Коучинг як інноваційна технологія соціальної роботи, спрямована на активізацію потенціалу як отримувачів соціальних послуг, так і фахівців соціальної сфери.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сидоренко В.В. Положення про педагогічний коучинг в системі післядипломної освіти. Донецьк: Витоки. 2014. 63 с.

2. Тернопільська В.І., Бакуліна О.С. Особливості застосування освітніх технологій у формуванні мобільності студентів. Pedagogical and psychological sciences: regularities and development trends: Collective monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2020. p. 370-385.

3. Тернопільська В.І. Майданюк М.О. Формування соціальної ініціативності студентської молоді засобами коучинг-технологій. Інноваційна педагогіка. 2025. Вип. 79. Том 1. С. 204-207.

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

4. Bodrova I., Chernukha N., Vasylyeva-Khalatnykova M., Bakulina O., Binytska K., Kostenko D., & Tarnavska T. Research of Motivation for the Development of Professional Self-Determination. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2023. Vol. 15(2). Pp. 229-243.

5. Ternopilska V., Vasylyeva-Khalatnykova M., Chuiko O., Bakhov I. & Chernukha N. Social Rehabilitation Practices of Inclusion In The Educational Process In Working With Children With Disabilities. *PROPOSITOS Y REPRESENTACIONES*. 2021. Issue: 9.

DOI: 10.5281/zenodo.20748281

ХОМЕНКО Наталія
кандидатка психологічних наук, доцентка
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ КОМУНІКАЦІЙ НА СОЦІАЛЬНУ СТІЙКІСТЬ НАСЕЛЕННЯ

У сучасному суспільстві цифрові комунікації стали одним із ключових чинників трансформації соціальних відносин, інформаційного простору та механізмів взаємодії між державою, громадою й громадянами. Цифрові комунікації (соціальні мережі, месенджери, цифрові платформи) трансформувалися з інструментів передачі інформації на базову інфраструктуру існування соціуму. Активний розвиток соціальних мереж, онлайн-платформ, мобільних застосунків та цифрових сервісів суттєво впливає на рівень соціальної стійкості населення, особливо в умовах криз, воєнних конфліктів і соціально-економічної нестабільності. Сьогодні вони спроможні як консолідувати суспільство, так і виступати тригером дестабілізації, що актуалізує їх соціологічний аналіз.

Соціальна стійкість населення розглядається як здатність суспільства адаптуватися до викликів, зберігати соціальну згуртованість, підтримувати ефективну комунікацію та забезпечувати взаємодопомогу між членами громади. У

цьому контексті цифрові комунікації виконують важливу інтеграційну функцію, забезпечуючи оперативне поширення інформації, координацію соціальної підтримки та формування громадянської активності [4].

Варто зазначити, що цифрові платформи державних послуг (наприклад, застосунок «Дія») знижують рівень інституційної дистанції та невизначеності, надаючи громадянам чіткі алгоритми дій у кризових ситуаціях.

Соціальні мережі та цифрові платформи сприяють швидкому інформуванню населення про небезпеки, організації волонтерської допомоги, психологічної підтримки та мобілізації ресурсів. Завдяки цифровим каналам комунікації посилюється взаємодія між органами влади та громадянами, підвищується рівень відкритості й довіри до інституцій [5].

Водночас цифровізація породжує низку соціальних ризиків. Серед основних проблем виокремлюють цифрову нерівність, низький рівень цифрової грамотності окремих груп населення, інформаційне перевантаження, поширення дезінформації та маніпулятивного контенту. Такі фактори можуть знижувати рівень соціальної довіри та посилювати соціальну ізоляцію вразливих категорій населення. Сучасні соціологічні моніторинги фіксують кардинальну зміну структури медіаполя України в умовах тривалої кризи [1]:

Домінування месенджерів: За даними загальнонаціональних опитувань, понад 75-80% українців використовують Telegram, Viber та YouTube як головні джерела отримання новин [3]. Фокус змістився з традиційних верифікованих медіа на персоналізовані цифрові потоки

Дослідники наголошують, що формування цифрової компетентності населення є важливою умовою підтримки соціальної стійкості. Розвиток навичок критичного мислення, цифрової безпеки та медіаграмотності дозволяє ефективніше орієнтуватися в інформаційному середовищі та протидіяти інформаційним загрозам. Особливу увагу необхідно приділяти вразливим групам населення,

мешканцям сільських територій, людям похилого віку та внутрішньо переміщеним особам [2].

Таким чином, цифрові комунікації є важливим інструментом зміцнення соціальної стійкості населення, оскільки забезпечують швидкий обмін інформацією, підтримку соціальної взаємодії та розвиток громадянської участі. Проте ефективність їхнього впливу залежить від рівня цифрової інклюзії, доступності технологій та розвитку цифрової культури суспільства. Зміцнення стійкості можливе лише через системне підвищення цифрової гігієни та медіаграмотності громадян у синергії з проактивною стратегічною комунікацією державних інституцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головаха Є., Горбачик А. Українське суспільство в умовах війни: соціологічний моніторинг. Київ : Інститут соціології НАН України, 2023. 142 с.

2. Формування цифрової компетентності вразливих груп населення у системі соціальної роботи // Соціальна робота та сучасність.2026. № 1. С. 41–48.

3. Digitalisation of Socio-Communicative Processes in the Socio-Economic Life of the City // Urban Studies and Communications. 2025. Vol. 12, № 1. P. 72–81.

4. Роль соціальних мереж у комунікації органів місцевого самоврядування // Державне управління та місцеве самоврядування. 2025. № 2. С. 64–71.

5. Соціальні комунікації та тенденції їх розвитку в українському інтернет-просторі // Вісник соціальних комунікацій. 2018. № 3. С. 27–34.

53

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

DOI: 10.5281/zenodo.20748287

ЧУГАЄВСЬКИЙ Віталій
кандидат педагогічних наук, доцент
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У РОЗБУДОВІ БЕЗБАР'ЄРНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасний етап розвитку України характеризується утвердженням принципів демократії, рівності та поваги до прав людини. Одним із важливих напрямів державної політики є формування безбар’єрного суспільства, у якому кожна людина незалежно від віку, стану здоров’я, соціального статусу чи інших особливостей має рівні можливості для самореалізації. У цьому процесі особливу роль відіграє освітня політика держави, адже саме освіта формує світогляд громадян, забезпечує соціальну інтеграцію та сприяє подоланню дискримінації.

Освітня політика сучасної України ґрунтується на принципах рівності, доступності та недискримінації. Важливим кроком у цьому напрямі стало ухвалення Закону України «Про освіту», який гарантує право кожної людини на якісну та доступну освіту незалежно від її індивідуальних особливостей [2]. Безбар’єрність в освіті означає створення умов, за яких усі учасники освітнього процесу мають рівний доступ до якісного навчання, освітніх ресурсів та можливостей розвитку. Україна активно впроваджує реформи у сфері інклюзивної освіти, цифрової доступності та соціальної підтримки осіб з особливими освітніми потребами. Державна політика передбачає усунення фізичних, інформаційних, психологічних та соціальних перешкод, що заважають повноцінній участі людини в освітньому процесі. Основною складовою цього процесу є розвиток інклюзивної освіти[4].

Освіта є ключовим інструментом формування культури безбар’єрності, адже саме через навчання виховуються повага до людської гідності, толерантність і

соціальна відповідальність. Сьогодні безбар'єрність розглядається як важливий багатогранний принцип соціальної політики, що тісно пов'язаний із забезпеченням прав людини та розвитком інклюзивного суспільства. У сфері освіти вона повинна формуватися як одна з ключових компетентностей, що передбачає розуміння принципів доступності, уміння використовувати універсальний дизайн та забезпечувати дотримання прав кожної людини. Сукупність цих складових сприяє утвердженню рівності, соціальної інтеграції та інклюзії в суспільстві [1].

Інклюзивне навчання передбачає в першу чергу адаптацію освітнього середовища, створення індивідуальних програм розвитку, забезпечення роботи асистентів педагогічних працівників та, важливо, психологічну підтримку здобувачів освіти різних рівнів.

Сучасна освітня політика України приділяє значну увагу цифровій трансформації освіти. Після пандемії COVID-19 та в умовах воєнного стану особливо актуальним стало дистанційне навчання. Для забезпечення цифрової безбар'єрності впроваджуються онлайн-платформи для навчання. Важливо розробляти електронні підручники на навчальні матеріали адаптовані до здобувача під індивідуальні запити тощо. Цифрова доступність дозволить забезпечити безперервність навчального процесу та рівні можливості для всіх здобувачів освіти [3].

Варто підкреслити, що освітня політика України спрямована також на виховання культури поваги до прав людини. У навчальних програмах приділяється увага питанням інклюзії, правам людини, недискримінації, розвитку емпатії та толерантності. Формування рівного доступу до всіх послуг в державі є основою всіх державних ініціатив. Сьогодні держава співпрацює з громадськими організаціями, благодійними фондами щодо розбудови безбар'єрного суспільства. Важливо активно залучати кошти міжнародних донорів та цільову допомогу для формування суспільства рівних.

55

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Освітня політика України відіграє ключову роль у розбудові безбар'єрного суспільства. Саме через систему освіти забезпечуються рівні можливості, соціальна інтеграція та формування гуманістичних цінностей. Попри наявні труднощі, Україна активно впроваджує принципи інклюзивності, цифрової доступності та рівного доступу до освіти. Подальший розвиток освітньої політики у цьому напрямі сприятиме створенню суспільства, у якому кожна людина почуватиметься повноправним і цінним його членом [5].

На платформі Дія.Освіта з'явився новий тематичний розділ, у якому зібрано освітні серіали та практичні інструменти, присвячені питанням безбар'єрності та формуванню суспільства рівних можливостей. Матеріали створені в межах ініціативи першої леді Олена Зеленська «Без бар'єрів».

Зокрема, освітній серіал «Люди з досвідом війни. Гідність. Взаємодія» та спеціальний симулятор до нього навчають правильної й шанобливої комунікації з військовослужбовцями, ветеранами та ветеранками через моделювання поширених життєвих ситуацій.

Крім того, у розділі представлені освітні серіали «Держава без бар'єрів» і «Безбар'єрна грамотність». У цих курсах розкривається сутність безбар'єрності, висвітлюються труднощі, з якими стикаються люди з інвалідністю, а також пояснюється, як особи з порушеннями зору, слуху чи опорно-рухового апарату користуються цифровими технологіями, інтернетом і громадським простором. Значна увага приділяється подоланню суспільних стереотипів, формуванню толерантності та запобіганню дискримінації.

Освітні продукти, присвячені тематиці безбар'єрності, реалізуються на платформі Дія.Освіта в межах Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні, започаткованої за ініціативи Олени Зеленської [6].

Дотримання принципів безбар'єрності є важливим обов'язком кожного члена суспільства у всіх сферах життя, а забезпечення контролю за їх реалізацією має залишатися одним із ключових напрямів державної політики. Важливою умовою

розвитку сучасного українського суспільства є недопущення дискримінації, стигматизації та будь-яких проявів упередженого ставлення до людини.

ЛІТЕРАТУРА

1.Гуріч, В. Інтеграція безбар'єрності в освітні стандарти: виклики та перспективи підготовки фахівців. Social Work and Education, Vol. 12, No 3, 2025. pp. 486-498.

2.Закон України «Про освіту» Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: Верховна Рада України (дата звернення: 25.05.2026).

3.Міністерство культури та інформаційної політики України Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року. Київ, 2021. 68 с. URL: Безбар'єрність (дата звернення: 22.05.2026).

4.Міністерство освіти і науки України Концепція розвитку інклюзивної освіти в Україні. Київ : МОН України, 2020. 34 с.

5.ЮНІСЕФ Безбар'єрність та інклюзія в освітньому середовищі України : аналітичний звіт. Київ : ЮНІСЕФ, 2022. 52 с. URL: UNICEF Ukraine (дата звернення: 25.05.2026).

6. Дія.Освіта https://osvita.diia.gov.ua.

DOI: 10.5281/zenodo.20748289

ШУМЛЯЄВА Ірина
кандидатка наук здержавного управління, доцентка
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна

ФОРМУВАННЯ СТАНДАРТІВ І ПРИНЦИПІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

В умовах європейської інтеграції актуалізуються питання забезпечення належного фундаменту для формування і реалізації успішної соціальної політики

України з метою забезпечення стабільності суспільства, соціального захисту та підтримки громадян. Повномасштабна військова агресія проти України змінила національний соціальний простір через масове внутрішнє та зовнішнє переміщення населення, соціально-економічну кризу, руйнування соціальної інфраструктури, зростання навантаження на систему публічного управління тощо. Водночас набуття Україною статусу кандидата на членство в ЄС вимагає пришвидшення гармонізації вітчизняної соціальної політики з європейськими соціальними стандартами, що актуалізує потребу в переосмисленні засад соціальної політики України.

Стандарти соціальної політики, як важливі загальновизнані вимоги та правила щодо задоволення потреб населення, що забезпечуються нормативно на міжнародному і національному рівні, знаходять своє вираження в основоположних принципах, які закріплюються в законодавстві з метою досягнення суспільного добробуту, забезпечення рівних можливостей та підтримки гідного рівня життя громадян, втілюючись під час формування та реалізації соціальних прав людини. До принципів соціальної політики держави відносять забезпечення соціальної справедливості, безпеки та солідарності, розвиток соціального партнерства, гарантування доступності освіти та охорони здоров'я, пенсійне забезпечення, створення умов для реалізації трудових прав тощо [1]. Крім національного рівня, соціальні стандарти і принципи також закріплені й діють на глобальному міжнародному та регіональному рівні, зокрема, рівні Євросоюзу.

Європейський Союз є ініціатором соціальних змін для підтримки систем соціального захисту відповідно до ключових принципів програмних документів. З метою досягнення поставлених соціальних цілей в ЄС просувається політика щодо забезпечення рівних можливостей та доступу до ринку праці, підвищення зайнятості та мобільності працівників, покращення якості робочих місць та умов праці, інформування та консультування працівників, боротьби з бідністю та

соціальною ізоляцією, сприяння рівним можливостям та протидії дискримінації, модернізації систем соціального захисту.

Соціальна політика ЄС, яку розглядають як одну з найважливіших і найпроблемніших сфер співтовариства, нині є ключовим елементом стабільного розвитку, базуючись на створенні та реалізації перспективної соціальної моделі, яка покликана адаптуватися до викликів мінливого світу. Її розвиток отримав новий поштовх завдяки досягненню домовленостей щодо забезпечення балансу між професійними та особистими потребами громадян, а також встановлення прозорих та передбачуваних трудових стандартів. Додатковим чинником стало вдосконалення механізмів моніторингу соціальних показників у межах Європейського семестру, спрямоване на посилення уваги до питань зайнятості та соціальної сфери в контексті загального економічного управління [2, с. 27].

Вплив європейської інтеграції виявляється у цілях формування єдиної соціальної політики ЄС, яка передбачає розробку загальних мінімальних стандартів і правил, що діють у всіх країнах ЄС, створюючи уніфікований простір соціальної захищеності. Водночас цей процес стикається з опором з боку більш розвинених країн, які висловлюють побоювання, що встановлення більш низьких спільних стандартів може негативно вплинути на їх національні досягнення та конкурентоспроможність.

Для України важливим є врахування того, що розширення ЄС, яке об’єднує порівняно розвинені країни, ставить питання соціальної адаптації нових членів з меншим економічним розвитком. Вирішення цієї проблеми стосується побудови механізму соціального захисту, що забезпечує уніфікацію якості життя, а також, впливаючи на економіку, діє як стабілізатор і стимулятор розвитку. Високі соціальні стандарти стимулюють менш розвинуті країни підвищити свій рівень добробуту, сприяючи загальному зближенню та зменшенню соціальних розривів,

59

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

що створює ефект взаємопідсилення, за якого соціальна стабільність підтримує економічне зростання, яке дозволяє підвищувати соціальні стандарти.

Оскільки країни ЄС мають різні соціальні системи, то відповідальність за соціальну політику покладається на них, тому важливо це враховувати, адаптуючи нові ініціативи ЄС, зумовлені реалізацією Європейського стовпа соціальних прав, зокрема: Рекомендацію Ради щодо запровадження Європейської гарантії для дітей; Рекомендацію щодо мінімального доходу, що забезпечує активне включення; Рекомендацію щодо доступного якісного довгострокового догляду. З урахуванням європейських стандартів і принципів соціальна політика України в умовах війни вимагає гнучкості, адаптивності та інновацій завдяки перегляду існуючих механізмів, впровадженню нових підходів, використанню цифрових технологій для оптимізації системи соціального захисту. Проактивна соціальна політика, спрямована на запобігання соціальним проблемам, а не лише їх вирішення, сприятиме формуванню довгострокового бачення розвитку соціальної сфери. Соціальна політика має стати рушійною силою для подолання бідності та соціальної нерівності, забезпечення соціального захисту для всіх і формування суспільства, де кожен відчуває себе захищеним та цінним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко С. М., Бугас Н. В. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. *Державне управління: удосконалення і розвиток*. 2021. № 2. DOI: 10.32702/2307-2156-2021.2.40.

2. Copeland P. A social assessment of the first von der Leyen Commission (2019-2024). *Social policy in the European Union: state of play 2024, Social Europe amidst the security and competitiveness paradigms* / ed. by S. Sabato, D. Ghailani, S. Spasova. 25 annual report. Brussels : ETUI aisb, 2025. P. 27–42.

60

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

DOI: 10.5281/zenodo.20748293

БЕВЗЮК Марина
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри педагогіки,
психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладом освіти,
Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II
м. Берегово, Україна

МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасні реалії воєнного стану в Україні суттєво змінили функціонування системи соціального захисту населення. Через тривалі бойові дії різко зросла кількість людей, які потребують соціальної допомоги та підтримки. Основну увагу зосереджено на внутрішньо переміщених особах, військовослужбовцях, ветеранах, людях з інвалідністю, дітях, літніх громадянах і сім'ях, що опинилися у скрутних життєвих обставинах.

У таких умовах важливого значення набуває ефективна організація соціальної роботи та співпраця між різними установами й організаціями. Саме міжвідомча взаємодія допомагає комплексно вирішувати соціальні проблеми та покращувати якість соціальних послуг для населення.

Проблеми міжвідомчої взаємодії у сфері соціальної підтримки населення в умовах воєнного стану є важливим напрямом досліджень українських науковців останнього десятиліття. У своїх працях це питання розглядали: Л. Нечипорук, Ю. Івчук, Ю. Сахарук, О. Лях, І. Пироженко, В. Литвин, М. Кравченко та інші дослідники, які аналізують розвиток системи соціального захисту, міжсекторну співпрацю та особливості надання соціальних послуг в умовах кризових ситуацій [2].

61

Соціальна підтримка в умовах воєнного стану вимагає злагоджених дій багатьох зацікавлених сторін. Включені в цей процес органи державної влади, установи соціального захисту, заклади охорони здоров'я, освітні інституції, органи місцевого самоврядування, громадські та благодійні організації, а також міжнародні гуманітарні установи [4].

Міжвідомча взаємодія допомагає швидко обмінюватися інформацією, координувати допомогу населенню та ефективніше використовувати ресурси. Завдяки співпраці різних служб люди можуть отримати не лише матеріальну, а й психологічну, медичну та правову підтримку. Науковці підкреслюють, що така взаємодія є важливим чинником соціальної стабільності та підтримки вразливих груп населення в умовах війни [1].

Попри розвиток системи соціального захисту, міжвідомча взаємодія в Україні все ще має певні труднощі. Основними проблемами залишаються недостатня координація між установами, нестача фахівців, велике навантаження на соціальні служби та обмежені ресурси громад. Також потребує вдосконалення система допомоги внутрішньо переміщеним особам і ветеранам війни, кількість яких постійно зростає [3].

Для покращення соціальної підтримки населення важливо вдосконалювати співпрацю між різними установами. Насамперед необхідно розвивати електронні соціальні послуги, покращувати обмін інформацією між службами, посилювати роль територіальних громад та підвищувати професійну підготовку соціальних працівників. Важливим також є розширення співпраці з міжнародними організаціями та благодійними фондами [4].

Такі заходи допоможуть покращити якість соціальних послуг і зробити допомогу населенню більш ефективною. Важливу роль у цьому відіграє співпраця державних установ, громадських організацій та благодійних фондів, адже саме спільна робота дозволяє швидше реагувати на потреби людей і надавати комплексну підтримку постраждалим від війни [5].

Отже, міжвідомча взаємодія відіграє ключову роль у забезпеченні ефективної соціальної підтримки населення в умовах воєнного стану. Сучасні виклики вимагають комплексного підходу до організації соціальної роботи, а також тісної співпраці між державними установами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та міжнародними партнерами.

Скоординована діяльність різних структур дозволяє підвищити якість соціальних послуг, швидко реагувати на кризові ситуації та зміцнювати соціальну стійкість суспільства. У довгостроковій перспективі розвиток міжвідомчої співпраці стане вагомим фактором післявоєнного відновлення країни та вдосконалення системи соціального захисту українців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Нечипорук Л. Міжсекторна взаємодія у наданні соціальних послуг в умовах війни // Теорія і практика управління соціальними системами. 2022. № 4. С. 56-64.

2. Івчук Ю. Ю. Соціальний захист окремих категорій громадян в умовах воєнного стану: законодавчі новели та проблемні аспекти // Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2023. № 46(2). С. 101-111.

3. Сахарук Ю. Соціальна робота з вразливими групами населення в умовах воєнного стану // Соціальна робота та соціальна освіта. 2024. № 1(12). С. 85-94.

4. Zaiats T., Kraievska H. Intersectoral Cooperation in the Context of Social Development of Territorial Communities of Ukraine // Demography and Social Economy. 2024. № 1(55). С. 59-77.

5. Харчук Ю., Оніщук О. Бюджетне фінансування системи соціального захисту в Україні в умовах воєнного стану // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Економіка». 2024. № 35(63). С. 54-59.

DOI: 10.5281/zenodo.20748297

БЕРЕЗАН Валентина
докторка педагогічних наук, професорка
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ТА МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СИСТЕМІ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна в Україні спричинила значне зростання потреб населення у психологічній та психосоціальній підтримці. Воєнні дії, вимушене переселення, втрата житла, соціальних зв'язків, переживання травматичного досвіду негативно впливають на психоемоційний стан дітей, молоді, сімей, військовослужбовців та інших категорій населення. Реагування на ці виклики вимагає мобілізації не лише державних інституцій, а й залучення недержавного сектору. У цих умовах важливу роль у забезпеченні психосоціальної підтримки відіграють громадські та міжнародні організації, діяльність яких доповнює державну систему соціального захисту населення [3]. Громадські організації (ГО) та міжнародні інституції стали гнучкими суб'єктами, які здатні оперативно заповнювати ніші, де державні ресурси є обмеженими або потребують тривалого часу для розгортання.

Питання психосоціальної підтримки (ПСП) регулюються як національними стратегіями – насамперед розгалуженою екосистемою Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?» [5], так і міжнародними стандартами. Ключовим методологічним та етичним підґрунтям для діяльності недержавного сектору в кризових умовах виступають Керівні принципи Міжвідомчого постійного комітету з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки (MHPSS) в умовах надзвичайних ситуацій (IASC, 2007) [6]. Приклади практичної взаємодії державних

64

інституцій і ГО детально описані у профільних дослідженнях НАПН України щодо ПСП в умовах воєнного стану [3].

Міжнародні організації активно реалізують в Україні програми підтримки психічного здоров'я та психосоціальної допомоги. Значний внесок у цю сферу здійснює ЮНІСЕФ, який впроваджує проєкти психологічної підтримки дітей, підлітків і батьків, організовує групові та індивідуальні консультації, онлайн-зустрічі та освітні програми для сімей, які постраждали від війни [2]. Одним із прикладів є проєкт «Поруч», спрямований на надання психологічної підтримки підліткам і батькам у форматі онлайн та офлайн-груп [2].

Важливу роль у сфері ПСП також відіграє Міжнародна організація з міграції (МОМ), яка реалізує програми підтримки психічного здоров'я внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, дітей та інших вразливих категорій населення. Діяльність організації охоплює кризове консультування, психосоціальні тренінги, розвиток громадських сервісів підтримки та підготовку фахівців соціальної сфери [4].

Суттєву підтримку населенню надають і ГО та благодійні фонди. Волонтерські ініціативи, громадські об'єднання та центри психосоціальної допомоги забезпечують проведення груп підтримки, кризового консультування, тренінгів зі стресостійкості, першої психологічної допомоги та соціальної адаптації [1]. У багатьох громадах саме громадські організації стали першими суб'єктами оперативного реагування на психосоціальні потреби населення в умовах війни.

Особливого значення набуває міжсекторальна взаємодія державних установ, міжнародних організацій та громадського сектору. Спільна реалізація програм ПСП сприяє розширенню доступу населення до допомоги, підвищенню якості соціальних послуг та впровадженню сучасних міжнародних практик у систему соціальної роботи України [7]. Водночас актуальними залишаються питання професійної підготовки фахівців, розвитку цифрових сервісів психологічної

65

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

підтримки та забезпечення доступності послуг для мешканців віддалених територій.

Отже, громадські та міжнародні організації є важливими суб'єктами системи ПСП населення в умовах воєнного стану. Їхня діяльність сприяє підвищенню психологічної стійкості населення, розвитку партнерської взаємодії у соціальній сфері та зміцненню системи соціального захисту України в умовах сучасних викликів. Ефективність системи ПСП у період післявоєнного відновлення залежатиме від глибини координації між державними органами, територіальними громадами та недержавним сектором (третім сектором), що дозволить забезпечити сталість створених сервісів та інтеграцію міжнародного досвіду в національні стандарти соціальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безродна В. І. Психологічна підтримка населення під час війни: внесок організацій громадянського суспільства. *Ментальне здоров'я*. 2025. № 2. С. 9–14. URL: https://journals.oneu.od.ua/index.php/mh/article/view/63
2. В Україні стартував проєкт психологічної підтримки «ПОРУЧ». *UNICEF Україна для кожної дитини*. 2022. URL: https://surl.li/iwxdri
3. Данко А. Психосоціальна підтримка як складова державно-суспільної взаємодії в умовах воєнного стану. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи.* 2023. Т. 2 № 31. С. 63–71. URL: https://surl.li/xnznqs
4. Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка. *IOM UN Migration Україна*. 2024. URL: https://surl.lt/izsdey
5. Ти як? Всеукраїнська програма ментального здоров'я. URL: https://howareu.com/
6. IASC Reference Group on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings. *IASC. Inter-Agency Standing Committee*. 2023. URL: https://surl.li/mfbwbi
7. Mental health and psychosocial support. *UNICEF Ukraine for every child*. 2024. URL: https://surl.li/yflanj

66

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

DOI: 10.5281/zenodo.20748299

БОРОДІН Євгеній
доктор історичних наук, професор
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна

ГЛАДКОВ К.
доктор філософії в галузі знань Публічне управління та адміністрування
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ВЕТЕРАНІВ І ВЕТЕРАНОК В УМОВАХ ВІЙНИ: ДОСВІД УКРАЇНИ

У 2022 році Україна зіштовхнулася з безпрецедентним викликом – повномасштабною війною. На захист суверенітету та територіальної цілісності держави стали найбільш свідомі та вмотивовані громадяни України. До їх числа, насамперед, увійшли професійні військові, добровольці, волонтери, представники інститутів громадянського суспільства та інші категорії населення. Водночас, зростання кількості осіб, що мають бойовий досвід, актуалізує необхідність формування системної державної політики щодо підтримки ветеранів і ветеранок, що має ґрунтуватися на реальних потребах цієї категорії населення, а також членів їхніх сімей.

Питання запровадження соціальних послуг для ветеранів і ветеранок в сучасних умовах є актуальним, що підтверджується увагою дослідників [5]. Поряд з цим, за інформацією Прем'єр-міністерки України Юлії Свириденко, станом на 2026 рік, налічується 1,8 млн ветеранів і ветеранок [4]. За іншими підрахунками (2025 рік) кількість людей, що мали бойовий досвід становила 1,3 млн людей [1]. Тобто вже зараз можна спостерігати ситуацію, за якої ветерани і ветеранки становлять значну частку населення України.

Протягом останніх років було розширено перелік соціальних послуг для ветеранів і ветеранок та членів їх сімей. Зокрема, у 2023 році було ініційовано

67
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

реалізацію експериментального проєкту із запровадження договірної форми надання соціальної послуги із соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей у військових частинах (підрозділах) Збройних Сил. Відповідна послуга зосереджена на забезпеченні комплексної психосоціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей, сприянні їх соціальній адаптації й підтримці стійкості сімейних відносин в умовах проходження військової служби та після звільнення з неї. Її зміст також орієнтований на профілактику соціально негативних явищ, захист прав отримувачів послуги та посилення їхньої здатності до інтеграції у цивільне життя [3]. Станом на вересень 2025 року кількість договорів із супроводу у військових частинах становила 45 одиниць. Всі вони укладені із громадськими та благодійними організаціями [6]. У 2024 році до Класифікатора соціальних послуг було додано соціальну адаптацію ветеранів війни та членів їхніх сімей, а також затверджено відповідний державний стандарт [2]. Поряд з цим активно розвивались й інші аспекти підтримки: розвиток послуг фахівців супроводу ветеранів (зокрема, за принципом «рівний-рівному»), грошова допомога та виплати (при пораненні, звільнені зі служби або полону, внаслідок загибелі), соціальна стипендія, іпотечне кредитування, компенсація за придбані засоби реабілітації тощо.

Для ветеранів і ветеранок та членів їх сімей також передбачено отримання комплексної соціальної та психосоціальної послуги з формування життєстійкості, що спрямована на відновлення ментального здоров’я, та яка надається відповідними установами – центрами життєстійкості. Дослідження демонструють, що повернення до цивільного життя для багатьох ветеранів і ветеранок викликає певні труднощі, що пов’язані із переживанням посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та необхідністю у професійній самореалізації в нових умовах [1]. У цьому контексті вищеописані соціальні послуги є тим базисом, який має бути забезпечений на рівні кожної територіальної громади, з метою інтеграції ветеранів і ветеранок у цивільне життя.

Важливим аспектом підтримки ветеранів і ветеранок та членів їх сімей є застосування програмно-цільового підходу до надання соціальних послуг. Аналіз відповідної практики свідчить про наявність значної кількості комплексних програм підтримки, у межах яких передбачено фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів різноманітних заходів, соціальних послуг, реабілітаційних програм, психологічної допомоги та інших форм підтримки. Зазначені програми приймаються як на регіональному, так і місцевому рівнях, що додатково підтверджує високий суспільний запит на забезпечення належної підтримки ветеранів і ветеранок та членів їхніх сімей з боку органів публічної влади.

Слід зауважити, що забезпечення надання соціальних послуг має здійснюватися на всіх рівнях: до проходження служби, під час проходження та після проходження служби (рис. 1). Такий підхід дозволяє комплексно вирішити ті чи інші соціальні виклики, з якими зіштовхуються ветерани і ветеранки та члени їх сімей, забезпечити повний супровід у відповідності до нагальних потреб.

До проходження служби	Інформування та консультування щодо соціального захисту військовослужбовців, ветеранів/ветеранок та членів їх сімей, а також інші аспекти підтримки
Під час проходження служби	Представництво інтересів, консультативний кризовий телефон, натуральна допомога, соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей у військових частинах (підрозділах) Збройних Сил України
Після проходення служби	Соціальна адаптація ветеранів і ветеранок війни та членів їхніх сімей, соціально-трудова адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція, соціально-психологічна реабілітація, фізичний супровід та транспортні послуги, медіація, послуги із формування життєстійкості

Рисунок 1 – Рівні організації надання соціальних послуг для ветеранів і ветеранок та членів їх сімей

Отже, український досвід підтримки ветеранів і ветеранок, а також членів їхніх сімей демонструє поступовий розвиток і системне розширення. Починаючи з 2022 року, державою було здійснено низку суттєвих кроків, спрямованих на розширення переліку соціальних послуг, механізмів соціального захисту та інших

форм підтримки, доступних для зазначених категорій населення. Водночас, актуальним залишається питання практичної імплементації відповідних заходів з урахуванням реальних потреб і очікувань ветеранів, ветеранок та членів їхніх родин, що вимагає фахової підготовки від надавачів відповідних послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ветеранська політика: Аналіз місцевої та регіональної політики – Принцип. *www.pryncyp.org*. URL: https://www.pryncyp.org/analytics/analiz-misczevoyi-ta-regionalnoyi-politiki-i-rekomendacziyi-do-organiv-vladi/.

2. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей та внесення зміни до Класифікатора соціальних послуг : наказ Міністерства соціальної політики України від 11.04.2024 № 175-Н. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0828-24/ed20240411#n33.

3. Про реалізацію експериментального проекту із запровадження договірної форми надання соціальної послуги із соціального супроводу військовослужбовців та членів їх сімей у військових частинах (підрозділах) Збройних Сил : постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2023 № 1050. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1050-2023-%D0%BF/ed20250520#Text.

4. Свириденко Ю. Ветеранська політика – це більше, ніж реабілітація та соціальна підтримка. Наші люди після служби мають повернути собі крила – бажання і можливість. *Facebook*. URL: https://www.facebook.com/yulia.svyrydenko/posts/pfbid0FAgroc5Hy6CDuFMvKGG5Ahms1dodSNdkcfJ8NH2MAjHMckdkdogQ9az3rNif7ozhl.

5. Сучасні практики соціальної роботи в умовах воєнного стану / Є.І. Бородін та ін. *Організація і надання соціальних послуг в Україні в умовах воєнного стану: виклики сьогодення* : колективна монографія. Дніпро, 2025. С. 7-34. URL: https://palsg.nmu.org.ua/ua/Sci/Monograph/Монографія_Надання_соц_послуг_2025.pdf.

70
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

6. Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю – Договори про соцпослуги із супроводу у військових частинах 2025. *Головна | Фонд соціального захисту осіб з інвалідністю*. URL: https://www.ispf.gov.ua/diyalnist/realizaciya-pilotnih-proektiv-shchodo-zakupivli-socposlug/socposluga-suprovodu-u-vijskovih-chastinah/dogovori-pro-socposlugi-iz-suprovodu-u-vijskovih-chastinah-2025250124.

DOI: 10.5281/zenodo.20748303

ВОРОБЙОВА Наталія
кандидатка економічних наук, доцентка
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
м.Київ, Україна

ІНКЛЮЗИВНІ ІННОВАЦІЇ В КРЕАТИВНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Сьогодні визнаним і доведеним фактом є те, що основна мета інновацій у будь-якому суспільстві – економічне зростання й посилення соціально-економічного розвитку. Однак, як показує практика, за певних умов інновації можуть також обумовлювати соціальну нерівність та ізоляцію.

У цьому контексті при аналізі процесів соціально-економічного розвитку варто виокремити важливу роль впровадження інновацій, спрямованих на забезпечення рівних можливостей і доступності результатів технологічного прогресу, до того ж не тільки в межах різних соціальних верств населення, але також і в різних географічних регіонах. Саме тому все більш актуальним в підходах щодо вибору моделей економічного розвитку та в політичних настановах міжнародних організацій і окремих країн постає питання про *«інклюзивні» інновації та інноваційні продукти,* спрямовані на поліпшення добробуту малозабезпечених і маргінальних груп населення, зокрема з позицій їхнього доступу до основних державних послуг (освіти, інфраструктури, охорони здоров'я). Сьогодні така політика все більше пов'язує інклюзивні інновації з розвитком креативності та креативних індустрій.

Останніми роками у міжнародних дослідженнях усе активніше використовується термін *«інклюзивні інновації»,* що означає інновації, створені для різних (як правило, бідних) груп населення, і що передбачає залученість виробників у створення інноваційних продуктів і технологій з врахуванням особливостей ринків бідних країн. Такі інновації спрямовані на подолання роз'єднаності економічного зростання й соціально-економічного розвитку. Світовий банк вкладає в поняття «інклюзивні інновації» «створення знань і зусилля з їхньої реалізації у вигляді продуктів і послуг, які найбільш актуальні для потреб бідних» [1, 2].

Слід зазначити, що здебільшого інклюзивні інновації пов'язують з поняттям *«frugal innovations» («скромні інновації»)*, які спрямовані на запобігання непотрібних функцій високотехнологічних продуктів, розроблених для ринків з високим рівнем доходів. Такі нові моделі інновацій були задумані як «інновації для груп населення з низьким і середнім рівнями доходів, країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою».

Інклюзивні інновації можна також віднести до нетехнологічних інновацій – різноманітних цілеспрямованих змін у системі управління компаніями, які відображають як форми й способи організації управління усередині компанії, так і способи й механізми взаємодії компанії із зовнішнім середовищем бізнесу. Саме при виникненні таких інновацій проявляється реалізація креативного ресурсу в частині пошуку оригінальних ідей і технологій організації, *тобто здійснення стандартних дій нестандартними методами.*

На відміну від *соціальних інновацій* (англ. social innovation) – нових ідей, стратегій, технологій, які сприяють вирішенню соціальнозначимих завдань і викликають соціальні зміни суспільства (нові соціальні системи, системи освіти, охорони здоров'я, системи суспільних комунікацій), що використовують інноваційні підходи й/ або технології, *інклюзивні інновації* спрямовані на реалізацію програм інтеграції вразливих груп населення в інноваційні процеси [3].

72
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Крім того, помірні або інклюзивні інновації, які набагато дешевші і є спрощеними варіантами наявних товарів (здебільшого – креативних товарів і послуг), допомагають зменшити відмінності у рівні життя соціальних груп. На додаток до інновацій, спрямованих на вирішення проблеми соціального розшарування, при реалізації інклюзивних інновацій виникають соціальні вигоди за рахунок створення можливостей для працевлаштування і вирішення конкретних проблем, що стоять перед малозабезпеченими групами населення, що є також кінцевою метою креативної економіки.

Як найбільш відомі *приклади інклюзивних інновацій* в Україні слід назвати: Дія — державний застосунок, який став проривом у цифровій інклюзії. Завдяки інтеграції з державними реєстрами, людям з інвалідністю більше не потрібно носити паперові довідки, а цифрові документи спрощують доступ до державних та соціальних послуг. Connect Club - мобільний застосунок для людей із вадами зору. Він працює як голосовий помічник, що допомагає орієнтуватися в міському просторі та адаптований до їхніх потреб. Sunshine Cafe (м. Київ, мережа Metro) — яскравий приклад соціальної інновації у бізнес-моделях. Це кафе-пекарня, де повноцінно працює молодь із ментальними порушеннями (зокрема, синдромом Дауна), що допомагає їхній соціалізації та працевлаштуванню.

Розвиток інклюзивних креативних ринків в Україні може стати важливим напрямом у забезпеченні зайнятості й скороченні безробіття серед малозабезпеченого населення. Для держави інклюзивний бізнес і креативні індустрії втілюють у собі ефективний підхід до загального соціально-економічного зростання й розвитку, а для населення інклюзивні інновації та залучення до креативного підприємництва слугують джерелом кращого життя, соціальної інтеграції, зайнятості й стійких засобів до існування.

73
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

ЛІТЕРАТУРА

1. Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови : монографія / С. А. Давимука, Л. І. Федулова; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2017. 528 с.
2. Інклюзивні інновації в системі соціально-економічного розвитку / Л. І. Федулова // *Економіка: реалії часу.* Науковий журнал. 2016. № 3 (25). С. 56-65. URL.: http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n3.html (дата звернення 21.05.2026)
3. Дарія Марчак Соціальні інновації для покращення життя людей URL: https://www.msp.gov.ua/press-center/news/dariya-marchak:-%22sotsialni-innovatsiyi-dlya-pokrashchennya-zhyttya-lyudey-tse-rishennya-yaki-zabezpechuyut-krashche-maybutnye%22 (дата звернення 21.05.2026).

DOI: 10.5281/zenodo.20748305

ЗАМОЖСЬКИЙ Андрій
викладач кафедри соціальної роботи
факультету соціології та соціальної політики
УДУ імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Соціальна згуртованість — це складне і багатогранне явище, яке відображає ступінь єдності, стабільності і взаємної підтримки в суспільстві. Вона охоплює широкий спектр соціальних зв’язків, що об'єднують людей у певну групу, громаду або ціле суспільство через спільні інтереси, цінності, норми і цілі.

Соціальна згуртованість є однією з ключових умов стабільного розвитку суспільства, забезпечення соціальної безпеки та підтримки демократичних цінностей. Вона характеризує рівень єдності громадян, їхню здатність до співпраці, взаємної підтримки та участі у вирішенні суспільно важливих питань. У сучасному світі соціальна згуртованість зазнає значного впливу глобалізаційних процесів, воєнних конфліктів, економічних криз, міграційних процесів, пандемій та стрімкого

74

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

розвитку цифрових технологій. Для України питання соціальної згуртованості набуло особливого значення в умовах повномасштабної війни та необхідності збереження суспільної єдності [1].

У сучасних умовах воєнних конфліктів, цифровізації та економічної нестабільності, класичні підходи до оцінки суспільства за рівнем ВВП, соціальним капіталом чи політичними рейтингами є недостатніми.

Одним з найпотужніших інструментів вимірювання рівня соціальної згуртованості, є методологія «Радар соціальної згуртованості» (Social Cohesion Radar), розроблена німецьким фондом Bertelsmann Stiftung, є найбільш визнаним у світі інструментом для вимірювання суспільної єдності. Вона розглядає згуртованість не як абстрактне поняття, а як систему з 3 основних сфер (доменів), кожна з яких ділиться на 3 виміри (разом 9 параметрів)[2].

1-а Сфера «Соціальні зв'язки» (Social Relations)

Ця сфера досліджує горизонтальні відносини між людьми — мережу, яка тримає суспільство разом.

Вимір 1: Соціальні мережі (Social networks). Сучасні виклики (пандемія, вимушена міграція через війну) фізично руйнують звичні спільноти.

Вимір 2: Довіра до людей (Trust in people). Гострі кризи зазвичай підвищують радіус довіри до «своїх» (інтрагрупова довіра), але водночас створюють ризик ксенофобії чи підозрілості до «чужих» (інтергрупова довіра), що є деструктивним для великих держав.

Вимір 3: Сприйняття різноманітності (Acceptance of diversity). Економічний тиск та дефіцит ресурсів під час криз загострюють внутрішні лінії розколу (мовні, релігійні, етнічні).

2-га Сфера «Зв'язок із державою та інституціями» (Connectedness)

Ця сфера оцінює вертикальні відносини — те, як громадяни ідентифікують себе з державою та її структурами.

75

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Вимір 4: Ідентифікація (Identification). Безпекові загрози, особливо повномасштабна війна, викликають потужний сплеск громадянської ідентичності (ефект «згуртування навколо прапора»). Люди чітко усвідомлюють свою приналежність до держави, що стає головним щитом проти зовнішнього тиску.

Вимір 5: Довіра до інституцій (Trust in institutions). Кризи оголюють неефективність бюрократії. Якщо державні органи не демонструють прозорості та оперативності, цей показник стрімко падає. Натомість довіра перерозподіляється на користь армії, муніципалітетів (локальної влади) та волонтерського сектору.

Вимір 6: Сприйняття справедливості (Perception of fairness). Ключовий маркер. Якщо громадяни бачать, що під час загальнонаціональних випробувань тягар розподіляється нерівномірно (наприклад, корупція на тлі зубожіння населення), це радикально руйнує вертикальну згуртованість.

3-тя Сфера «Орієнтація на спільне благо» (Focus on the Common Good)

Ця сфера відображає готовність громадян діяти в інтересах усього суспільства, а не лише заради власної вигоди.

Вимір 7: Солідарність та допомога (Solidarity and helpfulness). Сучасні кризи каталізують безпрецедентні масштаби волонтерства та краудфандингу. Це готовність жертвувати часом та грошима заради тих, хто постраждав найбільше.

Вимір 8: Повага до суспільних правил (Respect for social rules). В умовах хаосу чи інформаційних воєн виникає спокуса правового нігілізму. Рівень згуртованості визначається тим, чи продовжують громадяни дотримуватися законів та етичних норм, коли механізми державного контролю послаблені.

Вимір 9: Громадянська активність (Civic participation). Участь у громадському житті трансформується з формальної (голосування на виборах) у пряму дію (участь в оборонних ініціативах, гуманітарних місіях, локальному самоврядуванні).

Сучасна соціальна згуртованість стикається з безпрецедентними викликами. Основні сучасні виклики можна розділити на кілька ключових категорій [3]:

Воєнні конфлікти та безпекові загрози

76

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Воєнні конфлікти є одним із найсерйозніших викликів для соціальної згуртованості. Війна призводить до людських втрат, внутрішнього переміщення населення, руйнування соціальних зв'язків та поглиблення соціальних проблем. Водночас спільна загроза може сприяти консолідації суспільства навколо спільних цінностей та цілей. Для України російська агресія стала фактором, який одночасно створив значні соціальні ризики та посилив громадянську солідарність, волонтерський рух і взаємодопомогу.

Соціально-економічна нерівність

Зростання соціальної та економічної нерівності негативно впливає на рівень довіри між громадянами та державними інституціями. Нерівний доступ до освіти, охорони здоров'я, працевлаштування та соціального захисту може призводити до соціальної ізоляції окремих груп населення. Особливо вразливими залишаються: люди з інвалідністю; внутрішньо переміщені особи; представники національних меншин; люди похилого віку; малозабезпечені сім'ї.

Міграційні процеси

Сучасний світ характеризується високою мобільністю населення. Масові міграційні потоки створюють нові можливості для культурного обміну, але водночас можуть викликати соціальну напруженість, конфлікти ідентичностей та проблеми інтеграції мігрантів у приймаючі громади.

Для забезпечення соціальної згуртованості важливими є розвиток міжкультурного діалогу та формування інклюзивної політики.

Цифровізація та інформаційні загрози

Розвиток цифрових технологій суттєво змінив способи соціальної взаємодії. Соціальні мережі сприяють швидкому обміну інформацією та мобілізації громадян, однак можуть також поширювати дезінформацію, мову ворожнечі та поляризацію суспільства. Інформаційні маніпуляції здатні підривати довіру до державних інституцій і послаблювати соціальну єдність. Тому важливого значення набувають розвиток медіаграмотності та критичного мислення.

77

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Наслідки пандемій та глобальних криз

Пандемія COVID-19 продемонструвала важливість соціальної довіри та солідарності. Карантинні обмеження, економічні труднощі та соціальна ізоляція вплинули на психологічний стан населення та міжособистісні відносини. Водночас пандемія стимулювала розвиток нових форм взаємодопомоги та громадської активності.

Для підвищення рівня соціальної згуртованості необхідно реалізовувати комплексну державну та громадську політику, спрямовану на [4]:

- Забезпечення соціальної справедливості та рівних можливостей;
- Розвиток інклюзивного суспільства, у якому всі групи населення мають можливість брати участь у суспільному житті;
- Підтримку громадянської активності та волонтерства;
- Розвиток місцевих громад та механізмів участі громадян у прийнятті рішень;
- Сприяння міжкультурному діалогу та толерантності;
- Підвищення рівня медіаграмотності населення;
- Зміцнення довіри до державних інституцій через прозорість та підзвітність влади.

Особливе значення має соціальна робота, яка сприяє інтеграції вразливих груп населення, розвитку соціального капіталу та зміцненню горизонтальних зв'язків у громадах [5].

Соціальна згуртованість є важливою передумовою стійкості суспільства в умовах сучасних викликів. Воєнні конфлікти, економічна нерівність, міграційні процеси, цифровізація та глобальні кризи створюють нові ризики для суспільної єдності. Водночас ефективна соціальна політика, розвиток громадянського суспільства, підтримка інклюзії та соціальної справедливості здатні зміцнювати згуртованість і підвищувати стійкість суспільства до зовнішніх та внутрішніх загроз. Для України в умовах воєнного часу соціальна згуртованість є не лише

соціальною цінністю, а й важливим чинником національної безпеки та післявоєнного відновлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корнієвський О, полтораков О. соціальна згуртованість українського суспіль-ства в умовах повномасштабної війни: регіональна специфіка. Політичні дослідження. No 1(11). 2026. с. 115—130. https://doi.org/10.53317/2786-4774-2026-1-6

2. Social Cohesion. URL: https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/social-cohesion/project-description

3. Orazani, S. N., Reynolds, K. J., & Osborne, H. (2023). What works and why in interventions to strengthen social cohesion: A systematic review. Journal of Applied Social Psychology, 53(10), 938–995. https://doi.org/10.1111/jasp.12990

4. Pérez-Curiel C., Rivas-de-Roca R. Social Cohesion in Times of Crisis: The Role of Communication for Democracies. Social Sciences. 2023. Vol. 12, No. 9. P. 491.

5. Заможський, А. Б. Соціальна згуртованість як мета соціальної політики // Соціальна політика: виклики часу : II Міжнародна науково-практична конференція до 190-річчя Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (Київ,9 квітня 2025 року) : збірник. – Київ : Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2025. – С. 76-81.

DOI: 10.5281/zenodo.20748309

КОКОЦЬКИЙ Юрій
здобувач третьогоосвітньо-наукового рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна
Наукова керівниця:
ОЛЕКСЮК Н.
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри соціальної
роботи та соціальної педагогіки,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ВИМУШЕНО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Війна в Україні спричинила значне зростання кількості ВПО та посилила потребу у наданні ефективних соціальних послуг. У сучасних умовах важливого значення набуває не лише матеріальна підтримка ВПО, але й їх соціальна інтеграція у нові громади, адаптація до нових умов життя та відновлення соціальних зв'язків.

Країни Європи після початку повномасштабного вторгнення реалізували низку програм підтримки українських біженців, що охоплюють соціальний супровід, психологічну допомогу, доступ до освіти, медицини та працевлаштування. У зв'язку з цим актуальним є вивчення європейських практик надання соціальних послуг ВПО та визначення можливостей їх застосування у діяльності територіальних громад України.

Окремі аспекти соціальної підтримки та інтеграції ВПО досліджували О. Кінаш, Н. Єфремова, М. Лехолетова, А. Дуля та інші науковці. Водночас питання

адаптації європейського досвіду до української системи соціальних послуг потребує подальшого наукового аналізу.

У країнах Європи надання соціальних послуг ВПО здійснюється на основі комплексного підходу, який передбачає не лише матеріальну підтримку, але й створення умов для соціальної інтеграції ВПО у нове середовище. Особлива увага приділяється забезпеченню доступу до житла, медичних та освітніх послуг, психологічної підтримки, працевлаштування та соціального супроводу [3, с. 125-127].

Одним із найбільш показових прикладів є досвід Польщі, яка після початку повномасштабного вторгнення прийняла значну кількість українських біженців. Польський уряд забезпечив ВПО доступ до медичних послуг, освіти, соціальних виплат та ринку праці. Важливу роль у процесі підтримки ВПО відігравали органи місцевого самоврядування та громадські організації, які реалізовували інтеграційні програми на рівні місцевих громад [2, с. 197-198]. Значна увага приділялася соціальному супроводу сімей з дітьми, психологічній допомозі та адаптації осіб до нового соціального середовища.

У Чехії та Німеччині важливим напрямом підтримки ВПО стало сприяння працевлаштуванню та мовній адаптації переселенців. Соціальні послуги у цих країнах спрямовані на забезпечення довгострокової інтеграції осіб у суспільство шляхом професійного навчання, розвитку соціальних навичок та залучення ВПО до життя місцевих громад [5, с. 111].

Науковці наголошують, що ефективність соціальної підтримки ВПО значною мірою залежить від комплексності соціальних послуг та активної участі місцевих громад у процесі інтеграції переселенців [1, с. 137-139]. Важливим елементом є також діяльність фахівців із соціальної роботи, які здійснюють оцінку потреб ВПО, соціальний супровід та координацію надання соціальних послуг.

На основі проведеного аналізу встановлено, що для України перспективним є посилення ролі територіальних громад у процесі соціальної інтеграції ВПО,

розвиток інтеграційних програм, а також розширення практики соціального супроводу та комплексних програм у сфері надання соціальних послуг.

Отже, європейські практики надання соціальних послуг ВПО свідчать про ефективність комплексного підходу до соціальної підтримки переселенців, який поєднує матеріальну допомогу, соціальний супровід, психологічну підтримку, сприяння працевлаштуванню та активне залучення місцевих громад до інтеграційних процесів. Особливе значення у країнах Європи надається розвитку місцевих програм підтримки ВПО.

Встановлено, що перспективними для України є посилення ролі територіальних громад у сфері надання соціальних послуг, розширення практики соціального супроводу та впровадження комплексних інтеграційних програм для ВПО. Важливим напрямом також є розвиток співпраці органів місцевого самоврядування, громадських організацій та фахівців із соціальної роботи.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні ефективності програм соціальної підтримки та інтергації ВПО в українських територіальних громадах та розробці практичних механізмів адаптації європейського досвіду до сучасних умов України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кінаш О. Соціальна адаптація вимушено переміщених осіб в умовах військового стану як наукова проблема // Social Work and Education. 2024. Vol. 11, № 1. С. 136-143.

2. Медвідь О., Кадикало А. Соціальна політика польського уряду щодо переселенців з України в період повномасштабного російського вторгнення (2022-2024) // Axis Europae. 2025. Вип. 7. С. 195-203.

3. Полякова А. Європейський досвід підтримки тимчасово переміщених осіб та біженців з України / уклад. О. В. Березіна. Київ : Державний торговельно-економічний університет, 2024. С. 123-128.

4. Єфремова Н. Зарубіжний досвід соціальної роботи благодійних організацій з внутрішньо переміщеними особами та його значення для України // Вісник соціально-гуманітарних проблем сучасності. 2024. № 2. С. 110-126.

5. Європейські стандарти соціального захисту: уроки для України в контексті євроінтеграції / за ред. І. М. Грищенка. Київ : Державний торговельно-економічний університет, 2024. С. 110-126.

DOI: 10.5281/zenodo.20748311

КОСТЮШКО Ганна
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальної роботи
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

РЕСУРСНО-ОРІЄНТОВАНІ ПІДХОДИ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З МОЛОДДЮ В УМОВАХ КРИЗИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Сучасні суспільні трансформації, пов’язані з воєнними подіями, соціально-економічною нестабільністю, вимушеним переміщенням населення та іншими кризовими процесами, суттєво впливають на соціальне становище молоді. Згідно з даними соціологічних опитувань лише 35% молоді не стикалося з надмірною тривогою чи панікою, з якою не могло впоратися, а 18% відчувало її часто, або дуже часто; 40% молоді оцінюють свій стан ментального здоров’я як посередній, що може вказувати на поширеність прихованих труднощів; 61% молоді в Україні та 55% молоді за кордоном вважають, що їм потрібна психологічна допомога [1,3]. Молоді люди опиняються перед низкою викликів, серед яких порушення звичних соціальних зв’язків, психологічні труднощі, невизначеність професійних перспектив, ризики соціальної дезадаптації та зниження життєвої активності. Водночас молодь виступає не лише об’єктом соціальної підтримки, але й важливим ресурсом суспільного розвитку та повоєнного відновлення держави. У цьому

83

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

контексті актуалізується потреба впровадження ресурсно-орієнтованих підходів у практику соціальної роботи.

У вітчизняній науковій думці розвиток сучасних підходів до соціальної роботи представлений у працях Т. Семигіної, О. Столяри к, Т. Спіріної та інших учених, які розглядають соціальну роботу як комплексну діяльність, спрямовану не лише на подолання соціальних проблем, але й на розвиток потенціалу особистості та її здатності до активної участі у суспільному житті. Особливого значення в сучасних умовах набуває зміщення акцентів від проблемно-орієнтованого підходу до підходів, що орієнтуються на сильні сторони та ресурси людини.

Ресурсно-орієнтований підхід ґрунтується на визнанні того, що кожна особистість має внутрішній потенціал та можливості для подолання складних життєвих обставин. На відміну від традиційних моделей допомоги, у яких увага концентрується переважно на дефіцитах і проблемах клієнта, ресурсно-орієнтована практика передбачає виявлення сильних сторін людини, її здібностей, соціальних зв'язків і можливостей самореалізації [2]. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям соціальної роботи, що базуються на принципах партнерства, активної участі клієнта та розвитку його суб'єктності.

Науковці зазначають, що ресурси особистості можуть бути внутрішніми та зовнішніми. У сучасних українських дослідженнях внутрішнім ресурсам особистості — психологічній стійкості, саморегуляції, мотивації, життєстійкості та адаптивному потенціалу — приділяють увагу О. Соловей-Лагода, О. Коновалова, С. Бикова, Н. Коструба Н. та ін., які розглядають резильєнтність як важливий механізм подолання кризових ситуацій серед молоді. Натомість значення зовнішніх ресурсів — соціальної підтримки, міжособистісних зв'язків, підтримувального середовища, доступу до соціальних послуг і можливостей соціального включення — акцентується у працях В. Амеліної, Н. Підбуцької та Є. Мартиненка, які підкреслюють роль соціоекологічного підходу та захисних факторів у процесі відновлення особистості.

Одним із важливих напрямів ресурсно-орієнтованої соціальної роботи з молоддю є розвиток резильєнтності як здатності особистості адаптуватися до несприятливих життєвих умов і відновлюватися після пережитих труднощів. В умовах війни та суспільних криз резильєнтність набуває особливого значення, оскільки дозволяє молодій людині зберігати психологічну стійкість, підтримувати активну життєву позицію та формувати конструктивні стратегії поведінки. Соціальна робота у цьому контексті має бути спрямована на створення підтримувального середовища, розвиток навичок самодопомоги та посилення соціальної включеності молоді.

Практична реалізація ресурсно-орієнтованого підходу може здійснюватися через різноманітні форми та методи роботи: індивідуальне консультування, тренінгові програми, наставництво, групи взаємодопомоги, волонтерські ініціативи, діяльність молодіжних центрів і цифрових платформ підтримки. Особливого значення набуває залучення молоді до соціально значущої діяльності, яка сприяє розвитку відповідальності, громадянської активності, соціальної згуртованості та формуванню відчуття власної соціальної значущості.

У період суспільного відновлення молодь може виступати не лише отримувачем соціальних послуг, але й активним учасником процесів змін у громаді. Участь у волонтерських, освітніх і громадських проєктах сприяє зміцненню соціального капіталу, розвитку лідерських якостей і формуванню соціальної відповідальності.

Таким чином, ресурсно-орієнтовані підходи забезпечують перехід від практики подолання соціальних проблем до практики активізації потенціалу особистості та громади.

Тому застосування ресурсно-орієнтованих підходів у соціальній роботі з молоддю в умовах кризи та відновлення сприяє підвищенню адаптивних можливостей молодих людей, розвитку їхньої резильєнтності та активізації участі у суспільному житті. Ефективність сучасної соціальної роботи значною мірою

залежить від здатності фахівців своєчасно виявляти, підтримувати та розвивати ресурси молоді як основу її особистісного та соціального становлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вплив війни на молодь в Україні (2025). Підготовлено соціологічною групою «Рейтинг» за ініціативи Міністерства молоді та спорту України і технічної та організаційної підтримки Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні та фінансування Уряду Дані.

2. Костюшко Г. О. Резильєнтність у контексті соціалізації молоді в умовах війни. Матеріали всеукраїнське науково-педагогічне підвищення кваліфікації, 3 липня – 13серпня 2023 р. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 83-86.

3. Становище молоді в Україні «Молодь України: виклики та адаптація в умовах воєнного стану» Щорічна доповідь Президентові України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2022–2025 років).

DOI: 10.5281/zenodo.20748319

КРАВЧУК Петро
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
3 курсу спеціальності І10 Соціальна робота та консультування
УДУ імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВА ФУНКЦІЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ: АКТУАЛЬНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Контрольно-наглядова функція держави у сфері соціального захисту залишається однією з найменш теоретично розроблених, попри те що саме від якості її реалізації залежить дотримання соціальних гарантій, встановлених законодавством. Глобальні трансформації, воєнний стан та масштабна внутрішня міграція населення суттєво ускладнюють умови здійснення цієї функції і водночас підвищують вимоги до її ефективності. Усі ці обставини роблять аналіз актуального

86
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

стану та напрямів вдосконалення контрольно-наглядових механізмів у соціальній сфері предметом нагальної наукової уваги.

Розмежування понять «контроль» і «нагляд» у правовій доктрині є принциповим, оскільки визначає обсяг повноважень відповідних суб'єктів та можливі заходи реагування. Контроль передбачає оцінку діяльності підконтрольних суб'єктів з правом втручання у їхню роботу, надання обов'язкових вказівок і притягнення до відповідальності. Нагляд натомість обмежується спостереженням за законністю без права прямого коригування діяльності. У сфері соціального захисту обидва ці механізми функціонують паралельно, проте їх процедурне розмежування в чинному законодавстві України залишається нечітким, що породжує конкуренцію повноважень між різними органами та розмиває відповідальність [3].

Нормативно-правова база контролю у соціальній сфері є достатньо розгалуженою. Закони України «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», ряд підзаконних актів Мінсоцполітики формують загальний регуляторний контур. Водночас у відповідному законодавстві відсутній єдиний кодифікований акт, який би системно врегульовував контрольно-наглядові відносини в соціальній сфері. Це призводить до фрагментарності правового регулювання та неможливості побудувати цілісну інституційну архітектуру нагляду [1].

Суб'єктний склад контрольно-наглядових відносин у сфері соціального захисту є надзвичайно строкатим. До нього входять Міністерство соціальної політики, Державна соціальна служба, місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також спеціалізовані інституції — Уповноважений Верховної Ради з прав людини, Рахункова палата, органи прокуратури. Подібна множинність суб'єктів без чіткого розподілу повноважень породжує ситуацію, коли одні й ті самі об'єкти перевіряються різними органами, тоді як інші залишаються поза увагою системного нагляду [5].

Інституційно центральне місце в системі нагляду за наданням соціальних послуг займає соціальне інспектування, яке є системою заходів, спрямованих на виявлення, аналіз та нагляд за умовами життєдіяльності сімей та осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, а також на контроль за дотриманням державних стандартів і нормативів у сфері соціальної роботи. Однак реальне функціонування цього інституту суттєво відрізняється від його нормативної моделі. Дослідження показують, що соціальне інспектування здійснюється переважно у форматі документарних перевірок, тоді як якісні параметри та суб'єктивні оцінки отримувачів послуг практично не враховуються [2].

Серед проблем вдосконалення контрольно-наглядової функції особливо виділяється проблема критеріїв оцінювання. Традиційні підходи орієнтовані на відповідність процедурним вимогам — наявність документів, дотримання нормативів, виконання планових показників. Натомість якість соціального захисту як результату, тобто реальний вплив соціальних послуг на умови та якість життя їх отримувачів, залишається поза межами стандартного контрольного інструментарію. Необхідність переходу від процедурного до результатоорієнтованого контролю у соціальній сфері стала загальновизнаним орієнтиром реформи, проте конкретні механізми такого переходу ще не вироблені [4].

Цифрова трансформація системи соціального захисту відкриває нові можливості для вдосконалення контрольно-наглядової функції. Впровадження інтегрованих інформаційних систем, зокрема Єдиної інформаційної системи соціальної сфери, дозволяє переходити від епізодичних перевірок до постійного моніторингу. Автоматизований аналіз даних уможливлює виявлення системних відхилень і зон ризику раніше, ніж вони переростають у порушення прав отримувачів. Цифровий моніторинг також підвищує прозорість системи, оскільки дані стають доступними для більш широкого кола зацікавлених сторін, у тому числі громадського контролю [2].

Особливої актуальності питання ефективності контрольно-наглядових механізмів набуває в умовах воєнного стану. Значна частина соціальних послуг надається в умовах надзвичайних обставин, що зумовлює як об'єктивне послаблення адміністративного контролю, так і зростання ризиків зловживань та неефективного використання ресурсів. Водночас саме у цей період зростає роль громадського контролю, волонтерських мереж та міжнародних спостерігачів як альтернативних механізмів забезпечення якості соціальних послуг [1].

Порівняльний аналіз систем соціального нагляду в країнах ЄС свідчить про кілька ключових тенденцій, релевантних для України. По-перше, в більшості країн функції контролю відокремлені від функцій надання послуг задля забезпечення незалежності оцінювання. По-друге, широко застосовуються зовнішні незалежні аудити та акредитаційні процедури. По-третє, системи нагляду активно залучають самих отримувачів послуг як джерело зворотного зв'язку та оцінки якості. Ці підходи можуть слугувати орієнтирами для реформування вітчизняної системи [5].

Підсумовуючи, слід зазначити, що контрольно-наглядова функція у сфері соціального захисту потребує системного переосмислення в кількох взаємопов'язаних вимірах. Нормативний вимір передбачає кодифікацію контрольного законодавства та чітке розмежування повноважень суб'єктів нагляду. Інституційний вимір вимагає перегляду структури відповідальності задля уникнення дублювання та прогалин. Методологічний вимір полягає у переході до результатоорієнтованого контролю, що враховує якість соціальних послуг з позиції їх фактичних отримувачів. Нарешті, технологічний вимір передбачає повноцінне використання цифрових інструментів моніторингу. Реалізація цих напрямів у комплексі здатна суттєво підвищити ефективність захисту соціальних прав громадян України.

89

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриньків, А. П., Петрунчак, Д. В. Волонтерська складова у наданні соціальних послуг в умовах воєнного стану. *Соціальна педагогіка: теорія та практика.* https://doi.org/10.12958/1817-3764-2024-1-12-20
2. Hrynkiv A. (2025). Digitalization of social services: status, challenges and prospects. In *Life on the cutting edge: Science. Libraries. Society: Scientific monograph* (pp. 387–408). Riga, Latvia: Baltija Publishing. https://doi.org/10.30525/978-9934-26-535-8-21
3. Зайчук, О. В., Оніщенко, Н. М. (ред.). *Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник.* Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
4. Лібанова, Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу: монографія. Київ: КНЕУ, 2008. 330 с.
5. Семигіна, Т. В., Столярик, О. (2024). Соціальна робота у сфері охорони здоров'я України: виклики та перспективи. *Ввічливість. Humanitas,* (3), 147–153. https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.3.21

DOI: 10.5281/zenodo.20748321

КРИМЧАК Людмила
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальної роботи та
управління соціальними процесами
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

СУПЕРВІЗІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ТА ЗАПОБІГАННЯ ВИГОРАННЮ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна в Україні суттєво підвищила професійне навантаження на фахівців із соціальної роботи, які щодня працюють з травмованими дітьми, прийомними сім’ями, внутрішньо переміщеними особами, родинами загиблих та військовослужбовців. Постійний контакт з людським болем, високе емоційне

навантаження, ризик вторинної травматизації та нестабільність умов праці призвели до стрімкого зростання професійного вигорання. За даними досліджень 2024-2025 років, рівень вигорання серед фахівців із соціальної роботи в Україні сягнув 68-75 %. У таких умовах збереження їх професійної стійкості та психічного здоров'я стає одним із ключових завдань системи соціального захисту.

Мета публікації – обґрунтувати роль супервізії як ефективного інструменту збереження професійної стійкості та профілактики вигорання фахівців із соціальної роботи в умовах воєнного стану.

У науковому світі професійне вигорання розглядається як синдром, що включає емоційне виснаження, деперсоналізацію та зниження особистісних досягнень [1, с. 14; 2, с. 7]. У цьому ж контексті доречно згадати, що у воєнний період до класичних чинників додаються специфічні: постійна робота з травмою отримувачів соціальних послуг, загроза власному життю, втрата колег, вимушена міграція, високе бюрократичне навантаження та невизначеність.

Доцільно зазначити, що супервізія в соціальній роботі – це систематичний процес професійної підтримки, рефлексії та розвитку фахівця, який здійснюється більш досвідченим колегою-супервізором. Дослідники виділяють три основні функції супервізії: освітню, підтримуючу та адміністративну (І. Астремська) [1, с. 15]. Натомість, у кризових умовах особливо значущою стає підтримуюча функція, яка спрямована на емоційну стабілізацію, нормалізацію переживань та запобігання вторинній травматизації.

Важливо підкреслити, що війна кардинально змінила характер професійної діяльності фахівців соціальної сфери. Постійна робота з ПТСР, горем, втратами, а також необхідність поєднувати надання соціальних послуг з елементами кризового консультування призводить до швидкого емоційного виснаження. Дослідження показують, що найвищий рівень вигорання спостерігається у фахівців, які працюють з дітьми та сім'ями в прифронтових регіонах і з ВПО [3]. З огляду на це,

відсутність регулярної супервізії значно підвищує ризик хронічного стресу та професійної деформації.

Варто наголосити, що в сучасних умовах супервізія є одним із найефективніших інструментів профілактики вигорання, оскільки дозволяє: створити безпечний простір для рефлексії та проговорювання складних емоцій; зменшити рівень вторинної травматизації; відновити професійні кордони; підвищити рівень саморегуляції та резилієнтності; покращити якість надання соціальних послуг їх отримувачам.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває диверсифікація підходів до психосоціального супроводу самих працівників, де провідне місце посідають групові форми супервізії, онлайн-супервізія та інтервізія, що забезпечують безперервну підтримку кадрів навіть у віддалених громадах. Систематизація зазначених практик, поряд з аналізом теоретичних джерел і власного досвіду автора, дозволяє запропонувати стратегічні вектори мінімізації ризиків професійного вигорання фахівців соціальної галузі шляхом комплексної інституціоналізації супервізійного процесу:

1. Впровадження обов'язкової індивідуальної чи групової супервізії з періодичністю не рідше одного разу на місяць для фахівців, які здійснюють психосоціальний супровід отримувачів соціальних послуг із гострою бойовою або міграційною травмою.
2. Розробка та реалізація програм підготовки внутрішніх супервізорів на базі територіальних центрів надання соціальних послуг та центрів соціальних служб.
3. Інкорпорація супервізійних практик у структуру безперервного професійного розвитку, ліцензування та чергової атестації фахівців соціальної сфери.
4. Розширення архітектури супервізії шляхом гармонійного поєднання індивідуальних, групових та дистанційних інтерактивних форм.

5. Включення індикаторів охоплення кадрового складу супервізійною підтримкою до загальної системи критеріїв оцінювання якості й ефективності надання соціальних послуг у громадах.

Резюмуючи зазначимо, що у воєнний період супервізія перестає бути додатковою опцією професійного розвитку і перетворюється на необхідний інструмент збереження психічного здоров'я, професійної стійкості та якості соціальних послуг. Її системне впровадження дозволить зменшити рівень вигорання фахівців із соціальної роботи, підвищити ефективність їхньої діяльності та забезпечити стабільну підтримку вразливих категорій населення навіть в умовах тривалої кризи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астремська І. В. Супервізія: профілактика та корекція емоційного вигорання працівників професій допомоги : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2024. 132 с.
2. Кримчак Л. Ю. Профілактика професійного вигорання фахівців у практиці соціальної роботи з пораненими військовослужбовцями. *Інклюзія і суспільство*. 2024. Вип. 2 (7). С. 36–42. URL: https://journals.kpdi.in.ua/index.php/inclusion-society/article/view/129/126 (дата звернення: 20.05.2026).
3. Малярчук Н., Пахолік Ю. Особливості соціальної роботи з ВПО в центрах надання соціальних послуг в Україні. Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Соціально-гуманітарні науки та публічне адміністрування. 2025. Т. 1, № 14. С. 103–118.

DOI: 10.5281/zenodo.20748325

МАРДАЛЬ Василь
Чернівецький національний університет імені Федьковича
м. Київ, Україна

ПЛАСТ У СИСТЕМІ МОЛОДІЖНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Актуальність проблеми молодіжної соціальної роботи в сучасній Україні зумовлена необхідністю формування активного, відповідального та патріотично налаштованого покоління в умовах суспільних трансформацій і повномасштабного воєнного вторгнення. Важливим суб'єктом цієї роботи є громадські організації, зокрема Пласт — Національна скаутська організація України, яка понад сто років поєднує виховну та соціальну функції у роботі з молоддю. Попри значний практичний досвід організації, її роль у системі молодіжної соціальної роботи залишається недостатньо дослідженою у вітчизняній науковій літературі.

Відповідно до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» (2021), молодіжні та дитячі громадські об'єднання визнаються повноправними суб'єктами молодіжної роботи поряд із державними установами та молодіжними центрами [1], що законодавчо закріплює роль Пласту як партнера держави у наданні соціальних послуг молоді.

З позицій соціальної роботи, Пласт реалізує кілька ключових функцій. По-перше, це функція соціалізації: організація створює структуроване середовище, в якому молодь набуває навичок комунікації, лідерства, взаємодопомоги та громадянської відповідальності через систему пробних іспитів, таборування, проєктної діяльності та служіння громаді. Молодіжні громадські організації є одним із найважливіших інститутів соціалізації молоді поряд із сім'єю та школою, оскільки забезпечують засвоєння соціальних норм і цінностей через безпосередню участь [4]. Для Пласту це реалізується через обов'язкове «служіння» — волонтерську роботу на користь громади, яка є невід'ємною частиною програми для кожної вікової групи.

94

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

По-друге, Пласт системно реалізує волонтерську діяльність. Волонтерство є формою соціального служіння, спрямованою на підтримку, захист і особистісний розвиток людей, а також одним із найважливіших напрямів соціалізації молоді [5]. Щороку в межах організації реалізуються десятки проєктів: від допомоги людям з інвалідністю та самотнім людям похилого віку до екологічних акцій та освітніх ініціатив для дітей з уразливих груп.

По-третє, Пласт виконує профілактичну функцію. Залучення дітей і підлітків до організованої діяльності, формування здорового способу життя через табори, походи та культурні програми є дієвим інструментом профілактики девіантної поведінки, адиктивних практик і соціального відчуження. Пласт щороку організовує понад 200 таборів різної спеціалізації — летунські, морські, військово-вишкільні, мандрівні, мистецькі, — що виступають альтернативним соціально-виховним середовищем для тисяч учасників [3]. Національна молодіжна стратегія до 2030 року визначає розвиток інститутів громадянського суспільства стратегічним пріоритетом держави [6], і Пласт є одним із ключових інструментів реалізації цього пріоритету.

Окремої уваги заслуговує діяльність Пласту з лютого 2022 року. Організація оперативно трансформувала роботу відповідно до нових соціальних викликів: пластуни долучилися до волонтерської допомоги вимушеним переселенцям, психологічної підтримки дітей з деокупованих територій, збору гуманітарної допомоги. Старші пластуни ввійшли до лав Збройних Сил України, демонструючи практичний результат виховання відповідальних громадян і підтверджуючи адаптивність організації як суб'єкта соціальної роботи.

Пласт використовує власну методу виховання, що охоплює шість вимірів розвитку особистості: соціальний, фізичний, інтелектуальний, емоційний, духовний та характер [7]. Кожен вимір реалізується через конкретні практики: фізичний — через табори і походи, інтелектуальний — через освітні проєкти, соціальний — через командну роботу і служіння громаді, духовний — через

виховання на засадах національних цінностей. Це відповідає сучасним підходам соціальної роботи до цілісного розвитку особистості, а організації, що забезпечують такий комплексний розвиток через практичну діяльність, є найбільш ефективними у формуванні соціальної активності молоді [4].

Таким чином, Пласт є повноцінним суб'єктом молодіжної соціальної роботи, що органічно поєднує соціалізаційну, волонтерську та профілактичну функції. Вікова програма, система служіння громаді, розгалужена мережа осередків та досвід роботи в кризових умовах роблять організацію унікальним ресурсом у системі соціальних послуг для молоді. Перспективою подальшого дослідження є розробка механізмів інституційної співпраці між Пластом і державними органами соціальної роботи задля підвищення якості та охоплення молодіжних соціальних послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27 квіт. 2021 р. № 1414-IX. *Відомості Верховної Ради України.* 2021. № 31. Ст. 253. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20

2. Сова М. О. Українська скаутська організація «Пласт» як символ національного відродження. *Каменяр : вісник Львівського національного університету імені Івана Франка.* 2012. URL: http://kameniar.lnu.edu.ua/?p=2471

3. Пласт — Національна скаутська організація України. *Громадський Простір.* URL: https://www.prostir.ua/?organization=plast-natsionalna-skautska-orhanizatsiya-ukrajiny

4. Левченко Н., Калюженко А. Молодіжні громадські організації як чинник формування соціальної активності молоді: правові засади. *Соціальна робота та соціальна освіта.* 2019. № 3. С. 133–141.

5. Клімчук В. Р. Волонтерська діяльність як фактор соціалізації молоді. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені*

96

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Павла Тичини. 2024. URL: https://fspo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/10/Клімчук-В.Р..pdf

6. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року : Указ Президента України від 12 берез. 2021 р. № 94/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021

7. Наша місія. *Національна організація скаутів України.* URL: https://ukrscout.org/our-mission

DOI: 10.5281/zenodo.20748327

МАРУДА Ольга
викладачка
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КВАЛІФІКОВАНОГО СУПРОВОДУ ДОРОСЛИХ ОСІБ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В УКРАЇНІ

Актуальність проблеми зумовлена необхідністю розвитку сучасної системи соціальної роботи та корекційно-педагогічної допомоги дорослим особам з інтелектуальними порушеннями в умовах реформування соціальної політики України. Одним із ключових завдань є забезпечення кваліфікованого супроводу, спрямованого на розвиток самостійності, соціальної інтеграції та підвищення якості життя таких осіб [1].

Дослідження свідчать, що формування особистості, розвиток самовизначення, самостійності та інтеграція у життя громади є провідною метою корекційно-педагогічної допомоги дорослим особам з інтелектуальними порушеннями. У процесі надання допомоги важливим є врахування всіх сфер життєдіяльності людини: підтримки повсякденного ритму життя, організації праці та дозвілля, розвитку комунікації, соціальних контактів, здатності до самостійного прийняття рішень та адаптації до життя у громаді [3,4].

У процесі планування роботи з дорослою особою з інтелектуальними порушеннями важливо враховувати різні напрями розвитку та підтримки. У соматичній сфері значна увага приділяється сенсорній стимуляції та формуванню позитивного сприйняття себе й навколишнього середовища. У соціальній сфері важливими є розвиток навичок спілкування, здатності до взаємодії у групі, уміння надавати допомогу іншим та підтримувати соціальні контакти. У сфері практичного життя здійснюється навчання навичкам самообслуговування, організації побуту, прийому їжі, догляду за собою та орієнтації у повсякденному житті. Важливе значення має розвиток моторної сфери через вправи на вдосконалення дрібної та загальної моторики, а також розвиток когнітивних функцій, зокрема уваги, пам'яті, мовлення та здатності до орієнтування у соціальному середовищі.

Окремим напрямом є формування навичок денної зайнятості та трудової діяльності. Такі види діяльності сприяють розвитку емоційно-вольової сфери, концентрації уваги, здатності виконувати завдання послідовно та доводити їх до завершення. Участь у творчих або виробничих майстернях дозволяє особам з інтелектуальними порушеннями не лише опановувати нові навички, а й підвищувати рівень соціальної активності та самостійності.

Важливим напрямом є організація індивідуального плану підтримки та супроводу, який дозволяє враховувати сильні сторони особи, її інтереси, потреби та реальні можливості. Такий підхід забезпечує визначення конкретних цілей, моніторинг результатів та коригування змісту допомоги відповідно до змін у житті людини з інтелектуальними порушеннями [2].

Аналіз сучасних підходів до забезпечення кваліфікованого супроводу дозволив визначити їх основні напрями. Особистісно-центрований підхід передбачає орієнтацію на індивідуальні потреби, життєвий досвід та активне залучення людини до планування підтримки. Ресурсно-орієнтований підхід зосереджується на розвитку сильних сторін особистості, підтримці ініціативності

та самостійності. Системний підхід ґрунтується на міждисциплінарній взаємодії педагогів, психологів, соціальних працівників та інших фахівців.

Важливого значення набуває підхід соціальної інтеграції, спрямований на включення людини у життя громади, подолання соціальної ізоляції та розвиток соціальних контактів. Підхід підтриманого самовизначення передбачає розвиток здатності особи приймати рішення та реалізовувати право вибору щодо власного життя. Діяльнісний підхід орієнтований на формування практичних навичок через побутову, трудову та соціальну діяльність.

Особливе значення має підхід безперервного супроводу, який передбачає підтримку людини не лише в дитячому, а й у дорослому віці. Водночас партнерський підхід забезпечує взаємодію з людиною як із рівноправним учасником процесу підтримки, а сімейно-орієнтований підхід враховує потреби та ресурси родини.

Таким чином, сучасна система корекційно-педагогічної допомоги дорослим особам з інтелектуальними порушеннями повинна ґрунтуватися на поєднанні індивідуального підходу, підтримки розвитку практичних і соціальних навичок, використання сучасних методів реабілітації та забезпечення соціальної інтеграції. Реалізація таких підходів сприятиме підвищенню рівня самостійності осіб з інтелектуальними порушеннями, їх активній участі у житті громади та покращенню якості життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю : ратифікована Законом України від 16.12.2009 № 1767-VI.

2. Маруда О. Індивідуальний план підтримки для дорослих з інтелектуальними

порушеннями. Національна академія педагогічних наук україни, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка. Науково-методичний

99

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

збірник №26. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2025. С. 110-124.

3. Миронова С. П. Основи корекційної педагогіка: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський. Кам'янець-Подільський національний університет ім. І. Огієнка. 2010. 264 с.

4. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Київ. Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2009. 224 с.

DOI: 10.5281/zenodo.20748329

МИРОНЮК Тетяна
заступниця директора з навчальної роботи
Державного навчального закладу
«Монастирищенський професійний ліцей»
м. Монастирище, Україна

ЗАКЛАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК ПРОСТІР СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВЛЕННЯ МОЛОДІ

Сучасний розвиток українського суспільства супроводжується значними соціальними, економічними та культурними трансформаціями, які впливають на процес становлення молодого покоління. Особливої актуальності це питання набуває в умовах воєнного стану, коли молодь стикається з новими викликами, пов'язаними зі зміною соціального середовища, професійним самовизначенням, адаптацією до суспільних змін та необхідністю активної громадянської участі. У цьому контексті заклади професійної освіти виступають не лише осередками професійної підготовки, а й важливим соціальним простором, у якому формується особистість майбутнього громадянина та фахівця.

Соціальне становлення молоді є складним і багатогранним процесом, що охоплює засвоєння соціальних норм і цінностей, формування громадянської позиції, професійної ідентичності, моральної культури та навичок конструктивної взаємодії в суспільстві. Заклади професійної освіти створюють умови для гармонійного розвитку особистості, поєднуючи освітню, виховну, культурну та

соціальну функції. Саме в освітньому середовищі здобувачі освіти набувають першого досвіду професійної діяльності, соціальної відповідальності та колективної взаємодії [2, с. 210]. Важливим аспектом соціального становлення молоді є формування соціальних компетентностей. До них належать здатність до ефективної комунікації, командної роботи, критичного мислення, вирішення конфліктів, прийняття відповідальних рішень та адаптації до змін. У сучасних умовах ринок праці потребує не лише кваліфікованих фахівців, але й соціально активних особистостей, здатних до безперервного професійного розвитку та конструктивної взаємодії з іншими людьми. Тому соціальні компетентності стають важливою складовою професійної підготовки молоді [3]. Особливе місце у процесі соціального становлення здобувачів освіти займає виховна робота. Вона спрямована на формування національної свідомості, громадянської відповідальності, патріотизму, толерантності, поваги до прав людини та культури соціальної взаємодії. Сучасний заклад професійної освіти має створювати умови для самореалізації молодої людини, підтримувати її ініціативність та залучати до громадської діяльності, волонтерських проєктів, благодійних акцій і соціальних програм. В умовах війни особливого значення набуває розвиток просоціальної активності молоді. Значна кількість здобувачів освіти долучається до волонтерської діяльності, підтримки внутрішньо переміщених осіб, допомоги військовослужбовцям та членам їхніх сімей, участі у благодійних заходах і громадських ініціативах. Такі практики сприяють формуванню соціальної відповідальності, емпатії, лідерських якостей та готовності до служіння суспільству. Участь у соціально значущих проєктах допомагає молоді усвідомити власну роль у розвитку громади та держави.

Суттєвим чинником соціального становлення є створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища. Заклади професійної освіти повинні забезпечувати рівні можливості для всіх здобувачів освіти незалежно від їхнього соціального статусу, стану здоров’я чи життєвих обставин. Особливої уваги

потребують внутрішньо переміщені особи, діти військовослужбовців, молодь із соціально вразливих категорій та особи з особливими освітніми потребами. Інклюзивний підхід сприяє розвитку толерантності, взаємоповаги та соціальної згуртованості студентської спільноти. Одним із перспективних напрямів діяльності закладів професійної освіти є розвиток соціального партнерства. Ефективна взаємодія з органами місцевого самоврядування, роботодавцями, центрами соціальних служб, громадськими організаціями та волонтерськими об'єднаннями сприяє розширенню можливостей для професійного та соціального розвитку молоді. Спільні освітні, культурні та соціальні проєкти створюють умови для практичного застосування здобутих знань та формування активної громадянської позиції. Важливим напрямом сучасної освітньої політики є розвиток цифрових компетентностей молоді. Цифровізація суспільства відкриває нові можливості для професійної діяльності, соціальної комунікації та громадської активності. Заклади професійної освіти мають забезпечувати формування цифрової грамотності, медіакультури, інформаційної безпеки та навичок використання сучасних технологій у професійній і громадській діяльності. Не менш важливою складовою соціального становлення є психологічна підтримка молоді. Сучасні суспільні виклики, зокрема наслідки війни, зумовлюють необхідність розвитку життєстійкості, емоційної компетентності та навичок подолання стресових ситуацій. Психологічний супровід, соціально-педагогічна підтримка та діяльність служб психологічної допомоги сприяють успішній адаптації молоді до сучасних умов життя та професійної діяльності [1].

Отже, заклади професійної освіти є важливим простором соціального становлення молоді, у якому відбувається формування професійної ідентичності, соціальних компетентностей та громадянської відповідальності. Поєднання освітньої, виховної та соціальної функцій створює умови для всебічного розвитку особистості та її успішної інтеграції в суспільство. В умовах сучасних суспільних викликів особливого значення набувають розвиток соціального партнерства,

просоціальної активності, цифрових компетентностей, інклюзивного освітнього середовища та психологічної підтримки молоді. Саме комплексний підхід до організації діяльності закладів професійної освіти сприятиме підготовці не лише конкурентоспроможних фахівців, а й активних громадян, здатних брати участь у соціальному розвитку своїх громад і відбудові України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція реалізації державної політики у сфері професійної освіти «Сучасна професійна освіта» на період до 2027 року. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text (дата звернення 26.06. 2026).

2. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. 558 с.

3. Радкевич, В. О., & Пригодій, М. А. (Ред.). (2024). Інноваційна професійна освіта, 6(19): Професійна освіта в умовах сталого розвитку суспільства: монографія. Київ. ІПО НАПН України. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743342/1/Monografia_2024_IPO.pdf (дата звернення 26.05.2026)

DOI: 10.5281/zenodo.20748331

НІКІФОРОВ Роман
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
спеціальності Соціологія
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

ВИТІК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ З УКРАЇНИ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Людський капітал є одним із ключових ресурсів розвитку сучасної української держави. Він охоплює знання, навички, професійний досвід, творчі здібності та здоров’я населення. В умовах глобалізації та економічної нестабільності, повномасштабної війни, енергетичної кризи проблема витоку

людського капіталу стає особливо актуальною для України. Вимушена міграція працездатного населення, трудова міграція, еміграція молоді, кваліфікованих спеціалістів негативно впливають на економічний, демографічний і соціальний розвиток держави.

Війни та збройні конфлікти суттєво впливають на людський капітал і соціально-економічний розвиток держави. У зв'язку з потребою його відновлення одним із ключових напрямів державної секторальної політики є підтримка освіти й науки задля забезпечення належного рівня знань і професійних навичок, необхідних для подальшого розвитку економіки та соціальної сфери. Водночас відновлення людського капіталу передбачає ефективне створення робочих місць, стимулювання підприємницької діяльності та впровадження інноваційних технологій, що формує основу для економічної активності [4]. Після 2014 року, а особливо після початку повномасштабної війни у 2022 році, масштаби міграції українців значно зросли. Це створило нові виклики для ринку праці, системи освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення. Тому дослідження причин витоку людського капіталу та його наслідків для соціальної сфери є важливим завданням сучасної науки та державної політики вцілому.

Для держави людський капітал є основою для повноцінного економічного зростання, інноваційного розвитку та соціальної стабільності. Людський ресурс є фундаментом для повноцінного становлення конкурентоспроможної держави. Втрата людського капіталу означає скорочення трудового потенціалу, зменшення кількості висококваліфікованих працівників і погіршення демографічної ситуації. З огляду на сучасні масштаби переміщення людського капіталу в Україні, особливої актуальності набувають питання його збереження та забезпечення належних умов для підтримки засобів до існування населення [1].

Відбудова суспільно важливої інфраструктури, системи послуг і суспільних благ має здійснюватися паралельно з відновленням людського капіталу, адже саме він є основою для відновлення виробничих процесів і забезпечення економічного

зростання. Водночас важливими викликами залишатимуться стимулювання повернення громадян з-за кордону до України, а також створення максимально широкого доступу до можливостей працевлаштування й освіти. Особливу увагу необхідно зосередити на розвитку інфраструктури та забезпеченні суспільних послуг, що безпосередньо сприяють формуванню й відновленню людського капіталу, зокрема у сферах освіти, охорони здоров'я, житлового забезпечення та соціального догляду.

Станом на 30 листопада 2023 року статус тимчасового захисту в країнах ЄС мали 4,27 млн громадян України. Відповідно до даних Євростату, на початку грудня 2023 року найбільша частка українців перебувала під тимчасовим захистом у Німеччині (28,9%), Польщі (22,3%) та Чехії (8,6%) [3]. Станом на лютий 2026 року в країнах ЄС перебували 4,4 млн українців. 1,2 млн у Німеччині, трохи менше ніж мільйон у Польщі, далі йде Чехія – 380 тисяч. Ще десь 700 тисяч розсіяні по інших країнах. Серед них діти до 18 років (до 14 років – 22,2 % від кількості всіх біженців, 14–17 років – 8,1 %) становлять 1,35 млн осіб; мігранти віком 18–34 роки (28 %) – 1,24 млн осіб [4].

Для України масштабна міграція загрожує втратою висококваліфікованої робочої сили. В разі довготривалою війни інтенсивність міграції може зрости, у результаті ще більше людського капіталу втратить українська економіка. Демографічні зміни, які призведуть до скорочення населення, неповернення українців посилить соціальну нестабільність. Однак, з іншого боку, українське суспільство може отримати досвід, нові вміння та знання, які можна буде використовувати у розбудові України.

Отже, одним із ключових викликів для держави є формування ефективної політики, спрямованої на створення сприятливих умов для повернення українських вимушених мігрантів та реалізації їхнього людського капіталу в Україні. Це потребує комплексного підходу, який охоплюватиме розвиток економічних

105

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

можливостей, доступ до якісних суспільних послуг і забезпечення належного рівня життя, будови дійсно безбар'єрного, комфортного для життя суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк В.П. Втрати людського капіталу внаслідок війни як загроза повоєнній модернізації економіки України. Економіка України. 2022. No 8. С. 20 – 33.

2. Круглов В. В. Терещенко Д. А. Державна політика відновлення людського капіталу України в післявоєнний період. Освітня аналітика України. – 2023. – № 2 (23). С. 21-33.

3. Маслов А. О., Данчук К. Ю. Не можна поїхати, не можна залишитись. Втрати людського капіталу україни через міграцію. Економіка та суспільство. Випуск № 59 / 2024.

4.https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_ASYTPSM__custom_20406364/default/table (дата звернення 28.05.2026)

DOI: 10.5281/zenodo.20748333

НИКОЛАЄВА Валентина
докторка з державного управління, професорка
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»
м. Дніпро, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повномасштабна війна на території України спричинила низку криз соціально-економічного та гуманітарного характеру. Однією з найбільш вразливих категорій у цих умовах є саме діти, оскільки саме вони найгостірше реагують на втрату безпеки, звичного ритму життя, вимушене переміщення та постійний стрес. Війна впливає на всі сфери життя дитини, а саме психологічну, соціальну, освітню, фізичну та емоційну. Враховуючи зазначене, соціально-психологічна допомога дітям набуває особливого значення, і є базовою складовою державної соціальної політики та діяльності відповідних служб.

За даними останніх досліджень та звітів, близько 12-16 % дітей мали симптоми тривожності, а 28-29% дітей мали симптоми депресії [1]. Понад третина дітей в Україні, а саме 2 589 900 осіб, залишались переміщеними станом на початок п'ятого року війни. Серед них більше як 791 000 дітей перебували усередині країни та майже 1 798 900 проживали як біженці за кордоном. Із початку повномасштабної війни, внаслідок обстрілів загинули або були поранені понад 3,2 тис. дітей в Україні [2]. Також зазначається, що дедалі вираженим постають проблеми ментального здоров'я дітей, на що негативно впливає постійний страх обстрілів, тривале перебування в підземних укриттях й обмежені соціальні контакти через ізоляцію [2]. Поряд з цим зазначається, що понад 20,5 тис. дітей є депортованими та/або примусово переміщеними на територію рф (за іншими порахунками – близько 744 тис. дітей) [3]. Зазначена ситуація вимагає застосування тих чи інших інструментів соціально-психологічної допомоги, спрямованими на допомогу та підтримку ментального здоров'я дітей.

Соціально-психологічна допомога має бути комплексною та спрямованою не лише на подолання наслідків психотравми, але й на забезпечення нормального розвитку дитини в умовах кризи. Одним із ключових напрямів такої допомоги є психологічна підтримка дітей, які пережили психотравмувальні події. У сучасних рекомендаціях для фахівців соціальної сфери зазначається, що першочерговим завданням є встановлення психологічного контакту з дитиною, забезпечення відчуття безпеки та стабільності, а також своєчасне виявлення ознак психологічної травми. Особливого значення набуває первинна психологічна допомога, яка дозволяє знизити рівень стресу та попередити поглиблення кризових станів.

Важливою складовою соціально-психологічної допомоги є соціальна адаптація дітей, які постраждали від війни. Значна кількість українських дітей була змушена змінити місце проживання, навчання та соціальне оточення тощо. У таких умовах дитина часто втрачає звичне середовище, друзів і відчуття стабільності. Соціальні працівники та психологи у взаємодії із сім'єю повинні сприяти всебічній

107
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

інтеграції дітей у нові громади, підтримувати розвиток комунікативних навичок та допомагати у відновленні соціальних зв'язків з іншими дітьми.

Не менш важливим напрямом є робота з сім'ями дітей, оскільки психологічний стан батьків безпосередньо впливає на психоемоційний стан дитини. В умовах війни батьки самі часто перебувають у стані хронічного стресу, що ускладнює їх здатність забезпечувати емоційну підтримку дітям. Тому соціально-психологічна допомога має передбачати сімейні форми взаємодії. Однією з ефективних сучасних практик є використання арт-терапії, ігрової терапії та групових форм роботи. Через малювання, гру, музику чи творчі заняття дитина може поступово опрацьовувати травматичний досвід.

Соціально-психологічна допомога дітям під час війни повинна розглядатися не як тимчасовий кризовий інструмент, а як стратегічний напрям державної політики у сфері захисту дитинства та охорони психічного здоров'я. Наслідки війни для дитячої психіки можуть мати довготривалий характер, тому підтримка дітей потребує системності та взаємодії різних суб'єктів (держави, громади, приватного сектору).

Соціально-психологічна допомога найбільш ефективна в поєднанні з соціальною реабілітацією, оскільки завдяки комплексному підходу досягаються ефективні результати. Важливим аспектом соціальної реабілітації в Україні зараз є:психологічна підтримка та консультування, що включає – телефони гарячих ліній, реабілітаційні центри, гуманітарні програми ЮНІСЕФ, Червоний Хрест, БФ «Голоси дітей», БФ «Мама плюс Я», та інші міжнародні організації, які в Україні і надають різну допомогу.

Саме завдяки комплексному підходу до вирішення проблем, які виникають на фоні воєнного стану, можна мінімізувати або й взагалі зменшити негативні наслідки які відображаються на психологічному стані дітей.

Таким чином, соціально-психологічна допомога дітям під час війни є важливою складовою підтримки ментального здоров'я та безпечного розвитку

дитини. Ефективність такої допомоги залежить від комплексності підходу, своєчасності реагування та належної координації дій між державними органами, закладами освіти, громадськими організаціями, сім'єю та територіальними громадами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Психологічна допомога дітям у Дніпрі під час війни: тривожні сигнали та куди звернутися. *Dnipro.media*. URL: https://www.dnipro.media/psychological-help-children-dnipro.

2. ЮНІСЕФ. Чотири роки війни: понад третина українських дітей залишаються переміщеними – ЮНІСЕФ. *unicef.org*. URL: https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/more-third-ukraines-children-remain-displaced-four-years-war-unicef.

3. Діти війни. *childrenofwar.gov.ua*. URL: https://childrenofwar.gov.ua.

DOI: 10.5281/zenodo.20748335

ПЕТРИШИН Роман
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
соціальної педагогіки та соціальної роботи
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна
ГОЦУЛЯК Віолета
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
1 курсу спеціальності І10 Соціальна робота та консультування
Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ЯК ВРАЗЛИВОЮ КАТЕГОРІЄЮ НАСЕЛЕННЯ

Сучасні умови розвитку українського суспільства характеризуються значними соціальними викликами, пов'язаними з воєнними подіями, що тривають на території держави. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема

соціального захисту та підтримки військовослужбовців, які виконують важливу функцію забезпечення національної безпеки й територіальної цілісності країни. Військовослужбовці належать до категорії населення, яка потребує комплексної соціальної підтримки.

Соціальна робота з військовослужбовцями є важливим напрямом професійної діяльності соціального працівника, що охоплює систему заходів, спрямованих на забезпечення соціального захисту, психологічної підтримки, реабілітації та успішної інтеграції військових у суспільство. Особливої уваги потребують учасники бойових дій, ветерани війни, поранені військовослужбовці, а також члени їхніх сімей.

Військова служба в умовах війни супроводжується значними фізичними та психоемоційними навантаженнями. У багатьох військовослужбовців спостерігаються ознаки посттравматичного стресового розладу, підвищена тривожність, депресивні стани, емоційне вигорання, труднощі у спілкуванні та адаптації до мирного життя після повернення із зони бойових дій. Такі фактори негативно впливають на соціальне функціонування особистості та потребують своєчасного втручання фахівців соціальної сфери [2].

Соціальна робота з військовослужбовцями передбачає реалізацію комплексу соціальних послуг, серед яких важливе місце займають соціальний супровід, консультування, психологічна підтримка, соціальна адаптація, реабілітація та посередництво у взаємодії з державними установами. Соціальний працівник допомагає військовослужбовцю отримати необхідну інформацію щодо пільг, соціальних гарантій, медичної допомоги, працевлаштування, професійного навчання та інших видів підтримки.

Одним із ключових напрямів соціальної роботи є соціально-психологічна підтримка військових. Повернення до мирного життя після участі в бойових діях часто супроводжується труднощами адаптації, зміною соціальних ролей та порушенням міжособистісних відносин [1].

Важливе значення має також робота з сім'ями військовослужбовців. Члени родини нерідко переживають емоційне напруження, тривогу, страх. Соціальний працівник може організовувати сімейні консультації, тренінги, групи взаємопідтримки та інші форми допомоги, що сприяють відновленню позитивного психологічного клімату в родині.

У сучасній практиці соціальної роботи активно впроваджуються інноваційні технології підтримки військовослужбовців. До них належать кейс-менеджмент, мультидисциплінарний підхід, дистанційне консультування, онлайн-платформи психологічної підтримки, арттерапія, тренінгові програми та реабілітаційні заходи. Кейс-менеджмент дозволяє комплексно оцінити потреби клієнта та координувати процес надання необхідних послуг. Мультидисциплінарний підхід передбачає взаємодію соціальних працівників, психологів, медиків, юристів та представників громадських організацій.

Особливо актуальною є проблема професійної реінтеграції військовослужбовців. Після завершення служби багато ветеранів стикаються з труднощами працевлаштування та професійного самовизначення. Соціальна робота в цьому напрямі включає профорієнтацію, допомогу в отриманні нових професійних навичок, сприяння зайнятості та підтримку [3].

Важливою складовою ефективної соціальної роботи є формування у суспільстві поваги до військовослужбовців та подолання соціальних стереотипів щодо ветеранів війни. Проведення інформаційних кампаній, соціальних проєктів та просвітницьких заходів сприяє розвитку толерантного ставлення до осіб, які мають бойовий досвід, та їхній успішній інтеграції у громаду.

Отже, військовослужбовці є однією з найбільш уразливих категорій населення в умовах війни та післявоєнного відновлення. Соціальна робота з ними має бути комплексною, системною та спрямованою на забезпечення психологічної стабільності, соціальної адаптації, правового захисту та покращення якості життя. Ефективність соціальної підтримки залежить від професійної компетентності

фахівців, міжвідомчої взаємодії та впровадження сучасних технологій соціальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко З. П. Соціальна робота з військовослужбовцями та ветеранами війни : навч.-метод. посіб. Київ : Ліра-К, 2023. 248 с.

2. Карагодіна О. Г., Пожидаєва О. В. Соціальна робота в умовах воєнного стану : виклики та напрями розвитку // Соціальна робота та соціальна освіта. 2022. № 2 (9). С. 45–53.

3. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Знання, 2021. 408 с

DOI: 10.5281/zenodo.20748337

ПОРИТКО Василь
здобувач вищої освіти,
Західноукраїнський національний університет

ВІНТОНЯК Алла
старша викладачка кафедри управління та адміністрування,
докторка філософії з галузі знань 10 «Природничі науки»,
Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту ЗУНУ
м. Івано-Франківськ, Україна

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ТА ЇХ РОЛЬ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Державна система соціального захисту в Україні є багатокомпонентною структурою, яка функціонує як інструмент задоволення потреб населення та підтримки окремих соціальних груп. Кожен із елементів цієї системи є важливим інструментом для реалізації державою функцій соціальної політики (Рис. 1.1.) [5].

Рис.1.1 Елементи державної системи соціального захисту
Джерело: складено автором

Підвищення результативності та модернізація системи соціального захисту, а також оптимізація соціальних витрат можуть бути досягнуті через забезпечення громадян доступними, інклюзивними, якісними й ефективними соціальними послугами [5]. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність ґрунтовних наукових досліджень зазначеної сфери, її сутності, функцій, а також механізмів та інструментів реалізації. Виходячи з цього, пропонуємо розглянути детальніше сутність дефініції «соціальна послуга». Для початку варто дослідити підходи до визначення цього поняття різними науковцями. Одним із базових та найбільш ранніх підходів до визначення поняття «соціальні послуги» є його нормативне трактування, закріплене в Законі України «Про соціальні послуги», де соціальні послуги розглядаються як «комплекс заходів допомоги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах». До прикладу Елла Лібанова «розглядає соціальні послуги як інструмент соціальної політики, спрямований на підтримку життєдіяльності людини та подолання складних життєвих обставин через надання комплексу допомоги соціального характеру» [2]. Олена Макарова в свою чергу «визначає соціальні послуги як сукупність заходів, що здійснюються державними та недержавними інституціями з метою підтримки соціального функціонування особи та забезпечення її базових потреб» [3]. Ірина Гнибіденко при визначенні

поняття «соціальні послуги» акцентує увагу також на процесах соціальної адаптації та асиміляції потребуючих верств населення в суспільство, надаючи при цьому їм усю необхідну допомогу [1]. Оксана Новікова надає наступне трактування соціальним послугам – «система організаційних, економічних і правових заходів, спрямованих на забезпечення соціальної безпеки та підвищення якості життя населення» [4]. Валерій Скуратівський «визначає соціальні послуги через призму реалізації соціальної функції держави, що полягає у наданні допомоги громадянам для забезпечення їх соціального захисту та підтримки» [6]. Як бачимо, визначення сутності поняття «соціальні послуги», запропоновані різними науковцями у різні періоди, є близькими за змістом. За основу взято найперше трактування, яке є нормативним і розкриває власне саму суть досліджуваної дефініції. Надалі кожен із науковців розширював це визначення, доповнюючи його новими підходами та змістовими характеристиками на основі результатів проведених досліджень. Пропонуємо власний варіант визначення поняття «соціальні послуги», який буде узагальнювати існуючий доробок науковців у цій сфері і, звичайно, висвітлювати особисте бачення та підхід. Отже, на нашу думку, соціальні послуги – це комплекс організаційних, економічних і соціальних заходів, що надаються державними, комунальними та недержавними суб'єктами з метою задоволення потреб осіб і соціальних груп, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння їх соціальній адаптації та підвищення якості життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнибіденко І. Ф. Соціальна політика : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2011. 340 с.

2. Лібанова Е. М. Соціальна політика в Україні: сучасні тенденції та перспективи розвитку. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2018. 256 с.

3. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні : монографія. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2015. 244 с.

4. Новікова О. Ф. Соціальна безпека: теорія та українська практика : монографія. Донецьк : ІЕП НАН України, 2012. 412 с.

5. Палько І. М. Соціальні послуги як складова соціальної політики держави. Економіка та держава. 2021. № 4. С. 82–86.

6. Скуратівський В. А. Соціальна політика : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2005. 296 с

DOI: 10.5281/zenodo.20748339

СУРОВЦЕВА Ірина
кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціології та соціальної роботи;
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»,
м. Дніпро, Україна

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

До осіб/сімей, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників, належать внутрішньо переміщені особи. Внутрішньо переміщені особи переживають складні трансформаційні процеси - від втрати попереднього соціального статусу до руйнування сімейних зв'язків і порушення звичного життєвого укладу [1]. За таких обставин соціальні працівники виконують не лише підтримувальну роль, а й виступають комунікаційною ланкою взаємодії між людиною та приймаючою громадою, між інформаційними ресурсами та клієнтами, які часто перебувають у стані соціальної вразливості та інформаційної невизначеності.

Важливою умовою задоволення базових потреб внутрішньо переміщених осіб, їхнього облаштування на новому місці проживання, особливо в перші дні після переїзду, та подальшої інтеграції в місцеві громади є забезпечення доступу до достовірних і різноманітних джерел інформації. Саме доступність трактується вченими як заходи щодо інформування отримувачів соціальної послуги та/або їхніх

115

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

законних представників або уповноважених представників сім'ї про зміст соціальної послуги, порядок звернення за її наданням, умови її надання [1].

Сьогодні в Україні відбуваються процеси інституалізації соціальної роботи з ВПО, складником якої є інформаційно-роз'яснювальна діяльність як важливий компонент державної соціальної та гуманітарної політики, спрямованої на забезпечення доступу цієї категорії населення до достовірної, своєчасної інформації про їхні права, можливості соціального захисту та механізми отримання допомоги. Концепція інформаційної політики щодо ВПО представляє систему принципів, стратегій, інструментів і управлінських рішень, спрямованих на організацію ефективного інформаційного супроводу процесів соціальної підтримки, адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади.

Інформаційну політику щодо внутрішньо переміщених осіб також доцільно розглядати як системну діяльність профільних міністерств, суб'єктів гуманітарного реагування, надавачів соціальних послуг з метою формування ефективного інформаційного середовища, що забезпечує реалізацію прав ВПО, підвищує якість соціальних послуг та сприяє їхній соціально-психологічній стабілізації й інтеграції у нові громади. Інформаційна політика щодо ВПО також передбачає розвиток ефективних каналів комунікації між державними інституціями (так, на вебсайті Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України представлено окремий розділ для ВПО з інформацією про: види допомоги ВПО, умови її призначення; механізми оформлення виплат; фізичну ідентифікацію; соціальні послуги; забезпечення допоміжними засобами реабілітації, тощо) органами місцевого самоврядування, соціальними службами, громадськими організаціями та самими внутрішньо переміщеними особами. Така взаємодія сприяє оперативному поширенню актуальної інформації, координації гуманітарної допомоги та формуванню умов для активного залучення ВПО до соціального життя громад [2].

Зміст інформаційної політики щодо ВПО охоплює комплекс заходів, пов'язаних зі створенням, поширенням і використанням інформаційних ресурсів,

що стосуються соціальних гарантій, державних програм підтримки, правового статусу, можливостей працевлаштування, доступу до медичних, освітніх та інших соціальних послуг. Важливим аспектом такої політики є забезпечення зрозумілості та доступності інформації для різних категорій внутрішньо переміщених осіб, з урахуванням їхніх соціально-демографічних характеристик, рівня цифрової грамотності та інформаційних потреб.

Важливою складовою інформаційної політики є використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових платформ та електронних сервісів [3], що забезпечують швидкий доступ до необхідної інформації та спрощують процедури отримання соціальних послуг. Водночас значну роль відіграє протидія дезінформації та поширенню недостовірних повідомлень, що особливо актуально в умовах збройних конфліктів та інформаційної нестабільності.

Інформаційна політика щодо внутрішньо переміщених осіб має акцентувати увагу на позитивних аспектах їхньої присутності в нових громадах, підкреслюючи соціальні, культурні та економічні переваги для місцевого населення. Важливим є налагодження тісної взаємодії із журналістами та органами місцевої влади, а також запровадження спеціальних механізмів підтримки публікацій, підготовлених ВПО (наприклад, через систему субсидій або квот). Крім того, необхідно системно досліджувати та спростовувати суспільні стереотипи щодо переселенців шляхом проведення цілеспрямованих інформаційних кампаній [2].

Отже, ефективна інформаційна політика щодо внутрішньо переміщених осіб сприяє підвищенню рівня обізнаності ВПО щодо власних прав та можливостей, зміцненню довіри до державних інституцій, а також формуванню передумов для успішної соціальної адаптації та інтеграції переміщеного населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітичний звіт щодо реалізації положень Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL: https://www.rada.gov.ua/uploads/documents/75509.pdf

2. Птахіна О., Терент'єва О., Володавчик В. Реалізація державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб органами місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. URL: https://www.inter-nauka.com/uploads/public/17639874004249.pdf#page=50

3. Соловйов Є. Інформаційне забезпечення механізму інтеграції внутрішньо переміщених осіб. URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2283/2268

DOI: 10.5281/zenodo.20748341

ЧЕПУРНА Людмила
кандидатка педагогічних наук, доцентка
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ДОСВІДУ СПІЛКУВАННЯ В ОСІБ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Спілкування – це важливий елемент життєдіяльності, умова існування суспільного індивіда, бо воно виконує різноманітні функції в процесі формування особистості, а саме передає соціальні, культурні цінності, впливає на свідомість людини і її образ життя, поведінку тощо.

Різні аспекти даної проблеми досить ґрунтовно досліджені і висвітлені в наукових публікаціях. Проте, на жаль, особливості спілкування дорослих осіб , які мають інтелектуальні порушення залишаються недостатньо вивченими. Наше дослідження спрямоване на вивчення особливостей між особових стосунків осіб в умовах реабілітаційних центрів та роль в роботі корекційного педагога у формуванні позитивного досвіду спілкування клієнтів.

Як відомо, що ключовою постаттю в процесі налагодження позитивних засад спілкування осіб в умовах реабілітаційного центру виступає корекційний педагог даного закладу. Ця людина повинна бути дефектологом за фахом, бо саме знання

118

специфіки психофізичного розвитку даної категорії людей з інвалідністю забезпечить грунт для правильної організації корекційної допомоги особам в досягненні загальної мети. Бажано, щоб увесь педагогічний персонал центрів комплектувався фахівцями з спеціальною освітою. В іншому випадку, заради уникнення непорозумінь в роботі педагогічний колектив повинен пройти спеціальну підготовку для роботи з особами , які мають інтелектуальні порушення. Вона здійснюється методом проведення спеціальних курсів, семінарів тощо при прийомі спеціаліста на роботу, який здійснюється корекційним педагогом центру.

Починаючи працювати з будь-якою категорією осіб з інвалідністю, педагог повинен спрямовувати свою діяльність на виховання, просвіту, корекцію існуючих проблем.

Перед педагогом стоять важливі та складні завдання, вирішення яких є необхідними обов'язками його роботи. Одним з моментів, за якими постійно слідкує педагог, є ретельний відбір педагогічних прийомів, безпосередньо спрямованих на покращання психологічного клімату в групі, створення умов для позитивного емоційного спілкування та взаємостосунків. Успіх цих заходів в значній мірі залежить від педагогічної майстерності педагога.

Корекційний педагог методиками, як фахівець, повинен володіти як педагогічними, так і психологічними методиками,використовувати різноманітні методи та прийоми, які забезпечать найбільш ефективні результати; знати та застосовувати методи загальної та групової психокорекції. Як людина, яка здатна впливати на іншого, тим більше на «хворого», корекційний педагог має бути людиною з позитивними рисами характеру, емоційно врівноважений, мати високу моральну свідомість та почуття. Не будуть досягнуті виховні цілі, які стоять перед педагогом , якщо не будуть поставлені вимоги і до особистості вихованців і педагогів.

Важливим елементом виховного впливу на осіб з інтелектуальними порушеннями є робота з їх сім'ями. Роз'яснюючи головні принципи виховання

людей з інтелектуальними порушеннями, які батьки можуть не знати (в більшості випадків), педагог корегує взаємостосунки не тільки в групі, а й в сім'ї.

Отже, важливим елементом в забезпеченні успішності та ефективності роботи з особами з інтелектуальними порушеннями в умовах реабілітаційного центру виступає корекційний педагог закладу. Від його уміння та бажання плідно працювати залежить успіх дорученої йому справи.

ЛІТЕРАТУРА

1.Турчинська В.Є. Методичні рекомендації щодо вивчення моральної вихованості учнів молодших класів допоміжної школи. К., 1984. – 36с.

2. Колупаєва А. Інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір, як напрям гуманізації системи освіти. Інклюзивна освіта: Стан і перспективи розвитку України. Науковометодичний збірник. К., 2007. С.7-14.

DOI: 10.5281/zenodo.20748345

ЧЕРНИШОВА Марія
здобувачка першого рівня вищої освіти
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
факультет соціології і права, кафедра філософії
Наукова керівниця:
БОКОВЕЦЬ О.
докторка філософії з психології (PhD)
старша викладачка кафедри філософії,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

ПРОФІЛАКТИКА ВТОМИ ВІД СПІВЧУТТЯ У СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасна соціально-економічна та безпекова ситуація в Україні, сформована в умовах тривалого воєнного стану, призвела до суттєвих змін у змісті та специфіці

120
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

професійної діяльності соціальних працівників. Зокрема, посилюється їхня емоційна, когнітивна та організаційна залученість до процесів надання допомоги населенню. Соціальна робота сьогодні здійснюється в умовах масштабних суспільних кризових явищ, серед яких – масова психотравматизація населення, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, втрата родинних і соціальних зв'язків, руйнування життєвого середовища, а також обмеження доступу до базових ресурсів життєзабезпечення. У таких умовах соціальні працівники постійно взаємодіють із людьми, які можуть перебувати в стані гострої психологічної кризи, що суттєво підвищує емоційне навантаження та створює ризики розвитку втоми від співчуття.

Співчуття визначається як здатність усвідомлювати страждання іншої особи, емоційно реагувати на них і проявляти прагнення надати допомогу. Наукове осмислення втоми від співчуття пов'язують з іменем Ч. Фінджлі, який визначав втому від співчуття як стан глибокого емоційного, фізичного та психологічного виснаження, що виникає внаслідок тривалого емпатійного залучення до страждання іншої людини. Дослідник наголошує, що саме здатність до співпереживання зумовлює підвищену вразливість фахівця до переживань інших людей, тоді як відсутність належних механізмів відновлення спричиняє поступове виснаження внутрішніх ресурсів [6].

Реалії воєнного стану зумовлюють суттєву трансформацію організації професійної діяльності соціального працівника. Зростання кількості кризових звернень, необхідність оперативного реагування та нерегламентований робочий час призводить до тривалого перебування фахівця у режимі підвищеної напруги. За умов недостатнього відновлення це призводить до формування хронічного стресового навантаження, виснаження регуляторних ресурсів, зниження когнітивної пластичності та послаблення емоційної саморегуляції. У сукупності зазначені чинники погіршують якість професійних рішень і взаємодії з клієнтами, а також підвищують ризик розвитку втоми від співчуття як форми вторинного

травматичного стресу [6, 7]. Водночас емпіричні дані свідчать, що стійкість фахівців у подібних умовах значною мірою визначається не лише індивідуальними психологічними ресурсами, а й особливостями організаційного середовища та професійної підтримки [1]. Відтак одним із ключових чинників розвитку втоми від співчуття є порушення балансу між інтенсивністю професійного навантаження та ресурсами психоемоційного відновлення.

У контексті спільної травматичної реальності професійна позиція соціального працівника трансформується: він перестає бути лише зовнішнім спостерігачем травматичних подій і сам опиняється включеним у той самий травматичний соціальний контекст [5]. Така включеність у спільний простір воєнної невизначеності та хронічного стресу обумовлює поступове виснаження адаптаційних можливостей і особистісних ресурсів фахівця навіть за умови високого рівня професійної компетентності та сформованої резильєнтності як здатності підтримувати психологічну рівновагу в умовах невизначеності [3].

У зв’язку з вищезазначеним особливої актуальності набуває питання профілактики втоми від співчуття. У наукових працях цей механізм описується як поетапно організований процес, результативність якого визначається своєчасністю та цілеспрямованістю превентивних і підтримувальних заходів. З огляду на поступовий характер формування емоційного виснаження, профілактична діяльність має вибудовуватися відповідно до динаміки його розвитку та проявів.

У соціально-педагогічній літературі прийнято виділяти три рівні профілактики: 1) первинний; 2) вторинний; 3) третинний. Первинний рівень спрямований на запобігання чинникам ризику, вторинний – на раннє виявлення та мінімізацію первинних проявів виснаження, тоді як третинний – передбачає відновлення професійного функціонування та зменшення наслідків уже сформованих психічних станів. Така багаторівнева структура забезпечує системний та послідовний характер профілактичних впливів – від попередження виникнення

122
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

емоційно-професійних труднощів до корекції вже наявних проявів емоційного виснаження у фахівців соціономічних професій [2, 4].

Доцільно підкреслити, що ефективність профілактичних заходів значною мірою визначається рівнем їх інтеграції у повсякденну професійну практику соціальних працівників, а не лише ситуативним або фрагментарним застосуванням. Йдеться про необхідність формування системної культури психогігієни у сфері соціальної роботи, яка передбачає регулярне використання інструментів саморефлексії, професійної супервізії та командної підтримки. Особливо важливим є створення умов, за яких звернення по професійну допомогу або участь у відновлювальних заходах не сприймаються як ознака слабкості, а визнаються нормативною складовою професійної компетентності.

Отже, профілактика втоми від співчуття у соціальних працівників в умовах воєнного стану має розглядатися як необхідна умова збереження їхньої професійної ефективності та психологічної стійкості, оскільки лише системний підхід до підтримки фахівців надає змогу зменшити ризики емоційного виснаження та забезпечити стабільну якість соціальної допомоги в умовах тривалих кризових навантажень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грачук В. С., Чупринський Б. О., Карпінська Н. В. Особливості формування психологічної стійкості у працівників правоохоронних органів в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 5. С. 146–152.

2. Золотова Г.Д. Сутність і зміст профілактики адиктивної поведінки дітей в умовах територіальної громади. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2013. Вип. 1 (27). С. 56–60.

3. Чиханцова О. Роль резильєнтності як особистісного ресурсу людини в ситуаціях невизначеності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. Т. 34 (73), № 1. С. 35–40.

4. Caplan G. Principles of preventive psychiatry. New York : Basic Books, 1964.

5. Dekel R., Baum N. Intervention in a Shared Traumatic Reality: A New Challenge for Social Workers. *British Journal of Social Work*. 2009. Vol. 40, no. 6. P. 1927–1944.

6. Figley C. R. Compassion fatigue: Coping with secondary traumatic stress disorder in those who treat the traumatized. ed. by F. C. R. 1944-. New York: Brunner/Mazel, 1995. 268 p.

7. Rothschild B. Help for the helper: The psychophysiology of compassion fatigue and vicarious trauma. ed. by R. M. L. 1944-. New York : Norton, 2006. 253 p.

124

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

СЕКЦІЯ 3. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВРАЗЛИВИМИ ГРУПАМИ НАСЕЛЕННЯ

DOI: 10.5281/zenodo.20748347

БІЛАН Валентина,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри педагогіки, психології, початкової,
дошкільної освіти та управління закладами освіти
Закарпатського угорського університету
імені Ференца Ракоці II
м. Берегово, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД СІМЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ООП

Сучасний розвиток інклюзивної освіти в Україні актуалізує проблему комплексної підтримки сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. Сім'я виступає первинним і визначальним соціальним середовищем розвитку дитини, оскільки саме в ній формуються основи емоційного благополуччя, соціалізації та особистісного становлення. Водночас батьки дітей з ООП часто стикаються з низкою психологічних, соціальних і педагогічних труднощів, серед яких емоційне виснаження, підвищений рівень тривожності, соціальна ізоляція, недостатня поінформованість щодо особливостей розвитку дитини та шляхів ефективної взаємодії з фахівцями.

Попри зростання наукового інтересу до проблем підтримки дітей з особливими освітніми потребами та їхніх сімей, питання соціально-психологічного консультування батьків залишається недостатньо дослідженим. Особливої актуальності набуває проблема організації соціально-психологічного супроводу сімей в умовах інклюзивного освітнього середовища. Необхідність надання системної психологічної, соціальної та консультативної допомоги батькам зумовлена потребою створення оптимальних умов для гармонійного розвитку

125
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

дитини, формування позитивного психологічного клімату в сім'ї та забезпечення ефективної взаємодії між родиною й закладом освіти.

Аналіз сучасних наукових досліджень і публікацій засвідчує значний інтерес учених до проблеми підтримки сімей в умовах інклюзивної освіти та соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами. У працях О. Баран, Г. Бреславської, З. Борисенко, М. Верхоляк, О. Вознюк, О. Галян, Т. Гавриленко, Н. Корпач, Л Прохоренко, Т. Прибори, О. Реброової, Д. Шульженко висвітлено сучасні підходи до організації інклюзивного навчання, психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП та підтримки їхніх батьків [1,3,4]. Дослідники акцентують увагу на необхідності міждисциплінарної взаємодії фахівців, використанні індивідуалізованих технологій супроводу, а також підвищенні психолого-педагогічної компетентності батьків.

Узагальнення наукових напрацювань свідчить про ефективність комплексного підходу до соціально-психологічного супроводу сімей, який передбачає врахування індивідуальних потреб дитини та родини в процесі її розвитку, соціалізації й адаптації до освітнього середовища.

Батьки дітей з особливими освітніми потребами нерідко перебувають у стані тривалого психологічного напруження, що може проявлятися у формі хронічного стресу, підвищеної тривожності, емоційного вигорання, депресивних станів і труднощів у міжособистісній взаємодії всередині родини.

У зв'язку з цим соціально-психологічне консультування набуває важливого значення як засіб підтримки сім'ї та попередження негативних психоемоційних наслідків та має здійснюватися з раннього віку дитини та бути систематичним, комплексним і безперервним. Його основною метою є формування сприятливого психологічного середовища, підвищення рівня емоційної стійкості батьків та розвиток конструктивних моделей взаємодії між усіма членами родини [4]. Адже, рання підтримка сім'ї сприяє своєчасному виявленню індивідуальних потреб

126

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

дитини, створенню сприятливих умов для її розвитку, соціалізації та успішної інтеграції в освітнє середовище.

Соціально-психологічне консультування передбачає реалізацію комплексу завдань, спрямованих на підтримку та адаптацію сім'ї до умов виховання дитини з ООП. Одним із ключових напрямів є формування у батьків ефективних комунікативних стратегій, що сприяють покращенню внутрішньосімейних взаємин і встановленню позитивного емоційного контакту з дитиною. Важливого значення набуває також навчання батьків методам подолання стресу, управління власними емоціями та розвитку навичок психологічної саморегуляції. Окрім цього, консультативна допомога спрямована на підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності батьків, зокрема щодо розвитку самостійності дитини, формування її адаптивної поведінки та соціальної активності [5].

Серед основних методів і технік соціально-психологічного консультування особливе місце посідають емпатичне слухання, арттерапія, когнітивно-поведінкові техніки та методи емоційної регуляції. Емпатичне слухання створює умови для відкритого вираження батьками власних переживань, що сприяє емоційній розрядці та формуванню довірливих взаємин із фахівцем. Арттерапевтичні методи допомагають розвивати емоційне усвідомлення, покращують взаєморозуміння між батьками та дитиною, а також сприяють зниженню психоемоційного напруження. Когнітивно-поведінковий підхід забезпечує корекцію деструктивних установок, допомагає подолати почуття провини, страху й тривоги, формуючи більш адаптивні способи реагування на складні життєві ситуації. Методи емоційної саморегуляції, зокрема дихальні вправи, релаксаційні техніки та медитативні практики, сприяють стабілізації емоційного стану батьків і позитивно впливають на психологічний клімат у родині.

Важливою складовою соціально-психологічного консультування є також навчання батьків навичкам ефективної взаємодії з дитиною, орієнтованої на розвиток її самостійності та соціальної адаптації. Це передбачає опанування

способів організації повсякденної діяльності дитини, стимулювання розвитку її моторних, когнітивних і комунікативних навичок, а також створення умов для формування позитивної самооцінки та впевненості у власних можливостях.

Соціально-психологічне консультування сприяє встановленню партнерських і довірливих взаємин між педагогами, психологами та батьками, що є необхідною умовою ефективного супроводу дитини з ООП. У процесі такої взаємодії забезпечується відкритий діалог, координація спільних дій та підтримка батьків у реалізації виховного потенціалу сім'ї. Це, своєю чергою, сприяє зниженню рівня конфліктності у родині, підвищенню рівня батьківської компетентності та покращенню психоемоційного стану всіх членів сім'ї.

Консультативна підтримка також допомагає батькам виробити гнучкі підходи до виховання дитини, адаптуватися до змінних життєвих обставин і більш ефективно реагувати на індивідуальні потреби дитини. Завдяки цьому підвищується рівень самостійності та соціальної активності дитини, зменшується психологічне навантаження на батьків і зміцнюється емоційна стабільність родини загалом.

Отже, соціально-психологічне консультування батьків дітей з особливими освітніми потребами є важливою складовою системи підтримки сімей в умовах інклюзивної освіти. Воно спрямоване на забезпечення психоемоційного благополуччя батьків, підвищення їхньої психолого-педагогічної компетентності та створення сприятливих умов для гармонійного розвитку й успішної соціалізації дитини. Комплексний підхід до організації консультативної допомоги сприяє зміцненню сімейних взаємин, підвищенню ефективності взаємодії між родиною та закладом освіти, а також формуванню інклюзивного середовища, орієнтованого на потреби кожної дитини.

128

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

ЛІТЕРАТУРА

1. Галян, О. І., Борисенко, З. Т. Психологічні аспекти супроводу батьків дітей з особливими освітніми потребами // Теорія і практика сучасної психології : зб. наук. праць. 2019. № 2. Т. 2. С. 44–49.
2. Подкоритова, Л. О. Зміст психологічної роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами // Теорія і практика сучасної психології. 2020. № 1. Т. 2. С. 125–129.
3. Прохоренко, Л. Психологія інклюзії: освіта та соціалізація дітей з особливими потребами // Особлива дитина: навчання і виховання. 2024. Т. 115. № 3. С. 7–20.
4. Реброва, О. О. Психологічні особливості родин, які виховують дитину з особливими освітніми потребами // Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки» : збірник наукових праць. 2021. № 9. С. 220–228.
5. Соціальна робота в Україні: Навчальний посібник. / І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Марченко та ін. К.: ДЦССМ, 2004. 256 с.

DOI: 10.5281/zenodo.20748351

ДМИТЕРЧУК Любов
здобувачка вищої освіти,
Західноукраїнський національний університет

ВІНТОНЯК Алла,
старша викладачка кафедри управління та адміністрування,
докторка філософії з галузі знань 10 «Природничі науки»,
Івано-Франківський навчально-науковий
інститут менеджменту ЗУНУ
м. Івано-Франківськ, Україна

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

На сучасному етапі в Україні питання, пов’язані із соціальним становищем осіб похилого віку, набувають дедалі більшої ваги в суспільстві. Зростання частки літнього

129
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

населення, обмеженість соціальної підтримки, а також недостатні умови для ведення активного й здорового життя загострюють потребу в удосконаленні підходів до забезпечення їхнього добробуту. Водночас постає низка складних питань: яким чином ефективно підтримати людей похилого віку, які механізми для цього необхідні та з якими викликами доведеться стикнутися. Очевидно, що універсальних рішень не існує, тому доцільним є більш глибоке й комплексне дослідження цієї проблематики з урахуванням її багатогранності [3].

Проблематика осіб похилого віку умовно групується за трьома ключовими напрямами:

– стан здоров'я та медичне забезпечення – охоплює аспекти, пов'язані як із фізичним, так і психічним самопочуттям, можливістю отримання якісної медичної допомоги, проходження реабілітації, а також профілактики різних захворювань;

– фінансово-економічна складова – стосується рівня матеріального добробуту, включаючи пенсійні виплати, інші форми грошової підтримки, забезпечення базових потреб і вирішення житлових умов;

– соціальна включеність – передбачає пристосування до суспільного життя, подолання ізоляції та самотності, можливості для навчання, участі в культурному та дозвіллєвому житті, а також протидію упередженням, пов'язаним із віком.

Аналізуючи проблеми соціального забезпечення людей похилого віку, варто зупинитись детальніше на певних аспектах, які на сьогоднішній день є найбільш поширеними серед пенсіонерів і потребують додаткової уваги та шляхів вирішення. Проведений аналіз дозволяє виділити наступні актуальні проблеми соціального забезпечення людей похилого віку [4]:

1) Брак уваги та соціальних контактів – значна частина людей похилого віку відчуває дефіцит спілкування, що призводить до самотності та негативно впливає на їхній психологічний стан;

130
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

2) Погіршення стану здоров'я – наявність хронічних хвороб, труднощі з отриманням якісних медичних послуг і необхідних медикаментів суттєво ускладнюють підтримання належного рівня здоров'я;

3) Фінансові труднощі – обмежені доходи та недостатній розмір пенсійних виплат нерідко стають перешкодою для забезпечення належних умов життя;

4) Недостатній доступ до соціальних послуг – обмежені можливості отримання медичної, соціальної та психологічної допомоги знижують рівень підтримки та ускладнюють активну участь у суспільному житті;

5) Складнощі у взаємодії з молоддю – завершення трудової діяльності часто посилює відчуття ізольованості та ускладнює комунікацію між поколіннями;

6) Психологічні труднощі – відчуття втрати власної значущості, непотрібності та залежності від інших негативно позначаються на емоційному благополуччі літніх людей;

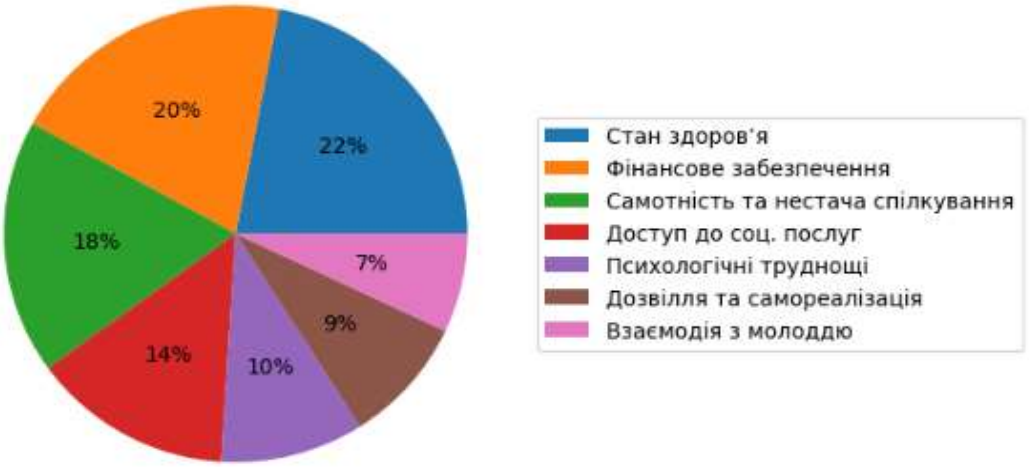

Рис. 1.1. Структура основних проблем людей похилого віку, %
Джерело: складено автором на основі [4; 1]

7) Обмежені можливості для активного життя – недостатня кількість програм і заходів для людей похилого віку зменшує їхні шанси на самореалізацію та змістовне проведення дозвілля [4; 2] (Рис. 1.1.).

Аналіз наукових джерел, практики соціального забезпечення та аналітики щодо соціального захисту в Україні свідчать, що проблеми людей похилого віку є комплексними, їхній характер охоплює різні сфери життя. Разом з цим значення кожної із перерахованих проблем займає різне місце в ієрархії їхніх потреб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба статистики України. Люди похилого віку в Україні: демографічний та соціальний аналіз. Київ, 2024. 85 с.

2. Коваль О. П. Соціальні проблеми людей похилого віку в Україні та напрями їх вирішення. Соціальна робота та соціальна освіта. 2020. № 2 (5). С. 45–52.

3. Лібанова Е. М. Старіння населення в Україні: соціально-економічні виклики та наслідки. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2021. 304 с.

4. Міністерство соціальної політики України. Соціальний захист населення в Україні : офіційний сайт. URL: https://www.msp.gov.ua

DOI: 10.5281/zenodo.20748353

ЗАПІТЕЦЬКИЙ Андрій
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ІНСТИТУЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВІЙНИ

Повномасштабна війна в Україні спричинила безпрецедентні соціальні, економічні та гуманітарні виклики, що актуалізували необхідність створення ефективної системи комплексної реабілітації осіб, які постраждали від воєнних дій. До цієї категорії належать військовослужбовці та ветерани, члени їхніх сімей, внутрішньо переміщені особи, цивільне населення, яке зазнало фізичних та психологічних травм, діти, люди похилого віку та особи з інвалідністю. У сучасних

умовах забезпечення якісної реабілітації можливе лише за умови ефективної взаємодії державних та громадських інституцій, які спільно формують систему соціальної підтримки та відновлення людського потенціалу. Сучасна реабілітація розглядається як комплексний процес, що охоплює медичну, психологічну, соціальну, професійну та правову допомогу. Основною метою є не лише відновлення фізичного та психічного здоров'я людини, а й її успішна інтеграція в суспільство, відновлення соціальних зв'язків та повернення до активного життя. Реалізація такого підходу потребує консолідації ресурсів державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, благодійних фондів, міжнародних партнерів та волонтерських спільнот [4, с.27-28].

Провідна роль у формуванні державної політики реабілітації належить органам державної влади, які забезпечують нормативно-правове регулювання, фінансування соціальних програм та організацію системи соціальних послуг. Важливим напрямом є розвиток міжвідомчої взаємодії між установами соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, службами зайнятості та місцевими громадами. Такий підхід сприяє комплексному вирішенню проблем постраждалих від війни та забезпечує доступність необхідних послуг [3].

Водночас важливе місце у системі реабілітації посідають громадські організації та благодійні фонди, які оперативно реагують на потреби населення та впроваджують інноваційні соціальні практики. Саме громадський сектор активно надає психологічну підтримку, організовує соціальний супровід сімей, проводить групи взаємодопомоги, професійне навчання, культурні та спортивні заходи для ветеранів і членів їхніх родин. Значний внесок у підтримку постраждалих здійснюють волонтерські ініціативи, які забезпечують гуманітарну допомогу, юридичні консультації та соціальну адаптацію різних категорій населення. Особливої актуальності набуває розвиток партнерської моделі взаємодії державних і громадських інституцій. Така модель передбачає спільне планування соціальних програм, координацію діяльності різних суб'єктів, обмін інформацією та

ресурсами, проведення спільних заходів і моніторинг ефективності реабілітаційних послуг [1, с.122]. Міжсекторальне партнерство дозволяє уникнути дублювання функцій, підвищити якість соціальної допомоги та забезпечити індивідуальний підхід до потреб кожного отримувача послуг. Одним із перспективних напрямів є створення комплексних реабілітаційних просторів, у яких постраждалі можуть отримати медичну, психологічну, соціальну та юридичну допомогу в одному місці. Така практика сприяє доступності послуг та забезпечує безперервність реабілітаційного процесу. Важливо, що до роботи таких центрів залучаються представники державних установ, громадських організацій, психологи, соціальні працівники, фізичні терапевти та фахівці з працевлаштування. Особливу увагу необхідно приділяти психосоціальній реабілітації постраждалих від війни. Значна кількість людей переживає втрату близьких, вимушене переселення, наслідки бойових дій та інші травматичні події. У зв'язку з цим важливого значення набуває соціально-психологічне консультування, кризове втручання, підтримка сімей та розвиток травмоорієнтованих підходів у соціальній роботі. Ефективність такої діяльності значною мірою залежить від співпраці державних установ, закладів охорони здоров'я та громадських організацій. Важливим напрямом розвитку взаємодії державних та громадських інституцій є підтримка ветеранів та членів їхніх сімей. Реабілітація цієї категорії населення повинна охоплювати медичне відновлення, психологічну допомогу, професійну адаптацію, працевлаштування, освітні можливості та соціальний супровід. Комплексний підхід сприятиме успішній інтеграції ветеранів у цивільне життя та зміцненню соціальної згуртованості суспільства. Важливим чинником підвищення ефективності реабілітаційної системи є розвиток цифрових технологій та інформаційних платформ, які забезпечують координацію діяльності різних суб'єктів соціальної роботи, облік потреб отримувачів послуг та оперативний обмін інформацією між установами. Цифровізація соціальної сфери створює додаткові можливості для

підвищення доступності соціальних послуг та прозорості процесу їх надання [2, с.60].

Отже, сучасні умови розвитку українського суспільства потребують формування ефективної моделі взаємодії державних та громадських інституцій у сфері реабілітації постраждалих від війни. Комплексний міжсекторальний підхід, що поєднує ресурси держави, територіальних громад, громадських організацій, міжнародних партнерів та волонтерського руху, сприятиме створенню дієвої системи підтримки населення. Подальший розвиток такої взаємодії має базуватися на принципах партнерства, людиноцентризму, доступності соціальних послуг, професійності та інноваційності, що стане важливою умовою соціального відновлення України та зміцнення її людського потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міхеєва О. Соціальна реабілітація осіб з інвалідністю: закордонний досвід. Соціальна робота: реалії та перспективи : зб. наук. пр. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 110-річчю Полт. нац. пед. ун-та імені В. Г. Короленка, м. Полтава, 9–10 трав. 2024 р. / за заг. ред. Н. О. Сайко, В. І. Березан. Полтава, 2024. С.120-124.

2. Слозанська, Г., Горішна, Н., Бибик, Д., Криницька, І. (2023). Соціальна підтримка ветеранів/ветераном російськоукраїнської війни та членів їхніх сімей у воєнний та повоєнний час. Social Work and Education, Vol. 10, No. 1. pp. 47-62. DOI: 10.25128/2520-6230.23.1.5

3. Шапошнікова І. (2024). Соціальна реабілітація в умовах війни: світовий досвід та проблеми України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія економіка та управління*.№12.

4. Oksana Mikheieva, Andrii Zapitetskyi and Nataliia Myroshnichenko (2025). Digital Engagement Patterns of Persons with War-Related Disabilities in Ukraine: A Mixed-Methods Study of Rehabilitation Tool Use. Journal of Pioneering Medical Sciences. Volume 14, Issue 12, Pages 20-32

135

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

DOI: 10.5281/zenodo.20748355

КАРБАН Юлія
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
1 курсу спеціальності І10 Соціальна робота та консультування
УДУ імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

КОМПЛЕКСНИЙ СУПРОВІД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ КРИЗОВИХ СУСПІЛЬНИХ ЗМІН

Сучасний соціальний простір характеризується наростанням кризових явищ, які суттєво трансформують умови функціонування системи соціального захисту. Збройні конфлікти, масове вимушене переміщення населення, руйнування інфраструктури та перевантаженість соціальних служб формують новий контекст, у якому особи з інвалідністю опиняються в особливо вразливому становищі. Дослідники зазначають, що збройний конфлікт породжує широкий спектр психологічних і фізичних труднощів, які суттєво ускладнюють участь цих осіб у суспільному житті й погіршують їхні можливості доступу до необхідних послуг [1]. Відповідно, нагальним завданням стає переосмислення концептуальних засад та практичних механізмів комплексного супроводу осіб з інвалідністю в умовах тривалих кризових трансформацій.

Поняття «комплексний супровід» у контексті соціальної роботи означає системну, міждисциплінарну та безперервну підтримку особи, яка поєднує медичний, психологічний, правовий, соціально-побутовий і реабілітаційний виміри. Принциповою рисою такого підходу є орієнтація не на компенсацію обмежень, а на розширення можливостей особи з інвалідністю діяти й самовизначатися в умовах, що змінюються. Зміна соціальної парадигми від медичної моделі до моделі прав людини, закріпленої Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю 2006 року, вимагає побудови супроводу на засадах розподільчої та визнавальної справедливості, де права осіб з інвалідністю розглядаються як

136
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

необхідна рамка при формуванні будь-яких стандартів соціального обслуговування в кризових умовах [2].

Досвід України, де після початку повномасштабного вторгнення кількість осіб, що потребують соціальної підтримки у зв'язку з інвалідністю, суттєво зросла, унаочнює низку системних проблем. Серед них — недостатня скоординованість між різними суб'єктами надання послуг, надмірна централізованість ухвалення рішень, а також збереження інституційних форм опіки, які в умовах кризи виявляють свою принципову вразливість. Дослідники наголошують на тому, що тривала маргіналізація осіб з інвалідністю, коріння якої сягає радянського інституційного спадку, значно загострилась унаслідок збройного конфлікту, а закриття спеціалізованих закладів нерідко відбувалось без належної підготовки альтернативних форм підтримки [3]. Реакцією на такий стан речей має стати прискорення деінституалізації та розвиток послуг на рівні громади.

Цифрова трансформація соціальних послуг відкриває нові можливості для розширення охоплення та персоналізації супроводу, і ці можливості набувають особливого значення в кризовому контексті. Дослідження в галузі цифровізації соціального забезпечення засвідчують, що запровадження мобільних і дистанційних форм взаємодії зі споживачами соціальних послуг дозволяє частково нівелювати просторові бар'єри, що виникають унаслідок переміщення населення та руйнування традиційної інфраструктури [4]. Разом з тим цифровізація без відповідного соціального й психологічного супроводу ризикує стати інструментом виключення для тих категорій осіб з інвалідністю, чия взаємодія з технологічними засобами є утрудненою. Це означає, що технологічна складова супроводу не може розглядатись окремо від людинорозмірної педагогіки взаємодії.

Важливим аспектом комплексного підходу є врахування резильєнтності як стратегічного принципу відновлення системи соціальних послуг. Резильєнтна система соціального захисту спроможна не лише реагувати на шоки, а й трансформуватись у відповідь на них, зберігаючи функціональну спроможність і

розширюючи доступ до послуг для найбільш вразливих груп. У контексті підтримки осіб з інвалідністю це передбачає формування гнучких і децентралізованих моделей надання послуг, які не залежать від непорушності конкретних інституційних структур [5]. Соціальна резильєнтність, розглядувана як стратегічний принцип трансформації, передбачає здатність системи до адаптивної реорганізації, а не до простого відновлення попереднього стану.

Захист прав осіб з інвалідністю в умовах надзвичайних обставин і збройних конфліктів залишається зоною значних прогалин як у нормативному регулюванні, так і в правозастосовчій практиці. Дослідження фіксують, що особи з різними формами сенсорних і когнітивних порушень опиняються в умовах специфічної «невидимості» в гуманітарних кризах, а недостатність дезагрегованих даних ускладнює адресне планування підтримки [1]. Міжнародний досвід свідчить про те, що ефективна відповідь на потреби осіб з інвалідністю в кризових умовах неможлива без їхньої безпосередньої й субстантивної участі у прийнятті рішень, що стосуються їхніх інтересів. Принцип «нічого про нас без нас» набуває в кризовому контексті не лише правозахисного, а й практичного управлінського змісту [2].

У вимірі конкретних практик комплексного супроводу вирізняються кілька функціонально значущих складових. По-перше, це своєчасне виявлення осіб з інвалідністю серед внутрішньо переміщених і постраждалих від конфлікту, що є передумовою будь-якої адресної підтримки. По-друге, забезпечення безперервності реабілітаційних програм, адже переривання реабілітаційного процесу, особливо для осіб з набутою інвалідністю, суттєво погіршує прогноз відновлення. По-третє, психосоціальний супровід, орієнтований не лише на подолання гострих кризових реакцій, а й на розвиток довгострокових адаптивних ресурсів особистості. По-четверте, правова допомога у відновленні документів, отриманні статусів та доступі до належних виплат і пільг, що набуває першорядного значення в умовах масового переміщення. Дослідники підкреслюють, що волонтерський компонент у наданні

138
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

соціальних послуг в умовах воєнного стану відіграє критичну роль у підтриманні безперервності такого супроводу [6].

Варто наголосити, що ефективність комплексного супроводу визначається не лише наявністю ресурсів, а й якістю міжвідомчої координації та чіткістю розподілу функцій між різними суб'єктами. Паралельне функціонування державних служб, громадських організацій, міжнародних партнерів та волонтерських мереж нерідко породжує дублювання зусиль і прогалини в охопленні. Формування єдиних регістрів отримувачів послуг, уніфікованих стандартів оцінки потреб і спільних протоколів маршрутизації є організаційними пріоритетами, реалізація яких в умовах кризи набуває особливої терміновості. Соціальна робота з особами з інвалідністю в умовах збройного конфлікту вимагає нових компетентностей і нових форм інституційної гнучкості, а системна підготовка фахівців до дій у кризових умовах є необхідним елементом стійкої соціальної інфраструктури [3].

Підсумовуючи, слід зазначити, що комплексний супровід осіб з інвалідністю в умовах кризових суспільних змін є не окремим напрямом соціальної роботи, а наскрізним принципом організації всієї системи соціального захисту. Реалізація цього принципу вимагає поєднання правозахисної рамки, заснованої на Конвенції ООН, з гнучкими операційними механізмами, здатними адаптуватись до мінливих умов. Подальше вдосконалення відповідного законодавства, розвиток інституційних можливостей та залучення самих осіб з інвалідністю до формування та оцінки послуг є взаємопов'язаними умовами побудови дієвої системи захисту, яка витримує кризові випробування і відновлюється без втрати своєї людинорозмірності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Kyrychenko A., Khanyukova I., Moroz O., Sirenko O., Kuryata O. Disability trends among elderly Ukrainians in war conditions: a 10-year retrospective study. Aging Clinical and Experimental Research. 2024. Vol. 36. DOI: 10.1007/s40520-024-02863-y

139
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

2. Guidry-Grimes L., Savin K., Stramondo J.A. et al. Disability Rights as a Necessary Framework for Crisis Standards of Care and the Future of Health Care. The Hastings Center Report. 2020. Vol. 50, No. 3. P. 28–32. DOI: 10.1002/hast.1128

3. Zaviršek D., Cox J. Navigating minefields: Social work with people with disabilities in the context of war. Journal of Human Rights and Social Work. 2024. Vol. 9. P. 1–12. DOI: 10.1007/s41134-024-00329-9

4. Hrynkiv A. Digitalization of social services: status, challenges and prospects. Life on the cutting edge: Science. Libraries. Society: Scientific monograph. Riga: Baltija Publishing, 2025. P. 387–408. DOI: 10.30525/978-9934-26-535-8-21

5. Любарець В., Гриньків А., Панюшкін Є. Соціальна резильєнтність як стратегічний принцип трансформації системи соціальних послуг в Україні. Ввічливість. Humanitas. 2025. № 4. С. 183–193. DOI: 10.32782/humanitas/2025.4.24

6. Гриньків А. П., Петрунчак Д. В. Волонтерська складова у наданні соціальних послуг в умовах воєнного стану. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2024. DOI: 10.12958/1817-3764-2024-1-12-20

DOI: 10.5281/zenodo.20748357

КЛОНОВСЬКИЙ Юрій
аспірант Ph.D.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна

ПРОТЕСТАНТСЬКІ БЛАГОДІЙНІ ІНСТИТУЦІЇ СТАНИСЛАВОВА ЯК ФОРМА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДІ НА ВИКЛИКИ ЧАСУ

Наприкінці XIX ст. Станиславів (суч. Івано-Франківськ) був одним із важливих міських центрів Східної Галичини. Його розвиток відбувався в умовах австро-угорського політичного порядку, багатомовності, конфесійної різноманітності та поступової модернізації міського життя. Праці з історії міста наголошують на його складній соціальній структурі, у якій економічні, релігійні й національні чинники

140
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

тісно переплітalися [2]. Саме така структура створювала і можливості, і напруження для менших релігійних спільнот.

Важливо, що соціальні виклики, на які реагували ці інституції, не були абстрактними. Йшлося про конкретні потреби дітей-сиріт, молоді з бідних родин, учнів, які потребували житла й підтримки, людей, що опинилися в складних життєвих обставинах, а також про потребу громади у власних освітніх і виховних структурах. У цьому сенсі благодійність у Станиславові була не епізодичною допомогою, а формою довготривалої соціальної організації.

Теодор Цеклер прибув до Галичини як протестантський духовний діяч, пов'язаний із місійним середовищем. Однак у Станиславові він швидко побачив потребу не тільки у проповіді, а й у системній роботі з місцевою євангельською громадою. Цеклер поступово переорієнтував свою працю на створення постійних інституцій, здатних відповідати на реальні потреби людей.

Одним із найважливіших напрямів його діяльності була опіка над дітьми. Сиротинець, навчальні заклади, бурси, гуртожитки й інші форми підтримки створювали простір, у якому дитина або молода людина отримувала не лише матеріальну допомогу, а й виховання, освіту, навички праці та моральну підтримку. У пізніших описах діяльності Цеклера його інституції характеризуються як комплекс, що поєднував пастирську опіку, освіту, сиротинець, професійне навчання, економічну самодопомогу та організацію громади [1; 8].

Особливістю цього комплексу було те, що благодійність не обмежувалася разовою допомогою. Вона мала виховний і інтеграційний характер. Дитина, яка потрапляла під опіку інституції, мала шанс не тільки пережити кризу, а й здобути освіту, професійні навички та місце у громаді. Саме тут простежується зв'язок між благодійністю і соціальною політикою: допомога розумілася як шлях до включення людини у більш стабільне соціальне середовище.

Протестантські благодійні інституції Станиславова виконували кілька взаємопов'язаних функцій. Перша з них — опікунська. Вона полягала у підтримці

дітей, сиріт, молоді та інших вразливих груп. Друга — освітня, оскільки школа й виховні заклади формували не лише знання, а й цінності, дисципліну, відповідальність і здатність до праці. Третя — громадотворча: інституції зміцнювали внутрішні зв'язки протестантської меншини та допомагали їй зберігати власну ідентичність у багатоконфесійному середовищі.

Четверта функція полягала у створенні мереж довіри. Благодійна установа не може діяти ізольовано: вона потребує жертводавців, педагогів, духовних осіб, адміністрації, контактів із ширшими церковними й міжнародними структурами. У випадку Цеклера такі мережі поєднували локальний рівень Станиславова з німецькими та протестантськими організаціями. Це давало змогу залучати ресурси, підтримувати заклади в часи кризи й робити місцеву ініціативу частиною ширшого гуманітарного простору.

Найвиразніше значення цих інституцій проявилося в умовах воєнних потрясінь. Перша світова війна, зміна політичних режимів, польсько-українське протистояння та міжвоєнна нестабільність поставили перед громадою нові виклики. У таких умовах благодійність переставала бути лише моральним обов'язком і ставала механізмом виживання. Інституції, створені у мирний час, мали адаптуватися до евакуації, допомоги переміщеним особам, підтримки дітей та збереження організаційної тяглості. Це дає підстави говорити про перехід від звичайної опіки до кризової солідарності.

Попри історичну віддаленість, досвід протестантських благодійних інституцій Станиславова має актуальне значення для осмислення сучасної соціальної політики. Сьогодні Україна знову стикається з масштабними викликами війни, вимушеного переміщення, руйнування житла, втрати соціальних зв'язків і потреби в підтримці дітей та вразливих груп. За даними Управління ООН з координації гуманітарних справ, у 2026 р. гуманітарної допомоги в Україні потребують близько 10,8 млн осіб, а партнери планують охопити 4,1 млн найбільш уразливих людей [3].

142
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Це свідчить, що проблема соціальної підтримки в умовах кризи залишається надзвичайно гострою.

Отже, досвід Станиславова показує, що відповідь на соціальні виклики формується не тільки державними структурами. Її творять також громади, релігійні інституції, освітні заклади, благодійні мережі та окремі діячі, здатні поєднати моральну мотивацію з практичним служінням. У цьому полягає головна актуальність теми для сучасного осмислення соціальної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1.Broński K. *Rozwój społeczno-gospodarczy Stanisławowa w latach 1867–1939*. Kraków, 1999.

2. Zöckler E. *Geschichte der evangelischen Diaspora und der deutschen Minderheit in Galizien aus der Sicht Theodor Zöcklers*. Bd. 1: Stanislau. Stuttgart: Hilfskomitee der Galiziendeutschen, 2010.

3. *Ukraine Humanitarian Needs and Response Plan 2026*. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs.2026.URL: https://www.unocha.org/publications/report/ukraine/ukraine-humanitarian-needs-and-response-plan-2026-january-2026-enuk (Дата звернення: 06.05.2026).

DOI: 10.5281/zenodo.20748359

ЛІТЯГА Інна
кандидатка педагогічних наук, доцентка
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

ГРОМАДА ЯК ЧИННИК АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

На сьогодні війна в Україні вплинула на усіх громадян і тому числі на категорію осіб із числа внутрішньо переміщених осіб. Для цієї категорії надзвичайно важливою є роль громади, яка приймає ВПО, їх інтеграція в

суспільство, взаємодія з населенням, яке їх оточує, здатність приймати різні види допомоги, почуватись у безпеці.

Важливо, щоб громада прийняла внутрішніх переселенців як осіб, які приїхали проживати не тимчасово, а на постійній основі. Це передбачає здатність налагодження комунікації, враховуючи мову спілкування, менталітет, культурні традиції, стиль, умови проживання, освіту, досвід роботи та ін.

Нове місце проживання завжди передбачає невизначеність, недостатність ресурсів, що у свою чергу передбачає тривожність, напруженість, небаженість своєї присутності. Разом із тим, невизначеність щодо тривалості перебування переміщених осіб у новому місці проживання та нестача ресурсів для підтримки породжують напругу. Місцеві жителі іноді сприймають переселенців як тих, хто «конкурує» за державні ресурси або послуги. У свою чергу, самі ВПО можуть відчувати провину або небажаність своєї присутності, що посилює внутрішню тривогу.

Необхідно враховувати те, що люди з міст, потрапляючи у сільську місцевість, відчувають певний дискомфорт і навпаки. Необхідно враховувати потреби не тільки дорослого населення, а й дітей (зміна дитячого садочка, школи, дітей, які знаходяться поруч).

Тому в роботі з внутрішньо переміщеними особами варто застосовувати мультидисциплінарний підхід, який враховуватиме різні види потреб. Мультидисциплінарна команда має включати фахівців із різних сфер – психологів, соціальних працівників, педагогів, лікарів, освітян. Робота такої команди передбачає чіткий розподіл обов'язків, узгоджені дії, регулярні зустрічі для обговорення конкретних випадків. Кожен фахівець бере на себе окрему зону відповідальності, а загальну координацію забезпечує координатор, зазвичай це соціальний працівник. Командний підхід дозволяє не лише вчасно надавати допомогу, а й оцінювати її ефективність [2]. Особливостями роботи такої команди є надання як екстреної, так і довготривалої допомоги, яка має враховувати

індивідуальні потреби кожної родини. Для цього важливо, щоб усі фахівці мали достатній рівень кваліфікації, знання щодо роботи системи соціального захисту, вміли взаємодіяти як між собою, так і з недержавними структурами, які також можуть бути джерелами ресурсів та підтримки [2]. Ефективність дії команди залежить від поставленої мети, яку будуть реалізовувати спеціальні фахівці разом з координатором.

Багато залежить від родини, конкретної людини, яка бере участь у прийнятті рішень щодо себе та своєї родини, вона не лише краще розуміє зміст дій фахівців, а й сама починає будувати нові моделі поведінки. Це особливо актуально в роботі з внутрішньо переміщеними особами, які часто втратили довіру до інституцій та відчувають власну безпорадність [1].

Також необхідно заздалегідь обговорювати механізми моніторингу ефективності, аналізувати попередній досвід і враховувати ризики. Необхідно враховувати при складанні плану допомоги труднощі, які були в родини у мирний час та після внутрішнього переміщення.

Допомога внутрішньо переміщеним особам має охоплювати всі рівні потреб – від базових до психологічних і соціальних. Лише комплексний підхід, що включає правову, медичну, інформаційну та емоційну підтримку, здатен сприяти справжній адаптації та інтеграції переселенців у нове середовище. Особливу роль у цьому процесі відіграють фахівці, громада та самі переселенці, які готові долати труднощі й допомагати іншим [2]. Щодо психологічної допомоги, то мають використовуватись прості форми взаємодії: бесіди, тренінги, практичні заняття, індивідуальні консультації.

У межах правового супроводу ВПО потребують не лише консультацій, а й практичної допомоги з відновлення документів, оформленням опіки, вирішенням питань із місцем проживання, захистом інтересів у суді. Особливо це стосується родин із дітьми або осіб, які мають обмежену дієздатність [2].

Для підтримки всієї родини внутрішньо переміщених осіб варто також використовувати формат сімейного консультування. Це дозволяє зосередитися на динаміці стосунків між членами сім'ї, виявити джерела напруги, запобігти вторинній травматизації дітей через емоційний стан батьків.

Варто залучати до підтримки ВПО тих людей, які самі пережили переміщення і вже адаптувалися, використовуючи інформаційний підхід (юридичні послуги, можливості, соціальні гарантії, умови отримання фінансової підтримки, медичних послуг).

Отже, роль громади щодо адаптації внутрішньо переміщених осіб є актуальною не тільки з точки зору адміністративної підтримки, а й соціально-психологічної.

ЛІТЕРАТУРА

1. Віцукаєва, К. М. (2017*).* Соціальний супровід клієнта (Навч. посіб.). Одеса: Видавництво Букаєв Вадим Вікторович.

2. Мельник, Л. А., Волинець, Л. С. (ред.), та ін. (2015). Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України: Посібник для практиків соціальної сфери. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Калита».

DOI: 10.5281/zenodo.20748361
РАБЕЦЬ Олександр
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності Соціологія
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

НАСЛІДКИ МАСОВОЇ МІГРАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗАХИЩЕНИХ ВЕРСТ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, спричинила значні соціально-демографічні та економічні наслідки. Воєнні дії призвели до загибелі та поранення значної кількості

цивільного населення в різних регіонах країни, а також до руйнування, пошкодження або порушення функціонування об’єктів критичної інфраструктури та масштабного знищення цивільних об’єктів. Сукупність зазначених наслідків воєнного вторгнення зумовила активізацію міграційних процесів як у межах держави, так і за її кордонами. За прогнозними оцінками Ради Європейського Союзу, внаслідок вимушеної міграції чисельність населення України може скоротитися на 24–33 %, що значною мірою залежатиме від тривалості бойових дій, безпекової ситуації та стабільності функціонування критичної інфраструктури [1].

Сьогодні визначення точної кількості українських мігрантів є складним завданням, що зумовлено низкою об’єктивних чинників. Насамперед це пов’язано з високою мобільністю громадян України, які здійснюють переміщення як між країнами Європейського Союзу, так і за його межами, а також періодично повертаються на батьківщину. При цьому частина осіб, які повертаються в Україну, залишається в країні на постійній основі, тоді як інші знову виїжджають за кордон. Відповідно до результатів дослідження Центр економічної стратегії, станом на кінець січня 2024 року за межами України через наслідки війни постійно перебувало близько 4,9 млн громадян України [4]. (Черній, Людмила Віталіївна. *Українські вимушені мігранти у країнах ЄС: виклики та можливості*. Diss. УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023.)

Збереження активної фази збройного конфлікту та пов'язаних із ним безпекових загроз продовжує впливати на масштаби зовнішньої міграції населення України. Воєнні дії не лише не сприяють поверненню громадян, які виїхали за кордон, а й зумовлюють подальше зростання міграційних потоків. Серед основних чинників, що стимулюють виїзд населення, варто виокремити систематичні обстріли території України, руйнування житлової та критичної інфраструктури, а також ризики перебоїв у функціонуванні енергетичної системи. Сукупність цих факторів негативно впливає на рівень безпеки та якість життя населення, що спонукає частину громадян шукати більш стабільні умови проживання за межами

країни. Найбільш розвинуті держави Європейського Союзу надають допомогу по розміщенню біженців з України, підтримують фінансово, надають соціальні пакети, а відповідно і умови перебування таких осіб сприяють їх асиміляції [2].

Українським мігрантам, які шукали тимчасового захисту сьогодні відкрито доступ на ринки праці ЄС та можливості соціальної інтеграції. Країни, які приймають українців, надають можливість навчатися, вивчати мову для легшої адаптації та інтеграції в країни перебування. Аналіз джерел доходів українських громадян, які перебувають під тимчасовим захистом у країнах Європи, свідчить про збереження їхніх економічних зв'язків з Україною. Зокрема, для 9 % респондентів основним джерелом доходу є дистанційна зайнятість в Україні. Водночас 12 % опитаних мають постійну роботу в країні перебування, а ще 12 % залучені до тимчасової або нерегулярної трудової діяльності. Таким чином, сукупна частка українських біженців, які беруть участь у трудовій діяльності, становить близько 24 %, що свідчить про поступову інтеграцію частини вимушених мігрантів до ринків праці приймаючих держав [1].

Україна, як і більшість розвинених європейських країн, стикається з тривалими демографічними викликами, що проявляються у перевищенні рівня смертності над рівнем народжуваності та поступовому старінні населення. Повномасштабна війна суттєво посилила негативний вплив зазначених тенденцій. Зокрема, у 2025-2026 рр. кількість померлих або загиблих майже втричі перевищувала кількість народжених. Така демографічна ситуація значною мірою зумовлена погіршенням безпекових умов і зростанням рівня невизначеності, що впливає на репродуктивну поведінку населення та сприяє відкладенню народження дітей. Додатковим чинником скорочення народжуваності є масштабна зовнішня міграція, внаслідок якої значна частина жінок репродуктивного віку тимчасово або постійно перебуває за межами України.

Міграційні процеси, зумовлені наслідками повномасштабної збройної агресії проти України, мають багатовимірний і переважно негативний вплив на соціально-

економічний та демографічний розвиток держави. Масовий виїзд населення, насамперед осіб працездатного та репродуктивного віку, призводить до скорочення трудового потенціалу, посилення дефіциту робочої сили в окремих секторах економіки та уповільнення відновлювальних процесів [3]. Одночасно зменшення чисельності населення та зміни його вікової структури поглиблюють тенденції демографічного старіння та депопуляції.

Крім того, тривала вимушена міграція впливає на зниження народжуваності та формування довгострокових демографічних дисбалансів, що може мати кумулятивний ефект у перспективі. Водночас збереження частини економічних зв'язків мігрантів з Україною, зокрема через дистанційну зайнятість та грошові перекази, частково пом'якшує негативні наслідки, однак не компенсує втрати людського капіталу.

Отже, міграція в умовах війни виступає одним із ключових чинників трансформації демографічної та економічної структури України, створюючи довгострокові виклики для її відновлення та розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1.Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні : аналіт. доп. / [В. Потапенко, А. Головка, О. Валевський та ін.] ; за ред. В. Потапенка. – Київ : НІСД, 2023. – 33 с.

2.Дрок І. С., Самбор М. А. Міграційні наслідки для України від військового вторгнення російської федерації в Україну в довгостроковій перспективі: наук.-практ. реком. Дніпро : ДДУВС, 2024. 24 с.

3. Черній, Людмила Віталіївна. Українські вимушені мігранти у країнах ЄС: виклики та можливості. Diss. УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023.

4.Черній, Людмила Віталіївна. Вплив інтенсивності міграційних процесів на соціально-демографічну ситуацію в Україні. Diss. ТОВ «НВП Інтерсервіс», 2024.

149
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

DOI: 10.5281/zenodo.20748363

САБАТ Надія
кандидатка педагогічних наук, доцентка
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З НЕПОВНОЛІТНІМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ ПОДІЙ

У сучасних умовах збройних конфліктів проблема психотравматизації дітей і підлітків набуває особливої актуальності. За даними ООН, лише в березні 2026 року через атаки рф загинули або зазнали поранень 89 дітей – на 65 % більше, ніж у лютому. Від початку повномасштабної війни постраждали щонайменше 3 452 дитини [1]. Вплив воєнних подій спричиняє комплексні зміни у поведінковій, емоційній, фізіологічній та нейропсихічній сферах неповнолітніх, причому динаміка цих проявів має індивідуалізований характер і залежить від віку, попереднього досвіду, соціального середовища та рівня психічної стійкості. Це зумовлює необхідність розроблення ефективних підходів до корекційної та реабілітаційної роботи.

У ранньому посттравматичному періоді у дітей і підлітків найчастіше фіксуються такі симптоми, як підвищена тривожність із нав'язливими роздумами, стійкі страхи, активізація психологічних захисних механізмів, гіперзбудливість із домінуванням симпато-адреналових реакцій, а також формування ригідних стратегій подолання стресу. У подальшому, на віддалених етапах переживання травми, клінічна картина трансформується і проявляється у вигляді поєднання страхів із порушеннями сну та біоритмів, схильності до ретроспективного переживання травматичних подій («ментального повернення» в минуле), а також збереження інтенсивних психологічних захистів. Окрім зазначених симптомів, у постраждалих дітей можуть формуватися нав'язливі та регресивні форми поведінки, що негативно впливають на рівень соціальної адаптації. Це проявляється у труднощах комунікації, підвищеній конфліктності, деформації ціннісно-

мотиваційної сфери, а також у розвитку хронічних функціональних порушень, які в окремих випадках підвищують ризик інвалідизації. Сукупність цих проявів, разом із підтримувальними дезадаптивними чинниками та поведінкою уникнення, створює підґрунтя для формування посттравматичного стресового розладу та визначає логіку побудови когнітивно-поведінкової моделі його корекції.

Виникнення посттравматичних розладів у дітей значною мірою зумовлюється індивідуальними особливостями сприйняття травматичної ситуації, що формується через систему переконань, життєвих установок і копінг-стратегій. Важливим чинником є також рівень ментальної стійкості особистості, що включає такі характеристики, як упевненість, цілеспрямованість, самоконтроль, рішучість і пізнавальну активність. У цьому контексті особливого значення набуває феномен резильєнтності, який розглядається як здатність дитини до відновлення психічної рівноваги та збереження адаптивної поведінки попри вплив несприятливих умов і травматичних подій.

Ефективна реабілітація дітей і підлітків, які зазнали психотравмуючого впливу війни, має здійснюватися на засадах біопсихосоціального підходу та передбачати реалізацію комплексної програми допомоги. Така програма включає кілька взаємопов’язаних етапів: первинну діагностику із застосуванням скринінгових методик, надання невідкладної медико-психологічної допомоги, проведення системної психолого-педагогічної та медико-соціальної реабілітації в індивідуальних і групових формах, а також подальший моніторинг психічного стану дитини та її найближчого оточення. Важливою складовою є профілактика рецидивів і формування соціальних навичок, необхідних для успішної адаптації.

Суттєву роль у корекційному процесі відіграє залучення сімейного оточення дитини. Робота з батьками та близькими сприяє створенню підтримувального середовища та підвищує ефективність психотерапевтичного впливу. Доцільним є використання мультимодального підходу, який поєднує різні методи психокорекції, зокрема арт-терапію, ігрову терапію, релаксаційні техніки, поведінкові методи

регуляції емоцій та спеціально організований простір для відреагування переживань і розвитку активності дитини.

Важливим інструментом психосоціальної підтримки виступають групи взаємодопомоги, які створюють безпечний простір для обміну досвідом, емоційного вираження та рефлексії. Участь у таких групах сприяє глибшому усвідомленню власних переживань, формуванню навичок саморегуляції та розвитку здатності до самоаналізу. Тематика групової роботи зазвичай охоплює переживання втрати, травматичного досвіду, а також питання цілісності особистості, самосвідомості та відновлення життєвих ресурсів.

Поряд із груповими формами роботи широко застосовується індивідуальне психологічне консультування, спрямоване як на дітей, так і на їхніх батьків. Такий підхід дозволяє врахувати індивідуальні особливості розвитку, характер травматичного досвіду та специфіку сімейної взаємодії, що в підсумку підвищує ефективність корекційно-реабілітаційного процесу.

Отже, корекційна робота з неповнолітніми, які постраждали внаслідок військових подій, повинна мати комплексний, системний і міждисциплінарний характер. Її ефективність визначається своєчасністю втручання, урахуванням індивідуальних особливостей дитини, активним залученням сім'ї та застосуванням різноманітних психотерапевтичних технологій, спрямованих на відновлення психічного здоров'я та соціальної адаптації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Protection of Civilians in Armed Conflict – March 2026. URL: https://ukraine.ohchr.org/en/Protection-of-Civilians-in-Armed-Conflict-March-2026 (дата звернення: 16.05.2026).

DOI: 10.5281/zenodo.20748365

СОКУРА Анастасія
викладачка кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології імені Миколи Ярмаченка УДУ імені Михайла Драгоманова

ГРИГОР'ЯНЦ Вікторія
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2 курсу спеціальності А6.04 Спеціальна освіта. Сурдопедагогіка м. Київ, Україна

РОЛЬ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Соціальна активність студентів із порушеннями слуху є важливим показником їхньої успішної інтеграції в освітнє середовище, розвитку особистого потенціалу та формування громадянської свідомості. Навіть незначне порушення слуху може спричинити значні труднощі в спілкуванні, що, у свою чергу, впливає на мовленнєвий розвиток, успішність у навчанні, соціально-емоційне благополуччя та загальну якість життя.

Проблема соціального становлення осіб з порушеннями слуху перебуває у центрі уваги вітчизняних науковців. Зокрема, теоретико-практичні питання соціальної адаптації глухих досліджували Н. Ф. Засенко, В. М. Шевченко, С. В. Литовченко та С. В. Кульбіда, тоді як специфіку соціалізації студентської молоді у закладах вищої освіти вивчали О. П. Круглик, С. Ю. Губар та О. С. Горлачов.

Незважаючи на численні наукові дослідження, присвячені академічним та соціально-емоційним потребам людей із порушеннями слуху питання розвитку соціальної активності таких у вищих навчальних закладах України не було достатньо вивчене. Особливо важливим є дослідження механізмів, що сприяють залученню таких студентів до процесів самореалізації, міжособистісної взаємодії та соціальної участі.

153
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», держава гарантує рівне право на здобуття освіти для всіх громадян, зокрема й через обов'язок університетів створювати доступні умови для осіб з особливими освітніми потребами. Невіддільним складником цієї системи є студентське самоврядування, яке виступає демократичним механізмом захисту прав здобувачів, вирішення питань навчання й побуту, а також управління закладом. При цьому всі студенти мають рівні права на участь у цих органах та їхнє формування через пряме таємне голосування [3].

У своєму дисертаційному дослідженні Давидюк М.І. підкреслює, що студенти є важливими носіями національної свідомості, а розвиток їхніх демократичних компетентностей сприяє формуванню політичної культури та активної громадянської позиції. Демократичні компетентності охоплюють знання, навички та особистісні якості, необхідні для ефективної участі в житті громадянського суспільства, зокрема відповідальність, толерантність, комунікабельність, лідерство, правосвідомість і прагнення до саморозвитку. Їх формування ґрунтується на стійких ціннісних орієнтаціях, які визначають життєві пріоритети людини, її моральні переконання та здатність свідомо обирати суспільно важливі ідеали [1].

Разом з тим, принципово важливим є усвідомлення того, що хоч студенти з особливими освітніми потребами наразі не є винятком серед активної студентської молоді, у навчальному процесі вони неминуче стикаються з низкою специфічних труднощів.

Соціальна адаптація молоді з інвалідністю у закладах вищої освіти є складним і багатофакторним процесом, що визначає рівень їхньої інтеграції в освітнє середовище та подальшу соціальну функціональність у суспільстві. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від врахування індивідуальних потреб тих, хто навчається, та застосування диференційованого підходу за участю всіх учасників освітнього процесу, зокрема викладачів, адміністрації навчальних закладів, фахівців із освітньої і соціальної реабілітації та самих студентів.

Важливим фактором соціалізації студентів з інвалідністю є забезпечення доступного та інклюзивного освітнього середовища, що відповідає їхнім фізичним та психоемоційним потребам. Навчальна діяльність, міжособистісна взаємодія та створення сприятливих умов для інтеграції в університетське середовище вимагають комплексного підходу. Слід зауважити, що велике значення має не лише доступність інфраструктури та використання спеціальних навчальних засобів, а й подолання соціальних та психологічних бар'єрів, що ускладнюють процес адаптації студентів з інвалідністю [2].

У цьому контексті на факультеті спеціальної освіти та соціальної політики УДУ імені Михайла Драгоманова забезпечено функціонування Центру супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Діяльність цього підрозділу спрямована на комплексне вирішення завдань психолого-педагогічного, організаційного та технічного супроводу студентів, що сприяє подоланню бар'єрів в академічному просторі та забезпечує рівний доступ до якісної освіти [4].

Водночас процес професійного становлення майбутніх фахівців не обмежується лише навчальним процесом. Студентське самоврядування факультету здійснює цілеспрямовану політику щодо активного залучення здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, в тому числі і здобувачів з порушеннями слуху до соціокультурних, науково-практичних та громадських заходів. Інтеграція студентів із різними порушеннями здоров'я до студентських заходів є дієвим способом їхнього успішного пристосування до суспільного життя. Це пожвавлює спілкування між молоддю та допомагає формувати важливі особистісні й соціальні якості, які знадобляться їм у майбутній професії.

Аналіз теоретичних джерел та практичного досвіду засвідчує, що соціальна адаптація та розвиток активності студентів із порушеннями слуху є складним процесом, успішність якого залежить від подолання специфічних комунікативних і психологічних бар'єрів. Попри законодавчі гарантії рівності та вивчення загальних

питань інклюзії в науці, проблема розвитку соціальної участі цієї категорії молоді в ЗВО України потребує глибшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Давидюк М. І. Роль студентського самоврядування у формуванні національної еліти України: політико-культурний контекст: дис. … канд. політ. наук/Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2015. 263 с. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.12/dis_Davudyk.pdf (дата звернення: 21.05.2026).

2. Підвальна Ю. В. Особливості процесу соціальної адаптації молоді з інвалідністю в закладах вищої освіти. *Соціальна робота та психологія: освіта і наука*. 2025. вип. 12025. С. 70–74. URL: https://journals.kpdi.in.ua/index.php/swp/article/view/243/236 (дата звернення: 20.05.2026).

3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII / Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 20.05.2026р.)

4. *Факультет спеціальної освіти та соціальної політики. Центр супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами*. URL: https://fsosp.udu.edu.ua/nauka/tsentry-ta-laboratorii/tsentry-ta-laboratorii?highlight=WyJcdTA0NDZcdTA0MzVcdTA0M2RcdTA0NDJcdTA0NDAiXQ==#tsentr-suprovodu-zdobuvachiv-osvity-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy (дата звернення: 20.05.2026).

156

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

DOI: 10.5281/zenodo.20748367

ТЕСЛЕНКО Валентин
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціально-трудових відносин та соціальної роботи
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна

ПСИХОЕМОЦІЙНЕ ВИСНАЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ РОДИН У СТАНІ ТРИВАЛОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

У тезах проаналізовано феномен психоемоційного виснаження українських родин в умовах тривалої воєнної невизначеності. Розглянуто основні теоретичні підходи до проблеми, прояви психологічної дезадаптації та міжнародний досвід психосоціальної підтримки. Обґрунтовано необхідність розвитку системи психологічної допомоги в Україні.

Повномасштабна війна в Україні спричинила глибоку соціально-психологічну кризу, що суттєво вплинула на психоемоційний стан населення. Українські родини опинилися в умовах тривалої невизначеності, хронічного стресу та постійної загрози життю. Факторами дестабілізації виступають повітряні тривоги, ракетні обстріли, вимушене переселення, втрата житла, розлука з близькими та участь членів сімей у бойових діях.

Проблема психоемоційного виснаження розглядається в межах екзистенційної та травматологічної психології.

В. Франкл пов’язував психологічну дезорганізацію особистості з втратою сенсу життя, що призводить до формування «екзистенційного вакууму» [5]. І. Ялом визначав базові екзистенційні страхи людини — смерті, ізоляції, свободи та безсенсовності — які у воєнних умовах посилюються [7].

Дж. Герман доводить, що тривалий вплив небезпеки руйнує базове відчуття безпеки та механізми саморегуляції [6]. Ч. Фіглі вводить поняття вторинної травматизації, пов’язаної з емоційним виснаженням унаслідок постійного переживання чужого болю [4].

157
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Серед українських дослідників О. Кокун підкреслює виснаження психологічних ресурсів особистості в умовах війни [2], а С. Максименко наголошує на необхідності формування нових моделей психологічної адаптації населення [3]. О. Блинова звертає увагу на зростання рівня тривожності та емоційної нестабільності в українському суспільстві [1].

Психоемоційне виснаження проявляється у вигляді хронічної тривожності, емоційної втоми, апатії, порушень сну та зниження мотивації. Поширеними є симптоми емоційного вигорання та психологічного перенапруження.

Особливо вразливими є родини військовослужбовців, у яких постійне очікування небезпеки формує високий рівень тривожності, конфліктність та емоційне віддалення. Внутрішньо переміщені особи переживають втрату дому та соціальних зв'язків, труднощі адаптації. Діти та підлітки демонструють страхи, агресивність або замкнутість.

Важливим чинником є інформаційне перевантаження, що підсилює тривожні стани та ризик депресивних розладів [1].

Міжнародний досвід свідчить про ефективність комплексних систем психосоціальної допомоги. В Ізраїлі функціонують центри психологічної стійкості громад, у США — системи кризового консультування та підтримки військових родин, у Хорватії — місцеві центри психосоціального відновлення.

В Україні система психологічної підтримки перебуває у стадії розвитку. Значну роль відіграють волонтерські організації та міжнародні фонди, однак зберігається дефіцит фахівців, підготовлених до роботи з воєнною травмою. Використовуються практики кризового консультування, групової терапії, арттерапії та онлайн-підтримки.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що психоемоційне виснаження українських родин є однією з ключових соціально-психологічних проблем воєнного часу. Хронічний стрес і тривала невизначеність поступово руйнують психологічні ресурси особистості та дестабілізують сімейні системи.

158
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Подолання наслідків колективної травматизації можливе за умови розвитку системної психосоціальної підтримки, підготовки фахівців з роботи з травмою та формування державної політики у сфері психічного здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блинова О. Є. Психоемоційний стан населення України в умовах воєнного конфлікту // Психологічний часопис. 2023. Т. 9, № 2. С. 11–19.

2. Кокун О. М. Психологічна допомога особистості в умовах війни. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 172 с.

3. Максименко С. Д. Психологічна допомога в кризових ситуаціях: теоретичні та практичні аспекти. Київ : Логос, 2021. 220 с.

4. Figley C. Compassion Fatigue: Coping with Secondary Traumatic Stress Disorder in Those Who Treat the Traumatized. New York: Routledge, 1995. 268 p.

5. Frankl V. Man's Search for Meaning. Boston : Beacon Press, 2006. 184 p.

6. Herman J. Trauma and Recovery. New York : Basic Books, 2015. 336 p.

7. Yalom I. Existential Psychotherapy. New York : Basic Books, 1980. 524 p.

DOI: 10.5281/zenodo.20748369

ТИМОШЕНКО Наталія
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри філософії
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;
м. Київ, Україна
ВИНОГРАДОВА Вероніка
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ-БІЖЕНЦІВ У ПРОЦЕСІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В БЕЛЬГІЇ

Унаслідок повномасштабної війни мільйони українців були змушені залишити територію України та адаптуватися до життя в інших країнах. Значну частину

вимушених переселенців становлять підлітки, які опинилися у новому соціальному, культурному та освітньому середовищі. Однією з держав, що активно приймає українських біженців, є Бельгія. У таких умовах особливого значення набуває розвиток критичного мислення як важливої складової успішної соціокультурної інтеграції [1].

Критичне мислення визначають як здатність людини аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, формулювати аргументовані висновки та приймати самостійні рішення [1]. Для українських підлітків-біженців ця навичка є особливо важливою, оскільки вони щоденно стикаються з великими обсягами інформації, різними культурними моделями поведінки, мовними труднощами та необхідністю швидкої адаптації до нової системи освіти.

У процесі інтеграції в бельгійське суспільство українські підлітки навчаються у місцевих школах, взаємодіють з представниками інших культур, беруть участь у соціальних та громадських заходах. Таке середовище створює умови для формування навичок аналізу, порівняння та критичного оцінювання різних поглядів і культурних особливостей [3]. Водночас адаптація до нового суспільства нерідко супроводжується психологічними труднощами, стресом, мовним бар'єром та ризиком соціальної ізоляції.

Одним із найважливіших чинників розвитку критичного мислення є освітнє середовище. Освітня система Бельгії значну увагу приділяє розвитку аналітичних здібностей учнів, умінню працювати з інформаційними джерелами, вести дискусію та аргументовано висловлювати власну думку. Завдяки цьому українські підлітки отримують можливість не лише адаптуватися до нового освітнього простору, а й розвивати навички самостійного мислення та прийняття рішень [3].

Важливу роль у розвитку критичного мислення відіграє також медіаосвіта. У сучасному цифровому середовищі підлітки постійно контактують із соціальними мережами, новинними платформами та онлайн-ресурсами, де поширюється велика кількість недостовірної інформації. Саме тому здатність перевіряти факти,

аналізувати джерела та виявляти маніпуляції стає необхідною умовою інформаційної безпеки молоді [4]. Особливо актуальним це є для українських підлітків-біженців, які перебувають під впливом як українського, так і європейського інформаційного простору.

Крім освітнього середовища, на розвиток критичного мислення впливають соціальні комунікації та міжкультурна взаємодія. Спілкування з однолітками різних національностей сприяє розвитку толерантності, здатності сприймати альтернативні точки зору та формувати власну аргументовану позицію. Критичне мислення допомагає підліткам уникати стереотипів, соціальних конфліктів та інформаційних маніпуляцій [2].

Таким чином, розвиток критичного мислення українських підлітків-біженців у процесі соціокультурної інтеграції в Бельгії є важливим чинником їхньої успішної адаптації та соціалізації. Формування цієї компетентності сприяє підвищенню інформаційної грамотності, розвитку комунікативних навичок, толерантності та здатності до самостійного аналізу суспільних процесів. У сучасних умовах критичне мислення стає необхідною складовою формування активної, відповідальної та свідомої молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пометун О. І. Критичне мислення як педагогічний феномен // Український педагогічний журнал. 2018. № 2. С. 89–98.

2. Paul R., Elder L. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. Boston : Pearson Education, 2020. 352 p.

3. Education and Refugee Integration in Europe. Paris : OECD Publishing, 2022. 214 p.

4. Media and Information Literacy for Youth. Paris : UNESCO, 2021. 145 p.

DOI: 10.5281/zenodo.20748371

ФРОЛЕНКОВА Лариса
викладачка кафедри корекційної освіти
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ПІДЛІТКІВ З ПОРУШЕНИМ ІНТЕЛЕКТОМ ЯК ВРАЗЛИВОЇ КАТЕГОРІЇ НАСЕЛЕННЯ

У сучасних умовах розвитку інклюзивного суспільства особливої актуальності набуває проблема соціального супроводу підлітків з порушенням інтелекту як однієї з найуразливіших категорій населення. Підлітковий вік є складним етапом соціалізації, формування особистості та життєвих компетенцій, а наявність інтелектуальних порушень суттєво ускладнює процеси соціальної адаптації, комунікації, освоєння соціальних ролей та самостійної життєдіяльності. Внаслідок цього підлітки цієї категорії потребують системної соціальної підтримки, міждисциплінарного супроводу та створення спеціальних умов для повноцінної участі у суспільному житті.

Соціальна вразливість підлітків із порушенням інтелекту обумовлена обмеженими можливостями до самостійного прийняття рішень, труднощами засвоєння соціальних правил поведінки, зниженим рівнем критичності, і навіть залежністю від допомоги дорослих. Крім того, дана категорія підлітків часто стикається із соціальною ізоляцією, дискримінацією, обмеженням доступу до якісних освітніх та соціальних послуг, що негативно впливає на їхній емоційний стан та якість життя. У зв'язку з цим соціальний супровід виступає важливою умовою забезпечення їхнього соціального захисту та успішної інтеграції у суспільство [1; 5].

В Україні система соціального супроводу підлітків з інтелектуальними порушеннями ґрунтується на нормативно-правовій базі, яка регулює питання соціального захисту, освіти та реабілітації осіб з інвалідністю. Основними

162
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

нормативними документами є Закони України "Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні", "Про освіту", "Про соціальні послуги", "Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні", а також державні програми розвитку інклюзивної освіти та соціальної підтримки. Дані документи гарантують право підлітків з інтелектуальними порушеннями на здобуття освітніх, корекційно-розвивальних, психологічних та соціальних послуг, спрямованих на забезпечення їх повноцінного розвитку та соціалізації.

Практичні аспекти соціального супроводу передбачають реалізацію комплексу заходів, орієнтованих на задоволення індивідуальних потреб підлітків. Одним з основних напрямків є розробка індивідуальних програм супроводу та реабілітації, які враховують особливості психофізичного розвитку, рівень адаптації та соціальні потреби підлітка. Важливе значення має соціально-педагогічний супровід в закладах освіти, який включає допомогу у навчанні, формуванні комунікативних навичок, розвитку соціальної компетентності та профілактиці дезадаптації [1; 5].

Особливу роль в системі супроводу відіграє психологічна підтримка, яка спрямована на корекцію емоційно-вольової сфери, розвиток навичок самоконтролю, підвищення самооцінки і формування позитивної соціальної ідентичності. Ефективними є корекційно-розвивиткові заняття, тренінги соціальних навичок, арт-терапевтичні та комунікативні програми. Крім того, значна увага приділяється питанням професійної орієнтації та підготовки підлітків до подальшого працевлаштування, що сприяє їх соціальній самостійності та інтеграції у суспільство.

Соціальний супровід підлітків з інтелектуальними порушеннями неможливий без міжвідомчої взаємодії різних установ та фахівців. Важливу функцію виконують центри соціальних служб, інклюзивно-ресурсні центри, освітні заклади, медичні та психологічні служби, громадські організації. Комплексний підхід дозволяє забезпечити безперервність супроводу, своєчасне виявлення проблем та координацію допомоги підлітку та його сім'ї [2; 3].

Невід'ємною складовою соціального супроводу є підтримка родини, яка виховує підлітка з інтелектуальними порушеннями. Батьки потребують консультативної, психологічної та інформаційної допомоги з питань виховання, соціалізації та захисту прав дитини. Важливим напрямом є залучення сімей до соціальних програм, тренінгів та груп підтримки, що сприяє зниженню емоційної напруги та підвищенню ефективності взаємодії з підлітком.

Незважаючи на позитивні зміни у сфері соціального захисту осіб із інтелектуальними порушеннями, практика реалізації супроводу в Україні супроводжується низкою проблем. Серед них слід виділити недостатню доступність спеціалізованих послуг в окремих регіонах, дефіцит кваліфікованих спеціалістів, обмежене фінансування соціальних програм, а також недостатній рівень суспільної поінформованості щодо потреб цієї категорії населення. Зазначені труднощі вимагають подальшого вдосконалення державної політики у сфері соціальної підтримки та інклюзії.

Перспективи розвитку системи соціального супроводу підлітків з інтелектуальними порушеннями пов'язані з розширенням інклюзивних практик, запровадженням сучасних корекційно-розвивальних технологій, підвищенням професійної підготовки фахівців соціальної сфери та створенням комплексних регіональних центрів підтримки. Важливим напрямом залишається розвиток міждисциплінарного підходу та посилення практичної спрямованості соціальної допомоги, орієнтованої на забезпечення гідної якості життя та соціальної інтеграції підлітків з інтелектуальними порушеннями [4].

Таким чином, соціальний супровід підлітків з інтелектуальними порушеннями виступає важливою складовою системи соціального захисту та інклюзивної політики держави, спрямованої на забезпечення рівних можливостей, соціальної адаптації та повноцінної участі цієї категорії населення у суспільному житті. Ефективність супроводу значною мірою залежить від комплексності міжвідомчої взаємодії, індивідуалізації підтримки, професійної компетентності фахівців та

активного залучення сім'ї до корекційно-реабілітаційного процесу. Удосконалення системи соціального супроводу в Україні потребує подальшого розвитку інклюзивних практик, розширення доступу до якісних соціальних послуг і впровадження сучасних технологій підтримки, що сприятиме підвищенню рівня соціалізації, самостійності та якості життя підлітків з інтелектуальними порушеннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васюк Ю., Пахомоа Н., Губарь О. Принципи формування соціальної самовизначеності підлітків з особливими освітніми потребами. Особлива дитина: навчання і виховання, 121(1), 7-23. (2026). Режим доступу: https://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/article/view/306/278

2. Данілавічютє Е. А., Миронова С. П., Пахомова Н. Г., Таранченко О. М. та ін. Гуманізація освітнього простору спеціальної та інклюзивної освіти: теорія і практика / за наук. ред. А. А. Колупаєвої, І. М. Дичківської. Рівне: Волинські обереги, 2020. 426 с.

3. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. - Харків: Вид-во «Ранок», 2019. - 304 с.

4. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Концепти та стратегії розбудови інклюзивної освіти у часи війни та повоєнний період: монографія. Київ, 2025. 450 с. : іл. (Серія «Інклюзивна освіта»).

5. Сівак Н. А., Гайдамашко І. А., Казакова Н. В. Соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами: етичний аспект // Педагогічна Академія: наукові записки. 2025. № 21. Режим доступу: https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/1237/1115

165
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

СЕКЦІЯ 4. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

DOI: 10.5281/zenodo.20748373
АРЄХОВА Ганна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
1 курсу спеціальності І10 Соціальна робота та консультування
УДУ імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА АНАЛІТИКА ДАНИХ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Глобальні цифрові трансформації охоплюють усі сфери суспільного життя й не оминають галузь соціальної роботи, яка змушена швидко адаптуватися до нових реалій. Зростання обсягів соціальної інформації, ускладнення запитів отримувачів послуг та обмеженість ресурсів соціальних служб формують потребу в нових технологічних рішеннях. Особливої актуальності ці питання набувають для України, де воєнний стан суттєво збільшив навантаження на систему соціального захисту. Нашим завданням є аналіз можливостей застосування штучного інтелекту та аналітики даних як інструментів підвищення ефективності соціальної роботи, а також окреслення супутніх ризиків їх упровадження.

Поняття «штучний інтелект» у контексті соціальної роботи позначає сукупність обчислювальних методів, що дозволяють системам виконувати завдання, які зазвичай потребують людського мислення, зокрема розпізнавання закономірностей та підтримку прийняття рішень. Тісно пов’язаним є поняття аналітики даних, яке передбачає опрацювання великих масивів інформації з метою виявлення прихованих залежностей. Окремо варто виділити предиктивну аналітику, спрямовану на прогнозування ймовірних подій на основі історичних даних, та прескриптивну, яка пропонує оптимальні варіанти дій. Саме ці напрями становлять найбільший інтерес для практики соціальної роботи.

В контексті підвищення ефективності соціальної роботи цікавим є застосування предиктивної аналітики для раннього виявлення осіб та сімей, які

потребують підтримки. Дослідники Шварц, Йорк, Новаковскі-Сімс та Рамос-Ернандес проаналізували досвід округу Бровард щодо застосування машинного навчання в оцінюванні ризиків у сфері захисту дітей [8]. Встановлено, що предиктивні алгоритми суттєво підвищують точність інструменту оцінювання ризиків, дозволяють точніше ідентифікувати випадки різного рівня ризику та краще узгоджувати потреби дітей і сімей з наявними послугами. Таким чином, аналітика даних виступає засобом раннього втручання, яке є значно ефективнішим за реагування на вже наявні проблеми.

Не менш важливою є систематизація наукових уявлень про застосування алгоритмів у соціальній сфері. Дослідники Голл, Сейдж, Скотт та Джозеф провели систематичний огляд предиктивної та прескриптивної аналітики у сфері захисту дітей [6]. Встановлено, що алгоритми дедалі активніше застосовуються для розподілу ресурсів, проєктування послуг, скринінгу ризиків та підтримки прийняття рішень. Водночас більшість моделей характеризуються недостатньою прозорістю, а питання алгоритмічної упередженості та шкоди від хибнопозитивних результатів вивчені недостатньо. Цей висновок є вкрай важливим для розуміння обмежень технологій у соціальній роботі.

Питання впровадження цифрових технологій у вітчизняну практику соціальної роботи розглядає Білецький [1]. Дослідник зазначає, що цифрові рішення, такі як мобільні додатки, онлайн-платформи та інструменти штучного інтелекту, дозволяють соціальним працівникам швидше реагувати на запити отримувачів послуг, особливо у віддалених регіонах. Водночас цифровізація ставить нові виклики, серед яких потреба підвищення цифрової грамотності та захисту конфіденційної інформації. Подібну думку висловлює Цюприк, наголошуючи на необхідності формування інтегральної компетентності соціального працівника в умовах цифрового суспільства [4].

Окрему увагу варто приділити готовності фахівців до роботи з новими технологіями. Дослідники Ан, Чой, Фаулер та Сонг обґрунтовують концепцію

обізнаності у сфері штучного інтелекту для соціальної роботи [5]. На думку вчених, соціальні працівники повинні розуміти можливості та обмеження систем штучного інтелекту навіть тоді, коли безпосередньо не використовують такі інструменти, оскільки алгоритмічні системи можуть поглиблювати наявну нерівність серед отримувачів послуг. Відповідно, обізнаність фахівців стає передумовою захисту інтересів вразливих груп населення.

Питання потенціалу та ризиків інтеграції штучного інтелекту й машинного навчання в соціальну роботу та систему соціального забезпечення розглянуто також у вітчизняних наукових працях [2]. Зазначається, що поряд із перевагами автоматизація аналітичних процесів несе ризики, пов'язані з якістю вихідних даних та зниженням ролі людського судження. Важливим аспектом є цифровізація соціальних послуг, її поточний стан і перспективи [7], а в українських реаліях актуальним є також аналіз волонтерської складової у наданні соціальних послуг в умовах воєнного стану, яка частково компенсує обмеженість інституційних ресурсів [3].

Підсумовуючи, слід зазначити, що штучний інтелект та аналітика даних мають значний потенціал для підвищення ефективності соціальної роботи, оскільки дозволяють здійснювати раннє виявлення ризиків, оптимізувати розподіл ресурсів та підтримувати прийняття рішень. Водночас їх упровадження потребує дотримання етичних стандартів, забезпечення прозорості алгоритмів та збереження провідної ролі людського судження. Ефективність застосування цих технологій прямо залежить від рівня цифрової компетентності соціальних працівників та якості даних, на яких ґрунтуються алгоритмічні моделі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білецький О. П. Інтеграція цифрових технологій у соціальну роботу: виклики та перспективи. Публічне управління та соціальна робота. 2024. Т. 1. С. 38–42. DOI: 10.32782/3041-1319/2024-1-6.

2. Гриньків А. П. Потенціал та ризики інтеграції штучного інтелекту, машинного навчання в соціальну роботу та систему соціального забезпечення. Соціальна політика: виклики часу : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (9 квітня 2025 р.). Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. С. 52–57.

3. Гриньків А. П., Петрунчак Д. В. Волонтерська складова у наданні соціальних послуг в умовах воєнного стану. Соціальна педагогіка: теорія та практика. DOI: 10.12958/1817-3764-2024-1-12-20.

4. Цюприк А. Я. Формування інтегральної компетентності соціального працівника в умовах цифрового суспільства. Публічне управління та соціальна робота. 2023. № 2. С. 64–68.

5. Ahn E., Choi M., Fowler P., Song I. H. Artificial Intelligence (AI) Literacy for Social Work: Implications for Core Competencies. Journal of the Society for Social Work and Research. 2025. Vol. 16, No. 1. P. 9–26. DOI: 10.1086/735187.

6. Hall S. F., Sage M., Scott C. F., Joseph K. A Systematic Review of Sophisticated Predictive and Prescriptive Analytics in Child Welfare: Accuracy, Equity, and Bias. Child and Adolescent Social Work Journal. 2024. Vol. 41. P. 831–847. DOI: 10.1007/s10560-023-00931-2.

7. Hrynkiv A. Digitalization of social services: status, challenges and prospects. Life on the cutting edge: Science. Libraries. Society : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. P. 387–408. DOI: 10.30525/978-9934-26-535-8-21.

8. Schwartz I. M., York P., Nowakowski-Sims E., Ramos-Hernandez A. Predictive and prescriptive analytics, machine learning and child welfare risk assessment: The Broward County experience. Children and Youth Services Review. 2017. Vol. 81. P. 309–320. DOI: 10.1016/j.childyouth.2017.08.020.

169

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

DOI: 10.5281/zenodo.20748377

ДУМА Юрій
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

КОМУНІКАЦІЯ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ІЗ ГРОМАДОЮ: МОДЕЛІ ПАРТНЕРСТВА ТА ІНСТРУМЕНТИ ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Сучасна система соціальних послуг України перебуває в умовах активних трансформацій, пов'язаних із процесами децентралізації, цифровізації та необхідністю реагування на наслідки воєнного стану. У цих умовах особливого значення набуває ефективна комунікація центрів соціальних служб із громадою, яка є важливим чинником своєчасного виявлення соціальних проблем, формування довіри населення та забезпечення доступності соціальної підтримки. Від якості комунікації залежить не лише рівень поінформованості громадян про соціальні послуги, а й ефективність реалізації державної соціальної політики та розвитку соціального партнерства.

У сучасній практиці соціальної роботи комунікація розглядається як двосторонній процес взаємодії між надавачами та отримувачами соціальних послуг. Центри соціальних служб виконують функцію посередника між органами державної влади, місцевим самоврядуванням, громадськими організаціями, благодійними фондами, волонтерськими об'єднаннями та населенням. Така взаємодія сприяє формуванню єдиного соціального простору, у якому потреби громади стають основою для планування та надання соціальних послуг.

Однією з найбільш ефективних моделей взаємодії є міжсекторальне партнерство. Воно передбачає об'єднання ресурсів державного, громадського та приватного секторів для вирішення соціальних проблем населення. В умовах війни така модель набула особливої актуальності, оскільки дозволяє оперативно реагувати на потреби внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, сімей

військовослужбовців, осіб з інвалідністю та інших соціально вразливих категорій населення. Практика свідчить, що співпраця центрів соціальних служб із громадськими організаціями та міжнародними партнерами сприяє розширенню спектра соціальних послуг та підвищенню їх якості. Важливою складовою комунікаційної діяльності є розвиток інструментів громадської участі. До них належать громадські консультації, круглі столи, інформаційні кампанії, відкриті зустрічі з мешканцями, фокус-групи, соціологічні опитування та діяльність дорадчих органів. Такі форми роботи забезпечують врахування думки мешканців громади під час визначення потреб населення та планування соціальних програм. Одночасно вони сприяють підвищенню рівня довіри до соціальних інституцій та розвитку соціальної відповідальності громадян. У сучасних умовах особливої актуальності набувають цифрові комунікаційні технології. Офіційні вебсайти, сторінки у соціальних мережах, електронні приймальні, чат-боти, онлайн-консультації та мобільні додатки дозволяють оперативно інформувати населення про доступні соціальні послуги та забезпечувати швидкий зв'язок із клієнтами. Важливим напрямом розвитку соціальної сфери є впровадження електронного кейс-менеджменту, який оптимізує взаємодію між отримувачами та надавачами соціальних послуг і сприяє ефективнішому моніторингу потреб населення. Одним із ключових чинників підвищення якості соціальних послуг є впровадження ефективних механізмів зворотного зв’язку. Зворотний зв’язок дозволяє оцінювати рівень задоволеності отримувачів послуг, виявляти проблемні аспекти діяльності установ та вдосконалювати систему соціальної підтримки [2]. До найбільш поширених інструментів належать анкетування отримувачів послуг, електронні опитування, гарячі телефонні лінії, онлайн-форми звернень, скриньки пропозицій, громадські обговорення та системи електронних петицій. Особливого значення набувають анонімні механізми отримання відгуків, які сприяють відкритості та прозорості діяльності соціальних установ. Суттєвим напрямом удосконалення комунікаційної діяльності є впровадження клієнтоорієнтованого підходу. Його

основою є врахування індивідуальних потреб отримувачів соціальних послуг, доступність інформації, оперативність реагування на звернення та забезпечення комфортної взаємодії між громадянином і соціальною службою. У сучасних громадах дедалі більшого поширення набувають інтегровані соціальні послуги та Центри життєстійкості, діяльність яких базується на принципах партнерства, відкритості та активної комунікації з населенням [3, с. 52].

Водночас існує низка проблем, що ускладнюють ефективну взаємодію центрів соціальних служб із громадою. Серед них недостатній рівень цифрової компетентності окремих категорій населення, кадровий дефіцит у соціальній сфері, обмежені фінансові ресурси, нерівномірний розвиток соціальної інфраструктури територіальних громад та недостатня поінформованість населення про можливості отримання соціальних послуг. Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, що передбачає розвиток професійних компетентностей фахівців, удосконалення інформаційної політики та розширення міжсекторальної співпраці [1].

Отже, ефективна комунікація центрів соціальних служб із громадою є важливою умовою забезпечення доступності та якості соціальних послуг. Сучасні моделі партнерства та інструменти зворотного зв’язку сприяють розвитку соціального діалогу, підвищенню довіри населення до соціальних інституцій та формуванню клієнтоорієнтованої системи соціальної підтримки. Перспективними напрямами розвитку є цифровізація соціальної сфери, розширення міжсекторального партнерства, удосконалення механізмів громадської участі та впровадження інноваційних комунікаційних технологій, що відповідають сучасним потребам українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

5. Сочко Н., Салата Н. (2022). Цифровізація соціальних послуг: навчально-методичний довідник. МОН України, Уманський держ. пед. ун-ті мені Павла Тичини. Київ. Компринт, 2022. 163 с.

6. Як ефективно комунікувати Про програму життєстійкості у вашій громаді: практичний посібник. 2024. https://www.msp.gov.ua/about/klyuchovi-napryamy/zhyttyestiykist (дата звернення: 27.05.2026)

7. Mikheieva, O., Duma, Y. (2025). The Use of Communication Channels in the Administrative and Professional Activities of Social Service Centers. *Revista Administração Em Diálogo - RAD*, *27*(SI), 43–61.

DOI: 10.5281/zenodo.20748381

ІГУМНОВ Ілля
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
3 курсу спеціальності І10 Соціальна робота та консультування
УДУ імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Сучасні цивілізаційні трансформації не оминають сферу публічного управління, яка дедалі тісніше інтегрується в глобальний технологічний простір. Ці зрушення вимагають швидкої реакції від інституцій соціальної держави, що відповідають за добробут громадян. Враховуючи інформаційну складову новітніх технологій, постають нові вимоги до процесів адміністрування, що особливо прослідковується у сфері соціального захисту. Нашим завданням є аналіз зарубіжного досвіду діджиталізації соціального адміністрування та співвіднесення його з українськими реаліями.

В контексті даної розвідки варто прояснити розуміння такого поняття як цифровізація публічного управління. У вузькому сенсі воно означає переведення інформації в цифрову форму, а в широкому розглядається як трансформаційний процес, що зумовлює глибокі зміни в суспільстві та його інститутах [1]. Відповідно цифровізація соціального адміністрування не зводиться до автоматизації окремих процедур, а постає як перехід від паперово-орієнтованої моделі до цифрової адміністративно-правової парадигми [2]. Якщо технічне впровадження засобів ми

застосовуємо для пришвидшення операцій, то цифрова трансформація спрямована на зміну самої моделі взаємодії держави та громадянина.

Дослідження зарубіжного досвіду спрямовані на вивчення інституційних механізмів надання соціальних послуг. Краще розуміння цих механізмів уможливлює запозичення вдалих практик в умовах реформування вітчизняної системи. В порівняльній перспективі цікавим є аналіз цифрової трансформації систем соціального забезпечення Австралії, Канади, Данії та Франції, проведений під егідою Міжнародної організації праці [4]. Дослідники Мейергофф Нільсен та Бен Дхау констатують наявність двох спільних рушіїв цифрових змін. Першим рушієм виступає прагнення підвищити ефективність адміністрування в умовах старіння населення та зростання попиту на послуги. Другим є намір покращити якість сервісів через їх персоналізацію та розширення доступу. Варто зазначити, що згадані країни обрали різні підходи, які відображають їхній політичний і соціально-економічний контекст. Так, данська модель пішла шляхом централізації раніше розпорошених повноважень муніципалітетів у єдиній сервісній структурі, тоді як французька система зберегла відомчу фрагментарність.

Не менш важливим аспектом є порівняння держав із перехідною економікою. Дослідження цифрових трансформацій публічного управління в таких країнах показує, що жодна з них поки не досягла рівня цифровізації розвинених націй, проте більшість має співставні показники розвитку та спроможності [6]. Результати свідчать про прямий взаємозв'язок між глибиною цифрових перетворень та показниками добробуту населення і ефективності врядування. Подібні висновки задають орієнтир для держав, які реформують соціальний сектор в умовах обмежених ресурсів.

Питання цифрової інклюзії є вкрай актуальними для соціальної сфери. Адже доступ маргіналізованих груп до електронних послуг значною мірою залежить від інфраструктури, цифрової грамотності та продуманості сервісних рішень. Дослідження адаптації електронного урядування для вразливих спільнот

демонструє, що непродумане впровадження технологій здатне поглиблювати структурну нерівність замість її подолання [8]. Відомо багато фактів, коли орієнтація виключно на цифрові канали призводила до виключення осіб похилого віку та мешканців віддалених територій. Відповідно інклюзивний дизайн сервісів стає умовою результативності реформ, а не другорядним технічним питанням.

В українських реаліях процеси діджиталізації соціального адміністрування набули прискорення в умовах воєнного стану. Цифровізація соціальних послуг розглядається як відповідь на виклики, пов'язані з масовими переміщеннями населення та зростанням навантаження на систему [3]. Варто зазначити, що поточний стан нормативного забезпечення характеризується фрагментарністю реєстрів, відомчою роз'єднаністю та відсутністю уніфікованих процедур. Подолання цих бар'єрів пов'язується зі створенням інтегрованих інформаційних рішень, які об'єднують розрізнені дані в єдину систему соціальної підтримки та спрощують доступ громадян до належних їм виплат.

У контексті трансформації системи соціальних послуг істотне місце займає принцип соціальної резильєнтності, який тлумачиться як стратегічний орієнтир оновлення галузі в Україні [5]. Цифрові інструменти при цьому розглядаються не лише як засіб оптимізації, а й як чинник стійкості інституцій до зовнішніх шоків. Порівняння українського контексту з фінським досвідом показує, що результативність цифрових перетворень зумовлена системною взаємодією технологічних, правових та організаційних чинників [7]. Запозичення зарубіжних практик потребує адаптації до національних умов, оскільки пряме копіювання рішень без урахування інституційного підґрунтя рідко виявляється успішним.

Підсумовуючи, слід зазначити, що дослідження зарубіжного досвіду сприяють кращому розумінню природи цифрових перетворень соціального адміністрування, зокрема процедурним питанням їх впровадження та регулювання. Ефективність цифровізації прямопропорційна спроможності держави поєднувати технологічну модернізацію з турботою про доступність послуг. Розглянуті розвідки

демонструють застосовність передових практик у вітчизняних умовах за обов'язкової їх адаптації. Українські реалії засвідчують, що цифрова трансформація соціальної сфери є не самоціллю, а інструментом побудови держави, орієнтованої на людину.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Філатов В. Цифровізація публічного управління в Україні: теоретичний аспект. Аспекти публічного управління. 2025. Т. 13, № 1. С. 77–81.

2. Медяник В. А. Цифровізація публічного управління в соціальній сфері: адміністративно-правовий вектор трансформації в Україні. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. Т. 1, № 4. DOI: 10.24144/2788-6018.2025.04.1.37.

3. Hrynkiv A. Digitalization of social services: status, challenges and prospects. Life on the cutting edge: Science. Libraries. Society: Scientific monograph. Riga: Baltija Publishing, 2025. P. 387–408.

4. Meyerhoff Nielsen M., Ben Dhaou S. Digital transformation of social security administration and services: A comparative analysis of Australia, Canada, Denmark and France. ILO Working Paper 93. Geneva: International Labour Organization, 2023.

5. Любарець В., Гриньків А., Панюшкін Є. Соціальна резильєнтність як стратегічний принцип трансформації системи соціальних послуг в Україні. Humanitas. 2025. № 4. С. 183–193. DOI: 10.32782/humanitas/2025.4.24.

6. Digital transformations of public administration in countries with transition economies. European Review. 2023. Vol. 31, Iss. 6. P. 569–588. DOI: 10.1017/S1062798723000522.

7. Гриньків А. П. Цифрова трансформація соціального забезпечення: український контекст і фінський досвід. Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог: матеріали Всеукр. наук. конф. з міжн. участю. Київ: НАКККіМ, 2025. С. 217–219.

8. Digital transformation and social inclusion in public services: a qualitative analysis of e-government adoption for marginalized communities in sustainable governance. Sustainability. 2025. Vol. 17, No. 7. Art. 2908. DOI: 10.3390/su17072908.

DOI: 10.5281/zenodo.20748383

КАРПЕНКО Марина
здобувачка першого рівня вищої освіти
факультет соціології і права,
кафедра філософії
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
***Наукова керівниця*:**
БОКОВЕЦЬ О.
докторка філософії з психології (PhD)
старша викладачка кафедри філософії
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

БЛОГЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ АДВОКАЦІЇ ЩОДО ПРОБЛЕМ ДІТЕЙ-СИРІТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

У сучасному суспільстві все більшої уваги набувають механізми захисту прав та інтересів різних соціальних груп, особливо тих, які з певних причин не можуть самостійно відстоювати власні потреби. Одним із таких ефективних механізмів є адвокаційна діяльність, що широко застосовується у соціальній роботі, громадській активності та сфері публічної політики.

Слово «адвокація» походить від англійського «advocacy», яке можна перекласти як «рекомендація, підтримка, аргументація, просування чогось». Поняття адвокації має декілька визначень, але найбільш розповсюдженим є таке: «це процес, спрямований на зміну чи розроблення політики, ухвалення рішень місцевого органу влади, органу місцевого самоврядування чи законодавчого

рішення, удосконалення наявної практики для ініціювання корисних для певної соціальної групи перетворень» [1, с. 14].

Більш вузьким і спеціалізованим є поняття «соціальна адвокація», зміст якого зосереджений на проблемах соціальної сфери, забезпеченні справедливості, рівності та захисту соціальних прав. Соціальна адвокація виникла як відповідь на потребу у системному втручанні для подолання структурних нерівностей та забезпечення гідного рівня життя для всіх членів суспільства [7]. Сьогодні соціальна адвокація розглядається як ефективний інструмент соціальних змін, який впливає на ставлення, що сприяє трансформації суспільних відносин, зміцненню громадянського суспільства та впровадженню демократичних практик у сфері соціальної роботи й забезпечення соціальної рівності.

Метою соціальної адвокації є не лише зміна певних рішення, а й забезпечення доступу до ресурсів, послуг і прав, гарантованих державою, а також усунення структурних бар'єрів і проявів дискримінації. Досягнення цієї мети неможливе без дотримання етичних принципів адвокаційної діяльності, які передбачають прозорість, підзвітність, послідовну відданість принципам прав людини та орієнтацію насамперед на потреби клієнта, а не на особисту чи інституційну вигоду [4, с. 174].

Л. Артюшкіна та А. Поляничко розглядають категорію соціальних сиріт як особливу соціально-демографічну групу дітей, які за наявності біологічних батьків фактично позбавлені належного батьківського піклування внаслідок соціальних, економічних, морально-психологічних чи фізичних чинників. До цієї категорії належать бездоглядні та безпритульні діти, яких часто визначають як «дітей вулиці».[2, с. 6]. З точки зору педагогіки, сирітство – це негативне соціальне явище, що характеризує образ життя неповнолітніх дітей, які лишилися піклування батьків. Сирітство буває двох типів – біологічне та соціальне. Біологічні сироти – це: 1) діти, які втратили обох батьків; 2) діти, біологічні батьки яких померли (загинули) або у судовому порядку визнані такими, що пропали безвісти. До другого типу –

соціальні сироти – належать діти, які є сиротами при живих батьках. Тобто сирітство є соціальним поняттям, яке відображає становище дітей-сиріт. Звернувшись до соціально-педагогічних досліджень знаходимо, що сирота – дитина, яка тимчасово чи постійно перебуває поза сімейним оточенням, внаслідок втрати батьків, а також дитина, яка не може з певних причин чи із власних інтересів залишатися у сімейному оточенні, потребує захисту чи допомоги з боку держави [3, с. 162].

Блогінг розглядається як відносно новий вид мережевої комунікації, в основі якого є взаємодії автора блогу з аудиторією через обговорення актуальних і суспільно значущих тем. Як форма комунікації блогінг є досить ефективним, оскільки здебільшого реалізується через активне обговорення запропонованих тем, обмін думками та коментарями (так званим фідбеком) між блогером і його аудиторією [6, с. 19].

Г. Крижанівська у своїх наукових дослідженнях зазначає, що блог – це веб-сайт, який підтримується індивідом, що містить регулярні записи з коментарями, описами подій або іншими матеріалами, такими як графіка та відео [5, с. 78].

Соціальна адвокація в умовах розвитку соціальних медіа дедалі частіше виходить за межі діяльності виключно громадських організацій та професійних правозахисних структур, залучаючи до цього процесу публічних осіб, інфлюенсерів і блогерів, які мають значну аудиторію та високий рівень суспільної довіри. Саме завдяки цьому блогери здатні ефективно привертати увагу до соціально чутливих проблем, зокрема до питань захисту прав дітей, які з різних причин залишилися без батьківського піклування.

Блогери, які займаються соціальною тематикою, використовують інструменти соціальних мереж для формування суспільного порядку денного, акцентуючи увагу на проблемах, що часто залишаються поза фокусом традиційних медіа. На платформах Instagram, YouTube, Facebook і TikTok вони поширюють інформаційні матеріали, відеоблоги, особисті історії, інтерв'ю з фахівцями та прямі

ефіри, у яких пояснюють специфіку системи захисту прав дітей, особливості процедур усиновлення, а також труднощі адаптації дітей у сім'ях. Така форма подання інформації надає змогу зробити складні юридичні та соціальні питання зрозумілішими для широкої аудиторії, не знижуючи їхньої суспільної значущості.

Разом із тим блогерська адвокація у сфері захисту прав дітей пов'язана з низкою етичних викликів. Публічне висвітлення історій дітей може створювати ризики порушення їхнього права на приватність, повторної травматизації або формування стигматизуючих образів. У міжнародних рекомендаціях з адвокації у сфері захисту дітей наголошується на необхідності анонімізації персональних даних, отриманні згоди законних представників та уникненні візуального контенту, що може зашкодити гідності дитини. У цьому аспекті діяльність блогерів потребує постійної рефлексії та співпраці з фахівцями соціальної роботи, психологами й правозахисниками.

Важливою складовою адвокаційної діяльності блогерів є мобілізація ресурсів через соціальні мережі, зокрема проведення благодійних зборів, залучення волонтерів і поширення інформації про потреби дітей. Водночас ефективність таких ініціатив залежить від прозорості та підзвітності, тому блогери дедалі частіше співпрацюють із благодійними фондами та громадськими організаціями.

В умовах повномасштабної війни роль блогерів у соціальній адвокації суттєво посилилася. Через соціальні мережі поширювалася інформація про евакуацію дітей, пошук тимчасових сімей і механізми захисту прав дитини. Це сприяло не лише підвищенню рівня суспільної обізнаності, а й залученню громадян до волонтерської та благодійної діяльності. Крім того, така активність допомагає державним і громадським структурам оперативніше реагувати на потреби дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Отже, соціальна адвокація щодо дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, сьогодні реалізується не лише через діяльність державних і громадських структур, а й через цифровий простір. Соціальні мережі

та блогерська діяльність стали важливими інструментами привернення уваги до проблем сирітства, популяризації усиновлення та підтримки сімейних форм виховання. Водночас ефективність такої адвокації залежить не лише від охоплення аудиторії, а й від відповідальності у висвітленні теми, дотримання етичних норм і достовірності інформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адвокація для молодіжних рад: посібник. Київ, 2021. 40 с. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/advocacy_for_youth_councils_manual.pdf.

2. Артюшкіна Л. М., Поляничко А. О. Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема (соціально-правовий аспект) : монографія. Суми : СумДПУ, 2002. 268 с.

3. Кальченко Л. В. Соціальне сирітство як суспільне явище: поняття і причини виникнення. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка Педагогічні науки.* 2012. № 19 (254). С. 160–170.

4. Коваленко А. Р. Соціальна адвокація як інструмент соціальної роботи. Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції (25 травня 2023 р., м. Ніжин). за ред. О. В. Лісовця, С. О. Борисюк. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 174–175 с. URL: https://surl.li/agxrbr.

5. Крижанівська Г. Т. Блог як жанр інтернет-комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2022. Т. 1. № 53. С. 77–79. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v53/part_1/18.pdf.

6. Третяк А. В. Блогінг як вид комунікації. Радіоелектроніка та молодь у XXI столітті: матеріали 25-го Міжнар. молодіжн. форуму, 20-22 квітня 2021 р. Харків: ХНУРЕ, 2021. Т. 11. С. 19–20. URL: https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/5c414692-6ad7-4588-907e-d0ff9a351bc9/content.

181
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

7. The Importance of Social Advocacy in Humanitarian Action [Definition & Examples]. University of San Diego. URL: https://onlinedegrees.sandiego.edu/social-advocacy-definition/.

DOI: 10.5281/zenodo.20748387

КРИНИЦЬКА Ірина
кандидатка соціолологічних наук, доцентка кафедри
педагогіки та соціальної роботи
ЗВО "Український католицький університет"
м. Львів, Україна

ЗАЛУЧЕННЯ ВРАЗЛИВИХ ГРУП ДО ОЦІНКИ ПОТРЕБ: ПАРТИСИПАТИВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПОВОЄННІЙ СОЦІАЛЬНІЙ ПОЛІТИЦІ

Повоєнна відбудова, зокрема реалізація соціальної політики, будуть вимагати не лише відновлення інфраструктури і залучення нових ресурсів, але й зміни в підходах до вивчення потреб вразливих груп населення, осіб з постраждалих громад, зокрема тих, які пережили окупацію та ін. Контекст досліджень буде характеризуватися комплексністю, оскільки зросте кількість осіб, які будуть мати різний перелік чинників вразливості, а це, в свою чергу, буде вимагати залучення широкого кола учасників дослідження, що дозволить врахувати всі перетини чинників вразливості. Тому на порядку денному сьогодні має стати вивчення й поширення партисипативних досліджень (досліджень за участю), які мають більш етичний та інклюзивних характер і вирізняються залученням вразливих груп населення як активних учасників, суб'єктів процесу дослідження.

В Україні активною дослідницею партисипативних методів дослідження в соціальній роботі є Т. Семигіна, яка найбільш комплексно розглядає партисипативні методи саме в контексті соціальної роботи. У своїх працях саме Т. Семигіна визначає, що "основна мета партисипативних підходів — забезпечення більшої точності, релевантності та етичності досліджень" [3, с.43], а на думку Н.

Нагорної, "концепт партисипації тісно переплітається з концепцією інклюзивного розвитку" [2, с.22]. Іншою специфікою партисипативних досліджень, як зазначає Суший О., є акцент на визнанні важливості неекспертних поглядів, з метою збільшення різноманіття точок зору, а також міждисциплінарного наукового дослідження [4].

У своїй статті Тимчук Л. виокремлює партисипацію на кількох рівнях: індивідуальному рівні (включає активне залучення до клієнта в процес визначення потреб, розробку цілей і плану дій, моніторинг результатів), груповому рівні (організація взаємодії з різними спільнотами, групами), макрорівні (взаємини з громадою, органами місцевого самоврядування, комунальними службами, громадськими організаціями, що забезпечує комплексний підхід до дослідження проблем) [5, с.819-820]. В цій доповіді ми більше зосередимося на рівні дослідження громади.

Т. Семигіна в роботі "Дослідження у соціальній роботі: Антологія" зазначає, що члени громади мають стати "рівноправними партнерами у дослідженні" [1, с.113] і пропонує методики дослідження: Соціальної дії, Семи кроків, Відкритого простору. А в роботі "Сприяючи змінам: дослідження в соціальній роботі" пропонує використовувати у партисипативних дослідженнях метод Фотоголос, а також Драбину Участі Шеррі Арнстейн для аналізу рівня залучення громадян у процес дослідження [3, с.53].

Слід зауважити, що під час партисипативних досліджень можна використовувати змішані методи дослідження, такі як: метод Світового кафе, Висячі питання, Аналіз слідів, Подобається-Не подобається, метод Номінальних груп, та ін. (детальніше з цими методами можна ознайомитися у праці Тілікіної Н.В.) [6]. Ці методи дозволяють залучити більшу кількість учасників опитування, є інтерактивними та доступними в сприйнятті. Водночас власний досвід проведення досліджень у громадах дозволяє зробити висновок про те, що більш верифікованими є класичні стандартизовані методи наукового дослідження, такі як

анкетування, фокус-групові дослідження, інтерв'ювання та ін., про які не варто забувати.

Отже, зрозуміло, що партисипативна методологія робить фокус на суб'єктності учасника дослідження, розширенні його прав, можливості участі в ухваленні рішень. Важливою складовою партисипативного дослідження є зворотній зв'язок для учасників опитування, а саме інформування про те як саме зібрані дані були використані під час прийняття рішень, або ж демонстрація проектів таких рішень, що використовується з метою максимального залучення учасників і забезпечення їх участі згідно "сходинок участі". Водночас реалізація партисипативних досліджень за участю вразливих груп населення в повоєнній, та і зрештою, у воюючій країні, буде супроводжуватися низкою серйозних викликів, серед яких: травматичний досвід учасників, втома учасників від постійних досліджень, недотримання вибірки тощо – а це означає, що ці дослідження мають в основі містити травмаінформаційний підхід, етику, чіткий алгоритм зворотнього зв'язку, підготовку дослідників та розробку системних комплексних досліджень із застосуванням міждисциплінарного підходу, що в майбутньому потребує додаткового дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1.Дослідження у соціальній роботі: Антологія [упор. Т. Семигіна]. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 203 с.

2.Нагорна, Н. С. Міждисциплінарний зміст поняття «партисипація». Журнал сучасної психології. 2022. № 3 (26), С. 108-115.

3. Семигіна Т. Сприяючи змінам: дослідження в соціальній роботі. Таллінн: Teadmus, 2025. 436 с.

4.Суший О. Партисипативне прогнозування: адаптація європейського досвіду до завдань повоєнного відновлення України. Проблеми політичної психології. 2022. №11(25), С 142–160.

184
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

5.Тимчук Л. І. Партисипативний підхід в соціальній роботі // Суспільство та соціальні інтереси. 2025 – № 12 (20). – С. 813–826.

6.Тілікіна Н.В. Локальні дослідження у соціальній роботі та роботі з молоддю. Частина 1. Методи та технології соціологічних досліджень. Практичний посібник. Київ, ФОП Мороз А., 2024. 96 с.

DOI: 10.5281/zenodo.20748389

ЛЕМКО Галина
кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Карпатського національного університету імені Василя Стефаника м.Івано-Франківськ, Україна

АНТИКРИЗОВІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна військова агресія проти України спричинила безпрецедентні виклики для життєдіяльності та психосоціального благополуччя підростаючого покоління. Діти та молодь опинилися в умовах постійної безпекової загрози, руйнування звичного соціального середовища, вимушеного внутрішнього переміщення, втрати батьківської опіки та тривалого дистанційного навчання, що призводить до глибокої десоціалізації та психотравматизації. У цих обставинах класичні інституційні форми підтримки часто виявляються недоступними чи малоефективними.

Саме тому особливу актуальність набуває соціальна робота за місцем проживання, яка дозволяє оперативно реагувати на потреби дітей та молоді безпосередньо в середовищі їхнього щоденного перебування. Впровадження антикризових технологій на рівні територіальних громад, житлових масивів та мікрорайонів виступає ключовим інструментом для швидкої стабілізації, психосоціальної підтримки, захисту прав та успішної адаптації молодих людей та дітей до реалій воєнної години.

185

Теоретичні та практичні аспекти соціальної роботи з дітьми та молоддю, зокрема в умовах громадських криз та воєнних конфліктів, активно досліджують такі українські науковці, як О. Безпалько, М. Кабаченко, Т. Лях, І. Пєша, О. Пожидаєва, Т. Семигіна та. В їхніх працях приділено значну увагу трансформації соціальних послуг, розвитку життєстійкості молоді та мобілізації ресурсів громад.

Антикризові технології у соціальній роботі з молоддю та дітьми за місцем проживання у період війни розглядаються як система мобільних, оперативно впроваджуваних методів та форм допомоги, спрямованих на негайне усунення загрози життю та здоров'ю дитини, мінімізацію наслідків воєнної травми, відновлення соціальних зв'язків та профілактику девіантної поведінки. Специфіка реалізації таких технологій полягає у виході фахівця за межі кабінету та перенесенні активності у двори, житлові будинки, шелтери для переселенців та укриття. Це зумовлено тим, що діти та молодь під час повітряних тривог чи безпекових обмежень замикаються у просторі свого житла, де соціальні проблеми часто залишаються невидимими.

Однією з провідних антикризових технологій є розгортання та діяльність мобільних бригад соціально-психологічної допомоги безпосередньо у місцях компактного проживання чи масового перебування сімей з дітьми. Фахівці таких бригад здійснюють експрес-оцінку потреб дитини, надають першу психологічну допомогу та забезпечують кризове консультування батьків щодо специфіки дитячої реакції на стрес.

В межах цього підходу активно застосовується кейс-менеджмент, процедура якого в умовах воєнного стану була спрощена на законодавчому рівні для миттєвої захисту інтересів дитини. Соціальний працівник за місцем проживання координує дії волонтерів, медиків та освітян, вирішуючи питання безпеки, доступу до гаджетів для онлайн-навчання підлітків, надання безкоштовного харчування та одягу.

Особливою складовою є модернізація діяльності дитячо-юнацьких клубів за місцем проживання, які в умовах війни трансформувалися з звичайних гурткових

осередків у мультифункціональні антикризові простори безпеки та соціалізації. Ці заклади розташовані всередині мікрорайонів, що дозволяє дітям відвідувати їх самостійно без додаткових безпекових ризиків, пов'язаних із користуванням громадським транспортом.

На базі таких клубів соціальні працівники та педагоги-організатори реалізують технології змістовного дозвілля, неформального навчання, поєднуючи їх із первинною психологічною підтримкою. Клуби за місцем проживання стали майданчиками, де підлітки з числа місцевих жителів та внутрішньо переміщених осіб залучаються до спільних проектів, що суттєво знижує міжособистісну напругу, запобігає вуличній девіації та допомагає зняти психоемоційну напругу через доступну творчу та фізичну активність у кількох однолітків.

Важливе місце займає технологія створення безпечних психосоціальних просторів безпосередньо біля мікрорайонів, часто на базі укриттів або вцілілих локальних клубів. У цих просторах соціальні працівники впроваджують технології групової та ігрової терапії, арт-терапевтичні методики, спрямовані на зниження рівня тривожності та інтеграцію дітей-переселенців у нове середовище.

Для підлітків та молоді за місцем проживання критично важливою є технологія «рівний-рівний», де соціальна служба виступає організатором молодіжних волонтерських хабів. Залучення підлітків до суспільно корисної діяльності у своїй громаді (допомога у благоустрої, шефство над молодшими дітьми в укриттях, участь у гуманітарних місіях) є потужним антикризовим інструментом, який нівелює синдром безпорадності та каналізує агресію та тривогу у конструктивне русло.

Варто зважати на те, що Міністерство соціальної політики України спільно з міжнародними партнерами активно впроваджує нові стандарти надання послуги життєстійкості на рівні громад. Це дозволяє фінансувати локальні центри, які працюють для жителів громади, забезпечуючи їх комплексною психосоціальною підтримкою.

Отож, впровадження антикризових технологій соціальної роботи з дітьми та молоддю за місцем проживання в умовах воєнного стану є життєво необхідним для збереження ментального та соціального здоров'я майбутнього потенціалу країни. Локалізація соціальної допомоги, її максимальне наближення до житлового простору клієнтів забезпечує оперативність реагування на гострі кризи, допомагає виявити сховані випадки порушення прав дитини та створює умови для активного залучення самої молоді до відновлення громад.

DOI: 10.5281/zenodo.20748391

НІКОЛАЙЧУК Юлія
здобувачка третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНІ ПРАКТИКИ ЯК СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МАМАМИ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ДІТЕЙ: ДОСВІД КИЇВСЬКОГО МІСЬКОГО ЦЕНТРУ СІМ'Ї «РОДИННИЙ ДІМ»

Повномасштабна війна суттєво вплинула на психоемоційний стан українських сімей та значно змінила запити клієнтів соціальної сфери. Сьогодні однією з найбільш вразливих категорій населення є жінки, які виховують неповнолітніх дітей та одночасно перебувають у стані постійного емоційного напруження.

У таких умовах особливої актуальності набуває впровадження сучасних технологій соціальної роботи, спрямованих на психосоціальну підтримку жінок та відновлення їхнього емоційного ресурсу. Одним із ефективних інструментів такої роботи є арт-терапевтичні практики.

Практичний досвід Київського міського центру сім'ї «Родинний дім» демонструє, що творчі формати роботи можуть виступати не лише формою дозвілля, а повноцінною технологією соціальної роботи.

Особливістю діяльності центру є комплексний підхід до організації психосоціальної підтримки мам. Практичні психологи закладу здійснюють як індивідуальне психологічне консультування, так і групову роботу у форматі арт-терапевтичних занять, ресурсних зустрічей, психологічних тренінгів та творчих майстер-класів.

Важливим елементом організації роботи є створення умов, за яких жінка може отримати підтримку без необхідності залишати дитину поза межами центру. Під час занять діти перебувають у безпечному просторі та залучаються до творчих або ігрових активностей.

У роботі центру активно використовуються різноманітні сучасні арт-терапевтичні практики. Однією з найбільш популярних є флюїд-арт — техніка інтуїтивного малювання рідким акрилом, яка дозволяє знижувати рівень тривожності та сприяє емоційному розвантаженню.

Також у роботі активно застосовується нейрографіка — сучасна методика психологічної саморефлексії через малювання ліній, форм та образів.

Популярністю серед клієнток користуються практики створення карт бажань, які допомагають жінкам відновлювати здатність планувати майбутнє та формувати позитивні життєві перспективи.

Окреме місце у роботі займають практики із використанням метафоричних асоціативних карт. Робота з МАК-картами сприяє безпечному проговоренню емоцій та розвитку рефлексії.

Практичний досвід діяльності Київського міського центру сім'ї «Родинний дім» свідчить про ефективність використання арт-терапевтичних практик у роботі з мамами, які виховують неповнолітніх дітей.

Таким чином, арт-терапевтичні практики виступають важливим інструментом сучасної соціальної роботи та психосоціальної підтримки сімей в умовах війни.

DOI: 10.5281/zenodo.20748393

ПРИЙМАК Д.
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ПОКЛИКАННЯ ДО СОЦІАЛЬНОГО СЛУЖІННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Повномасштабна війна в Україні суттєво змінила соціальну структуру суспільства та актуалізувала потребу в розвитку соціальної солідарності, взаємодопомоги й громадянської відповідальності. У цих умовах особливого значення набуває соціальне служіння як діяльність, спрямована на підтримку людей, які опинилися в складних життєвих обставинах, а також на зміцнення соціальної згуртованості суспільства. Формування покликання до соціального служіння стає важливим завданням сучасної системи освіти, професійної підготовки та громадянського виховання молоді, особливо майбутніх соціальних працівників.

Соціальне служіння є складним соціально-психологічним феноменом, який поєднує моральні цінності, професійні компетентності та особистісну готовність допомагати іншим людям. Основу такого покликання становлять гуманізм, емпатія, альтруїзм, соціальна відповідальність, патріотизм і прагнення до суспільного блага. У професії соціального працівника ці якості набувають особливого значення, оскільки професійна діяльність передбачає постійну взаємодію з людьми, які потребують підтримки та захисту [3, с. 37].

Війна стала каталізатором розвитку волонтерського руху та громадських ініціатив в Україні. Значна кількість громадян долучилася до допомоги

військовослужбовцям, внутрішньо переміщеним особам, дітям, людям похилого віку та особам з інвалідністю. Волонтерська діяльність сприяє формуванню просоціальної поведінки, розвитку лідерських якостей та усвідомленню особистої відповідальності за добробут громади. Саме через участь у соціальних ініціативах молоді люди набувають практичного досвіду соціального служіння та формують стійку мотивацію до професійної діяльності у соціальній сфері [2, с. 268].

Особливу роль у формуванні покликання до соціального служіння відіграють заклади вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх соціальних працівників. Сучасний компетентнісний підхід передбачає не лише формування професійних знань і навичок, а й розвиток особистісних якостей, етичних цінностей та громадянської активності здобувачів освіти. Освітній процес має бути спрямований на поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю, участю у волонтерських проєктах, благодійних акціях та соціальних ініціативах територіальних громад [1, с.35]. У сучасних умовах важливого значення набуває травмоорієнтований підхід до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Наслідки війни зумовлюють необхідність роботи з людьми, які пережили втрату близьких, вимушене переселення, фізичні та психологічні травми. Соціальний працівник повинен бути готовим до кризового консультування, психосоціальної підтримки, соціального супроводу сімей та міжвідомчої взаємодії. Усвідомлення суспільної значущості такої діяльності сприяє формуванню професійного покликання та готовності до служіння людям [3, с. 42]. Важливим чинником розвитку покликання до соціального служіння є формування громадянської ідентичності. Війна сприяла переосмисленню ролі кожного громадянина у розвитку держави та посиленню почуття соціальної відповідальності. Молодь дедалі активніше долучається до громадських ініціатив, благодійної діяльності, соціальних проєктів та волонтерського руху. Такі практики сприяють розвитку активної громадянської позиції та усвідомленню цінності взаємодопомоги як важливої складової демократичного суспільства [4, с. 210].

Одним із перспективних напрямів формування покликання до соціального служіння є розвиток соціального партнерства між закладами освіти, органами місцевого самоврядування, центрами соціальних служб, громадськими організаціями та благодійними фондами. Така співпраця створює можливості для практичної підготовки майбутніх соціальних працівників, реалізації спільних соціальних проєктів та залучення молоді до вирішення актуальних проблем територіальних громад. Водночас сучасні суспільні виклики потребують удосконалення професійної підготовки соціальних працівників шляхом інтеграції міжнародного досвіду, розвитку цифрових компетентностей, впровадження інноваційних освітніх технологій та розширення практичної складової навчання. Особливої уваги потребує формування психологічної стійкості майбутніх фахівців, здатності працювати в умовах невизначеності та високого емоційного навантаження.

Отже, формування покликання до соціального служіння в умовах війни в Україні є важливою складовою професійної підготовки майбутніх соціальних працівників та розвитку громадянського суспільства. Війна посилила значення просоціальних цінностей, взаємодопомоги та соціальної відповідальності як основи суспільної згуртованості. Ефективне формування покликання до соціального служіння потребує комплексного підходу, який поєднує професійну освіту, волонтерську діяльність, громадянське виховання та практичний досвід соціальної роботи. Саме такі підходи сприятимуть підготовці висококваліфікованих соціальних працівників, здатних ефективно реагувати на сучасні виклики та брати активну участь у соціальному відновленні України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурик , З. (2025). Сучасні виклики реалізації соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення та в контексті сталого розвитку . *Аспекти публічного управління*, *13*(2), 33-43. https://doi.org/10.15421/152518

192

2. Кочубей, Т. (2022). Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з різними групами клієнтів: з досвіду роботи. *Соціальна робота та соціальна освіта*, (2(9), 262–271. https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(9).2022.267356

3. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. 558 с. С.55

4. Тернопільська В.І. Структура професійної компетентності майбутнього фахівця. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка. 2012. Вип. 9. т. 2. С. 208–213

DOI: 10.5281/zenodo.20748395

САВЕЛЬЧУК Ірина
докторка педагогічних наук, професорка
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ ЯК ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ СУСПІЛЬСТВА

Сучасні умови розвитку українського суспільства, зумовлені наслідками повномасштабної війни, актуалізують потребу у переосмисленні ролі соціальної політики та соціальної роботи у процесах повоєнного відновлення. Особливу роль у цих процесах відіграє молодь як соціальна група, що визначає потенціал суспільного розвитку, інноваційних змін та довготривалого відновлення держави. У зв'язку з цим актуалізується необхідність пошуку інноваційних технологій соціально-педагогічної підтримки, спрямованих не лише на подолання актуальних кризових ситуацій, а й на формування довготривалого позитивного впливу, розвиток життєстійкості, соціальної згуртованості та самоефективності молоді [3; 4].

У таких умовах соціально-педагогічна підтримка молоді має розглядатися не лише як система допомоги чи супроводу, а як цілісний комплекс інституційних та технологічних механізмів, спрямованих на розвиток потенціалу молоді, її соціальної активності та здатності до участі у процесах повоєнного відновлення суспільства. Відповідно інноваційні технології соціально-педагогічної підтримки мають забезпечувати не короткочасний ефект, а створення умов для довготривалих позитивних змін та формування соціальної стійкості молоді [2]. Важливими принципами інноваційних технологій соціально-педагогічної підтримки молоді виступають принцип співтворення, принцип партнерської взаємодії, принцип розвитку довіри, принцип підвищення спроможності молоді та принцип орієнтації на довготривалий вплив. Принцип співтворення передбачає спільну участь молоді та інституцій у визначенні проблем, розробленні рішень та їх реалізації, що забезпечує партнерський характер взаємодії. Принцип партнерської взаємодії полягає у координації діяльності закладів освіти, громадських організацій, молодіжних центрів та територіальних громад задля забезпечення комплексної підтримки молоді. Особливого значення набуває принцип розвитку довіри, який передбачає формування відкритих та стабільних взаємин між молоддю та соціальними інституціями як основи соціальної згуртованості суспільства [1].

У структурі інноваційних технологій соціально-педагогічної підтримки молоді доцільно виокремити технології розвитку життєстійкості (resilience), технології формування соціальної згуртованості (cohesion) та технології розвитку самоефективності (self-efficacy).

Технології розвитку життєстійкості спрямовані на формування здатності молоді адаптуватися до складних життєвих умов, долати кризові ситуації та зберігати психологічну й соціальну стійкість. У сучасних умовах особливого значення набувають практики взаємної підтримки, неформальної освіти, групової взаємодії та розвитку навичок емоційної саморегуляції. Технології формування соціальної згуртованості орієнтовані на розвиток довіри, взаємодії та соціальних

зв'язків у молодіжному середовищі. Вони забезпечують інтеграцію молоді у життя громади, підтримують розвиток командної взаємодії та сприяють формуванню культури партнерства й взаємної підтримки. Водночас технології розвитку самоефективності спрямовані на формування впевненості молоді у власній здатності впливати на соціальні процеси, брати участь у прийнятті рішень та реалізовувати власні соціальні ініціативи.

Практичним втіленням реалізації цих технологій є створення молодіжних просторів у закладах вищої освіти, студентських хабів, центрів молодіжної роботи та коворкінгів, які забезпечують безпечне середовище для комунікації, взаємодії та реалізації молодіжних ініціатив. Такі простори сприяють розвитку горизонтальних соціальних зв'язків, підтримують молодіжне лідерство, активізують участь молоді у соціальних процесах та забезпечують формування досвіду спільної діяльності.

Таким чином, у сучасних умовах відбувається трансформація соціальної роботи з молоддю: від моделі підтримки - до моделі партнерства, від формальної участі - до активної залученості, від зовнішнього впливу - до розвитку спроможності молоді самостійно змінювати соціальне середовище та виступати активним ресурсом повоєнного відновлення та розвитку України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бибик, Д. (2025). Соціально-педагогічна робота в закладах освіти у воєнний та повоєнний період: механізми відновлення та згуртованості. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота», 1(56), 27–31. https://doi.org/10.24144/2524-0609.2025.56.27-31

2. Куниця Т.Ю. (2024) Соціальні очікування студентської молоді: Фактори впливу на соціальну та навчальну активність. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді, 28(1), С. 250-260. DOI: https://doi.org/10.32405/2308-3778-2024-28-1-250-260

195

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

3. Покоління перемоги: технології соціально-педагогічного супроводу : методичний посібник / Куниця Т.Ю., Савельчук І.Б., Гончар Л.В., Рогальська-Яблонська І.П., Бибик Д.Д., Гудим І.М., Амеліна В.М.; за заг. ред. Т.Ю. Куниці. Івано-Франківськ: НАІР, 2025. 142 с.

4. Соціально-педагогічна робота в закладах освіти часів відбудови України: проблеми та перспективи: препринт / Т.Ю. Куниця, І.Б. Савельчук, Л.В. Гончар, І.П. Рогальська-Яблонська, Д. Д. Бибик, І.М. Гудим, В.М. Амеліна ; за заг. ред. Т.Ю. Куниці, І.Б. Савельчук. Івано-Франківськ: НАІР, 2025. 36 с.

DOI: 10.5281/zenodo.20748397

ТВЕРДОХЛІБ Юлія
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
1 курсу спеціальності І10 Соціальна робота та консультування
УДУ імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

ЕЛЕКТРОННІ СЕРВІСИ У ПРАКТИЦІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ: ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Глобальні цифрові трансформації дедалі відчутніше позначаються на функціонуванні соціальної сфери, інтегрованої в загальний процес модернізації публічного управління. В умовах воєнного стану та повоєнного відновлення інформаційна складова сучасних технологій формує нові вимоги до організації сервісних процесів у соціальному захисті. Нашим завданням є аналіз досвіду впровадження електронних сервісів у практику надання соціальних послуг та окреслення перспектив їх подальшого розвитку.

Доцільно прояснити розуміння поняття «електронний сервіс у сфері соціальних послуг». Під ним розуміємо форму організації сервісної взаємодії, за якої ініціювання, оформлення та супровід послуги здійснюються засобами цифрових платформ і реєстрів, що змінює саму логіку доступу до послуги [1].

Дослідження діджиталізації соціальних послуг проводять А. М. Колосок, Т. А. Мартинюк та О. М. Мельник. Вчені тлумачать її як процес застосування цифрових технологій у соціальному обслуговуванні населення, серед переваг якого називають нівелювання корупційних ризиків, прискорення документообігу, інтероперабельність баз даних та підвищення адресності допомоги [2].

Практика останніх років засвідчує поступове формування цифрової інфраструктури соціальної сфери. Запроваджено Єдину інформаційну систему соціальної сфери, сформовано Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг, триває впровадження електронного кейс-менеджменту, а значну частину сервісів переведено в онлайн-формат через портал «Дія». Накопичений вітчизняний досвід доцільно розглядати в порівняльній перспективі з практиками держав, що раніше пройшли цей шлях [3].

Цифровізація соціальних послуг є частиною ширшого процесу трансформації публічного управління. Н. Корчак, А. Рачинський та Н. Ларіна наголошують, що рівень запровадження електронного врядування впливає на реформування державного управління і сприяє досягненню цілей сталого розвитку [4], а А. Алієв пов’язує позитивні зрушення цифровізації зі спрощенням отримання адміністративних послуг, скороченням видатків та мінімізацією корупції [5].

Поряд із перевагами впровадження електронних сервісів супроводжується низкою проблем, серед яких цифрова нерівність, недостатня цифрова грамотність окремих категорій населення та ризики кібербезпеки. Особливої уваги потребує доступність сервісів для вразливих груп. С. Сапіга та Л. Остролуцька, аналізуючи надання послуг людям з інвалідністю, підкреслюють, що сервіси мають бути адаптованими до потреб осіб з порушеннями зору та слуху і людей похилого віку [6].

Важливим напрямом подальшого розвитку є гармонізація вітчизняних сервісів із європейськими стандартами, і Н. Чуба розглядає електронне врядування як інструмент адаптації державної служби України до вимог Європейського Союзу

[7]. Водночас в умовах воєнного стану, коли традиційні канали доступу обмежені, зростає значення цифрових рішень, що забезпечують безперервність допомоги та координацію державних і недержавних надавачів, зокрема волонтерських ініціатив [8].

Підсумовуючи, слід зазначити, що електронні сервіси поступово стають невід'ємною складовою практики надання соціальних послуг в Україні, а накопичений досвід засвідчує як їх переваги, так і потребу системного подолання бар'єрів доступності, грамотності та безпеки. Перспективи розвитку пов'язані з поглибленням інтероперабельності реєстрів, орієнтацією сервісів на потреби вразливих груп та інтеграцією вітчизняних рішень у європейський цифровий простір.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Hrynkiv A. Digitalization of social services: status, challenges and prospects. *Life on the cutting edge: Science. Libraries. Society* : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. P. 387–408. DOI 10.30525/978-9934-26-535-8-21.

2. Колосок А. М., Мартинюк Т. А., Мельник О. М. Діджиталізація надання соціальних послуг. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. Вип. 5. С. 121–127. DOI 10.32782/humanitas/2023.5.17.

3. Гриньків А. П. Цифрова трансформація соціального забезпечення: український контекст і фінський досвід. *Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог* : матеріали Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю. Київ : НАКККіМ, 2025. С. 217–219.

4. Корчак Н., Рачинський А., Ларіна Н. Цифрова трансформація та електронне врядування: наукові підходи дослідження в сфері публічного управління та адміністрування. *Аспекти публічного управління*. 2023. Т. 11, № 3. С. 43–49. DOI 10.15421/152334.

198

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

5. Алієв А. А. Особливості цифровізації у сфері публічного управління. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № 2 (74). С. 237–243. DOI 10.31732/2663-2209-2024-74-237-243.

6. Сапіга С., Остролуцька Л. Особливості надання соціальних послуг людям з інвалідністю. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 3. С. 103–111. DOI 10.32782/humanitas/2023.3.14.

7. Чуба Н. В. Електронне врядування та адаптація державної служби України до стандартів ЄС. *Публічне урядування*. 2022. № 2 (30). С. 101–109. DOI 10.32689/2617-2224-2022-2(30)-13.

8. Гриньків А. П., Петрунчак Д. В. Волонтерська складова у наданні соціальних послуг в умовах воєнного стану. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2024. № 1. С. 12–20. DOI 10.12958/1817-3764-2024-1-12-20.

DOI: 10.5281/zenodo.20748399

ЯРМОЛЮК Андрій
здобувач другого освітнього рівня вищої освіти
спеціальності І10 Соціальна робота
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

ГОЛУБЕНКО Тетяна
кандидатка педагогічних наук, доцентка
доцентка кафедри соціальної роботи
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

Повномасштабна війна в Україні зумовила значне збільшення кількості ветеранів, які потребують комплексної психосоціальної підтримки та реабілітації. Повернення до мирного життя часто супроводжується психологічними труднощами, порушенням соціальних зв’язків, проблемами працевлаштування, адаптації в сім’ї та громаді. У зв’язку з цим особливого значення набуває соціальне консультування як

199

ефективний інструмент підтримки ветеранів у процесі їхньої психосоціальної реабілітації.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні ролі соціального консультування у підвищенні ефективності психосоціальної реабілітації ветеранів війни.

Психосоціальна реабілітація ветеранів є комплексом заходів, спрямованих на відновлення психологічного благополуччя, соціального функціонування та інтеграції особистості в суспільство. Важливим компонентом цього процесу виступає соціальне консультування, яке забезпечує інформаційну, психологічну, правову та соціальну підтримку ветеранів і членів їхніх сімей.

Соціальне консультування сприяє виявленню індивідуальних потреб ветерана, оцінці його ресурсів та визначенню оптимальних шляхів розв'язання життєвих проблем. У процесі консультування соціальний працівник допомагає клієнту усвідомити власні можливості, сформувати мотивацію до активної участі у реабілітаційних заходах, відновити впевненість у собі та налагодити взаємодію із соціальним середовищем.

Особливу роль консультування відіграє у подоланні наслідків бойового стресу, посттравматичних реакцій, соціальної ізоляції та труднощів адаптації до цивільного життя. Соціальний працівник виступає посередником між ветераном та системою соціального захисту, допомагаючи отримати доступ до державних послуг, пільг, медичної допомоги, програм працевлаштування та професійної перепідготовки.

Ефективність соціального консультування значною мірою залежить від дотримання принципів індивідуального підходу, конфіденційності, партнерської взаємодії та міждисциплінарної співпраці. Успішна реабілітація ветеранів потребує координації діяльності соціальних працівників, психологів, медичних працівників, юристів, представників громадських організацій та ветеранських спільнот.

Важливим напрямом є впровадження сучасних технологій соціального консультування, зокрема онлайн-консультування, груп взаємопідтримки, кейс-

менеджменту та програм соціального супроводу. Використання таких підходів розширює доступ ветеранів до необхідної допомоги та підвищує результативність реабілітаційного процесу.

Таким чином, соціальне консультування є важливим чинником підвищення ефективності психосоціальної реабілітації ветеранів війни. Воно сприяє подоланню психологічних та соціальних наслідків військового досвіду, відновленню соціального функціонування, підвищенню якості життя та успішній інтеграції ветеранів у громаду. Подальший розвиток системи соціального консультування має бути спрямований на розширення доступності послуг, підвищення професійної компетентності фахівців та посилення міжвідомчої взаємодії у сфері підтримки ветеранів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 2671-VIII.
2. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-XII. (редакція 01.01.2026 р.) https://protocol.ua/ua/pro_status_veteraniv_viyni_garantii_ih_sotsialnogo_zahistu/
3. Міністерство у справах ветеранів України. Методичні рекомендації щодо психосоціальної підтримки ветеранів війни. Київ, 2024.
4. World Health Organization. Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings. Geneva: WHO, 2023.

СЕКЦІЯ 5. СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

DOI: 10.5281/zenodo.20748401

БІДЮК Дмитро
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри психології та педагогіки,
Хмельницького національного університету
м. Хмельницьк, Україна

АРТ-ВОЛОНТЕРСЬКІ ХОРЕОГРАФІЧНІ ІНІЦІАТИВИ ЯК РЕСУРС СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Війна актуалізувала потребу в пошуку нових ресурсів підтримки людини і громади, серед яких дедалі помітніше місце посідають культурно-мистецькі практики. У складних умовах суспільної нестабільності хореографічне мистецтво набуває значення не лише художньої форми, а й особливого простору взаємодії, емоційного відновлення, солідарності, символічного опору та громадянської участі. У цьому контексті арт-волонтерські хореографічні ініціативи доцільно розглядати як важливий чинник соціальної згуртованості громад, оскільки через танцювальні події, благодійні концерти, флешмоби, освітньо-мистецькі програми та міжнародні колаборації відбувається мобілізація людських, культурних і комунікативних ресурсів.

Як було зазначено у нашому дослідженні, громадські ініціативи у танцювальному мистецтві та освіті в умовах соціальних трансформацій і воєнних викликів виконують освітні, культурні, психосоціальні, комунікативні й фандрейзингові функції [1]. Вважаємо, що авторська позиція цінна тим, що танцювальна практика розглядається у взаємозв’язку з громадою, культурною дипломатією, волонтерством, соціальною інклюзією та партнерством. Відповідно, хореографічна ініціатива виходить за межі сценічного виступу і перетворюється на

202
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

форму громадської дії, у межах якої учасники не тільки демонструють мистецький результат, а й створюють простір довіри, підтримки та спільного переживання складного історичного досвіду.

Разом із тим, правове поле України визначає культуру як сферу суспільних відносин, пов'язаних зі створенням, використанням, розповсюдженням і збереженням культурних цінностей, а також із забезпеченням доступу до них [2]. Окреслене положення є важливим для аналізу арт-волонтерських практик, оскільки доступ до культурного життя в умовах війни набуває соціального змісту. Для дітей, внутрішньо переміщених осіб, родин військовослужбовців, ветеранів, людей з інвалідністю та осіб, які пережили травматичні події, участь у культурно-мистецьких ініціативах може ставати способом повернення до комунікації, самовираження, тілесної активності й відчуття належності до спільноти.

Порівняльний аналіз підходів засвідчує, що соціальний потенціал мистецтва в сучасних дослідженнях розкривається через вплив на здоров'я, добробут, міжособистісні зв'язки та якість життя. У звіті Всесвітньої організації охорони здоров'я узагальнено широкий масив доказів щодо ролі мистецтва у підтримці здоров'я і благополуччя, зокрема через участь у творчих практиках, розвиток емоційної регуляції, соціальної взаємодії та суб'єктивного відчуття підтримки [3]. У цьому сенсі хореографія має особливу природу, оскільки поєднує рух, ритм, тілесну пам'ять, емоцію, групову взаємодію і художній образ. Саме така синтетичність танцювального мистецтва дозволяє використовувати хореографічні ініціативи як м'який інструмент підтримки людини в кризових умовах.

Водночас соціальна згуртованість громади формується не автоматично через проведення мистецької події, а завдяки продуманій організації взаємодії, етичній чутливості й участі самих представників громади. Благодійний концерт, танцювальний марафон або флешмоб мають короткочасний емоційний ефект, якщо мистецька подія залишається разовою акцією. Значно глибший вплив виникає тоді, коли арт-волонтерська ініціатива включається в ширшу систему підтримки

громади, передбачає партнерство з освітніми закладами, громадськими організаціями, культурними інституціями, волонтерами, місцевою владою та міжнародними партнерами.

У цьому контексті продуктивним є розгляд арт-волонтерських хореографічних ініціатив у трьох взаємопов'язаних сферах. Перша – охоплює психоемоційну підтримку, оскільки танцювальна активність створює умови для зниження напруження, безпечного тілесного самовираження, відновлення емоційного контакту і групової взаємодії. Друга сфера стосується соціальної участі, адже мистецький проєкт залучає різні вікові й соціальні групи, сприяє взаємодопомозі, формує досвід спільної дії та посилює локальну ідентичність. Третя, пов'язана з культурною дипломатією та фандрейзингом, оскільки танцювальні події можуть привертати увагу до гуманітарних потреб, мобілізувати ресурси й репрезентувати українську культуру у світовому просторі.

Особливої ваги в умовах війни набуває робота з дітьми та молоддю. Для зазначених груп хореографічна ініціатива може виконувати роль середовища безпечної активності, де рух, музика, ритм і спільна творчість допомагають повернути відчуття передбачуваності, контакту з тілом і довіри до інших. Водночас педагог-хореограф у такому процесі постає організатором занять та фасилітатором творчої взаємодії, який має враховувати вік учасників, травматичний досвід, рівень фізичної готовності, психоемоційний стан і межі власної професійної компетентності. Відповідно до цього, арт-волонтерські практики потребують методичної культури, етичної виваженості та міжсекторальної співпраці.

Окремого значення набуває досвід українських танцювальних студій, колективів і педагогів-хореографів, які в умовах війни організовують благодійні концерти, перформанси, відкриті заняття, онлайн-проєкти, міжнародні колаборації та програми підтримки для різних груп населення. Зазначені практики демонструють, що хореографічне мистецтво здатне поєднувати естетичний, виховний, комунікативний і громадянський виміри. Саме через таке поєднання

танець стає мовою солідарності, а творча спільнота перетворюється на активного учасника соціального відновлення.

Міжнародний контекст підсилює актуальність окресленої проблеми. У Плані дій UNESCO щодо культури для відновлення України наголошено на потребі підтримки культурного сектору, відновлення культурного життя, міжнародної співпраці й захисту культурної спадщини в умовах наслідків війни [4]. Для арт-волонтерських хореографічних ініціатив зазначений підхід є принципово важливим, оскільки культура в повоєнному відновленні має виконувати не декоративну, а відновлювальну та консолідуючу функцію. Саме культурна практика допомагає громаді зберігати пам'ять, артикулювати травму, відновлювати зв'язки й формувати образ майбутнього.

На наш погляд, арт-волонтерські хореографічні ініціативи в Україні мають розвиватися як стійкі культурно-освітні та громадські практики. Для цього доцільним є створення локальних програм підтримки мистецького волонтерства, підготовка педагогів-хореографів до роботи в кризових умовах, розвиток партнерств між закладами освіти, культурними центрами, реабілітаційними установами й громадськими організаціями, а також використання цифрових платформ для комунікації, фандрейзингу й міжнародної видимості українських проєктів. Така логіка дозволяє посилити сталість ініціатив і вивести танцювальне мистецтво в площину соціально значущої дії.

Відтак арт-волонтерство у сфері хореографії доцільно осмислювати як культурно-громадський механізм підтримки соціальної стійкості. Йдеться про практику, у якій мистецька дія поєднується з емоційною підтримкою, волонтерською мобілізацією, культурною репрезентацією та формуванням горизонтальних зв'язків у громаді. Саме горизонтальні зв'язки є особливо цінними в умовах війни, оскільки громада тримається не лише на інституційних рішеннях, а й на здатності людей діяти разом, підтримувати одне одного і зберігати спільне культурне поле.

Отже, арт-волонтерські хореографічні ініціативи є важливим ресурсом соціальної згуртованості громад в умовах війни та повоєнного відновлення. Вважаємо, що потенціал таких ініціатив полягає у здатності поєднувати мистецьку творчість, громадянську активність, психоемоційну підтримку, фандрейзинг, культурну дипломатію та міжсекторальне партнерство. Подальший розвиток зазначеного напряму потребує наукового осмислення, методичного забезпечення та включення мистецьких практик у ширші стратегії відновлення громад, збереження людської гідності й підтримки культурної стійкості України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бідюк Д. Є. Громадські ініціативи у танцювальному мистецтві та освіті: зарубіжні підходи та українські реалії. *Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання*. 2026. Т. 7, № 1. С. 119–127. DOI: https://doi.org/10.31652/3041-1017-2026(7)-13.

2. Про культуру : Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2778-17 (дата звернення: 10.05.2026).

3. Fancourt D., Finn S. *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review*. Copenhagen : WHO Regional Office for Europe, 2019. URL: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK553773/ (date of access: 10.05.2026).

4. *Action Plan for Culture in Ukraine*. UNESCO, 2024. URL: https://articles.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2024/09/UNESCO%20Action%20Plan%20Culture%20for%20Ukraine%20Recovery%202024.pdf (date of access: 10.05.2026).

206
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

DOI: 10.5281/zenodo.20748405

ВАКУЛЕНКО Олена
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальної роботи
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В ГРОМАДІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Нормативно-правовими документами, що регулюють соціальну роботу та надання соціальних послуг у громаді є Закони України «Про соціальні послуги» (2019 р.) та «Про соціальну роботу з сім’ями, дітьми та молоддю» (2001 р.). Цими Законами визначено, що основними напрямами політики у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю є правових засад соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю, розроблення та реалізація загальнодержавних, регіональних програм соціальної підтримки сімей, дітей та молоді, соціального становлення молоді та інших програм стосовно сімей, дітей та молоді, забезпечення дотримання державних стандартів соціальних послуг тощо [3].

З 2014 р. в Україні відбувається реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Громаду визнано як орган місцевого (територіального) самоврядування, що є інститутом сучасної держави, формується з індивідів, що мешкають по сусідству і зацікавлені в вирішенні тих чи інших місцевих проблем. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту населення визначено у Законі України «Про місцеве самоврядування» (1997 р., зі змінами від 25.03.2026 р.) [1, 3].

Зокрема, визначено делеговані повноваження, у тому числі забезпечення соціальними послугами осіб та сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги та надання базових соціальних послуг за результатами оцінювання потреб, вжиття заходів з надання інших

207
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

соціальних послуг шляхом створення мережі надавачів соціальних послуг державного (комунального сектору), залучення надавачів соціальних послуг недержавного сектору (шляхом соціального замовлення, державно-приватного партнерства, конкурсу соціальних проектів, соціальних програм тощо), проведення моніторингу надання соціальних послуг, оцінювання їхньої якості відповідно до стандартів надання соціальних послуг тощо [1].

На початку 2026 р. затверджено оновлений Порядок організації надання соціальних послуг, ведення випадку та визначення чисельності соціальних менеджерів, відповідальних за забезпечення та ведення випадку [4], який визначає механізм організації надання соціальних послуг, ведення випадку та визначення чисельності соціальних менеджерів відповідно.

Цим Положенням зазначено, що організація надання соціальних послуг та ведення випадку на території територіальних громад забезпечуються виконавчим органом. Повноваження уповноваженого органу громади у сфері організації надання соціальних послуг та ведення випадку здійснюють соціальні менеджери або інші посадові особи уповноваженого органу громади, на яких покладено обов'язки соціального менеджера.

Уповноважений орган громади для забезпечення організації надання соціальних послуг:

- визначає потреби територіальної громади в соціальних послугах;
- розробляє та подає пропозиції щодо планування та організації надання соціальних послуг за результатами визначення потреб територіальної громади в соціальних послугах, рекомендації щодо розвитку системи надання соціальних послуг у територіальній громаді, пропозиції щодо планування та організації надання соціальних послуг у межах співробітництва з іншими територіальними громадами;
- забезпечує надання базових соціальних послуг отримувачам, зокрема організовує надання соціальних послуг одноразово, екстрено (кризово);

• здійснює моніторинг надання соціальних послуг та оцінювання їх якості, оцінювання їх відповідності законодавству у сфері захисту прав дітей, оприлюднення відповідних результатів;

• забезпечує підготовку, перепідготовку, підвищення професійної компетентності/кваліфікації фахівців надавачів, утворених органом місцевого самоврядування тощо [4].

Загалом, в Україні унормовано повноваження працівників, що здійснюють соціальну роботу, розроблено професійні стандарти соціального менеджера, фахівця із соціальної роботи, соціального працівника, затверджено ряд Державних стандартів надання соціальних послуг, інші нормативно-правові акти з питань організації соціальної роботи та надання соціальних послуг в громаді [2, 3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про місцеве самоврядування», 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text

2. Романова Н.Ф., Вакуленко О.В., Підготовка майбутніх соціальних працівників закладами вищої освіти до соціальної роботи в громадах. XXXII International scientific and practical conference «Global Trends and Direction of Scientific Research Development» (July 31-August 2, 2024) Hamburg, Germany. International Scientific Unity, 2024. 285 p. С. 245-250.

3. Пєша І.В., Сопівник І.В., Вакуленко О.В. Соціальна робота у територіальній громаді. Навчальний посібник. Київ. 2024. 233 с.

4. Порядок організації надання соціальних послуг, ведення випадку та визначення чисельності соціальних менеджерів, відповідальних за забезпечення та ведення випадку (затверджено Постановою КМУ від 14.01.2026 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64-2026-п#Text

209

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

DOI: 10.5281/zenodo.20748407

ДЕМЧЕНКО Ірина
докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри соціальної роботи та реабілітації, Національний університет біоресурсів та природокористування України м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Соціальна робота з людьми з інвалідністю в територіальній громаді на сучасному етапі потребує не лише вдосконалення механізмів підтримки, а й сутнісного переосмислення самої логіки допомоги. Традиційно людина з інвалідністю досить часто розглядалася через потребу в опіці, догляді, компенсації втрати або соціальному захисті. Окреслений підхід мав гуманітарне значення, оскільки дозволяв реагувати на складні життєві обставини, однак у межах воєнного та післявоєнного розвитку громади недостатньо лише надати послугу. Важливо створити умови, за яких людина з інвалідністю зберігає суб'єктність, бере участь у житті громади, впливає на рішення, користується доступними сервісами та не випадає з простору соціальних зв'язків.

Як було зазначено в Законі України «Про соціальні послуги», соціальні послуги спрямовуються на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію негативних наслідків для особи чи сім'ї [1]. Означене положення формує важливу правову основу для роботи соціального працівника, адже фахівець має діяти не тільки після загострення проблеми, а й попереджувати соціальне виключення. Разом із тим, у практиці територіальної громади профілактика не може зводитися до інформування або епізодичного консультування. Профілактична робота має охоплювати виявлення бар'єрів, підтримку родини, доступність послуг, міжвідомчу взаємодію, супровід у сфері освіти, зайнятості, охорони здоров'я, культури та громадської участі.

210

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Відповідно до цього, модель допомоги соціальної роботи має очевидні межі. Зазначена модель концентрує увагу на проблемі, дефіциті, порушенні функціонування або потребі в сторонній підтримці. У центрі цієї моделі перебуває дія фахівця, який оцінює ситуацію, визначає потребу та організовує надання послуги. Водночас модель участі переносить акцент на людину як носія прав, досвіду, життєвих цілей і соціального потенціалу. У межах моделі участі соціальний працівник не замінює активність людини власною професійною дією, а підтримує можливість людини ухвалювати рішення, формулювати потреби, користуватися ресурсами громади й бути представленою у процесах місцевого розвитку.

Порівняльний аналіз підходів засвідчує, що українське законодавство поступово поєднує соціально-захисну та реабілітаційну логіку. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» визначає правові, організаційні та соціально-економічні засади реабілітації, що важливо для відновлення або компенсації порушених функцій, соціальної адаптації та інтеграції людини [2]. Разом із тим, реабілітаційна парадигма може залишатися неповною, якщо реабілітацію трактувати лише як відновлення здатності людини пристосуватися до наявних умов. У громаді продуктивнішою є логіка, за якою адаптується не тільки людина, а й середовище, соціальні послуги, комунікаційні практики, адміністративні процедури та професійна поведінка фахівців.

У міжнародному правовому полі зазначена зміна акцентів виразно представлена в Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Конвенційний підхід ґрунтується на визнанні гідності, автономії, недискримінації, повної та ефективної участі й включення осіб з інвалідністю в суспільство [3]. У зв’язку з цим інвалідність постає не лише як індивідуальна особливість людини, а як результат взаємодії між людиною та бар’єрами середовища. Окреслена позиція є принципово важливою для територіальної громади, оскільки відповідальність за соціальне включення не може покладатися тільки на людину з інвалідністю або родину.

Відповідальність має бути розподілена між органами місцевого самоврядування, надавачами соціальних послуг, освітніми та медичними установами, роботодавцями, громадськими організаціями й самими мешканцями громади.

Разом із тим, настанови Всесвітньої організації охорони здоров'я щодо реабілітації на рівні громади акцентують увагу на розвитку програм, які підтримують базові потреби, якість життя, участь і розширення можливостей людей з інвалідністю та родин [4]. Зазначений підхід цінний тим, що не відокремлює соціальну роботу від ширшого розвитку громади. У межах відповідної логіки соціальний працівник діє не як виконавець окремої послуги, а як посередник між людиною, родиною, інституціями та ресурсами громади. Саме посередницька, адвокаційна, консультативна й координувальна функції дають змогу перейти від разової допомоги до тривалої участі.

На наш погляд, продуктивним є розгляд моделі участі через три взаємопов'язані виміри. Перший вимір стосується прав людини, оскільки соціальна робота має спиратися на повагу до гідності, автономії, приватності та права на вибір. Другий вимір охоплює доступність середовища, зокрема фізичну, інформаційну, цифрову, комунікаційну й сервісну доступність. Третій вимір пов'язаний із представництвом людини з інвалідністю в житті громади, адже участь не може бути формальною, якщо людина не має можливості висловлювати позицію, впливати на рішення та бути залученою до планування послуг.

Відповідно до цього, соціальна робота в територіальній громаді має змінювати власну професійну оптику. Людина з інвалідністю не повинна сприйматися лише як отримувач допомоги, тому що надмірне закріплення цього статусу може посилювати залежність, пасивність і соціальну дистанцію. Натомість модель участі передбачає партнерську взаємодію, у межах якої фахівець визнає життєвий досвід людини, залучає людину до оцінювання потреб, погоджує індивідуальний план підтримки, сприяє доступу до освіти, праці, дозвілля,

реабілітації, правової допомоги та громадських ініціатив. Саме партнерство дозволяє зберегти баланс між професійною підтримкою і самовизначенням особи.

Є підстави заперечити практику, коли участь людини з інвалідністю підмінюється формальним інформуванням про вже ухвалені рішення. Участь передбачає не повідомлення про готову послугу, а залучення до визначення потреб, оцінювання якості підтримки, планування доступності та розроблення місцевих програм. Для територіальної громади відповідний підхід має практичне значення, оскільки саме люди з інвалідністю найточніше виявляють бар'єри, непомітні для адміністративної системи. Досвід користування транспортом, соціальними установами, цифровими сервісами, укриттями, освітніми й культурними просторами є важливим джерелом для прийняття рішень у громаді.

У воєнних умовах проблема переходу від моделі допомоги до моделі участі набуває особливої гостроти. Люди з інвалідністю можуть одночасно переживати порушення доступу до лікування, реабілітації, соціальних послуг, безпечного транспорту, інформації, житла й підтримки родини. За таких умов громада має реагувати і на гуманітарному, і на стратегічному рівнях. Гуманітарне реагування дозволяє закрити нагальні потреби, а стратегічна соціальна робота створює умови для відновлення соціальних ролей, професійної активності, громадянської присутності та довіри до інституцій.

Відтак перехід до моделі участі змінює зміст професійної компетентності соціального працівника. Фахівець має володіти не тільки знанням нормативної бази й алгоритмів надання послуг, а й навичками недискримінаційної комунікації, міждисциплінарної координації, оцінювання бар'єрів, адвокації прав, кризового консультування та підтримки самостійності людини. У межах громади соціальний працівник стає не лише надавачем допомоги, а провідником участі, який допомагає людині повернути або зберегти місце в соціальному просторі.

Отже, соціальна робота з людьми з інвалідністю в територіальній громаді має розвиватися в напрямі переходу від моделі допомоги до моделі участі, оскільки

сучасна соціальна політика потребує реального включення людини в суспільне життя. Вважаємо, що означена модель участі дає змогу поєднати соціальні послуги, реабілітацію, безбар'єрність, професійну етику та розвиток громади в єдину логіку підтримки людської гідності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2671-19 (дата звернення: 06.05.2026).

2. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2961-15 (дата звернення: 06.05.2026).

3. Convention on the Rights of Persons with Disabilities : adopted by the United Nations General Assembly on 13 December 2006. United Nations. URL: https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html (дата звернення: 06.05.2026).

4. Community-based rehabilitation: CBR guidelines. Geneva : World Health Organization, 2010. URL: https://www.who.int/publications/i/item/9789241548052 (дата звернення: 06.05.2026).

DOI: 10.5281/zenodo.20748411

ІВЖЕНКО Інна
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри соціальної роботи
УДУ імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Війна в Україні спричинила суттєві зміни у сфері соціального захисту населення та актуалізувала потребу в ефективних механізмах підтримки осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах. Одним із таких механізмів виступає

214
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

соціальне консультування, яке забезпечує надання інформаційної, організаційної, психологічної та соціальної допомоги клієнтам, сприяє активізації їхніх ресурсів та підвищенню здатності до подолання кризових ситуацій [1].

В умовах воєнного часу значно розширюється коло отримувачів соціальних послуг. До нього належать внутрішньо переміщені особи, ветерани та члени їхніх сімей, сім'ї загиблих військовослужбовців, особи з інвалідністю, діти та молодь, які зазнали впливу воєнних подій. Соціальне консультування допомагає таким категоріям населення орієнтуватися в системі соціальної підтримки, отримувати доступ до необхідних послуг та адаптуватися до нових умов життя [5].

Досліджуючи особливості соціальної роботи в громаді під час війни, О. Кравченко наголошує, що ефективна підтримка населення має здійснюватися на рівні органів місцевого самоврядування, територіальної громади, закладів соціальної сфери та безпосередньо жителів громади [3]. Такий підхід створює умови для комплексного вирішення соціальних проблем та підвищує ефективність консультування осіб, які потребують допомоги.

Особливого значення набуває кризове консультування, спрямоване на підтримку осіб, які пережили травматичні події, втрату близьких, вимушене переселення або інші наслідки війни. У цьому контексті соціальний працівник виконує не лише інформаційну та посередницьку функції, а й сприяє формуванню життєстійкості клієнта, відновленню його соціальних зв'язків та пошуку внутрішніх ресурсів для подолання кризи [2].

Важливою умовою ефективного соціального консультування є міжвідомча взаємодія, що забезпечує координацію діяльності закладів соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, громадських та благодійних організацій. Саме комплексний підхід дозволяє забезпечити своєчасне реагування на потреби населення та підвищити якість соціальних послуг в умовах воєнного стану [4].

Отже, соціальне консультування в умовах воєнного часу виступає важливим інструментом підтримки населення, сприяє відновленню соціального

функціонування особистості, розвитку її життєстійкості та успішній адаптації до нових життєвих обставин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19 (дата звернення: 17.06.2026).

2. Гусак Н. Є. (ред.). Психосоціальна підтримка в умовах надзвичайних ситуацій: підхід резилієнс : навчально-методичний посібник. Київ : НаУКМА, 2017. 92 с.

3. Кравченко О. О. Соціальна робота в громаді в умовах війни. Zeszyty Naukowe Collegium Witelona. 2022. № 42(1). С. 63–70.

4. Семигіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.

5. Епель О. В., Лях Т. Л., Силантьєва І. В. (ред.). Актуальні питання соціальної роботи. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.

DOI: 10.5281/zenodo.20748414

КАЛИНОВСЬКА Ірина
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри спеціальної та інклюзивної
освіти, Уманський національний університет
м. Київ, Україна

ІНКЛЮЗИВНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ГРОМАДИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Війна актуалізувала для українського суспільства питання не лише фізичної безпеки, соціального захисту й гуманітарної допомоги, а й здатності громади зберігати людську гідність, підтримувати участь кожного мешканця та не допускати витіснення вразливих груп на периферію суспільного життя. У цьому контексті інклюзивна культура постає не додатковою характеристикою соціальної політики, а однією з умов соціальної стійкості громади, оскільки саме культура

взаємодії визначає, чи спроможна громада бачити людину не тільки як отримувача допомоги, а як суб'єкта права, вибору, участі й відповідальності.

Як було зазначено в сучасних підходах до безбар'єрності, подолання бар'єрів має охоплювати не лише архітектурний або інформаційний вимір, а й ширше соціальне середовище, у якому людина може навчатися, працювати, користуватися послугами, пересуватися, спілкуватися й бути залученою до життя громади [1]. Відповідно до цього, інклюзивна культура громади передбачає не формальне визнання різноманітності, а практичну готовність соціальних інституцій, фахівців і мешканців діяти з урахуванням потреб людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, людей старшого віку, родин із дітьми, ветеранів, осіб, які пережили втрату, травму або тривале переміщення.

Разом із тим, нормативне забезпечення соціальної роботи в Україні акцентує увагу на профілактиці складних життєвих обставин, подоланні або мінімізації негативних наслідків для особи чи сім'ї [2]. Окреслена правова логіка важлива, однак у практиці воєнного та післявоєнного часу виникає потреба в ширшому розумінні соціальної підтримки. Соціальна послуга не може зводитися лише до реагування на кризу, оскільки тривала війна змінює структуру потреб, поглиблює соціальну вразливість і водночас вимагає від громади нових форм солідарності. Саме тому інклюзивна культура має розглядатися як внутрішній ресурс громади, що поєднує етичну чутливість, організаційну доступність, міжвідомчу взаємодію та професійну компетентність соціальних працівників.

Порівняльний аналіз міжнародних підходів засвідчує, що інклюзія дедалі частіше трактується не як спеціальний режим для окремої групи, а як принцип організації суспільних систем. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю закріплює ідею повної й ефективної участі людини в житті суспільства нарівні з іншими, що переносить акцент із «пристосування людини» до умов середовища на відповідальність суспільства за усунення бар'єрів [3]. У доповіді UNESCO про інклюзію в освіті також наголошено, що виключення породжується не лише

індивідуальними особливостями людини, а й соціальними, економічними та культурними механізмами, які можуть обмежувати доступ до участі [4]. Таким чином, зарубіжні підходи посилюють розуміння інклюзивної культури як системної характеристики громади, а не як сукупності поодиноких заходів підтримки.

У зв'язку з цим є підстави заперечити надмірно вузьке тлумачення інклюзивної культури лише через толерантне ставлення або окремі практики допомоги. Толерантність є важливою моральною передумовою, однак соціальна стійкість громади формується тоді, коли ціннісне прийняття людини поєднується з реальною доступністю послуг, зрозумілою комунікацією, етичною поведінкою фахівців, адаптованими процедурами прийняття рішень і можливістю представників вразливих груп впливати на життя громади. За таких умов інклюзивна культура стає не лише гуманістичною декларацією, а практичним механізмом відновлення довіри.

На наш погляд, продуктивним є підхід, за яким інклюзивна культура громади розглядається у трьох взаємопов'язаних площинах. Перша площина охоплює цінності, зокрема повагу до гідності, недискримінацію, визнання різноманітності та права людини на участь. Друга площина стосується організації середовища, насамперед фізичної, інформаційної, цифрової та сервісної доступності. Третя площина пов'язана з професійною дією соціальних працівників, педагогів, медичних фахівців, представників місцевого самоврядування та громадських організацій, оскільки саме професійна взаємодія перетворює цінності на повсякденну соціальну практику.

Відповідно до цього, післявоєнне відновлення не повинно обмежуватися відбудовою зруйнованої інфраструктури. Відновлення громади передбачає також повернення людині відчуття належності, безпеки, корисності та можливості впливати на власне життя. Для людей з інвалідністю означене положення пов'язане з доступністю простору й послуг; для внутрішньо переміщених осіб із прийняттям у новому соціальному середовищі; для ветеранів із подоланням стигматизації та

створенням умов для професійної і громадянської реалізації; для родин, які пережили втрату або травму, із довготривалим супроводом, а не лише з епізодичною допомогою.

Відтак соціальна стійкість громади формується не стільки кількістю реалізованих програм, скільки якістю соціальних зв'язків, рівнем довіри та здатністю інституцій діяти з урахуванням людської вразливості. Інклюзивна культура в зазначеному контексті виконує інтегрувальну функцію, оскільки поєднує соціальну політику, соціальну роботу, місцеве самоврядування, громадську участь і повсякденну етику взаємодії. Саме тому громада, яка послідовно розвиває інклюзивну культуру, має більший потенціал до відновлення, оскільки не втрачає людину як головну цінність соціального розвитку.

Отже, інклюзивна культура є чинником соціальної стійкості громади в умовах війни та післявоєнного відновлення, оскільки забезпечує перехід від фрагментарної допомоги до системної участі людини в суспільному житті. Вважаємо, що подальший розвиток соціальної політики в громадах має спиратися на поєднання безбар'єрності, етики професійної взаємодії, доступності соціальних послуг і реального залучення вразливих груп до ухвалення рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/366-2021-%D1%80 (дата звернення: 06.05.2026).

2. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2671-19 (дата звернення: 06.05.2026).

3. Convention on the Rights of Persons with Disabilities : adopted by the United Nations General Assembly on 13 December 2006. United Nations. URL:

https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html (дата звернення: 06.05.2026).

4. Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and education: All means all. Paris : UNESCO, 2020. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373724 (дата звернення: 06.05.2026).

DOI: 10.5281/zenodo.20748416

КРЕНТОВСЬКА Ольга
канидатка наук з державного управління,
Інститут демографії та досліджень
якості життя імені Михайла Птухи,
м. Київ, Україна,

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ЧЕРЕЗ РОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ГРОМАД: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розбудова системи соціальних послуг в умовах децентралізації передбачає розширення обсягу послуг на рівні громади, забезпечення доступності для сільського населення, покращення якості та ефективності послуг через передачу повноважень і ресурсів на місцевий рівень. Основними завданнями територіальних громад є створення нових послуг; запровадження нових управлінських підходів, орієнтованих на потреби громадян; посилення превентивних послуг та раннього виявлення проблем у сім'ях і дітей.

При цьому, через війну в Україні суттєво збільшився попит на соціальні послуги, додатково підтримки потребує велике число постраждалого населення, що вимагає швидкої адаптації та масштабування місцевих систем.

Внаслідок децентралізації кількість територіальних громад, відповідальних за надання соціальних послуг, зросла майже удвічі. Перед громадами постало завдання підготовки кадрів, стратегічного планування та організації нових функцій, а також розвитку власної інфраструктури, здатної забезпечити стійке функціонування сфери послуг. Хоча правове підґрунтя реформи закладено Законом

України «Про соціальні послуги», прийнятим у 2019 році, саме по собі це не гарантувало реалізації змін. Необхідними є практична державна політика й інструменти для послідовної трансформації.

Попри значний потенціал, громади стикаються з низкою системних викликів. Новостворені громади часто не мають належного досвіду у визначенні пріоритетів соціальної політики; лише небагато з них здійснили системний аудит практик і розпочали комплексне оновлення, тоді як більшість продовжує діяти за інерційними моделями та в умовах жорстких бюджетних обмежень. Особливо гостро проблема постає у сільських і селищних громадах, які змушені формувати інфраструктуру надання послуг фактично з нульової позиції, що створює надмірний фінансовий тягар і підвищує ризик нерівномірного розвитку. Для всіх громад характерним залишається дефіцит якісно підготовленого кадрового складу надавачів послуг. Додатковим бар'єром є слабка комунікація з регіональними інституціями та відсутність методичної підтримки з цього рівня.

Після реформи децентралізації розвиток соціальних послуг у громадах став предметом уваги низки міжнародних проєктів технічної допомоги, зокрема Світового банку, ЄС, ПРООН, USAID, GIZ. Їхня загальна спрямованість полягала у посиленні інституційної спроможності громад, формуванні стратегій розвитку, підготовці кадрів, впровадженні інноваційних управлінських моделей та розвитку спеціалізованих послуг окремим соціальним групам. Водночас досвід реалізації цих програм засвідчив, що малі громади пріоритетно потребують саме інфраструктурної підтримки (приміщень, обладнання, транспорту), без яких неможливо забезпечити організацію нових соціальних послуг. Показовим прикладом апробації такої підтримки став проєкт Світового банку «Надання соціальних послуг у громаді», реалізований у 2019-2023 роках Українським фондом соціальних інвестицій у 28 малих громадах Одеської та Тернопільської областей. В рамках проєкту було створено інфраструктуру у десяти громадах цих областей, які після його завершення самостійно продовжили утримувати заклади та надавати

новостворені послуги мешканцям, що підтвердило стратегічну ефективність інвестицій та інституційну спроможність місцевого рівня [1].

Тому щоб уникнути дисбалансу між великими містами та сільськими територіями, необхідна національна програма розвитку інфраструктури соціальних послуг у малих громадах. Така програма повинна передбачати державні механізми стимулювання розвитку послуг у громадах, побудову загальнодержавної системи моніторингу та оцінки ефективності впроваджених моделей, координацію міжнародної допомоги, методичну підтримку громад у підготовці проєктних пропозицій для залучення грантових ресурсів.

У цьому контексті показовим є польський досвід, пов'язаний із впровадженням прийнятого у 2019 році Закону про надання соціальних послуг Центрами соціального обслуговування (CUS) [2]. Розбудова CUS у гмінах здійснювалася у форматі проєктного підходу, що забезпечував системність процесу: центри створювалися на основі чітко визначеного фінансового механізму та під національним управлінням у рамках державного проєкту. Для цього була сформована система моніторингу, що включала обов'язкову звітність громад, централізовану базу даних, щорічні узагальнені звіти Міністерства сім'ї, праці та соціальної політики Республіки Польща, а також зовнішні дослідження впливу нових моделей на доступність і якість послуг [3]. Такий багаторівневий підхід забезпечує можливість оцінювати інституційну спроможність громад, інноваційність та стійкість запроваджених рішень.

Розширення можливостей громад – реалістична й перспективна національна стратегія за умови системної підтримки, яка повинна включати: фінансові механізми для інфраструктури, підготовку кадрів і впровадження наставництва, стимулювання міжмуніципального співробітництва та партнерства з недержавними організаціями й донорами, інтеграцію превентивних підходів і цифрових інструментів в роботу місцевих соціальних служб. Реалізація такої стратегії зменшить нерівність в доступі до послуг, сприятиме розвитку соціальних послуг

відповідно до потреб населення й утвердить територіальні громади як ключових суб'єктів соціальної трансформації в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проєкт «Надання соціальних послуг у громаді результати та здобутки». 2019-2023. Світовий банк, УФСІ. URL: https://lnk.ua/SKP6YLRl6

2. Про надання соціальних послуг Центрами соціального обслуговування. Закон Республіки Польща. 19 липня 2019 р. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20190001818/T/D20191818L.pdf

3. Informacja z dzialalnosci centrow uslug spolecznych. URL: https://www.gov.pl/web/rodzina/publikacje-dotyczace-cus

DOI: 10.5281/zenodo.20748418

МИРОШНІЧЕНКО Наталія
кандидатка педагогічних наук,
доцентка,
доцентка кафедри соціальної роботи
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПІСЛЯ КРИЗОВИХ ТА ТРАВМАТИЧНИХ ПОДІЙ

Сучасний світ характеризується зростанням кількості кризових і травматичних подій, які впливають на життя окремої людини та суспільства загалом. Воєнні конфлікти, вимушена міграція, техногенні катастрофи, стихійні лиха, соціально-економічні кризи та інші надзвичайні ситуації створюють нові виклики для системи соціального захисту населення. Особливо гостро ця проблема постала перед Україною в умовах повномасштабної війни, коли значна частина населення переживає втрату близьких, вимушене переселення, фізичні та психологічні травми, зміну соціального статусу та порушення звичного способу життя.

223

У таких умовах особливого значення набуває соціальна реабілітація як складова системи соціального захисту населення. Її головною метою є створення умов для відновлення соціального функціонування людини, зміцнення її внутрішніх ресурсів, адаптації до нових життєвих обставин та повернення до активної участі в суспільному житті. На відміну від медичної реабілітації, соціальна реабілітація спрямована на відновлення соціальних зв'язків, розвиток навичок самостійного життя та забезпечення інтеграції особистості в громаду [2, с.4].

Соціальна реабілітація є багатокомпонентним процесом, який охоплює психологічну, соціально-педагогічну, соціально-економічну, професійну та правову підтримку людини. Її ефективність залежить від комплексного підходу та взаємодії різних фахівців: соціальних працівників, психологів, медичних працівників, педагогів, юристів та представників громадських організацій. Такий підхід дозволяє враховувати індивідуальні потреби людини та забезпечувати безперервність реабілітаційного процесу [1, с.55].

Одним із ключових напрямів соціальної реабілітації є психосоціальна підтримка. Після пережитих кризових подій людина часто стикається з тривожністю, емоційною нестабільністю, втратою відчуття безпеки, труднощами у спілкуванні та зниженням соціальної активності. Соціальний працівник допомагає клієнту адаптуватися до нових умов життя, відновити соціальні контакти, отримати доступ до необхідних послуг та активізувати власні ресурси для подолання кризової ситуації. Важливою складовою такої роботи є травмоорієнтований підхід, який передбачає повагу до пережитого досвіду людини та уникнення повторної травматизації [4, с.30].

Особливої актуальності соціальна реабілітація набуває щодо осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій. До цієї категорії належать ветерани, члени їхніх сімей, внутрішньо переміщені особи, діти, люди похилого віку та цивільне населення, яке зазнало впливу бойових дій. Для кожної з цих груп характерні специфічні потреби, що потребують індивідуалізованого підходу та комплексного

соціального супроводу. Реабілітаційні заходи можуть включати соціальне консультування, сприяння працевлаштуванню, професійну перепідготовку, підтримку сімейних відносин, організацію груп взаємодопомоги та залучення до життя громади [5].

Важливим чинником успішної соціальної реабілітації є активне залучення територіальної громади. Соціальна інтеграція людини значною мірою залежить від рівня соціальної підтримки, наявності партнерських відносин та можливостей для участі у громадському житті. У цьому контексті особливого значення набуває співпраця органів місцевого самоврядування, центрів соціальних служб, закладів освіти, медичних установ, громадських організацій та волонтерських об'єднань. Міжсекторальне партнерство дозволяє створювати ефективні моделі комплексної допомоги та забезпечувати доступність соціальних послуг для різних категорій населення [3].

Сучасні тенденції розвитку соціальної роботи передбачають використання інноваційних технологій у процесі соціальної реабілітації. До них належать цифрові платформи соціальних послуг, дистанційне консультування, онлайн-групи підтримки, мобільні застосунки для психологічної допомоги та електронний кейс-менеджмент. Використання таких інструментів сприяє розширенню доступу до соціальної підтримки, особливо для осіб, які проживають у віддалених громадах або мають обмежені можливості пересування.

Водночас сучасна система соціальної реабілітації стикається з низкою проблем. Серед них недостатня кількість кваліфікованих фахівців, нерівномірний розвиток соціальної інфраструктури, обмежені фінансові ресурси, потреба в удосконаленні нормативно-правової бази та необхідність розвитку міжвідомчої взаємодії. Окремим викликом є профілактика професійного вигорання соціальних працівників, які здійснюють підтримку постраждалих від кризових та травматичних подій.

Перспективним напрямом розвитку соціальної реабілітації є впровадження людиноцентризму як базового принципу соціальної політики. Це передбачає врахування потреб, можливостей та життєвого досвіду кожної людини, активне залучення отримувача послуг до планування власного реабілітаційного маршруту та підтримку його автономії. Особливу увагу необхідно приділяти розвитку життєстійкості особистості та громади, що сприяє ефективному подоланню наслідків кризових ситуацій та зміцненню соціальної згуртованості.

Отже, соціальна реабілітація після кризових та травматичних подій є важливим напрямом сучасної соціальної роботи та соціальної політики. Її основною метою є не лише подолання негативних наслідків кризових ситуацій, а й відновлення соціальної активності людини, її інтеграція в суспільство та створення умов для повноцінного життя. Ефективність соціальної реабілітації забезпечується комплексним підходом, міждисциплінарною взаємодією та активною участю державних і громадських інституцій. Подальший розвиток системи соціальної реабілітації в Україні має бути спрямований на розширення доступності соціальних послуг, впровадження інноваційних технологій та підвищення професійної компетентності фахівців соціальної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Олійник В.О. Теоретичні основи посттравматичного зростання військовослужбовців – учасників бойових дій : метод. посіб. К. : ТОВ «7БЦ», 2023. 148 с.

2. Панок В.Г. (2022). Діяльність психологічної служби та Українського науковометодичного центру практичної психології і соціальної роботи в умовах війни: результати, проблеми, пріоритети. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 4 (2), 1-8. https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4205

3. Соціальна реабілітація учасників бойових дій та цивільних громадян України. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3618857- socialna-

226

reabilitacia-ucasnikiv-bojovih-dij-ta-civilnih-gromadan-ukraini.html (дата звернення 28.05.2026).

4. Сучасні аспекти реабілітації та ведення посттравматичних станів. Міжнародна науково-практична конференція. Одеса, 15 грудня 2023 року. Матеріали конференції. Одеса: ДУ «Укр. НДІ МР та К МОЗ України», 2024. 72 с.

5. Шапошнікова І. (2024). Соціальна реабілітація в умовах війни: світовий досвід та проблеми України. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління. №12. 2024. https://reicst.com.ua/pmt/issue/view/issue_12_2024

DOI: 10.5281/zenodo.20748420

МЕЛЬНИК Людмила
кандидатка педагогічних наук, доцентка
Кам'янець-Подільський національний університет
м. Кам'янець-Подільський, Україна

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ: ПРОБЛЕМИ ДОПОМОГИ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ВРАЗЛИВИХ ГРУП

Реформа децентралізації, розпочата у 2015 році, створила в Україні понад 1400 територіальних громад, які стали базовим рівнем надання соціальних послуг. Як зазначає І. Косубовська [2], це змінило роль соціального працівника та підходи до соціальної роботи. Водночас передача повноважень на місцевий рівень виявила проблеми у сфері соціальної допомоги та реабілітації вразливих груп, які особливо загострилися після початку повномасштабної війни у 2022 році.

Проблеми соціальної роботи в об'єднаних територіальних громадах (ОТГ) досліджували ряд вчених, зокрема Г. Слозанська [4] виявила перевантаження соціальних працівників і запропонувала партисипативні моделі роботи в громаді; І. Косубовська [2] розкрила сутність територіальної громади та її значення для організації соціальної роботи; воєнні виклики висвітлили О. Мартиненко [3] та Р. Вайнола [3], які проаналізували діяльність благодійних фондів у деокупованих громадах; В. Степаненко [5] обґрунтувала концепцію інклюзивного розвитку

громад; Т. Заєць [1] та Г. Краєвська [1] дослідили проблеми міжсекторальної взаємодії, наголосивши на потребі її нормативного врегулювання.

Аналіз наукових досліджень засвідчує наявність системних проблем соціальної роботи в ОТГ. Основними з них є кадровий дефіцит, професійне вигорання та висока плинність кадрів, нерівномірне фінансування соціальних послуг, слабка міжсекторальна взаємодія й недостатня нормативна координація.

Суттєвими викликами також залишаються цифрова нерівність і обмежений доступ населення до дистанційних послуг. Окремою проблемою є недостатній розвиток реабілітаційної інфраструктури та нестача фахівців, що особливо відчутно у деокупованих і віддалених громадах.

Благодійні фонди частково компенсують недоліки системи соціального захисту, надаючи матеріальну, психологічну, медичну та освітню допомогу, а також підтримуючи реінтеграцію внутрішньо переміщених осіб й постраждалих. Дослідники наголошують на важливості інклюзивного розвитку громад, що передбачає забезпечення рівних можливостей, соціальної згуртованості та активного залучення вразливих груп до суспільного життя.

Для підвищення ефективності соціальної роботи в ОТГ, на нашу думку, необхідно посилити кадрове забезпечення, впровадити системну супервізію, розвивати мобільні соціальні служби та міжсекторальне партнерство. Важливими напрямами також є цифровізація соціальних послуг, розвиток цифрової грамотності населення та впровадження психосоціальної підтримки, зокрема груп підтримки.

Отже, соціальна робота в об’єднаних територіальних громадах в сучасних умовах стикається з кадровим дефіцитом, нестачею фінансування, слабкою взаємодією між секторами, обмеженим доступом до реабілітаційних послуг і цифровою нерівністю. Для її розвитку необхідні мобільні форми допомоги, партнерство держави й громадських організацій, підвищення кваліфікації фахівців, розвиток цифрових сервісів та інклюзивних підходів.

228

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Подальші дослідження мають стосуватися ефективності мобільних служб, якості соціальних послуг і підтримки соціальних працівників у воєнний та повоєнний періоди.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заєць Т., Краєвська Г. Міжсекторальне співробітництво в контексті соціального розвитку територіальних громад України. *Демографія та соціальна економіка.* 2024. Вип. № 1. С. 59–74. URL: http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001479506

2. Косубовська І. Територіальна громада як об'єкт діяльності соціального працівника. *Social Work and Education*. 2019. Т. 6. Вип. № 1. С. 14–23. URL: https://journals.uran.ua/swe/article/view/172633

3. Мартиненко О., Вайнола Р. Соціальна робота з сім'ями та дітьми в деокупованих громадах: досвід благодійних фондів. *Social Work and Education.* 2025. Т. 12. Вип. № 3. С. 78–92. URL: https://journals.uran.ua/swe/article/view/337878

4. Слозанська Г. Соціальні послуги: чи готові існуючі державні установи надавати їх на рівні місцевих громад в Україні. *Social Work and Education*. 2017. Т. 4. Вип. № 2. С. 41–52. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/24933/1/Slozanska.pdf

5. Степаненко В. Інклюзивний розвиток громад в Україні під час війни та перспективи повоєнного відновлення: соціальний аспект. *Social Work and Education.* 2024. Т. 11. Вип. № 2. С. 56–69. URL: https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/9GbJWyKl/

6. Slozanska H. Community Social Work in Ukraine: towards the Development of New Practice Models. *Cuadernos de Trabajo Social.* 2020. Vol. 33, № 1. P. 45–58. URL: https://www.redalyc.org/journal/6928/692874401004/

229
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

DOI: 10.5281/zenodo.20748422

ПРОТАС Оксана
докторка педагогічних наук, професорка
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

ІННОВАЦІЙНІ РЕСУРСИ ПРИЙМАЮЧОЇ ГРОМАДИ У РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Сучасні реалії воєнного стану в Україні зумовили демографічну та соціальну трансформацію суспільства. Вимушене переміщення мільйонів українських сімей з дітьми, зумовлене обстрілами, руйнуванням та окупацією окремих територій, набуло ознак затяжного явища. Якщо на початкових етапах війни домінували виклики фізичної безпеки і забезпечення базових потреб населення, то сьогодні – акцентується увага на завданнях довготривалої соціокультурної інтеграції, відновлення соціальних зв'язків та подолання наслідків травматизації.

За інформацією інформаційно-обчислювального центру Мінсоцполітики, сім'ї та єдності України станом на травень 2026 року кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) становила близько 4,63 млн. осіб. Спостерігається тенденція до їх інтеграції та переходу частини з них у категорію постійних мешканців нових громад.

На державному рівні діяльність із ВПО забезпечується Стратегією державної політики щодо внутрішнього переміщення до 2026 року та низкою нормативно-правових актів (Закони України: «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014 р.), «Про внесення змін до ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» щодо деяких питань забезпечення ВПО…» (2023 р.), Про соціальні послуги» (2019 р.); Постанова КМУ «Деякі питання соціальної підтримки ВПО та інших вразливих категорій осіб» (2024 р.) та ін.). У межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?» реалізується «Програма життєстійкості», ініційована Мінсоціальної політики, сім'ї та єдності України, що спрямована на розвиток мережі Центрів життєстійкості й надання комплексної психосоціальної підтримки населенню. ВПО також

230

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

отримують підтримку через мережу соціальних служб, кризових просторів, гарячих ліній. Однак, попри залучення державних, громадських і міжнародних ресурсів, потреби ВПО залишаються задоволеними лише частково, що актуалізує необхідність їх соціально-психологічної підтримки на рівні громад.

Теоретичним підґрунтям дослідження є праці українських учених щодо соціальних аспектів ВПО, їхнього захисту, ресоціалізації, моделей соціальної підтримки (Т. Алєксєєнко, В. Антонюк, О. Балакірєва, І. Козинець, Ю. Пащенко, Т. Семигіна та ін.). У міжнародному науковому дискурсі проблему доповнюють: теорії резильєнтності (Б. Цирюльник), соціального капіталу (Р. Патнем, М. Грановеттер та ін.).

Метою статті є розкрити інноваційні ресурси приймаючої громади у реалізації соціально-психологічної підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) – громадяни України, іноземці або особи без громадянства, які перебувають на території країни на законних підставах та мають право на постійне проживання, але були змушені залишити своє місце проживання через наслідки збройного конфлікту, окупації, насильства, порушень прав людини, надзвичайних ситуацій [2].

ВПО зазнають впливу низки чинників – шкоди, завданої війною, втрати соціальних зв'язків, бездомності, малозабезпеченості та психічних травм, які зумовлюють їхні специфічні проблеми – від синдрому «відкладеного життя» до потреби інтеграції в нове соціальне середовище. Ці ознаки відповідають чинникам складних життєвих обставин. Під «складними життєвими обставинами» (СЖО) розуміють обставини, що порушують нормальну життєдіяльність особи, наслідки яких вона не може подолати самостійно [4].

Соціально-психологічну підтримку ВПО розглядаємо як систему заходів і ресурсів, спрямованих на забезпечення їх благополуччя через створення умов для запобігання, подолання чи мінімізації наслідків СЖО, стабілізації їх емоційного стану, адаптації, розвитку та соціальної інтеграції [1;4]. Соціальна робота з ВПО реалізується через основні стратегії: короткострокові інструменти для швидкого розв'язання

231
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

нагальних проблем (кризове втручання, аутріч-робота) та довгострокові моделі, орієнтовані на системну модель соціальної роботи та розвиток громад [5].

У сучасному науковому дискурсі *громада* розглядається як: об'єднання жителів, які проживають у межах одного або кількох населених пунктів із єдиним адміністративним центром [3]; як мережа соціальних зв'язків і ресурсів, що забезпечує соціальну інтеграцію та розвиток [5]. Приймаючі громади є ключовими майданчиками для інтеграції ВПО, це не лише географічна одиниця, а динамічне середовище, що має забезпечити безпеку, доступ до ресурсів та простір для інтеграції нових мешканців.

Ресурси приймаючої громади у реалізації соціально-психологічної підтримки ВПО розглядаємо як сукупність інституційних, людських, матеріальних і соціальних можливостей, що надають доступ до послуг, сприяють адаптації, інтеграції, відновленню життєстійкості. Вони охоплюють складові: інституційні, кадрові, інфраструктурні, нормативно-правові, соціокультурні, громадський сектор й соціальний капітал громади.

Інноваційні ресурси громади – це її потенціал, що включає сучасні соціальні технології, цифрові інструменти, міжсекторальні партнерства та нові форми організації діяльності для підвищення ефективності соціально-психологічної підтримки та інтеграції ВПО. У їх структурі виокремимо такі групи: організаційно-управлінські, соціально-технологічні, цифрові, партнерські, людські, соціокультурні та ресурси соціального капіталу. Подамо стисло їх характеристику: організаційно-управлінські (Ради ВПО, координаційні штаби, пільговий доступ, муніципальний менеджмент); соціально-технологічні: соціальне підприємництво, ваучерні системи, кейс-менеджмент, мобільні бригади); цифрові («Дія», чат-боти, мобільні застосунки, платформи телементорства, онлайн-реєстри, цифрові мапи послуг); партнерські: міжсекторальна взаємодія між місцевою владою, бізнесом, НУО та міжнародними фондами (проєкти); людські: фахівці, волонтери, групи взаємодопомоги («рівний-рівному»), навчання (супервізія, тренінги з життєстійкості, залучення з-поміж самих ВПО); соціокультурні: інклюзивні простори (хаби, коворкінг, інтеграційні заходи); соціального капіталу: волонтерські мережі, солідарність з мешканцями, мережі

взаємодії; креативні та арт-терапевтичні ресурси, де культура є інструментом зцілення (плейбек-театри; урбаністичні ініціативи, спільні простори та ін.).

Отже, ефективність соціально-психологічної підтримки ВПО забезпечується сукупністю традиційних та інноваційних ресурсів приймаючої громади, що через поєднання базових державних гарантій із новітніми цифровими та соціокультурними практиками сприяє відновленню життєстійкості та інтеграції особи у новий соціум.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?». URL: https://howareu.com/

2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.12.2014 р. №1706-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text

3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text

4. Про соціальні послуги: Закон України від 17.2019 р. № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text

5. Семигіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020, 275 с.

DOI: 10.5281/zenodo.20748424

РЕВНЮК Наталія
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальної роботи та реабілітації
Національний університет біоресурсів та
природокористування України
м. Київ, Україна

СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна істотно змінила зміст і спрямованість соціальної роботи в Україні, оскільки вразливість людини дедалі частіше зумовлюється не лише попереднім соціальним статусом, а й раптовою втратою житла, роботи, здоров'я, родинних

зв'язків, безпечного середовища та можливості планувати майбутнє. У таких умовах соціальні послуги набувають значення не тільки інструменту допомоги, а й механізму збереження людської гідності, соціальної присутності та здатності людини повертатися до активного життя громади. Саме тому актуальним постає перехід від екстреної підтримки до комплексного соціального супроводу.

Як було зазначено в Законі України «Про соціальні послуги», соціальні послуги спрямовуються на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію негативних наслідків для особи чи сім'ї [1]. Окреслена норма задає важливу правову рамку для роботи з вразливими групами населення, однак воєнний контекст потребує глибшого осмислення змісту підтримки. Екстрена допомога дає змогу швидко відреагувати на небезпеку, переміщення, втрату майна, потребу в харчуванні, прихистку, ліках або первинному консультуванні. Разом із тим, складні життєві обставини, спричинені війною, часто мають тривалий характер, тому разове втручання не усуває причин соціальної нестійкості.

Відповідно до цього, екстрена підтримка і комплексний соціальний супровід не повинні протиставлятися. Екстрена підтримка є першим рівнем реагування, що забезпечує виживання, безпеку й доступ до мінімально необхідних ресурсів. Комплексний соціальний супровід є наступним рівнем професійної дії, у межах якого фахівці працюють не лише з актуальною потребою, а й із ширшим життєвим контекстом людини або сім'ї. Такий супровід охоплює оцінювання потреб, індивідуальне планування допомоги, координацію соціальних, медичних, освітніх, психологічних і правових сервісів, а також підтримку відновлення соціальних ролей.

Особливого значення зазначена проблема набуває у роботі з внутрішньо переміщеними особами. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначає гарантії дотримання прав і свобод громадян, які були змушені залишити місце проживання внаслідок збройного конфлікту, тимчасової окупації, проявів насильства, порушень прав людини та

надзвичайних ситуацій [2]. Означене положення важливе не лише для адміністративної реєстрації або призначення допомоги. Правовий статус внутрішньо переміщеної особи має розглядатися як підстава для ширшої соціальної роботи, спрямованої на адаптацію, інтеграцію в громаду, доступ до послуг, відновлення зайнятості, підтримку дітей і збереження родинної стабільності.

Разом із тим, є підстави заперечити практику, коли соціальна підтримка вразливих груп зводиться переважно до матеріальної допомоги. Матеріальна допомога є необхідною в умовах втрати базових ресурсів, однак довготривала вразливість не долається лише виплатою або гуманітарним набором. Людина, яка пережила вимушене переміщення, втрату близьких, руйнування житла чи травматичний досвід, потребує ресурсу для виживання та супроводу в поверненні до соціальних зв'язків, правової визначеності, психологічної рівноваги, освітньої безперервності дітей і можливості самостійно ухвалювати рішення.

Порівняльний аналіз міжнародних підходів засвідчує, що в гуманітарному реагуванні дедалі більше уваги приділяється поєднанню допомоги, захисту та розвитку спроможності людини. UNHCR характеризує війну проти України як одну з наймасштабніших криз переміщення в сучасній Європі, що спричинила втрату домівок і вимушений пошук безпеки мільйонами людей [3]. У зазначеній логіці підтримка не може обмежуватися короткотривалим реагуванням, оскільки переміщення руйнує не тільки матеріальні умови життя, а й повсякденні зв'язки, професійні маршрути, доступ до сервісів і відчуття належності до спільноти.

У матеріалах UNICEF щодо роботи в Україні наголошено на підтримці вразливих дітей і родин через доступ до життєво необхідних сервісів, зокрема охорони здоров'я, освіти, захисту, води, санітарії та гуманітарних поставок [4]. Зазначений підхід важливий для соціальної роботи, оскільки дитина або родина не можуть бути розглянуті лише через одну потребу. У ситуації війни освітня, психологічна, медична, правова й матеріальна проблеми часто взаємопов'язані. Саме тому соціальний працівник має діяти не як виконавець окремої послуги, а як

координатор підтримки, здатний поєднати ресурси громади, держави, громадського сектору й міжнародних організацій.

На наш погляд, продуктивним є розгляд комплексного соціального супроводу через кілька взаємопов'язаних вимірів. Перший вимір стосується своєчасного виявлення потреб, оскільки частина людей не звертається по допомогу через недовіру, сором, незнання процедур або попередній негативний досвід. Другий вимір охоплює доступність послуг, насамперед територіальну, інформаційну, цифрову, мовну та комунікаційну. Третій вимір пов'язаний із міжвідомчою координацією, адже жодна установа не може самостійно відповісти на комплексні наслідки війни. Четвертий вимір передбачає участь самої людини у плануванні підтримки, оскільки без урахування життєвої позиції отримувача послуги супровід ризикує перетворитися на адміністративний контроль.

Відповідно до цього, територіальна громада стає ключовим простором переходу від екстреної підтримки до довготривалого супроводу. Саме в громаді людина отримує або не отримує доступ до житла, школи, медичної допомоги, соціальної послуги, працевлаштування, безпечного транспорту, психологічної підтримки та неформальних мереж взаємодопомоги. Якщо громада діє лише в режимі реагування на кризу, соціальна робота залишається фрагментарною. Якщо громада вибудовує систему супроводу, соціальна послуга перетворюється на шлях від стабілізації до відновлення життєвої перспективи.

У цьому контексті важливо розрізняти допомогу як акт і супровід як процес. Допомога може бути короткочасною, адресною і необхідною в момент гострої потреби. Супровід передбачає тривалість, послідовність, узгодженість дій, професійну відповідальність і поступове посилення самостійності людини. Саме процесуальний характер супроводу дозволяє оцінювати не лише обсяг наданої підтримки, а й зміни в якості життя, рівні безпеки, соціальній включеності, доступі до прав і здатності людини діяти без постійної залежності від допомоги.

236

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Разом із тим, комплексний супровід не повинен означати надмірне втручання в приватне життя. Професійна соціальна робота має зберігати баланс між підтримкою і повагою до автономії людини. Вразлива особа не втрачає права на вибір через складні життєві обставини. Навпаки, війна посилює потребу в етичній взаємодії, де фахівець не нав'язує готову модель життя, а допомагає людині побачити доступні ресурси, зрозуміти можливі рішення й відновити контроль над власною ситуацією. Такий підхід особливо важливий для родин із дітьми, людей з інвалідністю, осіб старшого віку, одиноких батьків, ветеранів і внутрішньо переміщених осіб.

Відтак перехід від екстреної підтримки до комплексного соціального супроводу потребує зміни професійної оптики соціального працівника. Фахівець має оцінювати не лише запит, із яким людина звернулася до соціальної служби, а й приховані ризики, бар'єри доступу, ресурс родини, якість соціального оточення, наявність травматичного досвіду та можливості громади. У такій логіці соціальна робота стає не механічним наданням послуг, а професійною діяльністю з відновлення соціальної стійкості людини, сім'ї та громади.

Отже, соціальні послуги для вразливих груп населення в умовах війни мають розвиватися від екстреної підтримки до комплексного соціального супроводу, оскільки тривала дія воєнних ризиків породжує не одноразові, а системні потреби. Вважаємо, що ефективна соціальна політика в громаді повинна поєднувати швидке кризове реагування, міжвідомчу координацію, індивідуальне планування допомоги, доступність сервісів і повагу до автономії людини. Саме так соціальна послуга стає не лише засобом подолання кризи, а й умовою відновлення людської гідності, довіри та участі в житті громади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2671-19 (дата звернення: 06.05.2026).

2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1706-18 (дата звернення: 06.05.2026).

3. Ukraine Situation. Operational Data Portal. UNHCR. URL: https://data.unhcr.org/en/country/ukr (дата звернення: 06.05.2026).

4. UNICEF Ukraine. United Nations Children's Fund. URL: https://www.unicef.org/ukraine/en (дата звернення: 06.05.2026).

DOI: 10.5281/zenodo.20748426

СУДАК Анастасія
здобувачка першого освітньо наукового рівня вищої освіти 231 «Соціальна робота»
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

Наукова керівниця:
ТАРАСЕНКО Т.,
докторка наук з державного управління, професорка, професорка кафедри державного управління і місцевого самоврядування
м. Дніпро, Україна

СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ДОСВІД КАМ'ЯНСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГРОМАДИ

В умовах воєнного стану та зростання кількості вразливих груп суспільства система соціальних послуг у громадах потребує посилення гнучкості та ефективності у відповіді на нові виклики. Саме органи місцевого самоврядування відповідають за забезпечення населення соціальними послугами та організацію підтримки у громаді. Кам'янська міська територіальна громада є одним із прикладів активної й ефективної реалізації політики у сфері соціального захисту вразливих категорій населення.

Ключовим суб'єктом забезпечення соціальними послугами у громаді є Комунальний заклад «Центр надання соціальних послуг» Кам'янської міської ради,

що здійснює соціальну роботу та надає соціальні послуги особам/сім'ям, які проживають на території громади, перебувають у складних життєвих обставинах та/або належать до вразливих категорій населення [4, с. 2]. Центр надає широкий спектр соціальних послуг, серед яких: денний догляд та догляд вдома, соціальна адаптація, інтеграція й реінтеграція, екстрене (кризове) втручання, консультування, соціальний супровід та підтримка під час інклюзивного

навчання, представництво інтересів, надання притулку, посередництво й медіація, соціальна профілактика тощо [1].

З метою підтримки ветеранів та їхніх родин у Кам'янський міській територіальній громаді створено Комунальну установу «Кам'янський міський ветеранський простір». На її базі надаються соціальні послуги ветеранам війни, членам їхніх сімей, членам сімей загиблих ветеранів війни, загиблих Захисників та Захисниць України, серед яких: інформування, консультування, соціальна адаптація та реінтеграція ветеранів і членів їхніх сімей, а також транспортні послуги [5, с. 2; 2].

Особлива увага приділяється внутрішньо переміщеним особам. У громаді функціонує «Центр соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб», який надає правову допомогу, психосоціальну підтримку, медичні консультації, комплексний соціальний супровід та організовує різні заходи для дорослих і дітей [7]. Крім того, ВПО можуть отримати допомогу з питань працевлаштування, соціальних виплат і забезпечення житом. Важливою та корисною соціальною послугою є транспортний сервіс «Соціальне таксі», створений для покращення доступності об'єктів соціальної інфраструктури для осіб з інвалідністю [6].

Ще одним суб'єктом надання соціальних послуг є «Центр надання адміністративних послуг» (ЦНАП) м. Кам'янське – орган міської ради, утворений для організації на території міста системи надання адміністративних та інших муніципальних послуг органів місцевого самоврядування, територіальних органів державної виконавчої влади, муніципальних установ, організацій і підприємств [3].

Основні соціальні послуги ЦНАПу доцільно згрупувати за функціональним спрямуванням у такі категорії:

– *грошова та матеріальна допомога* (грошова допомога військовослужбовцям, ветеранам війни після лікування та звільненим з полону; матеріальна допомога сім'ям осіб, зниклих безвісти за особливих обставин; матеріальна допомога реабілітованим особам та сім'ям загиблих Захисників та Захисниць України; матеріальна допомога на поховання деяких категорій осіб; матеріальна допомога за рішенням спеціальної комісії мешканцям міста Кам'янське або селища Світле; матеріальна допомога членам сімей поліцейських та воїнів-афганців; матеріальна допомога за рахунок коштів міського бюджету мешканцям смт. Карнаухівка);

– *компенсаційні та пільгові механізми* (компенсація проїзду дітей ветеранів війн до місць відпочинку та оздоровлення; компенсація сім'ям загиблих Захисників та Захисниць України за встановлення надгробного пам'ятника; взяття на облік для надання грошової допомоги на ремонт житла ветеранам війни, членам сімей загиблих; додаткові пільги на мобільний зв'язок та житлово-комунальні послуги окремим категоріям населення; компенсація витрат за встановлення індивідуального комерційного приладу обліку газу окремим категоріям громадян; безоплатний капітальний ремонт житлових будинків і квартир осіб, які мають право на таку пільгу);

– *соціальна підтримка та супровід* (соціальна підтримка у вигляді непродовольчих товарів першої необхідності; натуральна допомога малозахищеним верствам населення; оздоровлення дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки; допомога дітям до школи; відшкодування вартості послуги «Муніципальна няня»);

– *адміністративні та документальні послуги* (видача довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи [8].

Отже, комплекс соціальних послуг Кам'янської міської територіальної громади є важливим елементом системи соціального захисту населення. Основна увага зосереджена на підтримці найбільш вразливих категорій, забезпеченні доступності та якості соціальних послуг. Багатопрофільність цієї системи дає змогу особам у складних життєвих обставинах отримати соціальну, матеріальну, психологічну та адміністративну допомогу. Такий підхід засвідчує значну роль органів місцевого самоврядування у реалізації соціальної та ветеранської політики, а також підкреслює внесок комунальних закладів, установ і організацій у підвищення рівня захисту мешканців громади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перелік соціальних послуг, що надаються Комунальним закладом «Центр надання соціальних послуг» Кам'янської міської ради. Офіційний вебсайт Кам`янської міської ради. URL: https://kam.gov.ua/komunalniy_zaklad_tsentr_nadannya_sotsialnikh_poslug_kamyanskoi_miskoi_radi/kerivnik_adresa_ta_kontaktni_nomeri_telefoniv (дата звернення: 11.05.2026).

2. Перелік соціальних послуг, що надаються Комунальною установою «Кам'янський міський ветеранський простір» Кам'янської міської ради. Офіційний вебсайт Кам`янської міської ради. URL: https://kam.gov.ua/komunalniy_zaklad_tsentr_nadannya_sotsialnikh_poslug_kamyanskoi_miskoi_radi/tsentr_sotsialnoi_pidtrimki_zakhisnikiv_i_zakhisnits_ta_ikh_rodin (дата звернення: 11.05.2026).

3. "Про затвердження Положення та Регламенту Центру надання адміністративних послуг м.Кам'янського (у новій редакції)" : Рішення від 04.10.2019 № 1552-36/VII. URL: https://kam.gov.ua/poslugi/normativna_baza/polozhennya_ta_reglament_tsnap_m.kam_yanskogo (дата звернення: 11.05.2026).

4. "Про Комунальний заклад «Центр надання соціальних послуг»" Кам'янської міської ради(нова редакція)" : Положення від 23.01.2026 № 512-85/VIII.

URL: https://kam.gov.ua/ua/main-mediafunc-osxfile.file/pg/51020931212711_p14_1o/Положення%20про%20Центр.doc (дата звернення: 11.05.2026).

5. "Про Комунальну установу Кам'янський міський ветеранський простір" Кам'янської міської ради" : Положення від 23.05.2025 № 3812-71/V111. URL: https://kam.gov.ua/ua/main-mediafunc-osxfile.file/pg/100303311175199_p14_17o/ (дата звернення: 11.05.2026).

6. "Про надання транспортної послуги «Соціальне таксі» на території Кам'янської міської територіальної громади" : Рішення від 02.11.2022 № 379. URL: https://kam.gov.ua/ua/share-st/pg/31120722110217_p14/ (дата звернення: 11.05.2026).

7. Про Центр. Офіційний вебсайт Кам`янської міської ради. URL: https://kam.gov.ua/gromadi/sotsialniy_zakhist_naselennya/informatsiya_dlya_vpo/tsentr_sotsialnoi_pidtrimki_vnutrishnyo_peremishchenikh_osib/pro_tsentr (дата звернення: 11.05.2026).

8. Соціальні послуги. Офіційний вебсайт Кам`янської міської ради. URL: https://kam.gov.ua/poslugi/katalog_poslug/departament_okhoroni_zdorovya_ta_sotsialnogo_zakhistu_naselennya (дата звернення: 11.05.2026).

DOI: 10.5281/zenodo.20748430

УЗУН Віталій
здобувач ступеня доктора філософії,
спеціальність І 10 «Соціальна робота та консультування»,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

ВЕТЕРАНСЬКИЙ ПРОСТІР ЯК МОДЕЛЬ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Повномасштабна війна різко збільшила ветеранську спільноту України, що формує запит на якісно нову систему соціальних послуг на рівні громади. Наявна система залишається фрагментарною: бюрократичні процедури та ізольована

робота центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), відділів соціального захисту і ветеранських хабів ускладнюють доступ до пільг [3; 4]. У листопаді 2025 р. Кабінет Міністрів затвердив постанову № 1560, що вперше нормативно закладає організаційну модель ветеранського простору як інтегрованого осередку послуг у громаді [1]. Її аналіз становить мету дослідження.

Т. Захаріна обґрунтувала концепцію реінтеграційного середовища та громадоцентричної моделі послуг ветеранам [4; 5]. Р. Джухан та співавтори проаналізували практику ветеранських хабів у громадах Закарпаття [2]. Т. Семигіна та О. Столярик констатують, що чинна модель послуг не є клієнтоцентричною [7]. Наукові студії саме про ветеранський простір як організаційну модель надання послуг у рецензованих виданнях 2023–2026 рр. практично відсутні.

Постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2025 р. № 1560 «Деякі питання створення та забезпечення функціонування мережі державних ветеранських просторів» затвердила Порядок реалізації відповідного експериментального проекту терміном на два роки [1]. Ветеранський простір визначається як заклад комплексної реабілітації та адаптації для ветеранів і членів їхніх родин. Передбачено три типи (державний, комунальний, приватний) та вісім обов'язкових напрямів роботи: від інформаційно-консультативної підтримки і психосоціальної допомоги до сприяння зайнятості, правничої допомоги та осередку взаємодопомоги; послуги безоплатні [1]. На пілотне будівництво семи просторів у 2025 р. виділено 446 млн. грн. субвенції, на 2026 р. — 1,1 млрд. грн. на 15 громад [8].

Сильні сторони стандарту: інтегроване «вікно» послуг з облаштуванням віддаленого робочого місця адміністратора ЦНАП, інклюзивність, безоплатність, чітка координаційна вертикаль. Водночас документ, на нашу думку, має певні дискусійні моменти, а саме: відсутність формалізованих критеріїв ефективності та показників якості послуг (їх розроблення віднесено на моніторинговий етап [1]); відсутність кваліфікаційних вимог до персоналу; фактична монополія єдиного

типового проекту, через яку державна субвенція не може спрямовуватися на ремонт діючих комунальних і громадських просторів [8].

Дані впровадження фіксують системні ризики: жоден із семи пілотних об'єктів не введено в експлуатацію вчасно (дедлайн перенесено до 30 вересня 2026 р.); аналіз закупівель Transparency International Ukraine виявив відсутність конкуренції та завищення кошторисів на суму не менше 37,3 млн. грн. [8]. За дослідженням Rating Group та МОМ (грудень 2025), ветерани оцінюють впровадження політики як низькоефективне через бюрократію та слабку координацію [3]; третина не відчуває належної поваги з боку суспільства [6].

Таким чином, Постанова КМУ № 1560 закладає правову основу нової інституційної моделі надання соціальних послуг ветеранам на рівні громади, проте носить рамковий характер: показники ефективності, кваліфікаційні вимоги та варіативність типового проекту залишено на моніторинговий етап. Це створює загрозу формування дорогої інфраструктурної оболонки без соціальної ефективності. Перспективою подальших досліджень є розроблення методики оцінки соціальної ефективності ветеранського простору як моделі надання послуг у громаді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деякі питання створення та забезпечення функціонування мережі державних ветеранських просторів : постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2025 р. № 1560. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-2025-п (дата звернення: 18.05.2026).

2. Джухан Р. С., Джухан В. М., Самотовка Р. О. Соціальні послуги ветеранам у територіальних громадах. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2025. № 2 (57). С. 62–66. DOI: 10.24144/2524-0609.2025.57.62-66.

244

3. Доступність та ефективність соціальних пільг та послуг для ветеранів та їхніх родин : дослідження Rating Group та IOM Ukraine. 2025. URL: https://www.ratinggroup.ua/news/veteran-socsupport-dec2025 (дата звернення: 18.05.2026).

4. Захаріна Т. Російсько-українська війна як каталізатор змін у соціальній роботі з ветеранами. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2024. № 3. С. 26–36. DOI: 10.12958/1817-3764-2024-3-26-35.

5. Захаріна Т. І. Теоретико-методичні засади соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти : дис. … д-ра пед. наук : 13.00.05. Київ : Інститут проблем виховання НАПН України, 2024.

6. Портрет ветерана 2025 : дослідження Rating Group та Українського ветеранського фонду. Київ, 2025. URL: https://www.ratinggroup.ua/news/veteran-portrait-2025-pres (дата звернення: 18.05.2026).

7. Semigina T., Stoliaryk O. Working with ex-combatants in Ukraine: Implications for local and international social work academia. *Journal of Human Rights and Social Work*. 2024. Vol. 9, No. 3. P. 453–463. DOI: 10.1007/s41134-024-00331-1.

8. Як в Україні будують ветеранські простори: без конкуренції та з завищеними цінами на матеріали. *Transparency International Ukraine*. 2026. URL: https://ti-ukraine.org (дата звернення: 18.05.2026).

DOI: 10.5281/zenodo.20748434

ЧЕРНЕТА Світлана
докторка педагогічних наук
професорка
Волинський національний
університет імені Лесі Українки,
м.Луцьк, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В ГРОМАДІ

В умовах сучасних суспільних викликів, пов’язаних із воєнними подіями, економічною нестабільністю, демографічними змінами та реформою

децентралізації в Україні, територіальні громади стають основним середовищем забезпечення соціального добробуту населення, а заклади соціального захисту – важливими суб'єктами реалізації соціальної політики на місцевому рівні.

Соціальна відповідальність закладів соціального захисту сьогодні виходить за межі традиційного надання соціальних послуг і передбачає активну участь у розвитку громади, підтримці соціальної згуртованості, захисті прав людини, формуванні безпечного та інклюзивного соціального середовища. Від ефективності та соціально відповідальної діяльності таких установ значною мірою залежить рівень довіри населення до органів влади та соціальних інституцій, здатність громади реагувати на кризові ситуації та забезпечувати підтримку найбільш вразливих категорій населення.

Проблематику соціальної відповідальності в сучасних умовах активно досліджують багато вітчизняних науковців, увага яких зосереджується на теоретичних і практичних аспектах соціально відповідальної діяльності різних інституцій, розвитку соціальної політики та ін. Зокрема, теорію, методологію та практику соціальної відповідальності людини, держави та корпорації розглядають О. Охріменко, Т. Іванова [5]; соціальна відповідальність у контексті подолання системної кризи в Україні досліджувалась О. Грішновою [1]; соціальна відповідальність бізнесу висвітлюється у роботі І. Кульчицького [3]; соціальна відповідальність закладів охорони здоров'я розкривається в працях Л. Ліпич [4], О. Крупського, Ю. Стасюк [2] та ін.

У сучасних умовах соціальна відповідальність є не лише показником ефективності діяльності установ та організацій, а й важливим чинником зміцнення соціальної стабільності, розвитку партнерської взаємодії та підвищення рівня довіри у громаді.

Аналіз наукових розвідок дослідників різних галузей знань шодо визначення поняття «соціальна відповідальність», дає можливість нам виокремити низку характерних рис, які найбільш повно розкривають зміст цього поняття.

До основних характерних рис соціальної відповідальності належать: добровільний характер діяльності, орієнтація на суспільне благо, взаємодія із суспільством та громадою, дотримання етичних норм і принципів, системність і постійність діяльності, поєднання соціальних та організаційних інтересів, спрямованість на сталий розвиток.

Отже, соціальна відповідальність можна розглядати як свідому, системну та соціально орієнтовану діяльність, спрямовану на забезпечення суспільного добробуту, розвиток партнерської взаємодії та підтримку сталого розвитку громади.

У контексті діяльності закладів соціальної сфери соціальна відповідальність набуває практичного спрямування та реалізується через конкретні напрями роботи, орієнтовані на забезпечення потреб населення, підтримку соціальної стабільності та розвиток громади. Саме тому доцільно виокремити основні аспекти соціальної відповідальності закладів соціальної сфери [4], а саме:

Доступність соціальних послуг: забезпечення рівного доступу до соціальної підтримки та послуг для всіх категорій населення незалежно від віку, соціального статусу, матеріального становища чи місця проживання.

Дотримання етичних принципів: повага до гідності людини, дотримання професійної етики, конфіденційності, толерантного ставлення та недопущення дискримінації у роботі з отримувачами соціальних послуг.

Якість та безпечність соціальних послуг: створення належних умов для надання ефективної соціальної допомоги, забезпечення професійного супроводу та захисту прав отримувачів послуг.

Соціальна підтримка вразливих груп населення: надання допомоги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, людям похилого віку, особам з інвалідністю, внутрішньо переміщеним особам, дітям та сім’ям, які потребують підтримки, ветеранам війни, їх родинам.

Взаємодія з громадою: співпраця з органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, волонтерами та іншими соціальними інституціями для вирішення актуальних соціальних проблем громади.

Прозорість та відкритість діяльності: інформування громадськості про діяльність закладу, напрями роботи, соціальні програми та результати надання соціальних послуг.

Сприяння сталому розвитку громади: участь у формуванні соціально безпечного середовища, підтримці соціальної згуртованості та розвитку людського потенціалу громади.

Отже, у сучасних умовах соціальна відповідальність закладів соціальної сфери проявляється у забезпеченні доступності та якості соціальних послуг, підтримці соціальної справедливості, взаємодії з громадою, відкритості діяльності та сприянні сталому розвитку; сприяє зміцненню соціальної згуртованості громади, підвищенню рівня довіри населення до соціальних інституцій, ефективному реагуванню на сучасні виклики та покращенню якості життя населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грішнова О.А. Соціальна відповідальність у контексті подолання системної кризи в Україні. URL: https://dse.org.ua/arhcive/15/3.pdf

2. Крупський О., Стасюк Ю., Лубенець Н. Формування системи управління соціальною відповідальністю закладу охорони здоров'я. URL: https://www.researchgate.net/publication/352019778_Formuvanna_sistemi_upravlinna_socialnou_vidpovidalnistu_zakladu_ohoroni_zdorov'a

3. Кульчицький І. І. Соціальна відповідальність бізнесу. *Економіка та суспільство.* 2024. Вип. № 69. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-8

4. Ліпич Л. Соціальна відповідальність працівників закладів охорони здоров'я в контексті сталого розвитку. *Академічні візії.* 2024. Випуск 27. С. 1-9. DOI: http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10492426

5. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність. Навч. посіб. К., 2015. 180 с.

СЕКЦІЯ 6. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ТА ЕТИКА СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

DOI: 10.5281/zenodo.20748436

ГРИГОРЕНКО Тетяна
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри соціальної роботи та реабілітації
Національний університет біоресурсів та природокористування України
м. Київ, Україна

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Війна істотно змінила зміст і спрямованість соціальної роботи в Україні, оскільки вразливість людини дедалі частіше зумовлюється не лише попереднім соціальним статусом, а й раптовою втратою житла, роботи, здоров'я, родинних зв'язків, безпечного середовища та можливості планувати майбутнє. У таких умовах соціальні послуги набувають значення не тільки інструменту допомоги, а й механізму збереження людської гідності, соціальної присутності та здатності людини повертатися до активного життя громади. Саме тому актуальним постає перехід від екстреної підтримки до комплексного соціального супроводу.

Як було зазначено в Законі України «Про соціальні послуги», соціальні послуги спрямовуються на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію негативних наслідків для особи чи сім'ї [1]. Окреслена норма задає важливу правову рамку для роботи з вразливими групами населення, однак воєнний контекст потребує глибшого осмислення змісту підтримки. Екстрена допомога дає змогу швидко відреагувати на небезпеку, переміщення, втрату майна, потребу в харчуванні, прихистку, ліках або первинному консультуванні. Разом із тим, складні

життєві обставини, спричинені війною, часто мають тривалий характер, тому разове втручання не усуває причин соціальної нестійкості.

Відповідно до цього, екстрена підтримка і комплексний соціальний супровід не повинні протиставлятися. Екстрена підтримка є першим рівнем реагування, що забезпечує виживання, безпеку й доступ до мінімально необхідних ресурсів. Комплексний соціальний супровід є наступним рівнем професійної дії, у межах якого фахівці працюють не лише з актуальною потребою, а й із ширшим життєвим контекстом людини або сім'ї. Такий супровід охоплює оцінювання потреб, індивідуальне планування допомоги, координацію соціальних, медичних, освітніх, психологічних і правових сервісів, а також підтримку відновлення соціальних ролей.

Особливого значення зазначена проблема набуває у роботі з внутрішньо переміщеними особами. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначає гарантії дотримання прав і свобод громадян, які були змушені залишити місце проживання внаслідок збройного конфлікту, тимчасової окупації, проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій [2]. Означене положення важливе не лише для адміністративної реєстрації або призначення допомоги. Правовий статус внутрішньо переміщеної особи має розглядатися як підстава для ширшої соціальної роботи, спрямованої на адаптацію, інтеграцію в громаду, доступ до послуг, відновлення зайнятості, підтримку дітей і збереження родинної стабільності.

Разом із тим, є підстави заперечити практику, коли соціальна підтримка вразливих груп зводиться переважно до матеріальної допомоги. Матеріальна допомога є необхідною в умовах втрати базових ресурсів, однак довготривала вразливість не долається лише виплатою або гуманітарним набором. Людина, яка пережила вимушене переміщення, втрату близьких, руйнування житла чи травматичний досвід, потребує не тільки ресурсу для виживання, а й супроводу в

250

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

поверненні до соціальних зв'язків, правової визначеності, психологічної рівноваги, освітньої безперервності дітей і можливості самостійно ухвалювати рішення.

Порівняльний аналіз міжнародних підходів засвідчує, що в гуманітарному реагуванні дедалі більше уваги приділяється поєднанню допомоги, захисту та розвитку спроможності людини. UNHCR характеризує війну проти України як одну з наймасштабніших криз переміщення в сучасній Європі, що спричинила втрату домівок і вимушений пошук безпеки мільйонами людей [3]. У зазначеній логіці підтримка не може обмежуватися короткотривалим реагуванням, оскільки переміщення руйнує не тільки матеріальні умови життя, а й повсякденні зв'язки, професійні маршрути, доступ до сервісів і відчуття належності до спільноти.

У матеріалах UNICEF щодо роботи в Україні наголошено на підтримці вразливих дітей і родин через доступ до життєво необхідних сервісів, зокрема охорони здоров'я, освіти, захисту, води, санітарії та гуманітарних поставок [4]. Зазначений підхід важливий для соціальної роботи, оскільки дитина або родина не можуть бути розглянуті лише через одну потребу. У ситуації війни освітня, психологічна, медична, правова й матеріальна проблеми часто взаємопов'язані. Саме тому соціальний працівник має діяти не як виконавець окремої послуги, а як координатор підтримки, здатний поєднати ресурси громади, держави, громадського сектору й міжнародних організацій.

На наш погляд, продуктивним є розгляд комплексного соціального супроводу через кілька взаємопов'язаних вимірів. Перший вимір стосується своєчасного виявлення потреб, оскільки частина людей не звертається по допомогу через недовіру, сором, незнання процедур або попередній негативний досвід. Другий вимір охоплює доступність послуг, насамперед територіальну, інформаційну, цифрову, мовну та комунікаційну. Третій вимір пов'язаний із міжвідомчою координацією, адже жодна установа не може самостійно відповісти на комплексні наслідки війни. Четвертий вимір передбачає участь самої людини у плануванні

підтримки, оскільки без урахування життєвої позиції отримувача послуги супровід ризикує перетворитися на адміністративний контроль.

Відповідно до цього, територіальна громада стає ключовим простором переходу від екстреної підтримки до довготривалого супроводу. Саме в громаді людина отримує або не отримує доступ до житла, школи, медичної допомоги, соціальної послуги, працевлаштування, безпечного транспорту, психологічної підтримки та неформальних мереж взаємодопомоги. Якщо громада діє лише в режимі реагування на кризу, соціальна робота залишається фрагментарною. Якщо громада вибудовує систему супроводу, соціальна послуга перетворюється на шлях від стабілізації до відновлення життєвої перспективи.

У цьому контексті важливо розрізняти допомогу як акт і супровід як процес. Допомога може бути короткочасною, адресною і необхідною в момент гострої потреби. Супровід передбачає тривалість, послідовність, узгодженість дій, професійну відповідальність і поступове посилення самостійності людини. Саме процесуальний характер супроводу дозволяє оцінювати не лише обсяг наданої підтримки, а й зміни в якості життя, рівні безпеки, соціальній включеності, доступі до прав і здатності людини діяти без постійної залежності від допомоги.

Разом із тим, комплексний супровід не повинен означати надмірне втручання в приватне життя. Професійна соціальна робота має зберігати баланс між підтримкою і повагою до автономії людини. Вразлива особа не втрачає права на вибір через складні життєві обставини. Навпаки, війна посилює потребу в етичній взаємодії, де фахівець не нав’язує готову модель життя, а допомагає людині побачити доступні ресурси, зрозуміти можливі рішення й відновити контроль над власною ситуацією. Такий підхід особливо важливий для родин із дітьми, людей з інвалідністю, осіб старшого віку, одиноких батьків, ветеранів і внутрішньо переміщених осіб.

Відтак перехід від екстреної підтримки до комплексного соціального супроводу потребує зміни професійної оптики соціального працівника. Фахівець

має оцінювати не лише запит, із яким людина звернулася до соціальної служби, а й приховані ризики, бар'єри доступу, ресурс родини, якість соціального оточення, наявність травматичного досвіду та можливості громади. У такій логіці соціальна робота стає не механічним наданням послуг, а професійною діяльністю з відновлення соціальної стійкості людини, сім'ї та громади.

Отже, соціальні послуги для вразливих груп населення в умовах війни мають розвиватися від екстреної підтримки до комплексного соціального супроводу, оскільки тривала дія воєнних ризиків породжує не одноразові, а системні потреби. Вважаємо, що ефективна соціальна політика в громаді повинна поєднувати швидке кризове реагування, міжвідомчу координацію, індивідуальне планування допомоги, доступність сервісів і повагу до автономії людини. Саме так соціальна послуга стає не лише засобом подолання кризи, а й умовою відновлення людської гідності, довіри та участі в житті громади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2671-19 (дата звернення: 06.05.2026).

2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1706-18 (дата звернення: 06.05.2026).

3. Ukraine Situation. Operational Data Portal. UNHCR. URL: https://data.unhcr.org/en/country/ukr (дата звернення: 06.05.2026).

4. UNICEF Ukraine. United Nations Children's Fund. URL: https://www.unicef.org/ukraine/en (дата звернення: 06.05.2026).

DOI: 10.5281/zenodo.20748438

KOVALENKO Yelena
PhD (Economics), Associate Professor,
National Academy of Culture
and Arts Management,
Kyiv, Ukraine

ETHICS OF SOCIAL SERVICES IN A CROSS-CULTURAL ENVIRONMENT

The modern world is characterized by the intensification of globalization processes, large-scale migration, international mobility, and growing intercultural interaction. Under such conditions, social work is increasingly carried out in a cross-cultural environment where representatives of different civilizations, ethnic groups, religions, and cultural traditions interact. This creates the need to reconsider the ethical foundations of social services, since the effectiveness of social support depends not only on the professional competence of specialists, but also on their ability to take into account the cultural characteristics, value systems, social practices, and worldviews of clients.

The ethics of social services represent a system of moral principles, professional norms, and values that determine the interaction between social workers and service recipients. The key ethical principles of social work include respect for human dignity, social justice, confidentiality, non-discrimination, tolerance, professional responsibility, and the protection of human rights [1]. In a cross-cultural environment, these principles become particularly important because social workers must operate within different cultural models of behavior, value systems, and perceptions of social norms.

One of the major challenges of cross-cultural social work is the risk of ethnocentrism, when specialists unconsciously evaluate clients' behavior through the prism of their own culture and moral values. Such an approach may lead to misunderstandings, loss of trust, conflicts, and reduced effectiveness of social assistance [2]. Therefore, the principle of cultural sensitivity becomes especially important. It

254

involves recognizing cultural diversity, respecting the individual's right to preserve their cultural identity, and promoting intercultural dialogue.

A cross-cultural environment also highlights the problem of communication barriers. Differences in language practices, religious norms, gender roles, family traditions, and social behavior patterns may significantly influence the process of providing social services. For example, in some cultures seeking social assistance may be perceived as a sign of weakness, dependence, or violation of family autonomy. In other cases, certain groups may have limited access to social services because of linguistic or cultural barriers. In this regard, social workers should possess intercultural communication skills, demonstrate empathy, avoid discriminatory practices, and adhere to professional ethical standards regardless of cultural differences.

An important component of the ethics of social services in a cross-cultural environment is ensuring equal access to social support for all population groups regardless of ethnicity, language, religion, gender, or migration status. This issue becomes especially relevant in the context of military conflicts, humanitarian crises, and the growing number of internally displaced persons and refugees [3]. In such situations, social workers should not only provide assistance but also promote social integration, reduce tensions between cultural groups, and foster an atmosphere of mutual respect and trust.

In addition, the development of digital technologies and remote forms of social services creates new ethical challenges. Social workers must ensure the confidentiality of personal data, comply with information security principles, and take into account cultural differences in online communication. In a multicultural environment, even forms of electronic interaction may be perceived differently across cultures, requiring additional professional training and ethical responsibility.

Thus, the ethics of social services in a cross-cultural environment constitute an important prerequisite for effective social work in today's globalized society. They involve combining professional standards with the principles of cultural sensitivity, tolerance, social justice, and intercultural dialogue. The development of such approaches

contributes to improving the quality of social services, strengthening social trust, ensuring the humanistic nature of social policy, and fostering a culture of mutual respect in multicultural societies.

REFERENCES

1. Banks S. *Ethics and values in social work*. 5th ed. London : Red Globe Press, 2021. 320 p.
2. Dominelli L. *Anti-racist social work*. 5th ed. London : Red Globe Press, 2018. 248 p.
3. Payne M. *Modern social work theory*. 5th ed. Oxford : Oxford University Press, 2021. 480 p.

DOI: 10.5281/zenodo.20748440

МІХЕЄВА Оксана
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальної роботи
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У сучасних умовах суспільних трансформацій професійна підготовка соціальних працівників набуває особливого значення. Глобалізаційні процеси, цифровізація суспільства, демографічні зміни, зростання соціальної нерівності та, особливо, повномасштабна війна в Україні суттєво вплинули на систему соціального захисту населення та висунули нові вимоги до професійної компетентності фахівців соціальної сфери. Це зумовлює необхідність модернізації підготовки майбутніх соціальних працівників відповідно до сучасних суспільних потреб та міжнародних стандартів. Одним із головних викликів є зміна структури соціальних ризиків та збільшення кількості категорій населення, які потребують професійної соціальної підтримки. До традиційних груп отримувачів послуг соціальної роботи додалися внутрішньо переміщені особи, ветерани та члени їхніх

сімей, особи, які пережили травматичний досвід війни, діти, що постраждали від воєнних дій, а також сім'ї загиблих і безвісти зниклих військовослужбовців. У таких умовах соціальний працівник повинен володіти широким спектром компетентностей, що охоплюють кризове втручання, травмоорієнтоване консультування, медіацію, соціальну реабілітацію та міжвідомчу взаємодію.

Важливим викликом є необхідність подолання розриву між теоретичною та практичною складовими професійної підготовки. Традиційні форми навчання не завжди забезпечують формування практичних навичок, необхідних для роботи в кризових ситуаціях. Сучасний соціальний працівник повинен бути готовим до прийняття оперативних рішень, роботи в мультидисциплінарних командах, організації соціального супроводу та координації надання комплексних соціальних послуг. Це актуалізує впровадження практикоорієнтованого навчання, використання кейс-методів, симуляційних технологій, супервізії та розширення можливостей для проходження професійної практики [4, с.20]. Не менш важливим напрямом модернізації підготовки соціальних працівників є розвиток цифрових компетентностей. Цифровізація соціальної сфери передбачає використання електронних реєстрів, інформаційних платформ, дистанційного консультування та сучасних засобів комунікації з отримувачами послуг. Майбутні фахівці повинні вміти працювати з цифровими технологіями, забезпечувати конфіденційність інформації та використовувати інноваційні інструменти для підвищення якості соціальних послуг. Цифрова трансформація соціальної роботи відкриває нові можливості для розширення доступності допомоги та оптимізації професійної діяльності [2, с.127].

Особливого значення набуває формування соціально-комунікативних компетентностей майбутніх соціальних працівників. Професійна діяльність передбачає ефективну взаємодію з різними категоріями отримувачів послуг, державними установами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Важливими складовими професійної компетентності є навички

активного слухання, ведення переговорів, вирішення конфліктів, медіації, командної роботи та міжкультурної комунікації [1, с.39].

Ще одним сучасним викликом є необхідність розвитку психологічної стійкості та професійної резильєнтності майбутніх соціальних працівників. Постійна взаємодія з людьми, які переживають кризові ситуації, значне емоційне навантаження та ризик професійного вигорання потребують включення до освітніх програм освітніх компонентів і тренінгів, спрямованих на формування навичок саморегуляції, стресостійкості та професійної самодопомоги. Підготовка соціального працівника має передбачати не лише здатність допомагати іншим, а й уміння зберігати власне психологічне благополуччя [3, с. 150]. Важливою тенденцією розвитку професійної освіти є інтеграція міжнародного досвіду та європейських стандартів соціальної роботи. Сучасні освітні програми повинні враховувати компетентнісний підхід, принципи академічної мобільності, інклюзивності, міждисциплінарності та навчання впродовж життя. Особливої актуальності набуває співпраця закладів вищої освіти з органами державної влади, територіальними громадами, міжнародними організаціями та роботодавцями для забезпечення якісної практичної підготовки здобувачів освіти.

Отже, сучасні виклики підготовки соціальних працівників зумовлені складними суспільними процесами та необхідністю адаптації професійної освіти до нових реалій. Ефективна підготовка майбутніх фахівців має поєднувати фундаментальну теоретичну базу з практичною спрямованістю навчання, розвитком цифрових і комунікативних компетентностей, формуванням психологічної стійкості та готовності до роботи в умовах соціальної невизначеності. Модернізація системи професійної підготовки соціальних працівників сприятиме підвищенню якості соціальних послуг, зміцненню соціальної згуртованості та забезпеченню ефективної підтримки населення в умовах сучасних викликів.

258

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

ЛІТЕРАТУРА

8. Міхеєва О.(2024) Характеристика комунікаційних технологій у соціальній роботі. СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, що присвячена 190-річчя УДУ імені Михайла Драгоманова (24 квітня 2024 року). Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2024. С. 38-40.

9. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. С.123-128.

10. Рень Л.В. Резильєнтність фахівців помічних професій в умовах воєнного стану. Тринадцяті Сіверянські соціально-психологічні читання : матер. Міжн. наук. онлайн конф.(25листопада2022р.,м.Чернігів)/ за наук. ред. Л.М.Завацької. Чернігів: НУЧК імені Т.Г.Шевченка, 2023.Т.2.С.149-152.

11. Садрицька С. В. Професійні компетентності соціальних працівників: зміна пріоритетів в умовах війни. *SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*. 2022, № 12. С. 14–23.

DOI: 10.5281/zenodo.20748442

НЕЇЖПАПА Людмила
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальної роботи,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Повномасштабне вторгнення в Україну корінним чином змінило соціальний стан країни та умови діяльності фахівців соціальної сфери. Актуальність дослідження зумовлена нагальною потребою осмислення трансформацій, що відбуваються з професійною ідентичністю соціального працівника в умовах

пролонгованого воєнного конфлікту, та розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо її підтримки і зміцнення.

Професійна ідентичність є складним, багатовимірним психосоціальним явищем, що охоплює уявлення фахівця про свою роль, цінності, компетентності та місце у суспільстві. Професійну ідентичність розглядають як процес «усвідомлення спеціалістом власної належності до певної професії. Вона включає: 1) розуміння своєї професійної ролі; 2) засвоєння професійних цінностей і норм; 3) здатність ототожнювати себе з професійною спільнотою; 4) усвідомлення соціального призначення професії» [3, с. 70]. Важливою складовою професійної ідентичності є відданість професійній діяльності, оскільки саме вона сприяє формуванню мотивації, задоволеності працею та підвищенню якості наданих послуг.

У структурі професійної ідентичності умовно можна визначити кілька основних компонентів: когнітивний, який охоплює знання про професію, її місію, функції та завдання; афективний, що відображає емоційне ставлення, прихильність і відданість професії; а також поведінковий, який проявляється у вчинках і моделях поведінки відповідно до професійних норм і принципів [1]. В соціальній роботі цей конструкт нерозривно пов'язаний з ціннісним ядром професії: повагою до гідності людини, орієнтацією на соціальну справедливість та захист уразливих верств населення.

Варто підкреслити, що сьогодні українські соціальні працівники здійснюють свою діяльність в умовах збройного конфлікту, масового внутрішнього переміщення, економічної нестабільності, руйнування інфраструктури та безперервного стресу. При цьому чимало фахівців самі є переміщеними особами або особисто зазнали втрат. Умови повномасштабного збройного конфлікту створюють принципово нові виклики для формування та збереження професійної ідентичності соціального працівника. Першочерговим викликом в цій ситуації є феномен «спільної травми» - ситуація, коли соціальний працівник і клієнт одночасно переживають одну й ту саму кризову подію. У цьому контексті

традиційна межа між «тим, хто допомагає» та «тим, хто потребує допомоги» розмивається, що ускладнює збереження рольової ідентичності. Другим критичним викликом є загроза емоційного вигорання, яке характеризується емоційним виснаженням, деперсоналізацією та зниженим відчуттям особистих досягнень. Встановлено, що вигорання суттєво посилює психологічний дистрес у фахівців першого реагування та є «ключовим підсилювачем» травматичного стресу в умовах збройного конфлікту. Третім викликом є вторинний травматизація - це стан, що виникає внаслідок сукупного впливу роботи з травматизованими клієнтами. Його симптоматика охоплює уникання, небажані уявні образи, гіперчутливість до травма-пов'язаних стимулів та порушення щоденного функціонування. Четвертим викликом є організаційно-інституційна нестабільність: дефіцит кадрів, деструкція соціальної інфраструктури, порушення механізмів супервізії та брак ресурсів, адже це суттєво підриває інституційну підтримку, яка є ключовим буфером між зовнішнім стресом та особистісним вигоранням [2].

Воєнний час не лише ставить під загрозу, але й трансформує професійну ідентичність соціального працівника. Особливо значущою є роль смислів у збереженні ідентичності. Соціальні працівники, які знаходили сенс у своїй активності та відчували себе необхідними в умовах воєнної реальності, демонстрували вищий рівень залученості до роботи та нижчий рівень дистресу. Таким чином, ціннісна вкоріненість та відчуття значущості власної ролі є потужними протективними чинниками.

На основі проведеного дослідження можна виокремити кілька рівнів підтримки професійної ідентичності соціального працівника в умовах воєнного часу. На індивідуальному рівні вирішального значення набувають практики рефлексії та самопізнання, що дозволяють фахівцю відстежувати зміни у власному стані та своєчасно реагувати на ознаки вигорання. На рівні організації ключовим інструментом є регулярна професійна супервізія як структурований простір для рефлексії, емоційного розвантаження та підтримки прийняття рішень. На рівні

професійної спільноти вирішальну роль відіграє міжнародна солідарність та обмін досвідом. Визнання значущості роботи українських соціальних працівників з боку міжнародних організацій є важливим чинником підтримки їхньої ідентичності та запобігання відчуттю ізоляції та знецінення.

Ефективна підтримка професійної ідентичності потребує системного, багаторівневого підходу, що охоплює індивідуальні рефлексивні практики, організаційну супервізію, професійну освіту та інституційну підтримку на рівні держави та міжнародної спільноти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балахтар В. Професійна ідентичність особистості-фахівця соціальної роботи. Н*аукові записки Національного університету «Острозька академія».* 2017. Вип. 18. С. 239-240.

2. Сучасні виклики та загрози системі національної стійкості України: [матеріали Круг. столу] (м. Вінниця, 20 черв. 2025 р.). Вінниця: ГО МОПЛ, 2025. С. 81-86.

3. Столярик О., Семигіна Т. Стійкість професійної ідентичності соціальних працівників: міжнародні уроки та українські виклики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 2025. 1 (11). С. 68-76.

DOI: 10.5281/zenodo.20748444

ТИМЧУК Людмила
докторка педагогічних наук, професорка,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна

ПАРТИСИПАТИВНА ПАРАДИГМА У ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Сучасна соціальна робота серед пріоритетних напрямів визначає підтримку суб'єктності клієнта, партнерство та активне залучення людини до процесу розв'язання власної проблемної ситуації. Участь розглядається як необхідна умова

ефективної соціальної взаємодії, що передбачає перехід від пасивного очікування допомоги до спільного ухвалення рішень і відповідальності за їх реалізацію. Відтак подолання соціальних проблем пов'язується не лише з наданням послуг, а й із розвитком практик співучасті та усвідомленого включення людини у визначення власних потреб і шляхів життєвої підтримки.

У цьому контексті особливого значення набуває партисипативний підхід, який орієнтує професійну взаємодію на активну участь клієнта у визначенні потреб, ухваленні рішень та плануванні шляхів розв'язання проблем. Його концептуальні засади відомі з праць Ш. Арнштейн [1], Б. Барбера [2] та М. Циммермана [3], які розглядали участь як механізм демократизації суспільства, розвитку суб'єктності та розширення можливостей людини. Зокрема, модель «драбини громадянської участі» Ш. Арнштейн і сьогодні використовується для оцінювання рівня залучення громад і клієнтів до процесів ухвалення рішень, а концепція наснаження М. Циммермана акцентує увагу на посиленні здатності людини впливати на власне життя та соціальне середовище.

У сучасній літературі із соціальної роботи партисипація трактується як етичний і професійний імператив, що забезпечує гуманістичну спрямованість допомоги та ефективність взаємодії між фахівцем і клієнтом [4; 5]. У центрі уваги – перехід від патерналістських моделей до партнерських практик, орієнтованих на співучасть, підтримку суб'єктності та розвиток сильних сторін людини.

В українському науковому контексті інтерес до проблематики партисипації посилився у зв'язку з процесами децентралізації та розвитку територіальних громад. М. Колісніченко, Г. Коваль [6] і Ю. Петрушенко [7] досліджують практики локальної участі та партисипативного врядування; О. Чабан [8] і Н. Нагорна [9] розглядають участь як механізм демократичного розвитку громад; О. Іванова [10] аналізує партисипацію в контексті зміцнення спроможності громад, а І. Тіторенко [11] – її роль у формуванні соціального капіталу та горизонтальних зв'язків.

263
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Водночас О. Маловічко, С. Маловічко, О. Масюк і Т. Бутченко [12] акцентують увагу на підготовці соціальних працівників до партисипативної взаємодії.

Отже, партисипативний підхід у соціальній роботі постає як багатовимірний феномен, що поєднує демократичні принципи, етичні орієнтири та професійну компетентність фахівця, актуалізуючи потребу інституційного й нормативного закріплення партисипативних засад у системі професійної підготовки фахівців соціальної роботи.

У цьому контексті особливого значення набувають міжнародні професійні документи, які формують своєрідну «логіку участі», у межах якої якість соціальної послуги безпосередньо пов'язується з рівнем суб'єктності клієнта та його включеністю у процес ухвалення рішень. Зокрема, Глобальні стандарти підготовки соціальних працівників (2004) визначають вимоги до змісту професійної освіти на засадах поваги до прав людини [13]; документ «Світові пріоритети соціальної роботи і соціального розвитку: зобов'язання щодо дій» (2012) акцентує увагу на мобілізації громад та партнерській взаємодії [13]; а Глобальне визначення соціальної роботи (2014) закріплює роль професії у сприянні соціальним змінам через наснаження (empowerment) людини та підтримку її суб'єктності [14].

В українському контексті ідеї партисипації поступово інтегруються у професійно-нормативне поле соціальної роботи. Одним із ключових кроків у цьому напрямі стало затвердження Професійного стандарту «Фахівець із соціальної роботи» (2021) [15], який фактично закладає підґрунтя для переходу до суб'єкт-суб'єктної моделі взаємодії. Хоча термін «партисипація» у документі безпосередньо не використовується, зміст трудових функцій орієнтує фахівця на партнерську взаємодію з клієнтом, спільне планування роботи, співоцінювання потреб, міжвідомчу координацію та залучення громади до розв'язання соціальних проблем.

Зокрема, трудові функції Г1-Г3 передбачають спільне визначення цілей і стратегій втручання разом із клієнтом; функція Б орієнтує на оцінювання

проблемної ситуації з урахуванням суб'єктивного досвіду отримувача послуг; блок Д1-Д6 акцентує увагу на міжвідомчій координації та фасилітації взаємодії клієнта з його соціальним оточенням; Е1-Е2 стосуються представництва інтересів людини у взаємодії з державними та громадськими інституціями; Ж3-Ж4 передбачають залучення стейкхолдерів до програмно-проєктної діяльності; М1-М4 – активізацію громади та участь мешканців у розвитку локальних соціальних послуг.

Професійний стандарт у такий спосіб трансформує гуманістичну установку соціальної роботи у конкретну професійну здатність фахівця виступати фасилітатором спільного ухвалення рішень, координатором партнерської взаємодії та посередником у міжінституційній співпраці. Це, своєю чергою, актуалізує потребу відповідної модернізації університетських програм підготовки майбутніх соціальних працівників.

У цьому контексті особливого значення набуває проблема оновлення освітніх програм підготовки бакалаврів соціальної роботи. Аналіз бакалаврської освітньо-професійної програми «Соціальна робота» спеціальності «Соціальна робота та консультування», яка реалізується в Чернівецького національному університеті імені Юрія Федьковича, засвідчує значний потенціал для реалізації партисипативної парадигми через використання студентоцентрованого та практикоорієнтованого навчання. Освітній процес орієнтований на застосування дискусійних технологій, кейс-методу, рольового моделювання, групових проєктів, формату «рівний – рівному», а також взаємодію зі стейкхолдерами та базами практики, що сприяє розвитку навичок співпраці, діалогу та партнерської взаємодії.

Водночас проведений аналіз дозволяє виявити певну фрагментарність партисипативного компоненту програми. Зокрема, такі компетентності, як ФК5, пов'язана з оцінюванням потреб, та ФК15, орієнтована на взаємодію з громадами, фактично формують підґрунтя для партнерського підходу. ПРН19 також акцентує увагу на виявленні сильних сторін клієнтів і залученні ресурсів громади, що відповідає логіці empowerment-підходу. Однак ці елементи не об'єднані у цілісну

концептуальну «рамку участі», через що партисипація нерідко залишається імпліцитною цінністю, а не чітко структурованим і перевірюваним результатом професійної підготовки.

За таких умов партисипативний підхід доцільно розглядати як системоутворювальну основу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, що забезпечує зв'язок між теоретичним навчанням і практичною діяльністю. Йдеться не лише про оновлення змісту окремих освітніх компонентів, а про системне включення принципів суб'єктності, співучасті та спільного ухвалення рішень у структуру освітньої програми, програмні результати навчання, організацію практик і механізми професійної рефлексії. Важливого значення у цьому процесі набувають практики співвиробництва (co-production), які передбачають залучення стейкхолдерів, представників громад та отримувачів соціальних послуг до обговорення змісту підготовки та оцінювання професійної готовності майбутніх фахівців.

Отже, партисипативний підхід у професійній підготовці фахівців соціальної роботи доцільно розглядати не лише як сукупність окремих методів чи комунікативних технологій, а як фундаментальну етичну та професійну позицію, що визначає модель соціальної роботи, орієнтовану на партнерство, співучасть і розділену відповідальність. У зв'язку з цим актуалізується потреба інституціоналізації партисипативного підходу в системі професійної підготовки майбутніх фахівців.

Насамперед ідеться про включення принципів суб'єктності та спільного ухвалення рішень до стратегічних цілей освітньо-професійних програм, а також про їх чітку фіксацію у програмних результатах навчання. Важливим є створення цілісної «рамки участі» для практичної підготовки, у межах якої студенти мають демонструвати здатність до фасилітації групових рішень, організації партнерської взаємодії та співоцінювання потреб клієнтів. Перспективним напрямом виступає і розвиток практик співвиробництва (co-production), що передбачають залучення

стейкхолдерів та отримувачів соціальних послуг до обговорення змісту освітніх компонентів і оцінювання професійної підготовки. Не менш важливим є впровадження механізмів рефлексивного навчання через аналіз практичних кейсів та осмислення досвіду професійної взаємодії.

Таким чином, партисипація постає не лише інструментом комунікації, а важливою умовою забезпечення якості соціальних послуг у демократичному суспільстві, заснованому на повазі до автономії людини, її гідності та соціальної справедливості. Модернізація професійної освіти у цьому напрямі створює передумови для переходу до моделі співвиробництва знань і соціальних послуг, у якій участь клієнта та громади стає одним із ключових показників професійної компетентності майбутнього соціального працівника. Перспектива розвитку галузі полягає у перетворенні партисипативного підходу з імпліцитної цінності на системно впроваджений, технологічно забезпечений і перевірюваний стандарт професійної підготовки фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Arnstein, Sherry R. A Ladder of Citizen Participation // JAIP. 1969. Vol. 35, № 4. P. 216–224.

2. Барбер Б. Сильна демократія: політика учасницького типу // Демократія : Антологія / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. Київ : Смолоскип, 2005. С. 254–262.

3. Zimmerman M. A. Empowerment Theory: Psychological, Organizational and Community Levels of Analysis // Handbook of Community Psychology / ed. by J. Rappaport, E. Seidman. New York, 2000. P. 43–63.

4. Колісніченко Н., Коваль Г. Партисипативне управління в галузі освіти: сутність, особливості, тенденції формування і реалізації // Актуальні проблеми державного управління. 2021. № 3(84). С. 105–109.

5. Петрушенко Ю. Партисипативна модель управління та фінансування в міжнародних програмах технічної допомоги як фактор розвитку соціального капіталу територіальної громади // Економічний вісник. 2015. № 2. С. 31–36.

6. Чабан О. Переваги, недоліки та межі застосування партисипативної моделі демократії // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Питання політології». 2014. № 1091. С. 38–44.

7. Нагорна Н. С. Міждисциплінарний зміст поняття «партисипація» // Журнал сучасної психології. 2022. № 3. С. 108–115. DOI: https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-3-14

8. Іванова О. В. Партисипативні практики у діяльності соціальних працівників в умовах децентралізації // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2018. № 1(324). С. 97–104.

9. Тіторенко І. М. Партисипативні практики як чинник розвитку соціального капіталу громади // Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2021. № 48(51). С. 121–129.

10. Маловічко О., Маловічко С., Масюк О., Бутченко Т. Інтеграція партисипативного та компетентнісного підходів у підготовці фахових молодших бакалаврів соціальної роботи // Social Work and Education. 2025. Vol. 12, № 1. P. 116–128. DOI: 10.25128/2520-6230.25.1.9

11. Global Standards for Social Work Education and Training. IFSW, IASSW, 2004.

12. Global Definition of Social Work. International Federation of Social Workers, 2014.

13. Про затвердження професійного стандарту «Фахівець із соціальної роботи» : наказ Міністерства економіки України від 17.06.2021 № 1179.

Наукове видання

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: ВИКЛИКИ ЧАСУ

МАТЕРІАЛИ

ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

25 травня 2026 року

Відповідальність за достовірність матеріалів конференції

несуть автори публікацій

Підписано до опублікування: 17 червня 2026 року.
Умов.-друк. арк. 11,9. Електронне видання.

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
вул. Пирогова, 9, м. Київ, 01601
udu.edu.ua